



A DÉLVIDÉKI MAGYARSÁG KÖZÉLETI FOLYÓIRATA

2012. október 23.

XII. évfolyam, 4. sz.



**Támogatók:**

*Nemzeti  
Kulturális  
Alap*

**MMA**

MAGYAR MŰVÉSZETI  
AKADÉMIA



TARTOMÁNYI OKTATÁSI, KÖZIGAZGATÁSI ÉS NEMZETI KÖZÖSSÉGI TITKÁRSÁG



ÓBECSEI ÖNKORMÁNYZAT

CIP – Katalogizacija u publikaciji  
Biblioteka Matice srpske, Novi Sad

008+32(497.113)

ARACS : a délvidéki magyarság közéleti folyóirata /  
főszerkesztő Bata János. – 1. évf., 1. sz. (2001) –  
. – Horgos : Fondacija Aracs = Aracs Alapítvány, 2001–. –  
Ilustr. ; 29 cm

Tromesečno.  
ISSN 1451-1762 = Aracs

COBISS.SR-ID 94357250

# Tartalom

<b>Mihályi Katalin</b> Isten éltesse, Doktor Úr! ( <b>Gubás Jenő</b> 75 éves) .....	5
<b>Juhász György</b> Aracs.....	11
<b>Domonkos László</b> 1956 – Örmény történet.....	13
<b>Serfőző Simon</b> Versek .....	14
<b>Bata János</b> Hősökkel és hősök nélkül.....	15
<b>Kávai Anna</b> Tűzliliomok .....	18
<b>Mérey Katalin</b> Stációk – Égiháború .....	20
<b>Tóth Gy. László</b> Kik támadják Magyarországot és miért? .....	22
<b>Huszár Zoltán</b> Kényes kérdések.....	27
<b>Túri Gábor</b> Mikor is volt Szeged szerb többségű? .....	31
<b>Gubás Jenő</b> Árulásaink .....	33
<b>Szemerédi Magda</b> A színház a társadalom tükre.....	37
<b>Szabó Magda</b> Magyarságtudat-formálás a matematika apropóján ( <b>Oláh Györgyre</b> emlékezünk).....	40
<b>Hegedűs Kovácsevics Katalin</b> Cselekedni ezért a mi kis magyar világunkért – beszélgetőtárs <b>Mihályi Katalin</b> .....	45
<b>Fejér Dénes</b> Vitézi közösségünk lelki, gondolati értékei cselekvésünk meghatározói.....	49
<b>A Délalföldi 1956-os Vitézi Rend tizparancsolata</b> .....	55
<b>Molnár Rózsa</b> Éhező lélekkel – versek.....	56
<b>Kemény András</b> Szerémi szerelem.....	59
<b>Domonkos László</b> Időnyelte föld.....	62
<b>Mirnics Károly</b> Vajúdó mezőgazdaság-politika, vidékfejlesztés és megmaradás Szerbiában .....	73
<b>Nagy Ervin</b> Az elsodort szőlőtő (szociográfia).....	77
<b>Czakó Gábor</b> Kölcsönös áthatás – egy őskori eszme a magyarban.....	88
<b>Gál Péter József</b> „Ég szülte Földet, Föld szülte fát...” - Érzelmiségünkkel kötődünk a közösséghez, az ész csak odakapcsol.....	92
<b>Sípos Tibor</b> A magyar nemzet megmaradásához újra egy Szent István kellene.....	98
<b>Törköly István</b> Hová sodorta őket az élet? - Amikor a Bánságban 2500 magyar középiskolás volt.....	100
<b>Szentmihályi Szabó Péter</b> Vissza a jövőből – mini sci-fik IV. ....	108
<b>Zoran Vapa</b> „Az aracsi műemlék bazilika kivételes jelentőségű” - Milyen irányba halad örökségvédelmünk ? - Stanyó Tóth Gizella interjúja .....	114
<b>Váralja Szövetség</b> Nemzeti örökségünk megóvása nemcsak kötelességünk, hanem küldetésünk is – összefoglaló a szabadkai városrombolás kérdésében .....	119
<b>Ninkov K. Olga</b> A tulipán jegyében – százéves a szabadkai Városháza .....	122

E számunk képanyagával a százéves szabadkai Városháza tervezőinek, építőinek emléke előtt tisztelgünk



## Isten éltesse, Doktor Úr!

### Gubás Jenő, az örökös ellenzéki, a cselekvő értelmiségi 75 éves

Harminchárom évvel ezelőtt középiskolásként a szabadkai kórház fül-orr-gégészeti osztályára kerültem. Dr. Gubás Jenő műtötte az orrsövény-ferdulésemet. A kellemetlen műtét mégis a jó emlékeim között maradt meg, Doktor Úrnak köszönhetően, akit akkor láttam életemben először. A kisebb műtéti beavatkozás közben arról faggatott, hogy mit szoktam olvasni, melyik a kedvenc versem, járok-e színházba, megemlítette, hogy felesége, Ágota, a Szabadkai Rádió újságírója épp X. Y. költővel készített nagyon érdekes interjút... Az elkövetkező tíz napban is, bármikor, amikor betért a kórterembe, mindig megnézte, épp mit olvasok, könyveket ajánlott. Nem volt mézes-mázos, nyájaskodó (hál' Istennek), de a betegek nagyon tisztelték, szerették, mert mindenkivel korrektül, emberségesen bánt, bármilyen kérdést is tettek fel neki, végtelen türelemmel magyarázott, nem gondolta úgy, mint sok más orvos, hogy a páciens előtt titkolódzni kell a betegségével kapcsolatban. Az talán nem is érdemel külön említést, hogy magas fokú szakmai hozzáértésének köszönhetően a műtét jól sikerült.

Ezt a személyes élményt azért tartom fontosnak, mert rávilágít dr. Gubás fő jellemvonásaira, ilyen maradt a későbbiekben is az Aracs Társadalmi Szervezet elnökeként, közíróként is. Mindenféle mellébeszélés, szentimentalizmus nélkül állapította/állapítja meg a diagnózist társadalmunk, közösségünk „betegségeiről”, azt tárgyilagosan közölte/közli, és természetesen sohasem mulasztotta/mulasztja el javasolni, ajánlani a gyógyuláshoz vezető utat, a terápiát, a gyógyszerert. Az már a páciensen múlik, hogy megfogadja-e tanácsait, vagy pedig megsértődik-e a kórisme meghatározása, a betegség gyökereire való tárgyilagos rámutatás miatt.

Orvosként elhivatott, az egyre fogyatkozó délvidéki magyarságunk sorsáért aggódó értel-

miségiként pedig kötelességének érzi, hogy ne maradjon közönyös, ne hallgasson fájó gondjainkról. Hangneme kritikus, ám kétség nem fér hozzá, hogy jó szándékkal van átítatva (*Érted haragszom, nem ellened* – József Attila).



*Dr. Gubás Jenő az Aracs díjkiosztó rendezvényén a szabadkai Városháza dísztermében*

Első könyve az Egészség(ügy)ünk nyelve – nyelvünk egészsége című, 1993-ban megjelent kötet volt, amelynek egyik recenzense, dr. Szeli István akadémikus – Gubás Jenő egykori, mélyen tisztelt gimnáziumi magyartanára – a következőképp méltatja a kiadványt:

*– Dr. Gubás Jenő hézagpótló, kezdeményező, rendkívül hasznos és időszerű dolgozata talán az első komolyabb kísérlet hazai magyar nyelv-*

művelő irodalmunkban, amely nem alkalmilag s érintőleg foglalkozik az egészségügyi szaknyelv kérdéseivel, hanem hangsúlyozottan nyelvapoló célt tűz ki maga elé. Szerzőnket a szóvá tett nyelvhelyességi problémák megoldása nem holmi kedvtelés vagy üres passzió szintjén foglalkoztatja. Sokkal inkább a felismerés, hogy a téves, hibás, fogyatékos nyelvismeret az egészségügy egész rendszerében funkcionális zavarok forrása lehet.

A hetvenedik születésnapja alkalmából készítettem Gubás Jenővel interjút a Magyar Szó napilapban, s ebben többek között így vall önmagáról, jellemének formálódásáról:

--Bár az ember saját magáról sohasem tud reális képet alkotni, mégis úgy vélem, hogy én állandó lázongó mentalitású, örökös ellenzéki vagyok. Édesapám nagyon jó, becsületes, másokon mindig segíteni kész ember volt, mégis 1945 után háromszor is börtönbe került. És én ezt az igazságtalanságot sohasem tudtam a múlt rendszernek megbocsátani. Számptalan példát tudnék felsorolni a titoizmus kétszínűségére, a hazug, erkölcs-telen magatartásra, és talán ez tett örökös ellenzékivé. A család összetartója pedig édesanyám volt, aki hihetetlen energiával tudott harcolni a talpon maradásunkért. És talán ez a neveltetés és példakép adott erőt és indítást a tágabb közösségemért való kiállásért. Természetesen a tanáraink is befolyásolták a jellememet e felé az irány felé. (...)Sohasem voltam a kommunista párt tagja. Így a »pártfegyelem« nem kötelezett az igazság elhallgatására. Igaz, nem is hozott előnyös helyzetbe. Sőt, a hatalmon lévőknek mindig csak a munkámra volt szükségük, mégpedig többszörösen túl kellett teljesítenem, hogy megmaradhassak, hogy cselekedhessek a délvidéki magyarságért.

A kérdésre, hogy mindabból, ami neki és Ágótának köszönhetően megvalósult, mire a legbüszkébb, dr. Gubás ezt válaszolta:

– A családomra, pontosabban, hogy a feleségemmel közösen három értékes embert tudtunk fölnevelni, és sikeresen újukra bocsátani. Arra, hogy közösen otthont tudtunk teremteni, ahova szívesen térnek vissza nemcsak szűkebb családom tagjai, hanem

a barátaink, az ismerőseink, de néha még ismeretlenek is. Számptalan közismert ember tisztelte meg az otthonunkat. Nem törekedve a teljességre, például Herceg János, Bori Imre, Keszég Károly, Csoóri Sándor, Szervátiusz Tibor, Becsey Zsolt, Patrubány Miklós, színészek, egyetemi tanárok. Számos találkozóznak adott helyet a lakásunk: itt alakult meg az Aracs folyóirat szerkesztősége, itt fogalmazódott meg a VMSZ megalakításának a gondolata, és a lakásunkban írta be a nevét a VMDK tizenkét tagú kezdeményező bizottságának az egyik tagja. Évente legalább egyszer vendégül látom belgrádi szerb barátaimat, akikkel még az egyetemista éveim alatt kötöttünk egy életre szóló kapcsolatot, valamint a felvidékieket, a kárpátaljaikat és magyarországiakat. Mindig fontosnak tartottam a baráti kapcsolattartást, amit csak aktivitással lehet fenntartani -- nyilatkozta doktor úr. A kilencvenes évek első felében az ő kezdeményezésére szabadkai otthonukban találkozott a bánági magyarság sorsa iránt elkötelezett néhány olyan értelmiségi, akik kezdeményezték, hogy Nagybecskereken jöjjön létre kollégium a magyar diákok részére, ahol a fiúk is elhelyezést kapnának, ugyanis a leánykollégium csendben, már korábban létezett. Gubás Jenő kezdeményezésére többek között Rehák Pósa Rózsa, Ribár Béla, Balla László vett részt ezeken a megbeszéléseken.

A Gubás-ház híres vendégkönyvéből idézek:

1994. április 20.: „Köszönettel vettem a meghívást a Bánáti Kollégium megalapítására. Közös ügyünk a megmaradásunk és a megmaradás magyarnak. Ennek érdekében minden tőlem telhetőt megteszek.” (Ribár Béla)

A kezdeményezést írásos formában Balla László adta át a belgrádi hatóságoknak, de ők elutasították, mondván, hogy csak állami kollégium lehetséges.

Ezután jegyezte be Balla László, 1995. január 31-én:

„Itt ebben a kellemes, annyi barátságot és szeretetet kisugárzó otthonban a drága házigazdánk kezdeményezésére hónapokig egy bátor, hasznos bánági magyar ügyet készítettünk és szolgáltunk. Az első nehézségek nem törtek le és ezért nyújtsanak bátorítást Babits szavai:

»Az el nem ért célok fájnak és erőt adnak. Erő és fájdalom egy és ugyanaz. Megállna a világ, ha minden jó volna, örök elégedetlenség a világ árama.«

Sok baráti szeretettel Balla László”

A kezdeményezés történetéhez hozzátartozik, hogy Nagybecskerekéről Tietze Jenő prelátus és Huzsvár László püspök egyházi vonalon folytatták a küzdelmet, de a hatóságok ellenállása miatt lassan alakultak a dolgok, és végül „párhuzamos szervezésben” Kalapis Sztoján atya erőteljesebben és eredményesen valósította meg a bánásági kollégiumot 2002-ben.

Dr. Gubás Jenő Veszendő végeken című könyve 1997-ben jelent meg, a bánásági Törökkanizsához tartozó Magyarmajdány és Rábé magyar falvak társadalomkörtanát kutatta és vetette papírra. A délvidéki magyarság társadalomkörtanával az utóbbi fél évszázadban keveset foglalkoztak, annak ellenére sem, hogy nap mint nap olyan megnyilvánulásokkal kényszerültünk szembesülni, amelyek egyértelmű és biztos tünetei voltak e nemzettörődék lelki rokkantságának. Ennek kapcsán szögezte le dr. Gubás:

**– A bánásági magyar falvak, mint az ostromgyűrűbe zárt seregek, látszatra már megbékéltek a pusztulással, és ha nem jön idejében a városi értelmiség részéről egy hatásos felmentő sereg, akkor ezeket a falvakat, egyiket a másik után megsemmisíti a szerb túlerő. Bár számarányát tekintve még mindig jelentős a bánásági magyarság, de szellemiségét már megtámadta a súlyos betegség, a beletörődés a megváltoztathatatlanba. A falvak mindegyike egy-egy nagy aggok házára hasonlít, ahol többször jár a halál, mint az élet, és ahol a munkából kidőlt öregek reményvesztetten várják az elmúlást. A bánásági magyar kistelepülések körtanát szándékozik feltárni e kutatás, felfedni azokat az okokat, amelyek e falvakat sorvasztják (s ha nem lesz késő), elindítani egy revitalizációs folyamatot, amely lassítaná, de lehet, hogy meg is állítaná a bánásági magyarság megsemmisülését – állapította meg a szerző.**

Nem véletlen, hogy dr. Gubás a kilencvenes évek második felétől nemcsak az önálló magyar iskolahálózatért (amely az óvodától az egyetemig minden korosztály számára biztosítaná a teljes

anyanyelvű és magyar szellemiségű oktatást), nemcsak a magyar kollégiumokért szállt síkra, hanem azért is, hogy az anyaország támogassa anyagilag a szórvány magyarságát abban, hogy a mezőgazdaság, az ipar terén kisvállalkozásba kezdjen. Nem a juttatott anyagi segítség mennyiségének növelésére gondolt, hanem arra, hogy egyes területek néhány évig lényegesen kevesebb pénzt kapnának, s az anyaország által folyósított összeg jelentős részét erre fordíthatnák. S ha ezek a szorgalmas emberek anyagilag talpra állnak, sőt kellő összefogással, egymást segítve éltetik, gyarapítják is vállalkozásukat, más magyar embereknek is munkahelyet teremtve, akkor sok-sok bánásági, bácskai magyar ember nem az anyaországban vagy távolabbi földrészen keresné a boldogulását, hanem itt maradna. Sajnos, ez is egyik olyan kezdeményezése volt dr. Gubásnak, amely nem talált meghallgatásra sem az itteni, sem az anyaországi politikum részéről.

Ezzel a magatartással kapcsolatban érdemes idézni a Veszendő végeken című kötet zárszavából, miszerint az itteni magyar értelmiségnek a nagy többsége nem hajlandó tudomásul venni a magyarság kétségbeejtő helyzetét. Vagy ha ismeretes is előtte, nem hajlandó tenni valamit ellene.

**-- Sokan elbagatellizálják a problémát vagy gúnyt űznek az aggódókból, de az is megtörténik, hogy ellenpropagandát folytatnak. Ma még kisebbségben vannak azok, akik a veszélyre intenek, de még kevesebb azoknak a száma, akik tesznek is ebben az ügyben valamit. A mai magyar társadalmat egy deformált értékrendszer nyomorítja – vetette papírra dr. Gubás.**

Az 1997-ben leírtak ma hatványozottan érvényesek, s egyetérthetünk azzal, hogy a felelős értelmiségi magatartás, a délvidéki magyar értelmiség összefogásának a hiánya mindmáig fennálló probléma.

A Veszendő végeken című kötetet mind a mai napig kötelező olvasmányként kellene forgatniuk a délvidéki magyarság politikusainak. Gubás Jenő és Ágota volt az, aki vette a fáradságot, hogy a szociográfia módszereivel feltérképezze a szórvány magyar falvak életét, legégetőbb problémáit, a sürgető tennivalókat. Valószínűleg ennek eredményeként szánta el magát a konk-

rét cselekvésre a Gubás házaspár. Más lelkes, elhivatott értelmiségiekkel egyetemben 1997-ben megalakították az Aracs Társadalmi Szervezetet. Könyvgyűjtéssel kezdték, mert feltételezték, hogy az eldugott kis magyar falvakban a könyvtár létrehozása elindít valamilyen kulturális pezsgést, kimozdítja a lakosságot abból a fájó tespedtségből, amit a szociográfiai adatgyűjtéskor alkalmuk volt megtapasztalni. A lakosság szegénységét sem nézték tétlenül, ha kellett ruhaadományokkal segítettek a rászorulókat, a szórványban élő gyerekek nyaralását is megszervezték. Az Aracs Társadalmi Szervezet révén 90 ezer magyar könyv jutott el a szórványban élőkhöz. A szervezet emlékjelhagyó tevékenységének köszönhetően 6 emléktábla jelzi a Délvidék jeles szülötteinek szülőházát, ezzel is némileg pótolva a magyar emlékművek hiányát. Kosztolányi Dezső egész alakos szobrának felállítását is kezdeményezte Szabadkán, Dudás Sándor szobrászművész már elkészítette ennek a makettjét. Egyelőre a bürokrácia útvesztőjében, a széthúzásnak, közönynek következményeként megrekedt ez a kezdeményezés. Eddig az Aracs kiadásában 8 könyv látott napvilágot. Ezek egyike, dr. Gubás Jenő Magyar-ságtudat-hasadás című kötete a budapesti Püski Kadó és az Aracs közös kiadásában jelent meg.

Az Értelmiségünk bölcsője című könyvében a belgrádi magyar egyetemista egyesületek történetét dolgozza fel dr. Gubás Jenő. Az 1933-ban alakult Bolyai Farkas Magyar Kultúrkör, a József Attila Magyar Művelődési Egyesület, a meg nem született Bartók Béla Kultúrkör, a „pénteki találkozók” mozgalma, mind-mind összetartásra, magyar öntudatra nevelte a későbbi délvidéki magyar értelmiségieket, hozzájárult, hogy a belgrádi egyetemista évek alatt is ápolják anyanyelvüket. Mint Szloboda János recenziójában megjegyzi, a könyv a belgrádi magyar egyetemisták egyesületének történetén kívül még sok minden másról is szól: *elsősorban a trianoni békediktátum után a Délvidéken (és a Szent István-i Magyarország többi elcsatolt részein) kialakult gazdasági, politikai és kultúrpolitikai helyzetéről, a kisebbségben maradt magyarság kulturális »lefejezéséről«.*

Azért csak ennyi könyv jelent meg, mert a pályázatokon gyakran elutasítják kiadói terveiket. A társadalmi szervezet Aracs-díjjal és -éremmel tüntette ki azokat, akik fáradhatatlanul munkál-

kodtak a délvidéki magyarságért, az Aracs–Főnix-díjjal pedig azokat, akik sokat tettek az egyetemes magyarságért. Ez volt az első olyan díj a Délvidéken, amelyet olyan magyar embereknek ítélnek oda, akik népünk felemelkedéséért munkálkodtak évtizedeken keresztül, ám ezért nem halmozták el őket kitüntetésekkel, sőt nem egy esetben bántásban, meghurcoltatásban volt részük. Támogatás hiányában már tavaly sem tudták kiosztani az elismeréseket. Idén nyáron pedig, megalakulásának 15. évfordulóján megszűnt az Aracs Társadalmi Szervezet. Nehéz napirendre térni e tény fölött. Az Aracs valóban sokrétű tevékenységéből mindössze a folyóiratot sikerült függetlenként megmenteni, amelyet az Aracs Alapítvány vett át, Bata János irányításával. Ha jönnek még szebb idők a délvidéki magyarságra, lehet, hogy lesz a Gubás házaspárhoz hasonló gondolkodású és tettekész ember, aki az Aracs-díj szellemiségében kész lesz folytatni e díj életetését is.

Az Aracs Társadalmi Szervezet 15 éves történetéhez hozzátartozik az is, hogy a kilencvenes években számos bánásági faluba e civil szervezet tagjai voltak az elsők, akik ajándékkönyveket, a Duna Televízió adásának vételére alkalmas parabolaantennát vittek. Számos iskolai tanterem falára a legnagyobb magyarok képmásai kerültek az Aracs megmozdulása révén, mert a gyermekeknek, fiataloknak szükségük van példaképekre. S épp a példaállítás érdekében adta ki néhány éve az Aracs Társadalmi Szervezet Kölcsey Parainesisét. A 70. születésnap kapcsán készült interjúban dr. Gubás ezzel kapcsolatban a következőt nyilatkozta: – **A majd kilencvenévnnyi kisebbségi sors, az ötvenévnnyi hazug kommunista ideológia és a most uralkodó vadkapitalizmus a feje tetejére állította az erkölcsi értékrendszert. Ma a tudás, a becsület, az erkölcsös magatartás, a hit, a nemzet és az anyanyelv szeretete, tehát mindaz, ami a Kölcsey-kötetben fontos, úgy is mondhatnám, ami egy fiatal neveltetésében elengedhetetlen dolog, ma már nem számít értéknek. Érvényesülni általában csak ezek mellőzésével lehetséges. A pénz és a hatalom az egyedüli dolog, amiért a most uralkodó életszemlélet szerint küzdeni érdemes** – nyilatkozta az ünnepelt, s az 5 éve papírra vetett sorok ma szinte hatványozottan érvényesek.

Az értelmiségi feladatát dr. Gubás Magyarságtudat-hasadás című tanulmányában a következőképp fogalmazza meg:

**Az a nép, amelynek nincs megfelelő értelmiségi rétege, vagy ha idegen érdekeket szolgál, irányt vesztve csak botorkál a korban, miközben elvész a történelmi és azonoságtudata, a jövőképe, valamint önbecsülése, míg végül hitevesztetten feladja anyanyelvét, nemzeti sajátosságait, és beleolvad az egészségesebb nemzettudattal rendelkező népek tengerébe. Ez nem pótolható szórványos egyéni értelmiségi megnyilatkozásokkal vagy tevékenységgel, hanem olyan értelmiségi közéletre van szükség, amely figyelemmel kíséri az adott nép sorsát, a jövőjét, a boldogulását befolyásoló tényezőket, nem közömbös a társadalmi kóros elhajlásokkal szemben, nem húzódik vissza szűk hivatásának elefántcsonttornyába, hanem érzékeny a környezete problémáira, amelyekre reagál és véleményét a jobbítás, a társadalmi haladás érdekében nyilvánosságra is hozza** – írja a 2001-ben megjelent, nagy vihart kavart tanulmányában dr. Gubás. Sokszor bántották véleménye miatt, a Képes Ifjúság, Gerold László - Szerbhorváth György egy időben szinte minden megnyilvánulására gúnyos cikkben reagált, a magyar politikai élet vezetői pedig az Aracs anyagi ellehetetlenítésével igyekeztek el-

hallgattatni a folyóiratot, passzivitásra kényszeríteni a szervezetet. Holott a demokrácia – amely az elmúlt húsz évben minden bizonnyal a leggyakrabban használt kifejezés tájainkon – egyik ismerve, hogy mindenki szabadon, rá nézve káros következmények nélkül elmondhatja a véleményét. A vélemények ütköztetése, higgadtan, érvekkel alátámasztva csakis hasznos lehet. Dr. Gubást sem a támadások, sem az Aracs anyagi ellehetetlenítése nem törték meg. Móricz Zsigmond ezt a magatartást a következőképp írja le: *A legjellemzőbb magyar fa a diófa. Ezt sose metszik. Zúzzák és törik. Ha nem terem, meg kell verni hosszú rudakkal, s a fájó sebekből termő ágak hajtanak. (...) De a magyar fa egyre ősibb erővel sarjad.*

A politikai nyomásgyakorlás, kemény akadályok, elhallgatás, gúnyos megbélyegzés nem törték meg, s attól, hogy bő másfél éve lemondott az elnöki, Ágota az alelnöki tisztségről, továbbra is fáradhatatlanul munkálkodnak a folyóirat körül, erkölcsi elveikkel összhangban. Teendő bőven van, ezt még 2003-ban Intés az őrzőkhöz című írásában megfogalmazta dr. Gubás:

**„Megosztva, az egykézés átkával megfertőzve, csak pislákoló magyarságtudattal, végtelenül elszegényedve, a szerb sovinizmus fertőjében, a betelepítettek szorításában, a beolvasztás terhe alatt sínylődik ez a nemzettöredék, és ha nem következik be egy**

Dr. Gubás Jenő fül- orr- és gégeszakorvos Törökkanizsán született 1937. november 16-án. Szülei: Gubás Ferenc, Spang Borbála. Nős, Szakács Ágota. Gyermekei: Csilla, Tímea, Noémi. Tanulmányai: Általános iskola, Törökkanizsa (1943-1951), Zentai Gimnázium (1951-1955), Belgrádi Orvostudományi Egyetem (1955-1962), fül- orr- gégészeti szakosítás, Belgrád (1968-1972). Életpályája: Törökkanizsán általános orvos, általános és üzemi orvos Szabadkán, fül- orr- gégész a szabadkai Városi Kórházban. A gyermek fül- orr- gégészet osztályvezetője, főorvos (primarius). 1996-tól rokkantnyugdíjas. Érdeklődési köre: Audiológia, publicisztika, irodalom, zene, sport, közélet, politika, kisebbségi kérdéskör. Társadalmi tevékenysége: A VMDK alapító tagja (1990-től felbomlásáig), a VMSZ alapító tagja (és máig tagja). A Vajdasági Nyelvművelő Egyesület szabadkai orvosi alosztályának vezetője (1969-1971), a szabadkai Spartacus Birkózóegység orvosa (1966-1991), az Aracs Társadalmi Szervezet alapító elnöke (1997-), az MVSZ JOT tagja (2000-). Díjak: Mocsáry Lajos díj (1998), Szabadka város díszpolgára (1999), a magyar kormány Kisebbségekért Díja (2000), a Magyar Műveltség Szolgálat emlékklevele (1999). Főbb művei: Nyelvművelő füzetek (társszerzőkkel, 1988), Egészség(ügy)ünk nyelve (1993), Értelmiségi vártán (1994), Veszendő végeken (1997), Magyarságtudat-hasadás (2006), Értelmiségünk bölcsője (2009).

(Forrás: Hódi Sándor – Hódi Éva Vajdasági magyar ki kicsoda 2010)

**hathatós változás, amire egyelőre semmilyen kilátás sincs, a délvidéki magyarság e századnak a második feléig elsüllyed az egészségesebb nemzettudattal rendelkező népek tengerében. Ezért:**

*„Őrzők, vigyázzatok a strázsán.  
Az Élet él és élni akar,  
Nem azért adott annyi szépet,  
Hogy átvádoljanak most rajta  
Véres s ostoba feneségek.”* (Ady Endre)

Hiszem azt, hogy mindaz, amit a dr. Gubás Jenő által vezetett Aracs Társadalmi Szervezet tett az itteni magyarságért, a fiatalokért, hasznos volt, mert ha *Valahol elindul egy gondolat, láthatatlanul és észrevétlenül, (...) egetverő eszmévé lelkesül: korlátokat zúz, gátakat ragad!*

Isten éltesse, Doktor Úr!



## Aracs\*

### Tisztelt vendégeink, kedves barátaim!

Azok közé tartozom, akik ezt a mai, Hitel-Aracs közös estét megálmodták, kitalálták. Az alapötlet Domonkos László barátomtól és tőlem származik. Rólunk annyit érdemes tudni, hogy a nemzeti oldalon talán csak ketten vagyunk, akik az elmúlt – a kultúra, az irodalom, a művészetek számára – igen kemény harminc évben nem veszünk össze, így kibékülnünk sem kellett, ezért aztán a legnagyobb egyetértésben utazhattunk Horgosra Bata János főszerkesztő úrhoz és Szabadkára dr. Gubás Jenő főorvos úrhoz és kedves feleségéhez, hogy fölkérjük őket a mai estén való részvételre.

Erre az irodalmi estre készülve néztem meg, hogy a jövőre 25 éves Hitel folyóiratban mikor publikáltam először. Magam is megdöbbszem: az 1989-es 19. számban. Csak megjegyzem, akkor Papp Endre, felelős szerkesztőnk, 22 éves egyetemista volt. Azon írásom címe és témája is beszédes. Egy új, akkor megjelenő, irodalmi-társadalmi folyóiratot mutattam be. Ez volt a Muratáj, a szlovéniai magyarok irodalmi szemléje, amely Bence Lajos barátom szerkesztésében kívánta: „elfoglalni méltó helyét az egyetemes magyar irodalomban, e sokágú síp ki tudja, hányadik ágaként.”

Még egyben volt Jugoszlávia, de Szlovéniában akkor már más szelek fújdogáltak. Sajnos Szerbiában is, ellentétes előjellel.

Ma, ennek az illyési értelemben vett sokágú sípnek egy másik, nagyobb ágával foglalkozunk, azzal a délvidéki Aracs folyóirattal, amely lassan már 12 éves. Az Aracsban, nem tudom honnan, van valami vallató erő. Magam mindig az Aracsban írom meg a legjobban elzárt, féltve őrzött titkaimat, gondolataimat irodalomról, társadalomról, magyarságról.

Erre rímél első találkozásom is az Araccsal...

A magyar irodalmi kánont nem tudjuk elképzelni – mondjuk úgy! – ügyintézés közben. Furcsa lenne látni, hogy Illyés Gyula útlevelekő lapot töltöget, Németh László a sajkódi építkezés alatt anyagár-listákat nézeget, vagy a kőművesekkel veszekszik. Erre mondaná színháztudós barátom Ablonczy László, hogy „elintézte ezeket a dolgokat Flóra vagy Ella néni”. Valószínűleg egyetértenék velem.

De az biztos, hogy Gion Eszter „nem akadályozta meg” a legnagyobb délvidéki magyar író, Gion Nándort az igen konkrét ügyek intézésében. Így történt, hogy a már évek óta Pesten élő Nándorral ketten mentünk le Újvidékre a nyugdíját intézni. Akkor még nem tudhattuk, hogy mindössze pár hónapig fogja kapni. Először elzavartak minket az illetékes hatóságok, majd másnap Nándor átcsoportosította a dokumentumokat, felülre tette a nyugatnémet márkát és délután háromra már a határozat is készen lett, a nyugdíját pedig Szenttamásra küldték az édesanyjának. Mi meg Nándorral, hirtelen időmilliomosok lettünk Újvidéken, s én rohanhattam atyai tanítómesteremhez, Szeli István professzor úrhoz, aki harminc évig gyűjtötte számomra az Újvidéken megjelent magyar irodalmat. Ezúttal nemcsak könyveket adott, hanem pár folyóiratot is. Ezek voltak az Aracs – még nem a mai formátumú – első számai. „Kemény, ütős lap - mondta Szeli és hozzátette, „most éppen engem szidnak benne. De nem baj, jó, hogy van. Kellett már, nagyon!”

Az Aracs alapító, első főszerkesztője dr. Vajda Gábor irodalomtörténész volt, aki szembefordult az akkor és még részben ma is ható, a jugoszlávizmusra fölesküdtött újvidéki irodalmi kánonnal,

\* Elhangzott Budapesten, az Uránia Nemzeti Filmszínház kávézójában, a Hitel – Aracs közös szerkesztőségi bemutató estén, 2012. szeptember 19-én.

erre célzott Szeli, akik ezért egyszerűen kiközösítették és agyonhallgatták azt az embert és lapját, aki megírta két hatalmas kötetben *A délvidéki magyarság eszme- és irodalomtörténetét 1945 és 1972 között Remény a megfélemlítettségben* és 1972 és 1989 között pedig *Az autonómia illúziója* címmel. A kötetek pesti bemutatója után pár héttel, 2008 júliusában, Vajda Gábor szíve megállt.

Az Aracs főszerkesztőjének haláláról Hornyik Miklós barátom értesített, döbbenetes és hihetetlen volt számomra, mint ahogy a mai napig fölfoghatatlan Miklós távozása is. Hornyikról itt és most csak annyit szeretnék elmondani, amit a Hitelben és az Aracsban nem írtam meg, hogy két évtizedig az egyetemes magyar nemzetben gondolkodó délvidéki magyar értelmiség budapesti nagykövete volt, s egyedül több íróembert terelt és állított Magyarországról Szabadka és a tragikus sorsú délvidéki magyarság irányába, mint egy magyar tanszék.

Szellemi végrendeletének első pontja így hangzott:

„Fiúk! Az Aracsot ne hagyjátok! Írjatok! Küldjétek a cikkeket a Bata Jancsinak!”

Miklós! Nem hagytuk! És nem is fogjuk hagyni, azt hiszem példa erre a mai irodalmi est is.

Végül, de nem utolsósorban, engedjék meg, hogy kitérjek a magyar irodalom egy csodájára, egy a világirodalomban ismeretlen, de irodalmunkban párhuzamosan létező jelenségre.

A magyar irodalom néppen-nemzetben-társadalomban gondolkodó alkotói nem jutottak volna oda, ahova jutottak, ha nincs a Püski házaspár. Nem lett volna a Püski Kiadó, Szárszó 1943-ban és 1993-ban, szegényebb lett volna a tengeren túli magyar könyvkiadás és kohézió, magyarul kovász nélkül maradt volna a tábor.

A Délvidéken ugyanezt a hihetetlen és emberfeletti munkát végezte és még végzi ma is a Gubás házaspár, Gubás Jenő főorvos úr és Ágota asszony, akiknek mindannyian hálásak lehetünk, s arra kérhetjük a Teremtőt, hogy hosszú ideig tartsa még közöttünk őket és szellemi gyermeküket, az Aracs folyóiratot.

Köszönöm a figyelmüket!



## 1956 - Örmény történet

*A Magyar Szó szeptember 28-i számában fiatal kollégám, Szabó Palócz Attila idézte fel megtisztelő módon a Magyar Hírlap szeptember 7-i számában megjelent, alább következő írásomat. Nemcsak a jóleső, elismerő figyelem és a jó érzékkel megragadott és ily módon írásába illesztett problematika rendkívülisége mondatja velem: **a legújabb kor legnagyobb magyar eseményének ünnepén** immáron elérkezett az idő, hogy - éppen önmagunk érdekében - kissé túlnézzünk önmagunkon. A tonna-ezreket kitevő élelmiszer- és kötszer-segélyek és hektoliter-százakat kitevő vérszállítmányok meg a harcolni akaró és már útnak indult modern lengyel „légiósok” gyönyörű példáira és még azokon is túlra. Mondjuk, a szintén velünk harcolni akaró olasz fiatalokra. A barikádokon lévő, akkoriban Magyarországon tanuló koreai diákokra. Vagy éppen arra a szovjet főtiszti egyenruhában többedmagával hozzánk állt nagyszerű emberre, akit Attilával a Délvidéken és itt Budapesten nemrégiben megidéztünk. Akopjan őrnagyra, aki örménynek született és aki a többiekkel együtt magyar nemzeti hős immár. Dicsőséges forradalmunk és szabadságharcunk évfordulóján most megrendült tisztelettel hajtunk fejet Előttük: e nagy nem magyar MAGYAROK előtt. Akik velünk voltak. És ebben a két szóban minden benne van. Minden, ami tisztaság és emberség, gyönyörű öröklét és igazi férfimunka.*

1956. október 25-öt írtak. Budapesten már két napja nagy valószínűséggel maga az Úr vendégeskedik, számtalan csodával és tengernyi vérrel. A nem éppen vendégbarátsággal ott időzők egyenruhát viselnek, rémültek, tanácstalanok vagy elvakultak, de leginkább hazavágyódó nyomorultak, gimnasztyorkában és PPS-géppisztollyal vagy beszorítva az utcasarkokon égő páncélskoporsókba, ahonnan nincs menekülés: ha kiugranak, nincs ablak, ahonnan ne lőnének rájuk.

Van köztük sokféle náció képviselője, ukránok és fehéroroszkok, baltiak és moldávok (ázsiaiak nagyobb számban majd tíz nap múlva lesznek) – az viszont ritkaság, hogy egy nem orosz főtiszti rendfokozatig jusson. Ilyen az az őrnagy, akit Akopjannak hívnak, és örmény. És gondolkodó ember. Látva a velük barátkozni is próbáló, tiszta arcú fiúkat és lányokat, akik oroszul magyarázzák nekik, hogy ők nem fasiszták és nem ellenforradalmárok, mi több, Marxot idézik („nem lehet szabad az a nép, amely más népeket elnyom”), és azt skandálják, hogy minden ország katonája menjen saját hazájába – ez az örmény több sorstársával fenti napon úgy dönt: ezeknek igazuk van – csatlakozzunk hozzájuk. És M. G. Akopjan páncélos őrnagy akcióba lép.

Nem mindennapi katonai szaktudását és tapasztalatát úgyesen felhasználva, itt és ott, ami-

kor és ahogyan lehet. „Az övéi ellen”? Nem. Az emberi oldalon a nem emberi ellen. Egészen november 9-ig tart ez így, amikor a rettenetes túlerő az Óbudán héroszi elszántsággal küzdőket is szétmorzsolja; Akopjan meghal a többiekkel együtt, gyorsan és csendesen.

Nem hiszem, hogy azóta a kiváló történészen, Gosztunyi Péteren kívül sok magyar valaha is tudta volna, hogy ebben a földi siralomvölgyben tartózkodott.

Eddig a történet. Túl sok hozzátennivaló nem lehet. Legföljebb Franz Werfel nagy regénye, a Musza Dagh negyven napja a maga szívszorító drámaiságával, amint Gabriel Bagradjan a fia keresztjével esik el, előtte még átvillan rajta, hogy „örménynek lenni lehetetlenség”, de „Gabriel Bagradjan már túl van a lehetetlenségeken. Leírhatatlan biztonsággal tölti el az egyetlen lehetséges. Osztozott vérei sorsában. Vezette hazája népének harcát.” Hogy közben égett a magyar nemzeti zászló Jerevánban? Láthattuk itt Budapesten is, amint megtaposták magyarnak mondott állítólagos rendőrök, nincs még hat esztendeje sem...

Akopjan őrnagy és Gabriel Bagradjan áll és vár. Leírhatatlan biztonsággal tölti el őket az egyetlen lehetséges.

Folytatni akarják a történetet.

### Mint ahogy én

A Nap nem kíván  
Hold lenni az úr kertvége fölött,  
hogy éjszaka világítson.  
A Tejút felé elcsapva  
hiába lehetnének szabadon, őrizetlen  
a dobrokoló dombok,  
szelek kötőfékeit tépő hegyek,  
nem vágyakoznak a csillagok pusztáira,  
föl az égre.

A föld is a Földön akar maradni,  
nem kíván a magassággal helyet cserélni.  
Mint ahogy én – én akarok lenni,  
s e nép is az, aki,  
nem akar más helyett élni!  
Sem mások kárára,  
ágakat: idegeket rándító sérelmére.  
Csak magáért kiállni,  
becsületéért végre.

### Nem lesz kegyelem

Szétszóródhatunk, mint madarak  
a kavargó messzeségbe, szélbe?  
Elfogyóban, maradék magunkban  
sodródhatunk Európa útszélére?

Dajkánk, e fölnevelő föld is,  
ellenségünké válhat?  
S oda dobhat más népek  
martalócainak, martalékának?

Kegyelem, sem kímélet nem lesz?  
Ami miért is lenne?  
Ha mi magunkat pusztítjuk,  
más mért ne segédkezne?

Ha a szél innen csak a lemondás,  
romlás állott szagát hordja,  
könyörületre nem számíthatunk.  
Csak megvető szájalomra.

### Ahogy a vályogok

József Attila-nyomon

Ahogy a vályogok, téglák, kövek  
egymást összetartják,  
s egyik cserép erősíti, köti,  
szorítja a másikat,

hogy szét ne szóratnánk,  
mutatják ím a példát,  
miként kellene óvni, egybefogni  
e szanaszéjjel népet, hazát,

vigyázva, megőrizve magunkat  
e maradék tájon és túljan,  
megkapaszkodva erősen  
az együvé tartozásunkban,

ahogy a vályogok, téglák, kövek  
egymást összetartják,  
s egyik cserép erősíti, köti,  
szorítja a másikat.

## Hősökkel és hősök nélkül

Apám hős volt. Anyám is – csak hát hősöknek inkább a férfiakat gondoljuk, a nőket, az asszonyokat már ritkábban.

Apám és anyám akkor lettek először hősök, alig tizenhat-hét évesen, 1944-ben, mikor *égett már a szekértábor is és remény sem volt fölmentő seregre*, mert a partizánoknak mondott rablómegfőzött hordák, az orosz katonák nyomában, vagy éppen megelőzve őket, rárontottak mindenkire, aki nem szláv és nem kommunista volt. Anyám, a fiatal lányka elfutott előlük: el, *egészen a kert végébe*. Ott bújt meg, míg el nem vonultak a gyilkosok és fosztogatók. Vajon mit élhetett át a még félig gyermeklány, aki két évvel azelőtt veszítette el édesanyját, bujkálva és rettegve, kiszolgáltatva a szabadon gyilkoló és erőszakoskodó fegyvereseknek? – És anyám hősieen ellenállt: nem futott világgá, nem örült bele, nem adta föl és nem adta el önmagát, mert a tanya, a föld, a jószágok – a fekete, lusta bivalyok, amelyek, ha éppen kedvük támadt rá, hátuk mögött a megrakott szekérrel, beleheveredtek a pocsolyába – nem engedték. Nem engedték, és nem engedték el a kezét: óvták, védték.

És maradt itthon és maradt annak, aki volt akkor is, amikor néhány évvel a véres megszállás után a partizánokból helyi hatalmasságokká átvedlett gazemberek az apját, öregapámat, a tanya udvarán karóhoz kötötték, mint egy rühes kutyát, mint egy állatot, s szeme láttára, nemcsak a bajuszát, hanem minden más szőrzetét is tépve, követelték tőle, vallja be, hova rejtette el a gabonát! Azt a gabonát, ami meg sem termett!

Apámat a Petőfiről elnevezett, magyar embe-  
rekből összerakott partizánbrigádba fogták be, 1944 végén, abba a katonai egységbe, amelyben a sebtében besorozott katonáknak még csak fegyvert sem adtak, hanem csak terelték őket a harcmezőkre. (Évtizedeken keresztül beszélni sem lehetett arról, hogy a baranyai Bolmánynál,

ahol a visszavonuló német seregekkel találták szembe magukat, a német katonák kiabálták nekik, forduljanak vissza, fegyvertelen emberekre nem lönek. Helyettük viszont megtették ezt az őket hátulról terelő partizánok: gondolkodás nélkül gyilkolták le a két tűz közé került szerencsétlen magyarokat.) A tizenhat éves fiúban, aki addig libákat terelgetett, disznókat meg kecskéket etetett, akkora bátorság lakozott, hogy az első adandó alkalommal megszökött a rájuk fegyverrel vigyázó brigantik közül. Megszökött, pedig tudta, a dezertálásért főbelövés jár!

Másodszor akkor váltak hőssé, amikor szembe fordulva az akkori divattal (melyet tudatosan terjesztett a szocializmusnak nevezett kommunizmus, s melyet most még ügyesebben és még körmönfontabban terjeszt a világkapitalizmus), az ötvenes évek végén, a hatvanasok elején három gyermeket vállaltak. Minden a gyerekek ellen szólt: minnek és kinek kell a gyerek? Miből neveljék föl, és kinek neveljék föl őket? És mert a kommunizmus, mint ahogyan most a világkapitalizmus, nem az élet, hanem a halál elkötelezett rendszere volt, az akkor még gyerekcipőben járó médiájával mindent meg is tett az életellenes tanok terjesztéséért. Mindennek ellenére a három fiúgyermeket becsülettel föl is nevelték, úgy, hogy apám gyári munkásként dolgozta le az életét, anyám pedig varrt, sokszor éjjeli két-három óráig görnyedt a varrógép fölé, vagy bökdöste a tűt a hímzőkeretbe, a rámába feszített ruhákba. Hímzett keresztelőtakarót, menyasszonyi ruhát és szemfedőt, meg megannyi asztalterítőt, menyecskeblúzt. Egyszer még a kör alakba zárt, három lábon álló világbékejelet is behímezte az egyik helybéli hosszú hajú, festőművésznek készülő hippi micisapkájába. A világ dolgait fölfogni kezdő ifjúként akkor voltam igazán dühös, amikor a sok-sok éjszakázás eredményeként elkészült mesterművekért aprópénzt fizettek a

tisztviselőnk, a gyógyszerésznők, vagy éppen a parasztasszonyok. Mérges voltam, mert anyám munkáját nem becsülte meg igazán senki.

Apám akkor vált harmadszor hőssé, amikor legidősebb fia, a szülői kérés ellenére, hogy majd a gimnázium befejeztével döntsön róla, az általános iskola padjaiból azonnal a szabadkai papnevelde kollégiuma felé fordította élete sorát. A hetvenes évek elején ez nem kis megpróbáltatásokkal járt. Nem volt könnyű nekünk, gyerekeknek sem, amikor az iskolában azt kérdezték tőlünk a tanáraink, hogy bátyánk hol folytatja tanulmányait, akkor mi, mert otthon ezt beszéltük meg, s mert az iskolában a templomot, a papokat, netalán a hitet még említeni sem volt szabad, félig-meddig azt hazudtuk: klasszikus gimnáziumba iratkozott Szabadkára. Félig-meddig volt hazugság a hazugság, mert valóban klasszikus gimnáziumi képzést nyújtott a papnevelde, de oda akkor csak azok a fiúk jelentkezhetek, akik papok szerettek volna lenni. Kínos jeleneteket értünk meg öcsémrel, hiszen a faluban, az iskolában mindenki tudta, bátyánk papnak készül. De mindez semmiség volt ahhoz képest, amit apámnak kellett eltűrnie munkahelyén, a paprikagyárban. Őt, aki kommunista soha sem volt, napról napra arról akarták meggyőzni a fölöttesei, a hithű pártkatonák, micsoda elmaradott, ósdi gondolkodásra vall az, ha valaki egyházi pályára engedi gyermekét. Mi lenne a szocializmus építésével, ha a fiatalok úgy gondolkodnának, mint az ő fia, vajon kiből lenne jó munkás, derék szakember? Ennél fájdalmasabbak csak a munkatársainak a megjegyzései, csipkelődései lehettek, azoké a proli sorból éppen csak kikeveredett, még mindig félig-meddig lumpen elemeké, akik hittek a kommunizmus mindent elsöprő erejében, hittek a jugoszlávság mindenképp fölöltiségében és aranyborjúként dicsőítették a pártot és annak nagy vezérét, Titót. A gúnyolódásaik mindennaposak voltak, apám pedig vissza sem szólhatott nekik.

Öt év múltán, amikor a gyerekfejjel papnak készülő gyerekből forrófejű és -vérű ifjú lett, s aki időközben rádöbben, mégsem neki való a papi hivatás, mindent maga mögött hagyva, Németországba szökött úgy, hogy a szüleit már csak onnan hívta föl telefonon, közölve velük, többé már nem Zágrábban, hanem Mainzban akar élni,

nos, akkor az addigra unalmassá és megszokottá vált helyzet ismét érdekessé vált: ott folytatódott a gúnyolódás, ahol éppen hogy abbamaradt. Jött a sok okos melós és a még okosabb kis-és nagyfőnök, miszerint ők, ugye megmondták, nem is kellett volna azt a gyereket a papneveldebe engedni, mi lesz most vele, mihez kezd az életben, azt az iskolát az állam nem ismeri el, Jugoszláviába vissza úgysem jöhet, mert az öt év csak elvesztegetett időnek számít, legföljebb kétkezi munkás lehet itthon. És apám kénytelen volt végighallgatni, lenyelni és leggyakrabban válasz nélkül hagyni a sok kárörvendő megjegyzést.

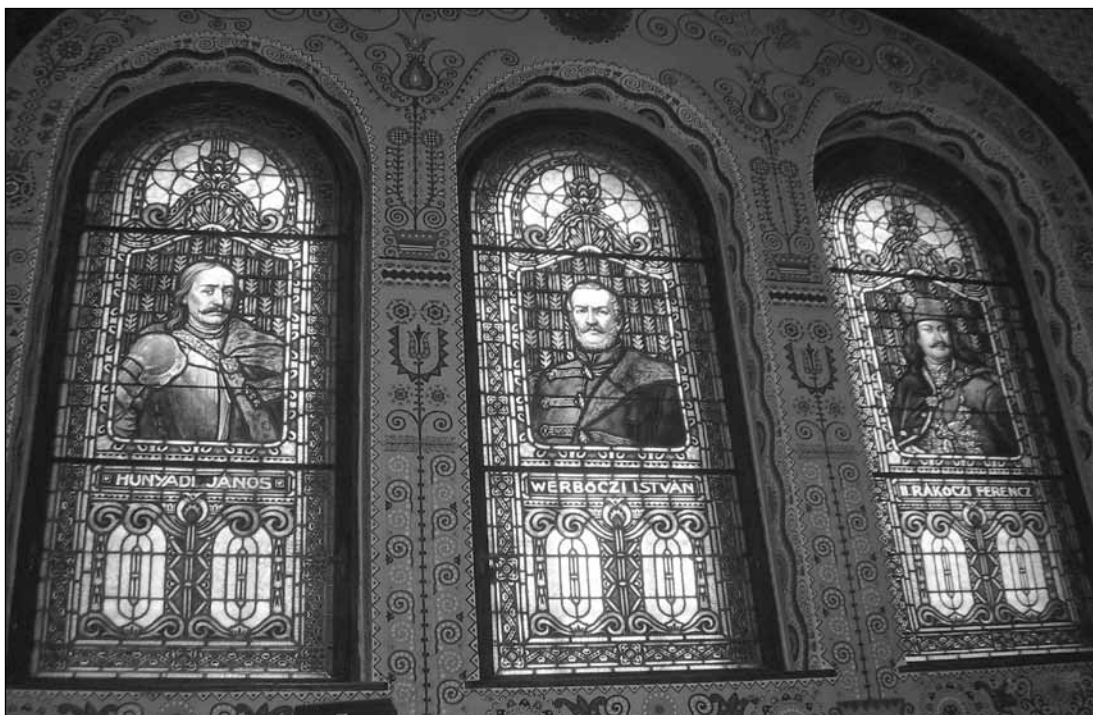
Hogy mekkora lelki ereje volt apámnak, azt akkor láttam és értettem meg, amikor egy őszi korareggelen trágyahordásra indultunk. A szomszéd paraszt ember traktorával vittük ki a földre a trágyát, s mivel már meglehetősen hideg volt, a szomszéd fölajánlotta, üljünk be mi is mellé, a traktor fülkéjébe. Apám még nem helyezkedett el a szűk kabinban, jobb kezével még az ajtó keretébe kapaszkodott, amikor Pista, a szomszéd, nem figyelvén oda, rárántotta apám ujjaira a traktorajtót. Aki valaha is közelebbről látott traktort, az tudja, mekkora erővel kellett becsapni az ajtaját, hogy az be is csukódjon. Apámnak a középső és a gyűrűs ujját eltörte, szétnyomta a fémkeret. Ő viszont szó nélkül elővette a zsebkezdőjét, rátekerde a két ujjára, s csak miután órák múltán, a terítés végeztével hazaértünk, öntött egy kis pálinkát a nyílt sebekre. Egyetlen zokszó nélkül, egyetlen fölajdulás nélkül dobálta egész délelőtt vasvillával a trágyát.

Szüleim utolsó közös hőstette a legutóbbi balkáni háborúban volt. Hősiesen elviselték, eltűrték, mint megannyi sorstársuk, a mindennapi megaláztatásokat, az élelmiszerhiányt, a sorban állásokat, kevéske pénzük elértéktelenedését. Tették ezt úgy, hogy két fiuk hiányával napról napra szembesülniük kellett, ugyanis a háború kezdetén legkisebb gyermekük is elhagyta a szülői házat, vonatra szállt, mert hordták a katonai behívókat, s ő nem akart egy értelmetlen háború áldozatává válni, sem úgy, hogy ő gyilkol, sem úgy, hogy őt gyilkolják. Anyám évekig járt át hozzá az országhatáron, Magyarországra, alkohol- és benzincsempészek között vitte neki az élelmiszert, a tiszta ruhát, s hozta haza annak

örömét, hogy láthatta fiát, s közben szüntelenül aggódott harmadik gyermekéért, aki maradt, mert ő meg úgy érezte, neki maradnia kell.

Apám és anyám úgy lettek hősök ebben a hősietlen korban, hogy soha, egyetlenegyszer sem

adták meg magukat, s tudták: *hősnek lenni nem érdemes és nem szabad*, de mégis, ha kellett, akár egymagukban fordultak szembe az egész világgal.



## Tűzliliomok

Barátságatlan gomolyfelhők nyargaltak fölötünk; némelyik olyan alacsonyan, hogy már–már azt hittük, fölakadnak az obeliszk csúcsában.

Szállingózni kezdtek az emberek, volt, aki dacos keménységgel bátran jött végig a Nagytemető főútján, de volt, aki csak félénken surrant.

Néhány lépésnyire tőlem ott állt Anna is, konok keménységgel összezárt ajakkal. Kerestem tekintetét, de ő nem nézett senkire, rám sem, szeme maga elé révedt. Sok évvel ezelőtt egy irodában dolgoztam vele, és a nyolcórás összezártság alatt csak a Jóisten tudná megmondani, mi mindentről nem beszélgettünk, de arról, hogy az édesapját 1944 őszén megölték, soha nem szólt.

Végre megérkezett a plébános úr is. Mormoltam a Miatyánkot, de gondolataim máshol kalandoztak: Kik is tették? Tito partizánjai vagy a helyi gonosztevők? Kisdiákként olvastam a Partizán mesék c. könyvet – kötelező olvasmány volt –, akkor még hittem a leírt szónak. Szememben azok a partizánok hősök voltak, most meg... Tito marsall berámázott fényképe ott lógott minden osztályterem falán. Fölnéztünk rá, mi magyar gyerekek is.

Géza atya megszentelte az emlékművet, és ezzel befejezte a szertartást.

Az október végi kellemetlen szél belekapaszkodott fekete kabátomba, és szétilált hajamat az arcomba csapta. Szétnéztem. Elég szépen összejöttünk, de lehetnénk többen is. Persze, persze, a rossz idő...

Gondolataim ismét visszatértek Titóhoz, körülötte minden ambivalens. Halálának hírére sírt az egész ország, még a magyarok is. Már gyerekként is éreztem, hogy nincs minden rendben a jól belénk nevelt „egyenlőség és egyenjogúság” körül. Igazságérzetem ágált a nagy flanc miatt; ha a királyokat és a letűnt világ urait elítéltük emiatt, akkor most mi a helyzet a Kékvonaton, a Galeb-hajó, a Brioni-sziget körül és a sok vadászkastéllyal?

Eszembe jutott a Virágház meglátogatása is, ahova 1980-ban autóbusszokkal, szervezeten vit-

tek bennünket Tito sírjához. Ott éreztem először, mi az a tömeghisztéria: tenger sok ember vett körül, a lábam már alig érintette a talajt, oldalamat nyomták, ismerőseimet elsodorták mellőlem, és tudtam, ha elesnék, a tömeg rám taposna. Nagyon féltem!

Tito sírja „szent” zarándokhellyé vált. Isten után mindjárt Tito következett, de volt, akinél ez a sorrend föl is cserélődött. Most meg mit hallok a szónok szájából: „Tito tudott a magyarirtásról, az ő tudta nélkül semmi sem történhetett Jugoszláviában...”

A szél lassan elcsendesedett. Döböntően hallgattam a szónokot: „A családok sok évtizeden keresztül őrizték tragikus titkukat. Sokszor még az unokák sem tudták, miért is nincs nagypapának sírja a temetőben. Most végre lesz. Ezen a márványtáblán ott van mind az ötvennégy ártatlanul legyilkolt magyar embernek a neve.”

Gondolataim, akaratom ellenére, újra a múltba vittek. Emlékszem, nyár volt. Katóval hazaindultunk a strandról, de nem a megszokott úton. Lépteink könnyűek voltak, és bőrünkön érződött a jó Tisza-illat. Nagy megértésben poroszkáltunk barátnőmmel egy füves gyalogúton, amely fölött összeborultak a fák; így beszélgetve hamar kiértünk a Sziget végéhez – ez a partszakasz gyümölcsös volt régen –, ahol már némelyik körte sárgulni kezdett, talán éppen emiatt tettünk kerület, de ki tudja azt már ennyi év után? Kató akkor megállt az úton és kezével a fák közé mutatott: „Látod, ott vannak eltemetve a magyarok.” Csoválkozva néztem a fák közé, de nem láttam mást csak néhány tűzliliomot – ami kerti virág –, és éppen ekkor nyílott. Kató kicsi ujját szája elé tette: „Psz! Ez titok. Senkinek egy szót se!” Áhítással néztem a virágokat és ingattam fejem: „Nem, Kató, nem mondom el senkinek.” A titok az titok, és a gyerekek ezt komolyan szokták venni.

Gondolataim hirtelen visszazökkentek a jelenbe. Már ki tudja hányadik szónok mondta a ki-

mondhatatlant, azt hogy embereknek kellett meghalni nemzeti hovatartozásuk miatt.

Így utólag világossá váltak a jelentőségteljes összenézések, és a félbe maradt mondatok: „Szerbhez ment feleségül, az apja meg szegény, ott fekszik a Tisza-parton...” és itt hirtelen elhallgattak. Vagy: „Szegény anyja még a temetőbe se járhatott ki panaszkodni, mert az ura nem ott nyugszik”.

Az új Tisza-töltés építéskor kisvárosunkat bejárta az elszuttogott hír: a munkagépek emberi csontokat túrtak föl. Ennek kapcsán számomra is értelmet kaptak azok a gyermekkori tűzliliomok.

Most így, utólag, nagyon dühített az a sok titkolózás. Miért nem sírtak, ordítottak akkor han-

gosan, olyan hangosan, hogy azt meghallja az egész világ. Miért féltek? Kinek is volt itt félnivalója?

Az utolsó szónok szavai után senki sem mocant. Az eső egyre jobban zuhogott. Sokan kinyitották esernyőjüket, akiknek nem volt, azok hagyták, hogy arcukon végigcsorogjon az eső, vagyis nem lehetett tudni, mennyi volt ebből az eső és mennyi a könny.

Dobos úr – az általam nagyra becsült történészünk – egy nemzeti színű szalaggal átkötött koszorút helyezett el a fölszentelt emlékmű talapzatára, majd fejet hajtott, és csak ennyit mondott: TACE, SED MEMENTO! (Hallgass, de emlékezz!)

Magyarkanizsa, 1994.XI.2.



## Stációk

### Égiháború

*„Nincs egy árva fűszál a tors közt kelőben,  
Nincs tenyérenyi zöld hely nagy határ mezőben...”*

Ezekről az alacsony székekről alig tudok föl-kászálódni!

Melegem van, izzadok. Nagy a hőség, rekkenő, pokoli; kánikula, forróság; éget, tűz a nap; aszály pusztít, szárazság. A busz izzik, nyelvelve itt is a kuvasz, kicsit eljátszom ezzel az abszurd képpel. Csöpög, folyik, patakzik, dől rólam a verejték, csípi a szemem, a szemüvegem minduntalan lecsúszik, a pólóm háta egy víz, csupa csata. Mindenem ragad, alig tudok föltápászkodni az ülésről. Hogy bírt a nagymama állandóan azon a kisszéken kuporogni?!

A Duna vizére vágyom; a Duna hűvösen lágy, selymes, simogató, ringató, élő, mozduló, eleven, szóló, beszélő vizére. Szeretném hűvös, csúszós iszapjába süllyesztetni a lábamat, szeretném érezni, megfogni, megölelni vízszagú levegőjét, szeretném látni, simogatni szikkadt partját, visszaültetni elpusztított sűrűjét, éppé varázsolni a parti erdő kivágott fáinak meredező csonkjait, hallani a telepi asszonyok jellemző, néha rémes, néha kedvesen keresett beszédét, figyelni, ahogy talpig bebugyolálva előbukkannak a bokrok közül, kezükben feketefoltos, ütött-kopott szedresvödör. Olyan csúf, ronda, agyonhasznált nejlönvödrök csak a Dunán vannak. Rengeteg a szúnyog, szeder meg egyre kevesebb, az erdő nem a régi, egyre csak ritkul, az ártér évről évre változik, és nagyon lassan nőnek a fák.

Zomborban a Duna Apatinhoz tartozott. Ez is abszurd kép, de igaz, otthonos, és az enyém. Nálunk Kanális volt és akác, az udvarban kút, a kertben ciszterna, a pincében zúgó hidrofor; nálunk a kenyérnek haja volt, a dinnyének héja.

Cserhájú, zöldbélű, sárgabélű, ananász-, kantalu, cukordinnye, sárgadinnye, karácsonyi dinnye; görögdinnye. Érdekes! A görögdinnye csak görög volt, más nevére nem emlékszem.

Az apám jókedvében, tréfából tárgyesetben gyakran legörgözte lelezve, mennyire izgul, jó lesz-e, nem volt-e kidobott pénz. Amíg nem engedték dolgozni, nálunk majdnem minden a pénz körül forgott.

Sose lékeltettük, és sose a kútban hűtöttük a dinnyét. Kiskéssel ettük, a héját kikapartuk, és szent meggyőződéssel vallottuk, hogy minél nagyobb, annál édesebb.

Forróság, a dinnye hegyekben áll, darazsak döngnek lomhán röpködve, tele van velük a piac, sok a légy, láрма, zsidongás, ragacsos piszok, szemét. Az apám nézi, szemléli, vizsgálja, méricskéli, saccolja a dinnyét, aztán kopogtatni kezdi. Vannak más praktikai is, például, ha csavart szárú, nem veszi meg, mert megfordították az indáján.

Dinnyét csak és kizárólag hűvösen, pincehidegen lehet enni. Nem szeretek a pincébe menni, nem félek, csak ózokodom. A pincének láthatatlan, de kézzel fogható hangja és szaga van; suttogó, titokzatos, enyhén dohos, nedves. A középső bolthajtáson gyér, ritkás fényvel pislog a húszas körte, az árnyékok zugokban rejtőzködnek, bujkáló neszezés, pincebogarak, ászkák, meztelen csigák mászkálnak, aprócska békák ugrálnak a homályban, kötényszámra hoztuk haza őket a körútról, hogy kipusztítsák a szúnyogokat, de csak hisztéria lett belőle. A pincelépcsőn valami nyúlós-nyálkás, csúszós bevonat. Én nem vagyok olyan erős, mint a testvéreim; nem verem meg a fél utca gyerekeit, mint a húgom, nem emlegetnek követendő példaként, mint a nővéreimet, mindenben lemaradtam mögöttük, de makacs vagyok és kitartó, és fölcipelem a dinnyét.

Az apám fogja a fenőkövet, nagy, széles mozdulatokkal megélesíti a kést; roppan a dinnye, szinte magától hasad ketté, már a hangjából is tudjuk, hogy jó lesz. Ki kapja az első falatot, ki kapja a szívét? Az apám mutatja, és velem szá-

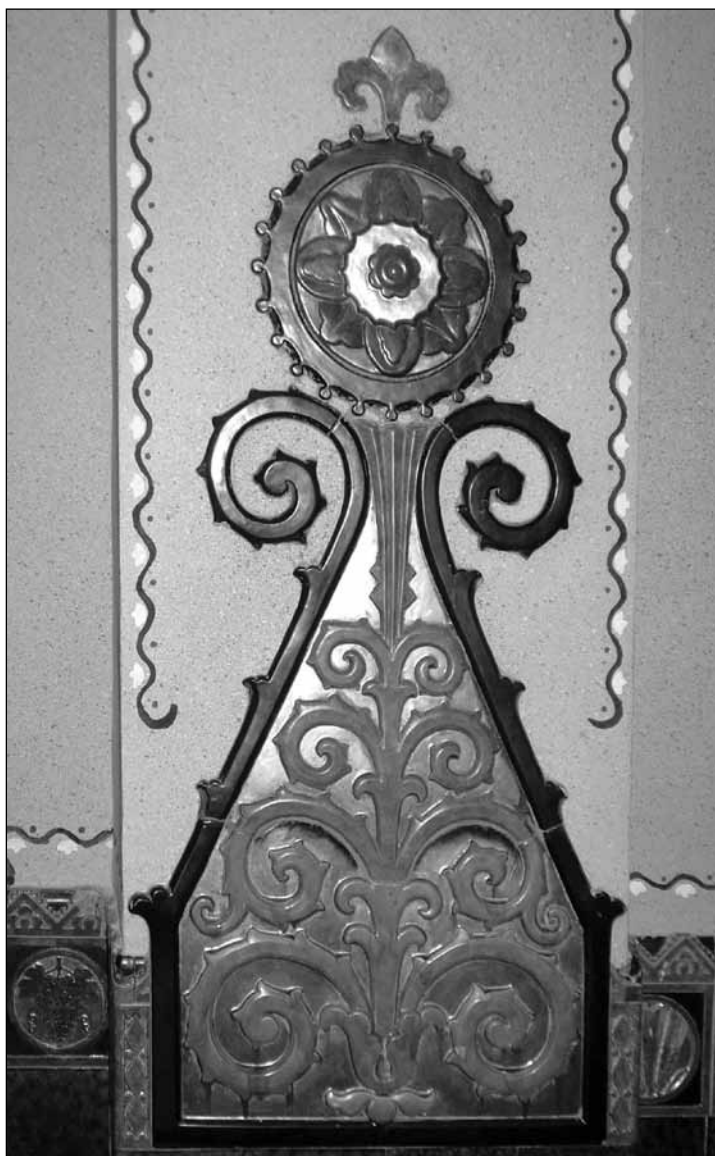
mol: mennyi a fele felének a fele ...így – látod - a levét is ki lehet inni a héjából. Az egész mosókonyha dinnyeszagú; csöpög, ragad a dinnyelé; az iszamós dinnyemag koromfeketén csillog a lángoló, hersegő pirosban; a dinnyehéj sötétzöldje mellett vékony, világító fehér csík, a húgom azt is megeszi. Csalódott vagyok és szomorú, értem már, hogy azért nem ehetjük szeletben a dinnyét, mint a képeken, mert úgy kárba veszne a leve.

Fojtott, nyomott a levegő, fülledt, párás a meleg, rég nem volt ilyen aszály. Az őszibarack egészen apró, megfeketedett, és elfonnyadt, jóformán megaszalódott a fán, a levelek fakón, kókadtan, mozdulatlanul csüngnek, a birsalma csak barna bundából áll, és hullik, a körte kukacos. A nagymama a kisszéken kuporog, és cu-

kordinnyét eszik kenyérrel. Az új tudás keserű csalódottságával, a fölismerés fájdalmával hozzá bújok. Belefúrom a fejem az ölébe, nem veszem észre, hogy hirtelen halálos csend ereszkedik le, hogy fenyegető, sötét árnyék borít be minket. Megdördül az ég, csattog, sistereg, villog az istennyila, döng, zúg, zeng, a mindenség. Jégeső. Borsó, galambtojás, tyúktojás. Kopog az udvar tégláin, visszapattan a kőkeményre száradt földről, nekicsapódik a falnak, pattog. Mint a puskaropogás. A nagymama fölugrik a kisszékről: Úristen, mi lesz most?!

Néma döbbenettel most én is ezt kérdezem magamban.

Szeged, 2012. szept. 19.



# Kik támadják Magyarországot és miért?

(Részletek)\*

„A világ ma az ostobáké, érzéketleneké és nyüzsgőké. Az élethez és a diadalhoz való jogot manapság csaknem ugyanazokkal az eszközökkel lehet megszerezni, amelyekkel az ember bekerülhet a bolondokházába: a gondolkodásra való képtelenséggel, amorális viselkedéssel, kóros élénkséggel.”

Fernando Pessoa

Elkezdődött a világ újrafelosztása: ma már az USA, az Európai Unió és Oroszország mellett egyre meghatározóbb helyzetbe kerül Kína és India. De hosszabb távon számolni kell a regionális nagyhatalomnak számító Pakisztánnal, a feltörekvő Brazíliával és Törökországgal is. Törvényszerű, hogy az új helyzetben megváltoztak az amerikai külpolitika prioritásai.

Úgy tűnik, az Amerikai Egyesült Államok lassan belátja gazdasági és katonai hatalmának csökkenését. Az amerikai államadósság magas szintje komoly fenyegetést jelent a világgazdaság egészére nézve. Ha ez így van, akkor az USA hosszabb távon egy erős és egységes Európa létezésében érdekelt. A világban kialakult új helyzetben átgondolandó Európa demilitarizálódásának folyamata is, hiszen a katonai kiadások folyamatos és egyoldalú csökkentése az EU befolyásának gyengülését eredményezheti. Ettől függetlenül külpolitikai szakértők egy része szerint az USA ma még a gyöngye, megosztott, etnikai és vallási konfliktusokkal terhelt Európa létezésében érdekelt, ahol a muzulmán-gyűlölet fokozásával közvetett módon támogathatja a legfőbb szövetségeseinek tartott Izraelt.

(...)

Carl Schmitt, a politikai filozófia egyik német klasszikusa szerint egy politikai közösség alapfeltétele a homogenitás. Egy demokrácia eszerint

csak homogén társadalomban jöhet létre, amelyben megvalósul a vezetők és vezetettek egysége. A többségi társadalom mindig a homogenitásra törekszik. Éppen ezért a multikulturalizmus csak a többséggel szemben, antidemokratikus módon érvényesülhet. Az alternatív (underground) kultúra lehet vonzó néhány értelmiségi csoport számára, de ösztársadalmi szinten lehetetlen multikulturális társadalmat szervezni, hiszen a többség elutasítja azt. A történelem tanúsága szerint hosszú távon az egymás mellett élő kultúrák egyike mindig átalakította, asszimilálta vagy végleg eltüntette a másikat. Miután az emberiség története a birodalmak harcaként is felfogható, ezért minden statikus és véglegesnek szánt helyzetleírás gyorsan elavul, illetve meghaladottá válik.

Sok helyen okoz feszültséget, hogy Európa a különböző kultúrák, etnikai és vallási csoportok ütközésének helyszíne. Folyik a szellemi-kulturális háború előkészítése. Ugyanakkor a szociális juttatások magas színvonala miatt Észak- és Nyugat-Európa továbbra is vonzza a különböző földrészekről menekülőket.

(...)

A nemzeti identitás kérdése egész Európában vitákat generált, függetlenül az Európai Unió egységesítő törekvéseitől. Maga a problémakör előtérbe kerülése eleve a multikulturalizmus felszámolásának irányába hat. Ha ugyanis van vezérkultúra (a CDU által használt meghatározás), akkor valamilyen módon mindenkinek ahhoz kell idomulnia. Dániában a bevándorlók számára ma már kötelező a többségi társadalom normáinak elfogadása, meg kell tanulniuk dánul, és saját maguk, illetve családjuk eltartásáról is gondoskodniuk kell. Amennyiben nem felelnek meg az elvárásoknak, kiutasítják őket. Dánia döntött:

\*A Kik támadják Magyarországot és miért? című kötet 2012 júniusában, a 83. Könyvhét kiemelt politikai kötetként jelent meg a Kairosz Kiadó gondozásában. Társszerzői: Lentner Csaba közgazdász és Zárug Péter Farkas politológus.

szerintük az asszimiláció a kívánatos és helyes út. A dán politikai közösség nem dán eredetű tagjainak nemcsak politikailag, de kulturálisan is dáná kell válniuk, ha Dániában akarnak élni. A multikulturális társadalom minden olyan esetben működésképtelen, mikor a társadalom többsége elutasítja azt.

(...)

Az unió és hazánk viszonya leírható a nemzeti/globalista, illetve az Európai Unión belüli bal/jobb választóvonal mentén is. Ez utóbbi nagyjából azt a nézetkülönbséget jelenti, ami a szocialisták és a liberálisok, illetve a néppártiak között érzékelhető.

Ennek bizonyítására szolgál a következő idézet: „Európa nem csak keresztény, de zsidó is, muzulmán is, laikus is. Sokszínű, tehát nem lehet azt mondani, hogy bármelyik értékrend egyeduralkodó lenne a kontinensen.” (Martin Schulz: Szó sincs baloldali ármányról, interjú, Népszava, 2012. március 10.) Amit az Európai Parlament elnöke állít, az egyszerűen nem igaz, de álláspontjában tetten érhető az Európai Unió szellemi-kulturális megosztottsága. Európa történetét, szellemiségét, világnézetét, értékrendjét kétezer év óta a kereszténység és annak etikája határozza meg. Ez akkor is igaz, ha a francia forradalom óta Európa szellemisége és – főként az utóbbi évtizedeknek köszönhetően – sokszor etnikai összetétele is sokat változott. Martin Schulz – többek között – éppen ennek az emberi méltóságot és az individuum jogait is tiszteletben tartó kultúrkörnek köszönheti, hogy zsidó származású baloldaliként ekkora karriert futhatott be. Ahhoz azonban senkinek nincs joga, hogy önkényesen megtagadja Európa múltját, a jelenét pedig meghamisítsa. Nincs sem zsidó, sem muzulmán, sem színes bőrű Európa. Nincs, és nem is volt. Ez még akkor is így van, ha ma már viszonylag nagy számban élnek itt az említett etnikumok, illetve más civilizációk képviselői.

A múlt ilyenfajta torz értelmezése és a jelen tendenciáinak félremagyarázása teszi lehetetlenné az együttműködést a kozmopolita baloldal és a nemzeti kötődést felvállaló jobboldal között.

(...)

„A stabil és igazságos világrend kialakulásának útjában a legfőbb akadály az Egyesült Államok. Sajnos, meggyőződésem, hogy ez a

kíméletlen – számomra fájdalmas – kijelentés igaz. Az Egyesült Államok szeptember 11-e után sem hagyott fel azzal, hogy irányítsa a világot, pedig befolyása már meggyengült. Bush politikája nacionalista szemléletű: az erő alkalmazására koncentrál, mellőzve az olyan globális problémákat, amelyeket csak nemzetközi összefogással lehet megoldani. A világ ennek ellenére úgy táncol, ahogy az Egyesült Államok fütyül, és ha ez huzamosabb ideig így marad, a civilizáció kerül veszélybe.” (Soros György: A gyarlóság kora, Scholar Kiadó, 2007)

Évtizedek óta elhallgatott tény, hogy az Amerikai Egyesült Államok budapesti nagykövetsége messze túllépve hatáskörén a magyar belpolitikát alakító tevékenységet végez, megsértve ezzel a diplomáciában elfogadott be nem avatkozás elvét, valamint az ország szuverenitását. Magyarország független, demokratikus ország, az Európai Unió tagja, ami még elfogadhatatlannabbá teszi a nagykövetség szerepfelfogását. A magyar külügyminiszter által is hangoztatott azonos eszmék és értékek nem jogosítják fel az amerikai nagykövetet és a külügyminisztert arra, hogy rendszeresen kioktassák a mindenkori magyar miniszterelnököt.

A Hillary Clinton által többször megfogalmazott észrevételek a legtöbb országra vonatkozathatók. A „fékek és ellensúlyok” rendszerének féltése, minden demokráciában indokolt, hacsak nem feltételezzük, hogy létezik valahol a minden világok legjobb demokráciája is... Az USA a világ sok részén rendszeresen semmibe veszi az emberi jogokat, olajért, ezért-azért diktatúrát támogat, és mindenkor kíméletlenül fellép birodalmi érdekei védelmében. Amerikai vezetők szerint a nem amerikai foglyok kínvallatása is megengedett. A 2011. december 31-én elfogadott új honvédelmi törvény értelmében a kormány bárkit bárhol megfigyelhet, letartóztathat, és ehhez alaposabb indokolás sem kell. Ha az amerikai elnök valakit terroristagyanúsnak tart, merényletet rendelhet el ellene. Bizonyos gyanúsítottak bármeddig előzetesen tarthatók, és olyan bizonyítékot is felhasználhatnak ellenük, amelyeket soha senki sem ismerhet meg. A megfigyelésben részt vevő magáncégek jogi mentességet kapnak. Az Egyesült Államok a háborús bűnösök kiadatását is megtagadhatja. Úgy

véljük, ezek súlyosabb problémák, mint a magyarországi fékek és egyensúlyok rendszerének esetleges megbillenése.

Időközben nyilvánosságra került egy videofelvétel, amelyen Afganisztánban – az amerikai liberális demokrácia nagyobb dicsőségére – négy amerikai katona röhögve levizelte a földön fekvő talib harcosok véres holttestét. Bármit mond Hillary Clinton, a talibánok soha többé nem hisznek az amerikai demokrácia felsőbbrendűségében.

(...)

Úgy tűnik, hogy 2011 végén és 2012 elején az Egyesült Államok kormányzati adminisztrációjának néhány befolyásos tagja, az európai baloldal hathatós közreműködésével, puccsszerű eljárással kívánták megbuktatni Orbán Viktort. A gyanú eloszlátása azért sem könnyű, mert az elemzők joggal gondolhattak arra, hogy az ország és a kormányfő elleni támadások nem véletlenszerűek, ugyanis az Orbán-kormány elleni fellépések között ok-okozati összefüggéseket is találni.

Egyértelmű bizonyítékok hiányában felelőtlenség lenne határozottan állítani bármit, de a helyzet megértését talán segíti, ha sorra vesszük az Amerikai Egyesült Államokhoz egyértelműen kötődő politikusok névsorát. Valdas Adamkus, Litvánia volt államfője az amerikai hadsereg katonai hírszerző csoportjánál szolgált. Tony Blair, az Egyesült Királyság volt miniszterelnöke az amerikai külügyminisztérium ösztöndíjprogramján vett részt. Ugyanez vonatkozik Afganisztán jelenlegi államfőjére, Hamid Karzaira, és Miheil Szaakasvili, aki Grúzia elnöke. Valdis Dombrovskis, Lettország jelenlegi miniszterelnöke a marylandi egyetem kutatója volt. Ahmúd Dzsibril, a Kadhafi-korszak utáni első miniszterelnök Pittsburghben járt egyetemre. Vincente Fox, Mexikó egykori elnöke a Coca-Cola mexikói igazgatója volt. Lukasz Papademosz, Görögország jelenlegi miniszterelnöke Massachusettsben tanult, később a Harvard Egyetemen tanított. Mario Monti, Olaszország jelenlegi miniszterelnöke a Yale egyetemen tanult, később a Goldman Sachs tanácsadója volt, a világ pénzügyi elitjének tagja.

Az USA-ban végzett állam- és kormányfők névsora is elég hosszú: Ricardo Martinelli, Panama elnöke; Sebastián Pinera, Chile elnöke; Lau-

ra Chinchilla Miranda, Costa Rica elnöke; Miheil Szaakasvili, Grúzia elnöke; Nika Gilauri, Grúzia miniszterelnöke; Otto Pérez Molina, Guatemala elnöke; Szuszilo Bambang Judhono, Indonézia elnöke; Felipe de Jesús Calderón, Mexikó elnöke; Jinglek Sinavatra, Thaiföld miniszterelnöke. (Heti Válasz, 2012. február 16.)

A John Hopkins Egyetem Haladó Nemzetközi Tanulmányok Intézete (SAIS) 2011-től vendégprofesszorrá fogadta Bajnai Gordon volt miniszterelnököt, aki a Transzatlanti Kapcsolatok Központjának munkájába is bekapcsolódott. A SAIS munkatársa Simonyi András volt washingtoni nagykövet, Charles Gati és Francis Fukuyama is.

A Center for American Progress (CAP) a Bajnai nevével fémjelzett Haza és Haladás Alapítvány legfőbb pénzügyi támogatója. Az egyik legfőbb szponzor Soros György. Mindkét szervezet szoros kapcsolatban áll Hillary Clinton amerikai külügyminiszter környezetével.

A Soros György-féle Open Society Foundations 12 500 dollárral támogatta a Civil Kontroll – Egymillióan a Demokráciáért mozgalmat (EMD). Ezt a szervezetet az Egymillióan a magyar sajtószabadságért (Milla) nevű Facebook-csoport huszonnyolc tagja és szervezője hozta létre. A pénz körüli botrányok miatt az EMD időközben megszűnt, létrehozói jelenleg a Magyar Szolidaritás Mozgalom vezetői és aktivistái. (Magyar Nemzet, 2012. április 3.) Ezek a véletlenszerűen nyilvánosságra került ügyek valószínűvé teszik, hogy az Orbán-kormány ellen szervezkedők jelentős külföldi támogatást kapnak. A civileknek hazudott baloldali és liberális szervezetek infrastruktúrájukat főként amerikai pénzekből működtetik. Már utaltunk rá, hogy a Bajnai Gordon nevével fémjelzett Haza és Haladás Alapítványt a Clinton családhoz közel álló Center for American Progress támogatja. A Haza és Haladás Közpolitikai Alapítvány létrehozója Bajnai Gordon volt miniszterelnök. A kuratórium elnöke Hegedűs Dóra, tagjai: Szigetvári Viktor és dr. Tordai Csaba. A felügyelőbizottság elnöke: dr. Oszkó Péter, tagjai: dr. Balázs Péter és Mester Zoltán.

Nem zárhatjuk ki az amerikai kormányhoz közel álló National Endowment for Democracy (NED), jelenlétét sem, melynek elnöke Carl Gershman. Ez a szervezet aktív szerepet játszott

az ukrainai és a grúzai narancsos forradalmakban, ráadásul az orosz kormány elleni tüntetések infrastruktúrájának megteremtésében is jelentős segítséget nyújtott. A NED alapítója Mark Palmer volt, alapító okirata szerint világszerte a demokrácia és az emberi jogok védelmében lép fel. Szakértők szerint a republikánus-közeli NED sok olyan teendőt is elvégez, ami korábban a CIA feladatköréhez tartozott.

Hasonlóan szerteágazó tevékenységet folytat a Frank Gaffney vezette Center for Security Policy nevű neokonzervatív szervezet is. A biztonságpolitikai kérdésekre koncentráló szervezet egykori díjazottjai között szerepel: Ronald Reagan, Garry Kasparov, Newt Gingrich, Donald H. Rumsfeld, Paul Wolfowitz, Dick Cheney stb.

2012. február 27-én a Washington Postban közzétett írásukban Mark Palmer, Haraszi Miklós és Charles Gati az amerikai kormány pénzből működő Szabad Európa Rádió (SZER) magyar nyelvű adásának felélesztése mellett érveltek, mivel szerintük Magyarországon megbukott a nyugati típusú, plurális demokrácia. Ez a rádió a politikai és ideológiai hidegháború eszköze volt, és azzal, hogy információkat juttatott el a Szovjetunió által elzárt országba, sokakban tartotta életben a szabadulás reményét. De a rádió 1956-ban játszott felelőtlen szerepe nyilvánvalóvá tette, hogy a CIA számára az Egyesült Államok érdeke mindennél előrébb való. Miközben fel sem merült a segítségnyújtás lehetősége, további felkelésekre és ellenállásra buzdították a magyarországi antikommunista erőket. Tették mindezt annak tudatában, hogy tisztában voltak vele: a hatalmukat visszaszerező kommunisták vérszomjas bosszújának mértéke kizárólag az SZKP vezetőinek hangulatától függ. Mai, mediatizált világunkban egy újjáélesztett SZER lényegében csak fordítóirodai funkciót látna el: magyarul is közzé tenné az USA hivatalos álláspontját.

Az Orbán elleni támadássorozatot nyilvánvalóan az USA-ból irányítják. Az akció fő szervezője a zsidó és magyar származású Charles Gati, aki Tom Lantos helyébe lépve befolyásos „magyar szakértőként” informálisan vesz részt az amerikai külügyi döntéshozatalban. Gati nyíltan lobbizik Bajnai Gordon mellett. Céljaik elérése érdekében felhasználják az Európai Unió különböző szervezeteit is. Hillary Clinton, Soros György,

Charles Gati és társai számára nem megoldhatatlan feladat az európai politikusok tájékoztatása és manipulálása. Áruklodó hangvételő a Mark Palmerrel készített interjú (Népszabadság, 2012. január 2.). Az interjúalany 1986 és 1990 között az Egyesült Államok budapesti nagykövete volt. Palmer szerint Magyarországot most a legjobb barátai féltik, és még azt sem tartja elképzelhetetlennek, hogy „kidobják őket az Európai Unióból. Ha nem számítanak majd többé demokráciának, nem fogják többé megtűrni őket.” De „ha Magyarország megint Oroszországtól akar függeni, akkor persze jó úton halad.” Szerinte a Klubrádió elnémítása sérti a szuverenitást. De az interjú két legérdekesebb mondata a következő: 1. „Közép-Európa visszaesése veszélyt hordozna az amerikai érdekekre...” 2. „Ha Orbán Viktor továbbhalad a rossz irányba, újabb, még erőteljesebb lépések történnek majd a megállítására.” Ez a burkoltnak nehezen nevezhető fenyegetés meglehetősen szokatlan az úgynevezett szabad világban.

A Heti Válasz megkeresésére válaszolva Charles Gati nem zárta ki, hogy Bajnai Gordon vagy Bokros Lajos szakértői kormányt alakíthat, de a polgárháború kitörését is elképzelhetőnek tartotta. Mark Palmer interjújára reagálva a következőket mondta: „Én mégis egyetértek Palmer nagykövettel: igenis vannak lehetőségek arra, hogy a kormányt – ha lehet, demokratikus módon, ha nem lehet, másképpen – elmozdítsák.” (168 Óra, 2012. január 4.)

De ha nem demokratikusan, akkor hogyan? Erőszakkal? F15-ösökkel?

(...)

Az Amerikai Egyesült Államok természetszerűleg kizárólag a saját – és Izrael – érdekeinek védelmében cselekszik. Ez az ország már régen nem a demokrácia mintaállama, ráadásul semmiféle erkölcsi alapja sincs mások folyamatos megleckéztetésére. A normális kapcsolatok fenntartása mindkét ország érdeke, de az elfogadhatatlan, hogy az USA budapesti nagykövetsége gyarmattartóként viselkedve belpolitikai kérdésekben foglal állást, visszaélve diplomáciai mentességével. Egyetlen külföldi országnak sincs joga általa preferált csoportok kiemelt támogatására, illetve hatalomba segítésére. Hillary Clinton és a hozzá közel álló üzleti és szellemi

körök szerint a magyar kormány letért a demokrácia útjáról, és véleményük szerint az Orbán-kormánynak egyetlen támogatója sincs az Unióban. Ám ez a megfogalmazás semmiféle abszolút relevanciával nem rendelkezik, ráadásul ellentmond az amerikaiak által is hangoztatott liberális demokrácia alapelveinek, a nemzeti önrendelkezés elvéről nem is szólva. Orbán Viktor demokratikus és szabad választáson került hatalomra, mindmáig alkotmányos és jogállami keretek között tevékenykedik. Magyarország miniszterelnökének legfőbb feladata a magyar nemzeti érdekek védelme.

(...)

Martin Schulz, az EP szocialista elnöke többször is abszurdnak minősítette azt a feltételezést, hogy Magyarország ellen valamiféle szocialista-liberális összeesküvés zajlik. Ugyanakkor kifejtette, hogy az EP legfontosabb feladata, hogy ellenálljon a nemzeti politikusok szándékának, akik a válság elleni harc ürügyén gyengítik az Európai Uniót azzal, hogy elsőbbséget adnak a nemzeti politikának. Ez Európa feldarabolásához vezethet, amivel ő szembe fog szállni, mert „mindnyájan emlékszünk arra, hogy ez hova vezetett a múlt század első felében.” (168 Óra, 2011. február 23.) Vajon mire utal itt Schulz úr? A két világháborúra, vagy a genocídiumokra? Ezek közül melyik vezethető vissza Európa „feldarabo-

lódásához”? Vagy e nyilatkozat értelme mindössze annyi, hogy az EP szocialista elnöke irtózik a „nemzeti” alapú politizálástól? Ha az EP elnöke nem híve a nemzetek Európájának, akkor mit javasol helyette?

(...)

Magyarországnak tudomásul kell vennie a világban zajló változásokat és új külpolitikai stratégiáját és taktikáját ennek figyelembe vételével kell kidolgoznia. Magyarország elemi érdeke az Európai Unióhoz való tartozás hiszen hosszú távon - a birodalmak, illetve a civilizációk történelmi küzdelmében - ez a szervezet lesz a fehér ember által létrehozott, és a keresztény értékrenden alapuló Nyugat mentsvára. Ugyanakkor Magyarországnak változtatnia kell atlantista-cionista elköteleződésén, mert az Amerikai Egyesült Államok nem tekinti egyenrangú partnereknek Közép-Európa országait, miután deklaráltan nem számol e térséggel sem geopolitikai, sem katonapolitikai szempontból. Ettől függetlenül elvárja e térség országaitól azoknak az emberi jogoknak és erkölcsi követelményeknek a tiszteletben tartását, amelyeket minden olyan esetben megsért, ha politikai vagy gazdasági érdekei ezt megkívánják. A magyar politikai osztálynak és a Külügyminisztériumnak le kell számolnia az USA-hoz fűződő illúziókkal, és vissza kell utasítani az onnan érkező alaptalan politikai-erkölcsi diktátumokat.



## Kényes kérdések

Már hosszabb ideje hozzászoktunk ahhoz, illetve rászoktattak bennünket arra, hogy mások érzékenységét minden alkalommal tiszteletben tartjuk, ám a saját érzékenységünket ért sérelmekről egy szót se ejtsünk, mintha mi sem történt volna. Mirnics Károly igyekszik megtörni ezt a rossz szokást. Egyik tanulmányában ugyanis, mely Szépirodalom és politika cím alatt jelent meg (Aracs, XII. évf. 2. szám) az igen kényes zsidókérdéssel foglalkozik, mégpedig diplomatikusan, azaz egyszerre szókimondóan és megértően.

Mindjárt az elején leszögezi, hogy Kertész Imre nagy magyar Nobel-díjas író. Itt még nem egészen világos, hogy gúnyolódik-e (ironizál-e) vagy őszintén beszél, a későbbiekben azonban ez is kiderül: „Kertész Imrének nemcsak az anyanyelve magyar, de közéleti lényének minden vonatkozása, érzelmi világának rapszodikus ingadozásai, életének minden eseménye a születésétől a haláláig magyaros. Magyaros a zsidó vallása, hitvilága... Akármit is köpködjön a hazájára, Kertész Imre magyar.” Nem tudom, hogy lehet magyar az, aki nem tartja magát annak, mint Kertész Imre.

Németh Lászlót is foglalkoztatta az a kérdés, hogy milyen álláspontra helyezkedjünk az olyan íróval szemben, aki ugyan kitűnően megtanulta a nyelvünket, sokat ellesett szokásainkból, talán több lexikális adatot tud felőlünk, mint mi magunk, de álmában egy kis zsidó családba álmodja vissza magát. „A múlt század vége óta ez a belénk üledett nép egyre több magyar író termel... Szomorj Dezső, aki faja hatezer éves múltjáról annyi melankolikus gyöngédséggel beszél, igazabb író, mint aki hasonló lelkiállapotban semleges témákon kendőzi műmagyarrá magát. Igazabb író, de nem magyar író. Nem hiszem, hogy ezt a tényt Szomorj a szívére venné... Magyar nyelven ma két nép ír, s nem biztos, hogy a magyarság számlál több tollat. Pedig a népek

nyelve és szelleme nem olyan, mint a föld, hogy jó, ha hosszába szántják, de még jobb, ha keresztbe is. Inkább olyan, mint a haj, amelyet ha két irányból fésülsz, bizony, összeborzolódik... Én a teljes szakadást elkerülhetetlennek tartom.” (1927)

Miért beszél Németh László szakadásról? Azért, mert addig minden író, aki magyarul írt, magyar íróként tartottak számon. És még ma is ez a helyzet (lásd Mirnics Károly tanulmányát). Azt hiszem, Németh László álláspontja a helyes. Kertész Imre meggyőző példa erre, hiszen „a magyarokat úgy látja, hogy mióta Ázsiából betörték Európába, képtelenek választani Európa és Ázsia között, Kelet és Nyugat között, a nyugati demokrácia és a keleti despotizmus (vagy teokrácia) között. Bár áttértek a kereszténységre, továbbra is ott él bennük a sztyeppi szilaj törzsi szellemiség, a szittya táltos hit. Csupán az európai viselkedés néhány normáját fogadták el, de igazából sohasem lettek európaiak... Évszázadok óta félnek a néhány százalék zsidótól és a 7 százaléknyi cigányságtól.” Ezt megjegyzés nélkül közli Mirnics, pedig nem kis dologról van szó, hacsak ez nem számít véleménynek: „Kertész Imre annyira ismeri a magyar történelmet..., mint az az egyszerű »kis amerikai«, aki Magyarországra indul, de Budapestet összetéveszti Bukaresttel, és Romániában köt ki az út végén.” Kertész Imrének a véleményében, nyilván, sokan mások is osztoznak, ezért ragadtatta el magát ennyire. Szinte bizonyos, hogy a magyarságot szemmel tartják. Ellenőrizni, megfigyelni azokat szokás, akiktől tartunk, vagy akikkel valamilyen célunk van. Vajon Kertész Imrének és a hozzá hasonlóknak mi lehet a céljuk? Mert félnivalójuk nincsen, hiszen a magyarság talán Európa legvédtelenebb népe, melynek őszinte barátja, hathatós segítője nem volt soha, s ma sincs, tehát veszélytelen. Vagy talán éppen ez az, ami fölbátorítja a rágalmazókat? Nem egy elmeszesedett

agy félrebeszéléséről van tehát szó, hanem nyilván, tudatos, jól megfontolt megnyilvánulásról.

A válasz erre ez lehet: A magyarság nem betört Európába, hanem elfoglalta az őt megillető helyet, mint minden más európai nép. Mindenki ezt tette kivétel nélkül. Viszont Európa őslakóiról csak homályos sejtelmek vannak. Talán az etruszok, britek, gallok voltak azok, esetleg a mai baszkok ősei. Van olyan vélemény, hogy a magyarság ősei is közéjük tartoztak. Mi, magyarok az európai viselkedés normái közül valóban nem vettünk át mindent. Nem vettük át többek közt a hatalommal való visszaélést, az igazságosság mellőzését, a gyarmatosítást, más népek szokásainak a semmibevételét, a kettős mérce arcátlan alkalmazását stb. Viszont a kereszténység tanításából másoknál többet merítettünk és alkalmaztunk. Bizonytalan az is, hogy ki jött előbb Európába. Így csak az államalapítás időpontja az, ami az igazi jog alapja lehet. Ebben pedig a magyarság igen előkelő helyet foglal el a térség népei között.

Végeredményben Kertész Imre nyilatkozatát úgy is értelmezhetjük, hogy véleménye szerint a magyarság válaszút előtt áll: vagy Nyugatot választja, vagy Keletet. Más út nincs, az egyik ugyanis kizárja a másikat. Ha tehát teljességgel a Nyugathoz akar tartozni, akkor szakítsa el a még megmaradt keleti hajszálygyökereit is, s a továbbiakban tartsa magát távol Kelettől. Ha viszont Kelethez húz, akkor szedje a sátorfáját, s menjen vissza a nagy fal tövébe az ottani rokonihoz, akik állítólag várnak rá.

Földrajzilag a magyarság határozottan európai nép, s politikai, sőt katonai szempontból is a Nyugat szövetségese. Csakhogy ez a helyzet nem olyan, mint a házasságkötés, s a házaspár kölcsönös viszonya egymáshoz, mely érzelmileg és gazdaságilag is összekapcsolja őket, s a hűségen alapszik, tehát magánügy. A magyarság érzelmi világa, hagyományai, észjárása, de még gazdasági kapcsolatai is – magánügy, melyhez másoknak semmi köze, mert élesen elválasztható a földrajzi és politikai hovatartozástól.

Érdekes, hogy Szegfű Gyula, a Habsburg-párti neves történész hasonló véleményt hangoztatott a múlt század harmincas éveiben, mint most Kertész Imre, vagyis azt, hogy a magyarság két út előtt áll. Németh László írja: Szegfű

szembeállítja a kis magyar utat a nagy magyar úttal, egyik a fajt szimatoló ábrándos, elkülönülő „turáni” magyarság útja, a másik a történelmi magyar nemzeté, amely népek fölött volt egység, elütő színekből csokor. Én úgy érzem, van egy még nagyobb magyar út is: az európai.” (1934) Németh László, ha ma élne, nyilván, örömmel venné az Európai Unióhoz való csatlakozást, „a legnagyobb magyar utat”. Csak attól tartok, nem sok öröme telne benne. A magyarság a Szegfű-féle nagy magyar utat járta ezer éven át. Meg is lett az eredménye ennek az áldásos nagyvonalúságnak és egységnek Trianonban! A harmadik út azonban nem ábránd – a kárhozatos és kigúnyolt kis magyar útnak nevezett, mert eddig még ez az egyetlen út, melyen nem indulhatt el és nem járhatott a magyarság sohasem. Ki kellene már egyszer próbálni. Hátha nem is olyan kárhozatos az, mint ahogy az előjogaikat féltők rémisztgetnek vele. Mindig voltak ugyanis olyanok, akik eltorlaszolták, s tüzzel-vassal megakadályozták minden kapcsolatólvételt Kelettel. (Gondoljunk csak Lodomér érsek áskálódásaira, intrikáira IV. (Kun) László ellen, vagy II. Lajos törökellenes környezetére Mohács előtt.) Remélhetőleg most harmadszorra ez nem fog sikerülni sem Kertész Imrének, sem másoknak a nyugati hatalmasságokhoz fűződő kapcsolataik fölhasználásával, mert mára már a világhelyzet gyökeresen megváltozott. Sok tekintetben ugyanis az egyetemesség, az egységesülés felé haladunk, s Európának a varázsa, vezető szerepe a világban korántsem akkora, mint régen, a gyarmatbirodalmak megszűnése előtt volt. Az amerikaiak, németek igen élénk gazdasági, kereskedelmi stb. kapcsolatban állnak a keletiekkel. De nem csak ők. A magyar sem lehet kivétel. A magyarságnak tehát nincs szüksége arra, hogy válasszon Európa és Ázsia, Kelet és Nyugat között, mint ahogyan más népek sincs. Viszont joga van ahhoz, hogy két vagy több vasat tartson egyidejűleg a tűzben, mint ahogy ezt teszi minden szabad nemzet. A rokonság ápolásához pedig senkinek semmi köze.

A magyarság a néhány százalék zsidótól és a hét százaléknyi cigánytól, bizony, félhet, mert ebben az esetben nem a százalékarány, a mennyiség határozza meg a félelem okát. Egy orosz közmondás arról szól, hogy néhány csöpp kát-

rány képes elrontani, ehetetlenné, használhatatlanná tenni egész hordónyi mézet. De azt is tudjuk a pedagógusok panaszaiból, hogy egy-két rossz gyerek, ha a többiek fejére nő, s hangadóvá válik, igen megnehezíti a tanítást az osztályban. Három-négy bűnöző pedig, ha bandába áll össze, élehetlenné tehet egy egész falut, vagy akár kisebb várost is. Németh László írja: „A zsidóság rendkívül erős alkati stigmájú nép. Hasonlíthatatlanul tömörebb és szívósabb faj a magyarnál... Olyanok vagyunk mi, magyarok és zsidók, mint két kísérleti állat, akiket a történelem egy-egy bőrlebernyeggel összevarrt, hogy megnézzze, melyik mérgezi meg a másikat ezen a bőrlebernyegen át.” (1927) Németh László tehát egyenlő súlyú félként kezeli a magyart és a zsidót. Ez nyilvánvaló arányeltolódás, és aránytévesztésre mutat, így kevés köze van a valósághoz. „A zsidóságot nagy zsidó gondolkodók hasonlították az asszonyhoz. Ha van kihez alkalmazkodni, kezes élettárs, ha a férj pipogya, követelőzik, s lábasokat vagdos, fölforgatja a házat... Ahhoz, hogy egy zsidó igazán szabadnak érezze magát, uralkodnia kellene minden nem zsidón... Ideje, hogy a zsidókérdésben egyöntetű magyar közvélemény forrjon ki. Mondjuk ki világosan, hogy nem vagyunk antiszemita.” (1934)

Azt hiszem, hogy a zsidóságnak az asszonyhoz való hasonlítása helyes. Valószínűleg ez a dolog okozza a magyar zsidók és a szerb zsidók magatartásának a különbségét, s azt is, hogy miért nincs szerb Kertész Imre-féle jelenség, sem román, sem egyéb, csupán magyar. A magyarság több évszázados háttérbe szorítottsága, kiszolgáltatottsága és tehetetlensége az, ami ezt a lehetetlen, botránys állapotot lehetővé tette, melyben most vagyunk.

Mirnic Károly egy másik tanulmányában, A középkori uzsorás zsidó bankártól a soknemzetiségű fináncoligarchia önkényuralmáig (*Aracs, 2012. augusztus 20.*) címűben szintén foglalkozik a zsidókérdéssel. Megható az a rokonszenv, melyet a zsidók és a cigányok iránt érez. Nyilván, őt még a részükről személy szerint semmilyen bántódás, sérelem nem érte. „Sajnos a magyarok a múltban tanúbizonyságát adták, hogy nem mindig tudnak tisztán látni politikai és közéleti kérdésekben. Például, még ma is sokan sokszor és ostoba módra zsidóznak... Ki kell mondani...,

hogy a mai világban a zsidókérdés nem érdekes, minimalizálódik: veszít etnikai, vallási jelentőségéből, a gazdasági és politikai folyamatokra gyakorolt hatásából.” Meglehet, hogy így van. A zsidók szellemi fölénye azonban megmaradt, sőt még fokozódott is, miután sikerült meghatározó szerephez jutniuk a tájékoztató eszközökben (médiában) és a szórakoztató iparban, s ez nem lebecsülendő vívmány, mert így kényük-kedvük szerint alakíthatják (formálhatják) a közízlést és a közgondolkodást. „Az iskolák és egyetemek hihetetlen számú nem zsidó bank- és pénzügyi szakembert képeznek ki minden évben... A nagy számok törvényszerűségéből kifolyólag a zsidók száma jelentéktelen lesz a fináncoligarchiában... Mégsem kell szomorkodniuk: jelen lesznek a társadalom minden rétegében, szakmájában, hivatásában... Többé nem kell félniük sem politikai, sem társadalmi csőcseléktől... Engem személy szerint boldoggá tenne, ha már így beszélhetnénk a cigányok – romák felemelkedéséről is... Kína gyors felzárkózása mindenkiben megdöbbenést vált ki. A lélegzetet belénk fojtja.” Ne féljünk tehát sem a zsidóságtól, sem a cigányságtól, a kínaiaktól azonban igen. Figyelemre méltó vélemény, magatartás ez, mert nyilván nem egyedi. A továbbiakban Mirnic Károly észbe kapva váratlanul hangot vált: „A kínaiak... a pénz- és bankügyletek legnagyobb szakértői... Minket, magyarokat szeretnek (mint ahogyan a többi közép-ázsiai mongol, török nép is), mert még mindig rokonoknak tartanak bennünket... Ezt a szeretetet a magunk javára kell fordítani!”

A keleti kérdés már régóta foglalkoztatja az európaiakat, akikhez az oroszok is értendők. Ez természetes, hiszen Keletről gyakran érte támadás őket. Gondoljunk csak a hunokra, avarokra, magyarokra, tatárookra és a törökökre. Az európai népek mindezt aránylag könnyedén átvészelték, s összefogással mindenkor rövidebb-hosszabb idő alatt sikeresen elhárították a veszedelmet, s megmaradtak: egyetlen európai nép sem pusztult el a keletiek támadásától. Nem úgy a keletiek. A támadó hunok, avarok és tatárok eltűntek erről a tájról: egy részüket kiirtották az európaiak, más részük visszavonult Keletre. Csak a magyar és a török maradt meg Európában, noha ez a két testvérnép meggondolatlanul egymás ellen is hadakozott hosszú időn át, ahelyett, hogy összefogott

volna, mint az európaiak. Ez az esztelenség leginkább arra vezethető vissza, hogy a magyarság az elmúlt évszázadok során sohasem volt képes arra, hogy önálló, független politikát folytasson. Mindig mások döntöttek helyette, olyanok, akik csak a saját érdekeiket tartották a szemük előtt. Így a magyarság érdekei mindig háttérbe szorul-

tak, s érzékenységükre senki sem volt tekintettel, s ma sincs.

Ady Endre vagy száz évvel ezelőtt írta egyik versében: „Meddig lesz még úr a betyárság / És pulya had mi, milliók?” Csak remélhetjük, hogy a gyökeres változásra nem kell még újabb száz évet várni.



## Mikor is volt Szeged szerb többségű?

*(Magyarország is többek között a német többségű Budapest, a szerb többségű Szeged elmagyarosításával lett nemzetállam.)*

Ezt írja zárójeles beszúrásban napilapunk hétvégi számának kommentátora (*Lovas István: Bosznia tragédiája, Magyar Szó, Külföld, 2012. szeptember 15.*). A szerb sajtó szereti az ilyen fellengzős megállapításokat. Én is olvastam már valahol, hogy valamelyik török adó-lajstromból a mai szerb értelmező azt olvasta ki – a nevek hangzása alapján –, hogy Szegeden több volt a „szerb ház” a magyarnál, mivel (a számokra már nem emlékszem pontosan) az így számba vett száz ház közül ötvenegy szerbnek számítható.

Mondanom sem kell, hogy ez így igen csak gyöngye lábakon álló bizonyíték. Köztudomású, hogy a módosabb szegedi lakosság a török alatt szétszaladt, és a helyére a már török uralom alatti vidékekről nagyobb lélekszámú népesség érkezett. Ezek tehát nem voltak normális idők. Olyan ez, mintha a legutóbbi délszláv háború egyik olyan pillanatát ragadnánk ki népességszám megállapítására, amikor a meghatározó népesség éppen elmenekült egy megszállt városból, és helyükre hódítók vagy azok segédcsapatai nyomultak. Utána pedig ezt az állapotot vennénk kiindulópontnak, hivatkozási alapnak, minden előzményről nagyvonalúan megfeledkezve.

Jellemző módon a kommentár írója a magyarok (valamikor német többségű) fővárosával példálózik, nem a szerbekével. Nem azzal, hogy Nándorfehérvárt „nándor”-ból – tehát bolgárból –, vagy majd később: törökből szerbbé kellett tenni. Sem a délebbi szerb állam eposzával, a Hegyek koszorújával, amelynek központi gondolata a nemzet egyneműségének megőrzése ezrek kegyetlen legyilkolása árán. Hol van ez a pest-budai németeknek a

magyar haza melletti kiállásától pl. 1848-ban, amikor ez szükségszerűen a saját nyelvtestvéreikkel való szembefordulást jelentett, ami ilyenénképpen a vállalást még hitelesebbé teszi?

A Szeged szerb többségéről tett kinyilatkoztatással pedig a legnagyobb baj az, hogy a cikkíró ezt a nemzetállam kialakulásával köti össze. Nos, a török időkben mai értelemben nemhogy nemzetállamról nem beszélhetünk, hanem még a modern értelemben vett nemzet kialakulása sem kezdődött el. A nemzet akkor alapvetően „országlakos”-t jelentett. A magyar nemzet a polgári forradalomban, tehát 1848/49-ben forrott ki. A vélt „elmagyarosítás”-t tehát csak ezzel a korról összefüggésben lenne szabad emlegetni. Erre vonatkozóan viszont elég lesz idéznem az első valamirevaló magyarhoni népszámlálás, illetve egyházi nyilvántartás többé-kevésbé megbízható adatait. Ami mindenesetre valamivel biztosabb támpontot ad nekünk, mint egy zűrzavaros időben készült nagyon is esetleges török haróclajstrom.

A Gaál Endre szerkesztette és 19 szerző által írt *Szeged története 3/1* (Szeged önkormányzata és Somogyi Könyvtár kiadása, 1991) az alábbi adatokat hozza:

*Az 1840-es és 1850-es évtizedről nincsenek mai értelemben vett pontos népszámlálási adataink. A tanácsi iratokban talált népösszeírás szerint 1848-ban az itt tanuló diákok és az itt tartózkodó idegenek nélkül a város népessége 52 592 fő. A császári fegyverek árnyékában 1850 nyarán elkezdtek egy népszámlálást, s ezt csak 1851 nyarán fejezték be. Az eszmei időpont hiánya, valamint a hivatalos szervek munkájával, a „Bach-huszárok”-kal szembeni általános passzivitás miatt eredményei kérdésesek. Adatait Magyarországon hivatalosan ki sem adták. Az akkori kormányzati szervekkel*

jó viszonyban álló Palugyay Imre közli 1853-ban megjelent munkájában az 1850/51-es népszámlálás Szegedre vonatkozó adatát: 50 244 az össznépesség. Később, 1856-ban egy közigazgatási átszervezést tartalmazó kiadvány is ugyanezt az adatot adja meg. Ezek szerint 1848-hoz képest visszaesett volna a város lakosainak száma? Nem tartjuk valószínűnek. Azt viszont, hogy a passzív ellenállás miatt nem jutott a népszámlálás pontos eredményre, vagyis hogy kisebb népességet írtak össze a valóságosnál, különféle adatokból ki lehet következtetni.

A népszámlálás megkezdése után két évvel kiadott katolikus egyházi hivatalos kiadvány, a *schematismus* a város népességét 1852-ben 55 941-re teszi.

**A görögkeleti népesség tehát (ami alapvetően a szerbvel azonos) a nemzetállam kialakulása táján Szegeden mindössze 1,6**

**százalék.** Ebből azt levonni, hogy Szeged szerb többségű lett volna, enyhén szólva nagy merészség. (Vagy más.)

Megjegyzem, még a szerb Wikipédia sem veszi magának azt a bátorságot, hogy Szegedet valaha is „szerb többségű”-nek mondja. Az is csak arról beszél, hogy a szerb népesség aránya a Habsburg-uralom kezdetén érte el a csúcspontját, és szerinte akkor a lakosság felét alkotta Szegeden. De nem a többséget. Viszont ez objektív adatnak aligha, leginkább csak erősen elfogult becslésnek tekinthető.

Szegedet nem – ahogy a cikkíró kinyilatkoztatja – „elmagyarosítani” kellett, az alapvetően mindig magyar volt, és ez a jellege olyan erősnek bizonyult, hogy sikeresen, nagyon rövid idő alatt magába olvasztott minden bevándorló elemet, bármilyen hátszéllel érkezett is az. Az erőszakos francia nemzetgyártó modellhez ennek semmi köze nem volt.

Városrészenként és felekezetenként így oszlik meg a népesség:

Városrész	Róm. kat.	Gör. kel.	Izr.	Ev.	Ref.	Összesen	%
Palánk	9 005	783	2287	49	27	12 151	
Újszeged	342	3	4	2	3	354	
Röszke	912	38	—	—	—	951	
Öttömös	65	—	—	—	—	65	
Összesen:	10 325	824	2291	51	30	13 521	24,2
Felsőváros	13 474	51	31	25	19	13 600	24,3
Rókus	7 832	34	369	2	6	8 243	14,7
Alsóváros	18 207	5	18	—	—	18 230	
Kisteleki tanyák	2 347	—	—	—	—	2 347	
Összesen:	41 860	5	18	—	—	41 883	36,8
Mindösszesen:	52 185	914	2709	78	55	55 404	100,0
%	93,3	1,6	4,9	0,1	0,1	100,0	



## Árulásaink

Már többször idéztem azt a gondolatot, hogy az a nép, amelynek nincsen megfelelő értelmiségi rétege, vagy **ha az idegen érdekeket szolgál**, irányt veszve csak botorkál a korban, miközben elvész a történelmi és azonosságtudata, a jövőképe, valamint önbecsülése, míg végül hitevesztetten feladja anyanyelvét, nemzeti sajátosságait, és beolvad az egészségesebb nemzet tudattal rendelkező népek tengerébe. Ez nem pótolható szórványos egyéni értelmiségi megnyilatkozásokkal vagy tevékenységgel, hanem olyan értelmiségi közéletre van szükség, amely figyelemmel kíséri az adott nép sorsát, jövőjét és a boldogulását befolyásoló tényezőket, nem közömbös a társadalmi kóros elhajlásokkal szemben, nem húzódik vissza a szűk hivatásának elefántcsonttornyába, hanem érzékeny a környezete problémáira, amelyekre mindig reagál és a véleményét a jobbítás, a társadalmi haladás érdekében nyilvánosságra is hozza.

Hogy a délvidéki magyar értelmiség, főleg azok, aki az intézményeink szellemiségét alakítják és befolyásolhatják, hajlandók-e az itt élő magyarság nemzettudatának az erősítésére, ami a megmaradásunk legfontosabb követelménye, a nyelvének ápolására, a kultúrájának támogatására, hogy segítségére lesz-e a gazdaság megszervezésében, azt a következő példák híven illusztrálják. Ennek eldöntését az olvasóra bízuk.

Hallgatom az Újvidéki rádió pénteki művelődési műsorát. A műsorvezető dr. Silling Istvánal folytatott telefonbeszélgetést, aki többek közt megjegyezte, hogy a tárgyalt téma az „**anyaországunkban**” másként működik. Hallva ezt a műsorvezető, arra emlékeztette a riportalanyt, hogy nekünk, mármint a „vajdasági” magyaroknak **ez az anyaországuk**. A túlfűtött megfélemleni vágyástól indítatva talán fel sem fogta, hogy milyen butaságot mondott, hiszen minden magát magyarnak vallónak csak Magyarország lehet az anyaországa. Szülőföldje vagy lakhelye

természetesen bármely országban lehet, de a magyaroknak csak egy anyaországa van, Magyarország. Persze Sillingnek jogában állt, sőt elvárható lett volna a műsorvezetővel vitába szállni, de a „haverkodó”, mindent dicsérő társalgás kínossá tette volna a vitát. Így a rádióhallgatók máig sem tudják, hogy a szabadkai Tanítóképző Kar tanárának melyik az anyaországa.

A szabadkai Kosztolányi Dezső Színház kiemelt jelentőségű a délvidéki magyar színházaink között, ezért a hazai pénzelés mellett magyarországi támogatásban is részesül és számtalan anyaországi meghívást kap. Ennek ellenére a színház igazgató-rendezője a Vajdaság Ma portálon a Pass-port Subotica/Szabadka elnevezésű, Grad demona/ A démonok városa alcímű darab kapcsán a következőket jelentette ki: „Olyan érzésem van, hogy most a szerbiai színházi világban jobban otthon vagyok, ami talán normális is, hiszen mi elsősorban szerbiai színház vagyunk ...” Mondja ezt annak a színháznak az igazgatója, amely intézmény annak az írónak nevét viseli, aki a magyarságáról a következőképpen vall: „Az a tény, hogy anyanyelvem magyar, és magyarul beszélek, gondolkozom, írok, életem legnagyobb eseménye, melyhez nincs fogható.”

Mostanában sok szó esik a Tanyaszínházról. Különösen a darabválasztást dicsérik, főleg azért, mert ez rólunk, „vajdasági” magyarokról szól. A gondot csak az jelenti, amit a rendező a darab megalkotásáról, mondanivalójáról és szellemiségéről nyilatkozott: „A nosztalgia és a visszavágyódás nekem is lételemem, itt van még bennem a jugoszláv identitás. Ez kissé talán banális, de nem érzem magam sem magyarnak, sem szerbnek.” (Magyar Szó, 2012. július 28., 29., szombat-vasárnap) Persze, az olvasót elsősorban az érdekelné, hogy egy Puskás Zoltán magyar nevű értelmiségi milyen nemzetiségű. Lehet, hogy jugoszlávnak vallja magát, de

ez a fogalom már a múlté. Az azonban teljesen érthetetlen, hogy egy értelmiséginek hogyan lehet nosztalgiája egy kommunista diktatúra iránt, amelynek időszakában 40 000 magyart végeztek ki, köztük diákokat is, csupán azért, mert magyarok voltak, nosztalgiát érez a bajusztépések, a vagyonekbobzások időszaka iránt, visszasírja a Goli otok-os<sup>1</sup> időket, a másként gondolkodók bebörtönzését, merthogy ezek is a jugoszláv időszakot jellemezték. Úgy látszik, Puskás Zoltán nem vallja azt az elvet, amit Herceg János még korábban, az egyetemes magyarsághoz tartozást tagadó symposionisták generációjával ellentétben mondott, miszerint mi nem magyarul beszélő jugoszlávok vagyunk, hanem Jugoszláviában élő magyarok.

Érdemes néhány szót ejteni a Sass Lászlóval kapcsolatos eseményekről is. Sass, akit Szabó Palócz Attila a következőképpen jellemez, „mindenkit gyalázott, aki közszereplést vállalt... súlyos átkokat is szórt, e-mailben zaklatott, sértegetett minősíthetetlen módon kolleganőket, újságírókat és szerkesztőket... úgy viselkedett, ahogyan az internetes közösségekben az úgynevezett trollokat jellemezzük. Vérbeli troll volt ő hosszú-hosszú időn át... „ (M. Sz. 2012. VIII. 4., 5.) Nos, ez a személy bírósági pert veszített Torockai Lászlóval, a Hatvannégy Vármegye Ifjúsági Mozgalom elnökével szemben, mivel bizonyítékok nélkül azzal vádolta, sértette meg a Magyar Szó olvasói rovatában a jobboldali politikust, hogy Gyurcsány embere. Ezért 150 000 dinár bírságot róttak ki rá, amit ő nem volt hajlandó kifizetni, inkább a börtönt választotta. Ez az eset egy ép ésszel föl nem fogható lavinát indított el, Sasst újságírónak „léptették elő”, és mindhárom szerb újságírói szervezet (Szerbiai Újságírók Egyesülete, Szerbiai Újságírók Független Egyesülete, Vajdasági Újságírók Független Egyesülete) kérelmezte a köztársasági elnököt, hogy részesítse kegyelemben Sasst. Azzal indokolták, hogy egy „újságírót”, azért mert véleményt nyilvánított (valójában alaptalanul sértegetett) egy demokratikus országban, ahol a szólásszabadság garantált, nem lehet börtönbe zárni. A Sass által megírt kegyelmi kérvényt maguk az újságíró

egyesületek továbbították az államfői kabinetbe, ahol gyorsított eljárással meg is született a megkegyelmezés. Ez alatt az idő alatt a szerb sajtó naponta tudósított Sass megpróbáltatásairól, amihez szolgálékúen a magyar médiumok is csatlakoztak, a tartományi tájékoztatási titkár személyesen kereste fel Sass feleségét, végetül pedig a megkegyelmezés után Belgrádban a köztársasági elnök személyesen fogadta az elítéltet. Ezt a túlzott „törődést” már Sass is sokallta, hisz úgy nyilatkozott, hogy már a csapból is Sass folyik. Ennek a politikai cirkusznak valójában két oka volt. Az egyik, egy magyarországi jobboldali szervezetnek visszavágni, banálissá tenni a bíróságon jogosan elért sikerét. Erre a naivul jóhiszemű Sass, aki még élvezte is ezt a (hazug) népszerűséget, alkalmasnak bizonyult. A másik ok, amely sokkal nagyobb súllyal bír, ez a temerini fiúk esete. Ezen szerencsétlenek érdekében már sokan intervenáltak, kérvényezték a büntetésük csökkentését itthon, de a határon túlról is. Mindez süket fülekre talált. Most – ebben a pitiáner ügyben – a szerb politikum alkalmat látott, hogy a mindig követelődző magyar kisebbségnek ne a nagyobb horderejű dologgal, hanem ezzel fogja be a száját. Most már senki sem mondhatja, hogy csak szerb (gyilkos) elítéltek részesültek kegyelemben. Persze, lehetnek Sassnak más „érdemei” is, ha már ilyen biztonságos szárnyak alá vette a szerb politikum. Lezárva ezt a témát még csak annyit érdemes megjegyezni, annak ellenére, hogy Szabó Palócz milyen jelzőkkel illette Sasst az említett írásában, mégis a hatalmi politikának megfelelően, a sajtószabadság nagy harciosa szerepében tetszelegve hangzatosan követelte főcímben: „Szabadságot Sass Lászlónak! Most!” Az esetnek az a pikantériája, hogy Sass egy nappal korábban már szabad volt. De Szabó Palócz túllihegett megfelelően vágyása ennek a szégyenérzetét elfojtotta.

Minden vasárnap a déli harangszó után a Pannon Rádió műsorvezetője bejelenti, hogy aki szereti a magyar nótát, az ezt az állomást hallgassa. A naiv rádióhallgató, ha ezt a műsort választja, bizony csalódnia kell, mert a várt dalamok helyett újkeletű roma zene hangzik fel. Néhány ilyen szám elhangzása után következhet egy csárdás vagy egy magyar nóta, utána pedig

<sup>1</sup> Kopár-szigeti börtön

folytatódik ismét a roma zene, például olyan szöveggel, hogy, „hívtak engem dolgozni, de inkább megyek csórélni”. Hát ha a Pannon Rádió zenei szerkesztője ezzel a zenével akarja a magyar nótát szerető délvidéki magyarságban erősíteni a nemzettudatot, akkor rossz úton jár.

Természetesen senkinek sem lehet semmi kifogása, ha a Pannon Rádió roma műsort (is) közvetít, de azt ne akarja a hallgatóival elhíttetni, hogy a most felkapott, banális szövegű roma muzsika azonos a magyar nótával és csárdással. Ugyanis a népbufitásnak ez is az egyik formája.

Sajnos, az Újvidéki és a Szabadkai Rádió zenei szerkesztője sem tud különbséget tenni a magyar népzene és a nóták között, mivel minden hétköznap a déli hírek után bejelentik, hogy a következőkben népzenet sugároznak, miközben felhangzik a csárdás és a nóta. Úgy látszik Bodor Anikó oktató-nevelő munkája a kultúránkkal foglalkozó néhány egyénhez még nem jutott el.

A zentai gimnázium az 50-es években kiváló színvonalon működött. Olyan tanárai voltak, mint Szeli István, Tőke István, Mikes Mihály, Mikes Melánia, Guelmino János stb., akik közül többen egyetemi tanárként folytatták pedagógiai tevékenységüket. Nem tudom, milyen tudást nyújt most ez az iskola, és egyáltalán a középiskoláink működnek-e olyan színvonalon, mint a korábbi szabadkai, becskereki, újvidéki, amelyek a háború utáni értelmiségünk színe-javát nevelte ki. A jelekből ítélve nem hiszem.

Zenta polgármestere bemutatkozásakor azzal dicsekedett, hogy a gimnáziumot szülővárosában, Zentán végezte, miközben „suk-süközött” és más nyelvi hibát is vétett (köszönve stb.). Nem tudom megérteni azt a magyartanárt, aki négy év alatt nem képes a tanulóival elsajátíttatni a kijelentő és a felszólító mód közötti különbséget. De ha már a magyar irodalom és nyelv tanára ennyire igénytelen (ami pedig az egyetemét is minősíti), akkor legalább a többi tanár között akadhatna egy, aki megkövetelhetné az anyanyelv pontos használatát. Vagy lehet, hogy ők is suk-süköznek? Azt sem tudom megérteni, hogy ezeket az embereket nem zavarja az, hogy ilyen gyatrán beszélnek az anyanyelvüket, amikor más régiók magyar küldöttségeivel tárgyalnak?

Persze, más középiskolákban sem lehet jobb

a helyzet, hisz Szabadkán a Vajdasági Magyar Szövetség (VMSZ) egyik eminens vezetője hasonló módon suk-süközik, és hasonló nyelvi hibákat vét. Hogy hogyan harcolhatnak ezek a politikusok a délvidéki magyarság boldogulásáért? Sehogyan sem! Mert amint Kölcsey az unokaöccsének szánt Intelmei-ben írja: „Meleg szeretettel függj a hon nyelvén! Mert haza, nemzet és nyelv, három egymástól válthatatlan dolog; s ki ez utolsóért nem buzog, a két elsőért áldozatokra kész lenni nehezen fog.”

Nagy változások következtek be az idejű Magyarokanizsai Íróklub szervezésében. A VMSZ sugallatára, a Magyar Nemzeti Tanács (MNT), a hazai és az anyaországi támogatások, valamint a politikai befolyásoltság birtokában leváltotta az évek óta működő, az egyetemes magyar nemzetben gondolkodó és tevékenykedő szervezőbizottságot, és a helyébe egy jugo-liberális értelmiségi csoportot bízott meg. Lovas Ildikónak, az MNT kulturális bizottsága elnökének az indítványára a szervezőbizottság élére dr. Bányai Jánost nevezték ki, azt a személyt, aki Hornyik Miklós szerint „főállású jugoszláv”, Benedikty Tamás pedig így jellemzi: az, „aki a titoista kultúrpolitika hú kiszolgálójaként is mindig mellébeszél”.

A VMSZ-nek mint pártnak mindig szüksége volt bizonyos értelmiségi támogatásra, hogy a délvidéki magyarság szemében és a mindenkor magyar kormány előtt hitelessé váljon. Mivel a nemzeti érzelmű értelmiségi csoport nem volt hajlandó feladni pártfüggetlen magatartását, és esetenként bírálóan viszonyult a VMSZ időnkénti langyos állásfoglalásával szemben, amit a szerb hatalom iránt tanúsított (általában csak odáig ment el a VMSZ, hogy a vezetők pozíciója megmaradjon, csorbát ne szenvedjen), ezért a párt a jugo-liberális értelmiséggel, azaz a pozícióban lévőkkel lépett szövetségre. Ezt az értelmiségi csoportot nem zavarta az, hogy a VMSZ mennyit tesz, illetve tesz-e egyáltalán valamit is a délvidéki magyarság érdekében, nem bírálta a pártot, a VMSZ pedig ennek fejében politikai és bőséges anyagi támogatást nyújtott a liberálisoknak és a „bólogatóknak”. Így került Bányai is a szervezőbizottság élére. Az utóbbi időben azonban a liberális értelmiségiek is megsokallták a VMSZ, illetve az MNT „mindenre rátenyerelő” kultúrpolitikáját. A közelmúltban a Napló-körösök összejövetelén

arra panaszkodtak, hogy ilyen körülmények közt „körülöttük elfogyott a levegő. Nincs levegőjük.” Élesen bírálták a VMSZ, illetve az MNT magatartását, főleg a médiumok cenzúrázását, és azt, hogy befolyásolni akarja az értelmiség gondolkodását és kritikai véleménynyilvánítását.

A VMSZ befolyása alatt álló MNT-nek szilárd elhatározása, hogy a magyarsággal kapcsolatos minden intézményt, médiumot, civil szervezetet és egyesületet, valamint rendezvényt a befolyása alá vonjon. Az Íróttábor volt talán az egyedüli nagyobb rendezvény, ami eddig nem került az MNT befolyása alá. Most ennek is vége szakadt. Ez persze nem lenne baj, sőt az lenne a kívánatos, hogy a délvidéki magyarság fontos intézményeit egy nemzetileg elkötelezett, szakmailag képzett testület irányítsa. A gondot azonban az jelenti, hogy a VMSZ a volt kommunista egypárti rendszer módszereit alkalmazza (ez nem is csoda, hisz az idősebb vezetők többsége e párt tagja volt), és minden olyan véleményt, amely a párt vezetőivel szemben áll, könyörtelenül eltaps. A vezetőségbe jól fizetettek és egész családok épültek be, és ez az egyéni érdekek megvalósulását teszi lehetővé, amivel ezek az egyének élnek is. A VMSZ a sikeresnek egyáltalán nem mondható választások után, hogy a kiemelt tagjainak pozíciót biztosítson, különböző szerb pártokkal volt kénytelen koalícióra lépni, ezért a magyarság érdekei a szerb pártok célkitűzései mögé szorultak. Ez a helyzet pedig, minden ígéretések és fogadkozások ellenére, a délvidéki magyarság mind gyorsabb megsemmisítését segíti.

A szerbiai magyarság mélységes félelemben él. A magyar falvakban a Koszovóból tudatosan betelepített romák tartják rettegésben a lakosságot, a nagyobb településeken pedig a szerb soviniszták. A rablások és a megfélemlítések olyan hatalmas méreteket öltöttek, hogy azok már a magyarság normális életét veszélyeztetik. Akinek lehetősége van, az elmenekül, a többség pedig az önpusztítást választja. A falvainkat

vénlegények és magános asszonyok lakják, az esküvők olyan ritkák, mint a fehér holló, pusztít a fehér pestis, a városokban a magyar fiatalok félelmükben a perifériára szorulnak, állástalanul a nagyszülők nyugdíjából élnek, hisz a szüleik is munkanélküliek, hódít a kábítószer és az alkohol, s aki boldogulni akar, annak az egyedüli kiút a beolvadás. Az extrém bántalmazáskor vagy jogcsorbításkor a magyar médiumokban a VMSZ közread egy tiltakozást, amit a szerb sajtó tudomásul sem vesz, a hatalom úgyszintén, és e nemzetközredek kálváriája folytatódik tovább, mintha mi sem történt volna. A VMSZ a tehetetlenségét azzal magyarázza, mint a hasonló megalkuvó elveket valló Romániai Magyar Demokratikus Szövetség, illetve a felvidéki nemzetáruló Híd–Most, miszerint azért kell a hatalomba beépülni, mert csak így képviselhetik a magyarság jogait. Azt viszont nem kívánják tudomásul venni, hogy a hatalomban nekik is a kormány programját kell végrehajtaniuk, ami pedig többször a kisebbségi érdekekkel szemben áll. Azért, hogy a kiemelt tagjainak a jól fizetett pozícióit megtarthassa, a VMSZ arra a határozatra jutott, hogy a korábban a magyarság elüldözését követelő párttal egyes hatalmi szinten koalícióra lépjen. Azt, hogy az óbecsei VMSZ-es tagok ezt hetekkel korábban már megtették, a csúcsvezetők hiúsága nem tudta elviselni, és ezért az óbecseieket kizárta a pártból. Ezt persze a koalíciót eldöntő összejevetelen bölcsen elhallgatták. Sőt, odáig mentek, hogy a kizárt tag egyikét az MNT egyik bizottságából is menesztették. Ezek után nem kétséges, hogy az MNT nem a délvidéki magyarság, hanem a VMSZ politikai intézménye, amelyben az értelmiségiek közül csak a pozíciójukat féltők és a „bólogató Jánosok” maradtak. Csakhogy ellenzékiként is harcolni és pozícióban is lenni egyszerre nem lehet. Mert „Krisztusnak és Pilátusnak, farizeusoknak és vámosoknak, zsidóknak és rómaiaknak egyformán szolgálni nem lehet.” (Dzsida Jenő)

Szabadka, 2012. IX. 1-jén.

## A színház a társadalom tükre

### Gondolatok közízlésünkről két színházi előadás ürügyén - a harmadik színjátékot maga az élet produkálta: a 60. Magyararkanizsai Írótabort

Korunkban a szellemi igénytelenség egyre fokozódik, amibe súlyosan belejátszik az újjazdag réteg. Mert pénzük ugyan van, de műveltségük nemigen, s így környezetüket telerakják hivalkodó giccsel, ami követendő példát jelent az egyszerű halandó számára - boldogan utánozzák. Jól ráérezett a korszellemre a temerini TAKT, amikor a giccset vette célba a Hevér-tanyán.

Valamikor az arisztokrácia oly módon támogatta a zenészeket, hogy meghívta őket házi muzsikálásra, a festőket palotáik vagy a templomok falainak díszítésére, színdarabokat írtattak, s el is játszották őket.

Napjainkban viszont a bárdolatlansággal, ízlésciccamokkal párhuzamosan és egymást kiegészítve jelen van az erkölcsi posvány. Ezt a „lezserséget” legsikeresebben a közösség vezető rétege generálja. Akik a világ legtermészetesebb dolgának tartják, hogy lopnak, csalnak, hazudnak. Ha valaki vagy valakik megpróbálnak tiltakozni, a saját képükre igyekeznek átváltoztatni őket, koholt vádak alapján. Erre példa az a vitasorozat, amely nemrégiben a Magyar Szó hasábjain rajtolt, a Héttvégében. A jámbor olvasó pedig vagy rájön a turpisságra, vagy nem.

Az ideai nyár két színházi előadása, más-más formában, de jól jelzi a fent elmondottakat.

Alföldi Róbert, a magyarországi színházi élet fenegyereke, furcsamód egy operett megrendezésére szánta el magát. Merész és egyúttal ravasz lépés. Nyilván tudja, hogy évtizedek óta ez a műfaj a nagyközönség kedvence. Szórakoztató: festett égbolt, sok muzsikával, tánccal és dallal, búfelejtő elringatózás, rózsaszín felhőben. Nos, Szirmai Albert Mágán Miskája kicsit más. Gábor Andor versei, Bakonyi Károly szövegei, Békeffy István és Kaszó Elek átdolgozásában eleve többet ígér. Az eredeti témát, a korabeli magyar arisztokrácia kifigurázását 2012-ben Vörös Róbert adaptálta színpadra.

Akik kicsit is ismerjük Alföldi Róbert tevékenységét a Nemzeti Színház élén, joggal gondolhatjuk, hogy a klasszikusok féktelen „korszerűsítésével” nem odavaló. De a Mágán Miska esetében azt várhattuk (akik kinőttünk az operettből), hogy egy fergeteges paródiát látunk az ideai Szegedi Szabadtéri Játékokon.

Hát nem egészen ez történt. Kompromisszumot kötött: mindkét rétegnek meg akarta adni, amit kívánt. Hatalmas élő zenekar, rengeteg beöltöztetett statiszta - mindez a hagyományos operett kellékei. Mintha az egész első felvonás csalétek lett volna. Megismerkedhettünk Korláth gróf modoros, nevetséges figurájával és örökké ájuldozó nejével, meg a szabad szájú és szabados erkölcsű nagymamával, aki ráadásul kleptománias; romantikus leánykájukkal, szívyszerelmével, a fiatal mérnökkel és Fixi meg Mixi gróffal, a két tökkelütött nemessel - ám a történet főszereplői Marcsa, a szolgálólány, valamint a szeretője, Miska, a lovászegény.

Ily módon felvázolódott az alaphelyzet, az operettkedvelők öröme. Na de mielőtt teljesen elbágyadtunk volna, jött a második felvonás. És itt már felismerhető volt Alföldi Róbert kajánkodása.

A nagymama egyre nagyszájúbb és egyre pajzánabb (Molnár Piroska kitűnő alakítása), s a többi szereplő körül is mintha minden felfokozódott volna. Marcsa beöltözik kisasszonynak (Radnay Csilla), mindenki a lábánál hever, a főszereplő Miska (Stohl András) a mérnök rábeszélésére átvedlik gróffá, s az úri társaság egymást tiporva keresi a kegyeit. Lehullt az álságos lepel, s végül mindannyian jót szórakoztunk. A hatalmasságok, az elit neveltségessé vált.

Állítólag ez volt az ideai Szegedi Szabadtéri Játékok legjobb előadása. Igaz, hogy áthallásos, de jellemző a mai Magyarországra, hogy az időszzerű fonáságok megírására nem volt vállalkozó tollforgató.

A Tanyaszínház vállalta, pontosan ezt vállalta föl: tükröt tartott elének, vagyis inkább azokról a körülményekről szólt, amelyek között élünk. „Benne vagyunk a szarban!” - ezt kántálják a fiatal színészek - és milyen igazuk van. Csak a divatos „pozitív gondolkodás” hívei tesznek úgy, mintha semmit sem vennének észre, még akkor sem, ha az ő fejükre is tojnak. A családban odafigyelünk-e egymásra? Nem igazán. A fiú folyton hajtogatja, hogy ő elmegy innen, de anyja, apja csak saját magával van elfoglalva. Aztán nagyon csodálkoznak, amikor hűlt helyét találják. És külföldön mi vár ránk, a földi paradicsom? Dehogy. Ott is jól fejbe vernek bennünket. Farkastörvények uralkodnak.

Tehát a Tanyaszínház idejű produkcióját, a Mérföldkő című előadást senki sem vádolhatja azzal, hogy céltalanul ugra-bugráltak benne a színészpálánták. A trágár szavaknak is megvolt a miértjük. A szerző, Gyarmati Kata dramaturg nagyon jól tudja, miben élünk, és azt is, hogy a színház jó szelepe lehet a ránk nehezedő bajoknak. A Mérföldkő megoldást is javasol. A legkézenfekvőbb első lépés: törjük össze az okostelefonjainkat, s inkább beszéljünk, barátkozzunk egymással! Az ötleten fellelkesedve odafordultam a mellettem ülő tinilányhoz, aki egész idő alatt a kütyüjét leste, jött-e már sms. Mondom neki mosolyogva: törjük össze! Egy megdöbbenő, kifejezéstelen lárvaarc meredt rám és a fogai közül sziszegte: Nézze az előadást!

Puskás Zoltán rendezte színpadra a szöveget, értő partnere volt Gyarmati Katának. A fiatal lányok-fiúk pedig erőteljesen, fegyelmetlenül játszottak, azzal a szándékkal, hogy mindennapi letargiájukból felébredszék a szépszámú közönységet a Tisza-part delejes égboltja alatt.

Már a kezdet kezdetén, Soltis Lajos idejében, a vendégművész ekhós szamaras kordé korában megszerettem a Tanyaszínházat. A kameránkkal követtük őket a vajdasági tanyavilágba. Az évek folyamán sok mindenfélét bemutattak - az idejű Mérföldkőről joggal állíthatjuk, hogy kiváló volt, mert rólunk szólt. A szemforgató, fanyalgó kispolgároknak csak annyit mondhatok, próbálják az agyukba vésni, hogy a nem öncélú durvaságnak, a káromkodásnak is helye van a színpadon, ha nem pusztán magamutogatás. Ki az, aki szorongatott helyzetben, dühében nem mond egy cifrát?

Nagyon jó szelep, kiereszti a gőzt. A gyakorlat azt mutatja, hogy az jár jól, aki önmagának meg másoknak is hazudik. Mi meg tehetetlenségünkben csak káromkodhatunk. Mint a tanyaszínházások.

A közfelfogás és a közmérce megváltoztatására csak egyetlen mód van. A liberális gondolkodás már világszerte csődöt mondott, valójában ez a felfogás okozta a gazdasági, erkölcsi és szellemi világválságot. Elhitették, hogy nincs fehér és fekete, nincs jó és rossz, minden relatív. Fő a haszon, a gyors profit minden téren; termelés helyett a pénzügyi spekulációk, mások kihasználása. Ezt az esztelen kizsákmányolást már a Földgolyó sem bírja sokáig. Újra csak az értelmiségnek, az egyházaknak, a kultúrának (benne a színháznak is) lesz az a dolga, hogy felmutassa, mi az érték és mi nem az. Hogy az ember újra támaszt leljen a tisztességben, a valós értékekre tudjon támaszkodni, alkotó kreativitással. Családban, iskolában, társadalomban egyaránt. Így megerősödve ki tudnánk nevetni a hatalom cinikus urait. Mint ahogy a Mágán Miska meg a Tanyaszínház is tette a nyáron. Ne felejtsük el: a nevetés a legjobb fegyver!

A harmadik, meglehetősen váratlan színjáték nemrég, szeptember elején zajlott a „való világban” 60. Magyarokanizsai Íróklub cím alatt. Ez olyan dramaturgia szerint történt, ami nem egy író tollából származott, hanem az aktuális politikum rendezte, határtalan önteltségében. Először is a szervezőbizottságból kiiktattak mindenkit, aki nem felel meg. Többek között Tari Istvánt (VMDK), és Dudás Károlyt, aki hirtelen elvesztett lett, néhány pozíciójától megfosztották, pedig volt neki elég mint VMSZ-esnek. Idézek Isten hozzád, Magyarokanizsai Íróklub című írásából, amely a Magyar Szóban jelent meg. (2012. szeptember 1.) „A leváltásunkról senki sem értesített. Nem úgy, mint a Vajdasági Magyar Művelődési Intézet (amelynek alapköveit az alapító VMMSZ elnökeként annak idején szerénységem rakta le) igazgatóbizottságából való kiebrudalásunkkor, amikor erről annak rendje és módja szerint pecsétes értesítést kaptunk az MNT-től. ... Isten hozzád hát, Magyarokanizsai Íróklub! Találkozunk talán egyszer még, egy emberségesebb, méltányosabb, kevésbé akarnoki korban, ott a Tisza-parti szelíd őszelőben.”

Magyarkanizsa polgármestere először nem akart nyilatkozni, aztán azt mondta: ez mindig így volt, évente választottak új szervezőbizottságot! Márpedig minden kanizsai, és főleg azok, akik ügködtek az írótábor körül, tudják, hogy ez nem felel meg a valóságnak.

Nos, a teljesen új garnitúra, Bányai János elnökletével, sutba dobta a hat évtized hagyományait. A Balkán vendéglő teraszán lecövekeltek, ott egy hosszú asztalnál „szemtől szemben” mikrofonba mondták a magukét, vég nélkül. Az írók és a kiadók. Jutottak-e valamire? Ez a mai napig nem derült ki.

Arra nagyon vigyáztak, hogy a fennkölt tereferéhez a pór nép ne férközzön hozzá. Az eredeti Szemtől szemben elmaradt, amikor is egy kisutcában az írók felolvastak műveikből, az asszonyok pedig kaláccsal kínálták őket. És a városháza dísztermében megtartott író-olvasó találkozó is ködbe veszett. A széksorok ilyenkor megteltek a kisváros irodalomkedvelőivel, s úgy érezhették, közülük van az írótáborhoz és az irodalomhoz, meg az írókhoz.

Még tavaly is a szokásos tematikus tanácskozással zárult az írótábor, amelyen bárki részt vehetett.

Nem tudni, az idei elzárkózásnak az elitizmus-e az oka: a Magyar Tanszék professzorainak megcsontosodott magatartása, amely szerint csak a hasonló a hasonlóval áll szóba.

Viszont a zárónapon ellátogattak a piacra, ott álldogáltak egy csoportban. Meg lehetett őket bámulni...

Tanácskozásra bárhol össze lehet jönni! Ehhez nem kell a Magyarkanizsai Írótábor. Igaz, a Tisza pártatlanul és nagylelkűen lehel simogató illatát, bárkinek.

Magyarkanizsa lakossága nem ezt szokta meg, nem ezt várta és nem ezt érdemli.

Ha lehet, még nagyobb baj, hogy a sajtó kiküldött munkatársai meg sem írhatták, amit láttak. Bányai Jánost, a szervezőbizottság elnökét viszont szabad volt idézni: „... a találkozón nemcsak az írók egymás közötti találkozását kell érteni, hanem a várossal, a városlakókkal, a Tiszával, felnőttekkel és gyerekekkel való találkozásokat is. Ez azt jelenti, hogy az írótábor már kezdetében nyitott volt mind a világ, mind az ország, mind a helyszín felé, és ezt a nyitottságot mindmáig megőrizte.”

Mindmáig.

Dudás Károlynak az írótábortól búcsúzó levélét még leközlötték, de Tari Istvánét, aki évekig a művészeti vezetője volt, már nem. A Pannon TV kamerája állítólag itt látta Dudást is, meg Tarit is! Ha ők mondják, biztosan igaz. Mert ne a szemednek higgy, hanem annak, amit a magyar uralkodó garnitúrát kiszolgáló média állít. De sajnós, az az igazság, hogy még a szellemükkel sem találkoztunk.

Végül is a Balkán teraszon Major Nándor mondta ki a valóságot, mert amikor rákerült a sor, kezébe nyomták a mikrofont, ő pedig nemes egyszerűséggel kijelentette: „Nincs mondanivalóm!”



## Magyarságtudat-formálás a matematika apropóján

### Oláh György felvidéki matematikatanárra emlékezünk

*„Nem élt belőle több és most sem él,  
s mint fán se nő egyforma két levél,  
a nagy időn se lesz hozzá hasonló.”*

*/Kosztolányi Dezső/*

Hetvenkét éves korában tragikus hirtelenséggel elhunyt egy felvidéki, de az egész Kárpát-medencében nagyon népszerű és szeretett révkomáromi középiskolai matematikatanár, Oláh György.

A Tanár Úr életfilozófiája: „Az én hazám áldva-verve is a megmaradt örök Magyarország, még akkor is, ha a szülőföldem Felvidék (a komáromszentpéteri táj), amely mindig hazavár. Tágabb értelemben a Kárpát-medence, ahol szintén otthon érzem magam, mert üzen a táj, még akkor is, ha olykor nagyon fáj...”

Oláh György kisebbségi magyarként arra törekedett, hogy előnyt kovácsoljon a kettős hátrányból. „Ennek a népnek a legnagyobb kincse a tehetsége. És a tehetség elásott kincs, amíg ki nem bontakoztatjuk. Nem siránkoznunk kell a megosztó határok fölött, hanem tenni, aprómunkával fáradozni a nemzet szellemi egyesítése érdekében. Rendszerek jönnek-mennek, a magyarellenesség tájainkon még jó ideig marad – a mi dolgunk az, hogy az adott lehetőségeken belül tegyük meg a maximumot.”

Tanulmányait a Komáromi Magyar Gimnázium után Pozsonyban folytatta, a Pedagógia Főiskolán matematika-földrajz szakon végzett. Egy év általános iskolai tanítással vette kezdetét pedagógiai tevékenysége, majd a régi középiskolájában bontakozott ki pedagógusi pályája, ahol a diákjaival kiváló eredményeket ért el. Következő állomásként a Nyitrai Pedagógiai Főiskola Matematika Tanszékén tanított. Ez volt pedagógusi munkájának mélypontja, mivel idegen környezetben kellett helytállnia magyarként. 1978-ban, amikor „elfogytak” a magyar hallgatók, visszatért

Komáromba.. Az Ipari Szakközépiskolában kapott állást, mivel a régi helyét már betöltötték.

Az Ipari Szakközépiskolában szinte “megreformálta” a matematika oktatását. „A pedagógiai munkám alapját a gazdag magyar szakirodalom jelentette, és gyümölcsöző kapcsolatot ápoltunk magyarországi előadókkal, szakemberekkel is. Kevesebb óraszámiban tanították a matematikát, így délutáni szakkörökkel próbáltam a diákokkal behatóbban foglalkozni. A kevés kötelező óraszám azt a tényt sugallta, hogy a matematikát csak kiegészítő tantárgyként kezelik a szaktárgyak kiszolgálására, de engem nem varázsolt el ez a technokrata szemlélet. 1978-tól nyugdíjaztatásomig, 2000-ig ott tanítottam. Tanítványaimmal kiváló eredményeket értünk el matematikai olimpiákon és a Középiskolai Matematikai Lapok(KöMaL) pontversenyein. Arra készítetted, hogy kimozduljunk ebből az ingerszegény környezetből. Minden lehetőséget megragadtam, amit csak tudtam, az előrelépés érdekében. A világhírű magyar matematikaoktatás, szakirodalom vonzáskörébe kerültünk. A tanítványaim eredeti megoldásokkal rukkoltak elő, ami a magyarországi szakirodalom, intenzív kapcsolatok nélkül nem jöhetett volna létre. 1991-ben létrehoztuk a Nagy Károly Matematikai Diáktalálkozót, amin a Kárpát-medence különböző részeiből vesznek részt tanárok, diákok egyaránt.”

Mind a húsz Nagy Károly Matematikai Diáktalálkozónak nagyon gazdag programja volt és ennek megszervezését és a pénz előteremtését is rendületlen kitartással végezte. Ezekon a rövid hétvégeken a matematika apropóján összegyűjtötte a Kárpát-medence magyar középiskolásait és tanáraikat. Tehát Ő már akkor megvalósította a trianoni diktátum által leválasztott magyarlakta régiók egyesítését és ezzel erősítette a diákokban és a kollégákban a magyarságtudatot.

„A matematika számomra hivatást jelent. Céltudatos, logikus tevékenységet és szórakozást. Ez a tudományág egy ponton túl már költészet. Ami domináns szerepet játszik, és igazán érdekel: a régi feladatok új, és az új feladatok régi megoldásai egyaránt. Vagyis az adott problémának többféle aspektusból történő megközelítése. Szerettem volna minél hatékonyabban átadni a tudást a diákjaimnak, és megszerettetni a tantárgyat, amennyire lehetséges. Nem matematikát tanítunk, hanem gyerekeknek tanítjuk a matematikát, figyelembe véve a befogadóképességüket. Nem teherként szerettem volna a vállukra helyezni, hanem egyfajta logikus gondolkodásmód kialakítása, átadása volt a célom, amit egyéb területeken is tudtak kamatoztatni. A tehetség az egyén számára nagy kincs. Az adottságot, tehetséget kibontakoztatni, felszínre hozni: ez egy tanár fő feladata! Mindenki próbáltam ezt kutatni, és elégedettség töltött el, ha más területeken is tudtak diákjaim eredményeket felmutatni. Próbáltam érdekessé tenni az óráimat, a differenciált oktatás híve voltam. Olyan problémákat vettem fel, ami »megfogta« a gyerekeket. Az érdeklődés felkeltését és annak továbbvitelét tartottam elsőrendűnek.”<sup>1</sup>

A Kárpát-medencében a matematikát több helyen tanítják magyar nyelven. A különböző országokban tanító magyar anyanyelvű matematikatanárok régóta érezték, hogy a meglévő matematikaversenyek mellett szükség van egy szélesebb körű rendezvényre, ahol a különböző régiókban élő diákok találkozhatnak, összemérhetik tudásukat, erősíthetik együvé tartozásukat. A magyar diák, a környező országok közül bármelyikben is éljen, meríthet a világhírű magyar matematika gazdag kincsestárából, valamint az ukrán, a román, a délszláv, a szlovák és más népek matematikai hagyományaiból is. A verseny megrendezésének régóta dédelgetett gondolatát, amelyre az új közép-európai helyzetben nyílt lehetőség az 1991-es szegedi Rátz László Vándorgyűlésen fejtette ki Oláh György révkomáromi és Bencze Mihály brassói matematikatanár. Az első verseny megrendezésének önzetlen nagy munkáját Oláh György tanár úr vállalta magára. Így született meg a Nemzetközi

Magyar Matematikaverseny. Azóta minden évben egyszer megrendezik. Kétévente Magyarországon, a közbülső években pedig a szomszédos országokban van a helyszín.<sup>2</sup>

A rendezvény szellemiségét és a szervezők szándékát Illyés Gyula szavaival fejezték ki a meghívón: **“A magyar irodalom ötágú síp, összehangolatlan. Eléri még vajon a mi nemzedékünk, hogy egy jó munka mind e nem csak külön-külön, de másként is szóló sípot egyszer ismét összehangolja, illetve az eldugulástól megmenti?”**

I. Nemzetközi Magyar Matematikaverseny Révkomárom • 1992.

**“Vigyázzunk arra, hogy a jövő generációból se aludjon ki a hagyományörzés tüze.”**  
Weszely Tibor



Az ötágú síp szellemében alakult baráti társaság találkozása Szentendrén 1980-ban, a két alapító: Oláh György és Gubás Jenő

Oláh György fáradságot nem kimélve ellátogatott a régiókba és megkereste azokat a tanárkollégákat, akik merték felvállalni a régióvezetői feladatokat. Szabadkán a Gubás házaspár segítségével (akik hosszú évek óta ápolták vele és az “ötágú síp” jegyében másokkal a baráti kapcsolatot) talált meg engem, amikor a szabadkai gimnáziumban voltam matematikatanár, és örömmel elfogadtam a feladatot - ugyanis ezt nagyon nemese dolognak tartottam - de nem is gondoltam, hogy milyen ellenszenvet vált ki az igazgatónál és a kollégákban, de annál népszerűbb lett a magyar középiskolások körében. Már az első versenyre (Révkomárom, 1992) azt követelték,

<sup>1</sup> A hetvenedik életjubiléuma alkalmából készített interjúból [www.sziakomarov.sk](http://www.sziakomarov.sk)

<sup>2</sup> <http://nmmv.berzsényi.hu/>

hogyan szerb tagozatos tanulót is vigyünk a csapattal, nem akarták elfogadni, hogy ez a magyar középiskolások találkozója - sajnos ez más régiókban is felmerült. A továbbiakban addig fajult a dolog, hogy 1994-ben a III. NMMV-re Ungvárra való elutazást megakadályozta a szabadkai és a topolyai gimnázium igazgatója, és a tanulókat, valamint a vezető tanárt is kizárással fenyegették meg. A következő versenyre 1995-ben Paksra titokban mentünk el, de a Duna Televízió közvetítése által észrevettek bennünket, aminek az lett a következménye, hogy büntetést kaptunk a hiányzásunk miatt, s fél éven keresztül csak fél fizetést. A következő székelyudvarhelyi versenyre Kasza József szabadkai polgármester közbenjárása által már engedéllyel utaztunk el. Azonban továbbra is főtt a fejünk, hogy 1998-ban milyen módon tudjuk Szabadkán megszervezni.



A VII. Nemzetközi Magyar Matematikaverseny díjkiosztó rendezvénye Szabadkán a Nép kör nagytermében 1998 áprilisában.

Jobbról a következő matematikatanárok és -tudósok: Szabó Magda (Szabadka), Oláh György (Révkomárom), Bencze Mihály (Brassó), Cofman Judit (Erlangen-Versec), Hortobágyi István (Bp. ELTE), Urbán János (Bp.), Neubauer Ferenc (Munkács)

Ekkor is az utolsó percig ki akarták tiltani a Svetozar Marković gimnáziumból a rendezvényt, de két nappal a megnyitó előtt Kucsera Géza oktatási megbízott kikényszerítette Lenka Maravić igazgatónőtől a beleegyezését, hogy a versenyt az intézmény tantermeiben tartsuk meg. Eközben erős erkölcsi támogatást kaptunk Gyuri bátyánktól és a többiektől is, hogy ez a szerveződés nagyon fontos nemzetünk, a magyarság

összetartozás-tudata szempontjából, s ezt minden régióban ki kell harcolni. Csakhát akkor a szerbiai háborús időszakban ez még nehezebb volt. Végül is mindenkinek nagy élmény volt a délvidéki részvétel, de voltak olyan versenyzők, akiket szüleik nem mertek elengedni Szerbiába. És sajnos a rákövetkező évben, 1999-ben épp azon a reggelen kellett volna elutazni a versenyzőcsapatnak a debreceni versenyre, amikor elkezdődött a bombázás, így erről is lemaradtak a délvidékiek.

Minden egyes alkalommal a Nemzetközi Magyar Matematikaversenyen alkalmunk volt megismerni a régiók nevezetességeit, népi hagyományait, valamint neves embereit, akikkel komoly és előremutató elmélkedéseket folytattunk, amiben Gyuri barátunk volt a fővezér, így megvitatták a magyarság múltját és próbáltuk előrevetíteni a jövőjét. A Tanár Úr mindig azt hangoztatta, hogy tartsuk magasan a tudomány zászlaját, és ennek szellemében eljárt előadni tanári továbbképzésekre is. Így 2003-ban volt a Szabadkai Nyári Akadémián és matematikatanárainknak érdekes feladatokat mutatott be, amelyek a tanításban, de főleg a versenyekre való felkészítésben voltak hasznosíthatók.



A Szabadkai Nyári Akadémia egyik előadója volt

Rendszeresen tartott foglalkozásokat a matematikatáborokban is, s mindig hangsúlyozta, hogy a magyar matematikusok milyen jelentős eredményeket értek el, ez pedig nagyon jelentős a fiataljaink számára - tehát magyarul matematikát tanulni megtisztelő feladat! Minden találkozásunkkor megvitattuk a matematikatanítás újabb fejleményeit és az aktuális társadalmi problémá-

kat a régiókban. Mindig ajándékozott mindenkinek aktuális szakkönyveket és folyóiratokat, de elvárta, hogy mi is ezt tegyük! 2006-ban az a megtiszteltetés ért bennünket, hogy mi rendeztük meg a XV. Nemzetközi Magyar Matematikaversenyt, s ekkor Zentára látogatott mint a felvidéki csapat régióvezetője és ekkor is volt a tarsolyában néhány érdekes feladat. „Te mit szólna hozzá, te hogy oldanád meg, vagy ismered-e a megoldásait?”- kérdezte.



Csoportkép a szabadkai gimnázium bejáratánál  
(balról hátul)

Oláh György több évtizedes alkotómunkáját nemcsak diákjai, hanem a szakma is díjazta. 1985-ben a budapesti Bolyai János Matematika Társulat Beke Manó-émlékdíjjal honorálta, majd Komáromban a Polgármesteri díjat is átvehette. Rozsnyón a Felvidéki Magyar Pedagógus-díjat is magáénak tudhatta. A Beke Manó-émlékdíj első és második fokozatát is kiérdemelte. Nyugdíjas éveiben sem pihent. Publicisztikai tevékenységet folytatott, előadásokat tartott, és ápolta a kapcsolatokat tanárkollégáival, ismerőseivel, de nem utolsósorban volt diákjaival, a fiatalokkal. Mindenkit készségesen felkarolt, mert Ő a diákjai érvényesülési lehetőségeit kereste és a magyarság ügyén munkálkodott. Mindig valami ötlettel állt elő és buzdított bennünket valami újabb „alkotásra”, ez történt 1999-ben, amikor minden régióvezetőtől begyűjtötte a helyi matekversenyfeladatok magyar változatát megoldásvázlattal, majd egy könyvben kiadta, ami jó szolgálatot tett a megmérettetésekre való felkészülésben. Azonkívül az általa szervezett húsz Nagy Károly-diáktalálkozón elhangzott előadások anyagát pre-

cízen vezette, amit nyomtatásban is kiadott 2010-ben SZÁM-VETÉS című könyvében, valamint a 2012-ben megjelent Talentumok a révkomáromi diáktalálkozókon című könyvben olvashatunk. Újságokban is sokat cikkezett a magyarság sorskérdéseiről a matematika apropóján.

Nagyon fog hiányozni mindannyiunknak, de nekem mint példakép a kitartásban és a szervezésben, különösen!

Tarics Péter a temetésén a búcsúbeszédében többek közt kiemelte: „A fonyódi matematikáttalálkozóban adta vissza lelkét a Teremtőjének, tanártársai mellett, szeretetben, békességben, azon szakmai-lelki társak társaságában, akikkel évtizedeken keresztül együtt dolgozott a tehetség gondozás és a matematikaoktatás területén. Az elmúlt évtizedekben felbecsülhetetlen értékű munkát végzett a magyar matematikai tehetségek felkutatásában, gondozásában. Szakköri tevékenysége is rendkívül jelentős volt, tanítványai szép eredményeket értek el a hazai és nemzetközi matematikaversenyeken. Több mint ötven tanulmányt írt, számos tankönyvvel, példatárral, tanári segédkönyvvel, fordítással és recenzióval járult hozzá a matematikai ismeretek bővítéséhez és népszerűsítéséhez. Nemzetközi magyar rendezvények és matematikaversenyek kezdeményezője, alapítója volt. Ezek közül talán a legjelentősebb a Nagy Károly Matematikai Diáktalálkozó, melynek húsz éven át volt a főszervezője, illetve a Nemzetközi Magyar Matematikaverseny. (...) A matematika tanítását mindig gondosan összekötötte a magyarságtudat erősítésével. Azt vallotta: »Nem létezhetünk az anyaországból érkező egyetemes magyar gondolkodás és kultúra tiszta forrásai nélkül«. Így is élt. – Egyszemélyes intézmény – mondták róla barátai a Kárpát-medencében. Hatékonyan ápolta a szülőfalujából, Komáromszentpéterről származó felvidéki magyar költő, tanár, Kossányi József hagyományait, életművét. Komoly szakmai munkát végzett a Csemadokban, a Szlovákiai Magyar Pedagógusok Szövetségében, a komáromi Múzeumbarátok Körében, a komáromi Öregdiákok Baráti Körében, a Széchenyi István Polgári Társulásban.... Mindig a könyv, a könyvek bővületében élt, soha ki nem hagyott egy könyvet sem Budapesten. Saját könyvtára is rendkívül gazdag, ami egyértelműen a felvidéki ma-

gyarság legjelentősebb könyvgyűjteményei közé tartozik. Lankadatlan hévvel, szenvedéllyel, hittel és akarattal szervezte a különböző matematikai találkozókat, ahol a Kárpát-medence matematikatanárai és azok diákjai vettek részt. Áradt retorikájából a diákszeretet. Hogy mi volt ennek az oka? Erről így nyilatkozott a vele készített utolsó interjúmban két héttel halála előtt: »Az a tudat, hogy a felvidéki magyar diákoknak többlettudást kell adni, annak érdekében is, hogy idegen nyelvű főiskolákon is megállják a helyüket, meghatározó tényező volt. Ezekkel a tanítványaimmal sokkal emberibb, közvetlenebb kapcsolatot alakítottam

ki. Nemcsak a matematikáról, a szakmáról beszélgettünk, hanem az élet nagy dolgairól is. A foglalkozások nagy hatást gyakoroltak rájuk és rám egyaránt. Sokat jártam velük Erdélybe és a történelmi Magyarország több vidékére, ott is matematikáztunk, beszélgettünk. Egy tanárnak elsősorban ezért érdemes élnie.« Csodálatos érzékkel mutatott rá az egyetemes magyar kulturális értékekre. Vonzódott a magyar kultúrához, támogatta, népszerűsítette azt. Tette ezt mély magyarságtudatával, hazaszeretetével, a szülőföld, a Felvidék és Komárom iránti hűségével.”

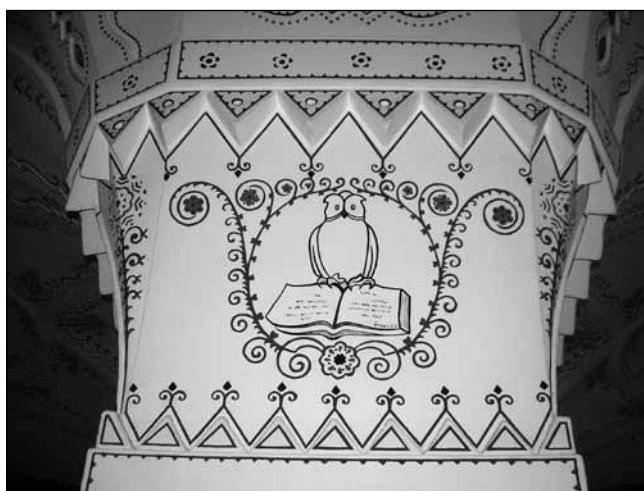


15.NMMV, Zenta, 2006

Oláh György kezét fog a zsűri elnökével, Kosztolányi Józseffel (SZTE, Szeged), az asztalnál Hajnal Péter (SZTE, Szeged) és Szabó Magda délvidéki régióvezető



A 21. Nemzetközi Magyar Matematikaverseny alkalmából a kecskeméti Városháza megtekintésén 2012 tavaszán a szerzővel



## Cselekedni ezért a mi kis magyar világunkért

- beszélgetőtárs Mihályi Katalin

*Dr. Hegedűs Kovácsevics Katalin nyugalmozott egyetemi tanár a felelős, cselekvő délvidéki magyar értelmiségiek közé tartozik: 1990-ben az ő vezetésével alakult meg az Újvidéki Diáksegélyező Egyesület, amely célja a szegénysorsú, szorgalmas, tehetséges magyar fiatalok felkarolása volt. 1993 tavaszán őt választotta első elnökévé a keresztény értelmiségiek civil szervezete, a Vajdasági Pax Romana, és 2001-ig töltötte be ezt a tisztséget. 1995 nyarán dr. Uzon Miklóssal megszervezte az egyetemi hallgatók találkozó-ját, amely célja az volt, hogy összegyűljenek a Délvidéken és az anyaországban tanuló fiatalok, de ugyanilyen jelentős, hogy ez alkalommal az egyetemi tanárok is találkoztak egymással. Közben középkori német irodalmat tanított az újvidéki Bölcsészettudományi Kar Német Tanszékén és a Szegedi Tudományegyetem Germanisztika Tanszékén. Eközben, ha úgy hozta a sors, az észak-bácskai cserkészekkel egyetemben ebédet osztott a rászorulóknak, és férjével, dr. Hegedűs Antal történésszel (aki 2010-ben hunyt el) valamint két lányával egyetemben mindig igyekezett segíteni elesett, nyomorban élő sokgyermekes családokon. Hogyan látja ma, 2012 őszén dr. Hegedűs Kovácsevics Katalin a délvidéki magyar értelmiség szerepét, feladatait?*

**Már 1990-ben nyilvánvalóvá vált, hogy elszegényedik a délvidéki magyarság. Akkor az Ön vezetésével megalakult az Újvidéki Diáksegélyező Egyesület. Mi volt az a mozgatóerő, hogyan élte meg akkor, a kilencvenes évek elején a magyar értelmiség szerepét?**

Ez az első néhány év volt számunkra az az időszak, amikor végre mertünk megjelenni a nyilvánosság előtt és talán egy kicsit a közéletben is. Addig arra törekedtünk, hogy minél jobban visszahúzódjunk, mert semmiképp sem akartunk párttagok lenni, még akkor sem, ha évtizedekig az volt az egyetlen módja, hogy valaki valamit tehessen, bármit kezdeményezhessen. És aho-

gyan létrejött a korszakváltás, úgy éreztük, most eljött a mi időnk. Elkezdtünk nyilvánosan tempolomba járni, mert korábban ezt szigorúan tiltották, megtorolták, ezért vasárnaponként Újvidékről falvakba, más városokba jártunk misére. Volt egy értelmiségiekből álló nagyon szűk kör, amellyel barátkoztunk, vezető személyiségek is akadtak köztük, de igényelték, hogy velünk legyenek: a párommal, a kilépett pappal, akivel tudtak együtt dolgozni, lehetett reagálni magunk között egy bizonyos szinten az eseményekre. Ám jól tudták, amit nálunk elmondanak, az köztünk marad. Ez volt az a bizonyos „kriptaélet”. És a kilencvenes évek elején úgy éreztük, ennek vége, most eljött a mi időnk. Nem is kellett sokáig keresgélni, hogy mit kezdeményezzünk. A diáksegélyező egyesület úgy jött létre, hogy a gyerekeink barátai, iskolatársai jártak hozzánk, mert lányaink mindig komoly diáktársadalmi életet éltek, és akkor tapasztaltuk, hogy a délvidéki magyarság elszegényedésével a fiatalok továbbtanulása kerül veszélybe. Dr. Uzon Miklósnak, a szabadkai Kosztolányi Dezső Diáksegélyező Egyesület megalapítójának is nagy része volt ebben, mert amikor látta, hogy kezdünk mozgolódni, akkor eljött hozzánk Újvidékre, majd meghívott bennünket Szabadkára. Újvidéken egyáltalán nem volt nehéz összefogni, megtalálni a pedagógusokat és az egyszerű nagyszülőket és a szülőket. Inkább azokkal volt nehéz a diáksegélyező esetében együttműködni, akik valamilyen pozíciót töltek be. Például elmentünk a József Attila nyolcosztályos általános iskola magyar ajkú igazgatójához, majdhogynem kizavart bennünket, először szerbül kezdett el velünk beszélni, teljesen elhatárolódott tőlünk, és igyekezett az iskolában is annak a véleményének hangot adni, hogy a diáksegélyezővel nem kell együttműködni. Voltak olyanok azért a József Attila Általános Iskola pedagógusai közül, akik ennek ellenére jöttek segíteni. Fiatal tanítók, akik féltek, akik nem

tudták, hogy szabad-e így a nyilvánosság elé állni, vagy nem. Közülük ketten-hárman ma vezető pozícióban vannak, de akkor nagyon meggondolták, hogy kell-e ide jönni, jó lesz-e az nekik. A nevek nem fontosak, csak meg vagyok lepve, amikor azt tapasztalom, túl hangosan deklarálják magukat a mai törekvések nyomán.

Aztán, nagyon jelentős volt a VMDK az akkori életünkben. Azonnal párttagokká váltunk, végre életünkben először vallhattunk magunkénak egy magyar politikai törekvést. Papp Ferenc egy nagy kezdeményező volt. Felejthetetlen élmény, amikor az 1944-es magyar áldozatok emlékére vittük a Futaki úti temetőbe a Telepről a 100 fehér keresztet. Felmerült: ki áll az első sorba? Megyünk mi az első sorban! Halálos csendben mentünk, mert volt bennünk szorongás. Vele közös szervezésben vittük a Balatonra, a zánkai táborba az újvidéki Telep városrészéből a gyerekeket nyaralni. Arra az időre esik a cserkészlet megszervezése a Délvidéken, amit a párom, Hegedűs Antal szívvel-lélekkel a magáévá tett. Kislányunk, Katinka már az első generációval volt Muzslán a cserkészképzőben táborozáson.

**Közben az egyetemen tanított. Párja a Vajdasági Múzeum tudományos munkatársa volt.**

Az egyetemre a változásoknak nemigen érkezett el még a szele sem. Itt az ember azt tett, amit tenni lehetett. A germanisztikát annak idején Újvidéken leginkább azok a bácskai fiatalok választották, akik nem tudtak szerbül. Ám a germanisztika idegen nyelvi filológia, ami azt jelentette, hogy szerbül kellett előadni. Én minden további nélkül németül adtam elő egész idő alatt, mert azt tartottam, ha valamelyik nyelvet most ezeknek a magyar fiataloknak meg kell tanulniuk az én közreműködésemmel, akkor az legyen a német nyelv. Figyelmeztettek is, a katedra jellegrére utalva, hogy ne tegyem, de én mégis kitarítottam. Azt mondtam, ha ezeknek a fiataloknak a diplomavizsgán németül kell majd beszélniük, németül kell megírniuk a diplomamunkájukat, ám ha négy évig szerbül hallgattak mindent, akkor nem tudnak majd e követelménynek eleget tenni. Kulturáltan szóltak, kulturáltan figyelmeztettek, én kulturáltan hallgattam és tettem szó nélkül a magam dolgát. Volt még valami, amit hiányolok most, ezekben az években, pedig ugyanolyan

fontos lenne. Amikor 1993-ban eljöttünk Szabadkára, abban a lendületben éltem, hogy tenni, tenni valamit. Uzon Miklóssal együtt szerveztünk egy magyar egyetemista bált. S ugyanekkor a közeli baráti körömmel, ide tartozott például Mirnics Károly is, szerveztünk egy találkozót az egyetemi tanárok számára a szabadkai új városházán. Összeszedtük a magyar egyetemi tanárok névsorát, meghívtuk őket, el is jöttek, megtelt a tágas hall. Sajnos, ennek nem lett folytatása. Mind a mai napig nem tudjuk kezdeményezni, hogy Szabadkán a nyugdíjas egyetemi tanároknak legyen egy találkozóhelye. Egy bizonyos időpont, amikor ha odamegyek valamely vendéglőbe vagy kultúrotthonba, tudom, ott találkozhatunk. Pedig Szabadka is egyetemi város. Ha így össze tudnánk jönni, talán tudnánk egyet-mást mondani, amit meg is lehetne hallgatni, mert nem nosztalgizálni jönnénk össze. Ezt kellene megszívlelnünk, főleg nekünk, idősebbeknek, hogy ne csak emlékezzünk, hogy akkor milyen szép világ volt – hát igen, szép is volt, meg nem is. Össze kellene fognunk, nekünk kellene pozitív hangsúlyt adni annak, hogy vagyunk, részt tudnánk venni valamiben. De ehhez kell a szolidaritás egymással, az összefogás.

Nagyon hiányzik egy olyan karizmatikus vezéregyéniség, akit szeretnek az emberek meghallgatni. Minden kornak, minden századnak voltak nehézségei, a reneszánsz egy nagyon sötét korszak után jött létre. Ám annak a kornak volt egy *Erasmusa*, aki bölcsen, szellemesen, végtelenül nagy tudással megírta *A balgaság dicséretét*. *Sebastian Brantot* is említhetném, aki a *Bo-londok hajójára* szedte össze a negatívumokat, emberi gyengeségeket, megszemélyesítve, s elküldte a tengerre, hogy majd valahogy elvesznek. Azután jött *Luther*. És Luthernak a formátuma tette lehetővé azt a reformációt, amely jaj de nagyon kellett. Még akkor is, ha én katolikus vagyok, de tény, a reformáció máig hat. Nem azt mondom, hogy nekünk itt Szabadkán kellene egy Luther. Ám biztos adódna egy karizmatikus személyiség – mint amilyen például *Szenteleky Kornél* volt –, ha össze tudnánk jönni, ha erősítenénk egymást abban, hogy tudunk mi még ezért a kis magyar világunkért tenni.

**1993-ban megalakult a Pax Romana. Célkitűzései között szerepelt a modern világkép**

## és a keresztény hit összhangjának a kialakítása, a keresztény értelmiség hitének az elmélyítése.

– A Vajdasági Pax Romana egy olyan lehetőség volt, amiről beszéltem, hogy a nyitott szellemű magyar értelmiséget tudtuk megszólítani. Természetesen ezért tettünk is valamit: beutaztuk a nagyobb központokat, elmentünk a plébániákra, ahova előzetes kérésünkre meghívták az értelmiségieket, és jó visszhangra találtunk. Az évi összejöveteleink jelentős események voltak, ahova szívesen jöttek el mind a civil szférából, a világi életből vendégek, meghívott előadók, mind az egyházból. Néhány név: Tőkés László, Gyulay Endre, Huzsvár László, Csete-Szemesi István, Deák Ferenc, Mirnics Károly, Gábrityné Molnár Irén, dr. Gubás Jenő, Aszalós János, Galambos Gyula, Máté-Tóth András. Ez volt az a fórum, ahol közölhettük, amit nem lehetett máshol megbeszélni, és talán ma sem lehet. Ez volt a vallásos, katolikus értelmiségnek a találkozóhelye és ideje, amit dr. Hegedűs nélkül nem tudott volna megcsinálni az elnökasszony. Dr. Hegedűs szellemi nagysága, munkaereje, -bírása, akaratja, precizitása tette lehetővé, hogy ezek az ösz-

szejövedetek gördülékenyen, a fogadás pillanatától az elbúcsúzásig rendben lezajlottak. A Pax Romana nemcsak egy kis helyi találkozó volt, hanem egész Bácskában, a Bánság egy részén is volt visszhangja, ereje, vonzotta az értelmiségieket az előadók okán is: nemcsak Tőkés László jelent itt meg, hanem Budapestről, Bécsből, Münchenből is jöttek előadók. Voltak támogatók is, a németországi székhelyű Renovabis Alapítvány fedezte a költségeket. Mindig igyekeztünk olyan témákat feldolgozni, amelyek a keresztény ember lelkületét erősítették, de tükrözniük kellett, reflektálni arra, amit a világban, a gyakorlati életben az ember naponta megélt: a keresztény értelmiség szemével tekinteni a gyermekvállalás, a család, az oktatásügy, a pedagógus vallásossága, a szegények és a társadalmi rétegek ütközése, a vállalkozói etika stb. kérdéskörökre.

### Most a Caritasnak segít.

– A Caritasban kevesebbet tevékenykedtem. Volt idő, amikor a családuk minden tagja ott volt a civil szervezetben: Anikó ott dolgozott, Katinika részt vett a drogprevencióban, a párom baráti alapon kapcsolódott Dobai István plébánoshoz, a Caritas vezetőjéhez, mert a szervezet a



A Hegedűs házaspár az Aracs díjkiosztó ünnepségén

nehéz kilencvenes években segítette a cserkészetet. Fordítok a Caritasnak, mert az osztrák és a német Caritas az, amely a mi szabadkai szervezetünk mögött áll és sokat segít neki, tehát a korrespondenciát én szoktam ápolgatni. Tanítottam őket németül is.

**Hogyan definiálja a cselekvő, kritikus, jó szándékú értelmiség szerepét ma itt, a Délvidéken.**

– Azzal, hogy én nem vagyok aktív, cselekvő faktor többé, önként megfosztom magam attól a jogtól, hogy kritizáljak. Az kritizáljon, aki tesz is valamit. Ám úgy érzem, ma mindenki önmagával foglalkozik, önmaga körül forog. Germanistaként elég hosszú időt töltöttem Németországban és Ausztriában is, s azt láttam, hogy a szolidaritás ott sokkal inkább természetes magatartás, magától értetődőbb, mint ahogyan mi csak sejtjük is. Amikor a Magyar Pax Romana kongresszusaira jártunk évekig, és oda sok országból jöttek

magyarok, csúcsértelmiségiek, tőlük is azt tanultam, láttam, hogy minden kis emberi gyengeségre fel kell figyelni, minden kis nyomorúság, elhagyatottság mellett, bármilyen szinten történik is az, nem szabad közönyösen elmenni. Akárhányszor mentünk Ausztriába, Németországba, Pestre, mindig gyűjtöttek a vajdaságiaknak – nem kellett kérni, természetes volt nekik, hogy adják – mindig hoztunk a diákoknak pénzt, ruhát, könyveket. Magánbeszélgetésekből tudtam, hogy a német, osztrák vagy a pax romanás hölgyek általában komoly szervezeteknek voltak a tagjai, akik szisztematikusan és programszerűen felkerestek egy-egy miliót, a szegényebb sorsban élő embereket, és kötelességszerűen segítették, támogatták őket. Én most ezt nem látom nálunk, pedig nagy szükség lenne rá – szögezte le dr. Hegedűs Kovácsevics Katalin, akit férjével, dr. Hegedűs Antallal együtt 2008-ban Aracs-éremmel tüntettek ki.

– A Vajdasági Pax Romana nem hitbuzgalmi gyülekezet – nyilatkozta többször is Hegedűs Kovácsevics Katalin a VPR elnökeként. Néhány téma azok közül, amelyeket megvitattak a VPR összejövetelén 1993 és 2000 között: Papok és értelmiségiek dialógusa, Keresztény nők az egyházban, Tolerancia és intolerancia az egyházakban, Hogyan engedheti meg az Isten? Értelmiségi kereslet – egyházi kínálat, A keresztény magyar államiság fény- és árnyoldalai, Családtervezés, katolikus szemmel, A gyermek - ajándék és feladat, Értelmiségi vallásosság, Hit az irodalomban, a vajdasági keresztény értelmiség helye és szerepe a közéletben, Észrevételek, javaslatok a szabadkai egyházmegyei zsinat Ifjúság című témájához.



## Vitézi közösségünk lelki, gondolati értékei cselekvésünk meghatározói \*

Tisztelt Vitézi Bajtársak!  
Nemzetes Urak és Hölgyek!  
Tisztelt Vendégeink!

Szabadegyetemi programunk szerint ez a nap, augusztus 3-a Vitézi Rendünk módszertani napja. Erre a napra Rendünk vezetése elemző-irány-mutató szervezési módszerekkel ismerkedett meg, két vitézi törzskapitány beszámolója segítségével. E beszámoló előadások is igényelnek elemző, méltató hozzászólást, értékelést. Ám úgy gondolom, hogy Rendünk feladatai között a szervezési, gyakorlati feladatok mellett, mintegy az előzők kiegészítéseként hasonló súlyú és fontosságú feladatként vizsgálendő és elemzendő teendőként előttünk áll, ami nem a szervezési, nem a gyakorlati, hanem Rendünk elvi, gondolati, úgy is mondhatnám lelki feladatai. Ezekről is szólnunk kell. Hiszen azokat a teendőket és módszereket, amelyeket itt a törzskapitányok szóban bemutatnak, ismertettek, azokat is egy belső mozgatóerő, egy magatartási és cselekvési célú gondolat vezérelti, belső kényszer hatására mozgatja. Ez a mi Rendünk eszmei háttere, tagjaiban, vitézeinkben rejlő belső, lényegi és valóságos, közösségi összetartó erő. Rendünk létrehívója és támasza. Ez a lelki tényező. Tudjuk ezt, de újra és újra hangsúlyozni érdemes, hogy a rendi közösségbe senkit sem az érdek, a vélt haszon, a vélt előny vagy vélt kiváltság hozott a vitézi sorok közé, hanem valami más, ezeknél fontosabb és mélyebben járó hatóerő. Ha valaki hívásra jött, akkor a hívót is ez az erő vezérelte, ez a belső indítás fogalmazta meg benne a hívás szándékát és tettét. S aki erre cselekvően reagált, ide állt a Rend vitézei közé, őt ugyanaz a belső erő, belső motiváció mozgatta, hozta ide és tartja itt. És aki ezt nem érzi, nem élte át,

el is távolodik Rendünkötől. Erről a belső erőről, erről a mozgató belső energiáról szinte soha nem beszélünk. Pedig nem titok ez, de a belső, a mély, a lelki ügyekről és élményekről mindig nehéz szóban megnyílni, nehéz megfogalmazni, néven nevezni ezt a belső hatóerőt. Kétség kívül van ennek neve is. Ha keressük, mérlegeljük, rátalálunk néhány vélt vagy valós fogalomra. Ezeket ki is tudjuk mondani. De akármelyik fogalmat mondjuk ki okként, rájövünk, hogy a szó, a mondat ugyan igaz, ugyan helyes, mégis úgy érezzük, kimondva ugyan megjelenik, ugyan hallható, kimondható, mégis sokkal gyengébb, sokkal kevésbé teljes és igaz, mint ahogy belül átéljük. Mert ez az erő több mint amit ki tudunk szóval fejezni, meg tudunk nevezni a konkrét fogalmi kifejezésekkel. Mert ha kimondjuk például az egyiket: **a közösség, a közösségi élet és élmény** vágyát és örömét, ez igaz, de mégis kevés annak bemutatására, ami ide hívott bennünket. Ha kimondjuk, hogy **hazaszeretet**, szintén a közösséget erősítő s az erősítő közösségtudat nekünk is erőt adó hatása, ereje jelen van, igen, ez is igaz, de az élménynek, a belső erőnek ennél a kimondott szónál erősebb a mozgatóereje. Talán úgy kell fogalmazni, hogy a lélek, a lélek ereje, a lélek hatásának az élménye az, ami mozgat bennünket e vitézi sorokban lévő részvételre, aktivizálódásra. Ennek a több eredőjű mozgatóerőnek okszerű meghatározásához egy olyan ismert fogalommal próbálunk közelébe jutni, ami a többféle szándék mozgató irányát és tartalmát egy sokrétű, de mégis egységes szemléletű körbe tudja kötni: ez **az érték, ez az értéktudat**.

Mi tehát az érték? Megnevezését egy idézettel kezdem: „**Érték: azoknak a tulajdonságoknak foglalatata, amelyek egy dolgot, magatartást,**

\* Elhangzott a szerzőnek mint a Délalföldi 56-os Vitézi Rend főkapitányának előadása a Lakiteleki Népfőiskola 2012. augusztus 3. rendezvényén

**eseményt kitüntetendővé, fontossá, követendővé vagy elvetendővé minősítenek, olyan viszony, amelyet pozitív vagy negatív minősítéssel látunk el. A fogalmat számos tulajdonság használja sajátos értelemben. Az érték tartalma térben és időben változó a gazdaságtan, a szociológia, a pszichológia, az esztétika tudományterületein. Az érték mindig emberi értékelő viszonyokhoz kötődik, tehát valaminek a jelentősége, jelentése az ember számára. Egy társadalom tagjai különböző, gyakran egymással versengő vagy ellentétes, domináns vagy kevesek által követett értékeket is elfogadnak. Ezért kialakulhat az értékek hierarchiája, ami konfliktusokat szül. Az értékben a világ kettéválk: valóságra, realitásra és eszményire, ideálisra. Az érték azt fejezi ki, ami eszményi, aminek lennie kell... Az érték pszichikai jelenség”** (Magyar nagylexikon, 7. kötet 688. oldal)

Azt nevezzük tehát értéknek, ami fontos számunkra, ami nélkül talán élni sem tudnánk, mert életünk minden lépését a számunkra fontos, az elfogadott érték vezérli. Azért mondom, hogy az érték sokrétű, mert ez a fogalom is úgy viselkedik, mint a már említett fogalmak. Az érték fontossága, sokrétűsége kimondva - ez is meggyengül. Mert az érték fontossága, nélkülözhetetlensége ellenére az egyenlőtlenséget is kifejezi. Ha ezt a szót halljuk, talán a leggyakoribb jelentése ötlük eszünkbe: a mindennapi, gyakorlati értéktelenség: a pénz, a javak, a vagyon, a tulajdon értéke, dolgok, anyagok, eszközök szerepe, értékjelentősége. De a következő percben a gondolat már megteszi a második lépést is, már eltávolodik a napi, köznapi jelentésű értékfogalomtól, érték-tartalomtól, s helyébe az egészség mint érték, az élet mint érték, a munkalehetőség értéke, az otthon fontossága, értéke, erőt adó nyugalma és védelme, a család érzelmi értéke, köteleke, a barátok, a szeretettek értéke, melege vagy forrósága, a levegő, az élelem, az italok nélkülözhetlensége, birtoklása, érték a munka, a cselekvés sikere, az egzisztencia napi vagy sűrűsödő jelentősége, érték a gyermekeink öröme, az irántuk érzett vagy a kölcsönös érzelm megjelenése, tapasztalata.. Értékek léte és tudata nélkül nem létezhetünk, érték szemléletünk, véleményünk, szándékaink biztonsága, megvalósulási valószínűsége,

egész létünkkel való bizonyítékának tudata ...és még hosszan lehetne sorolni az értékeket, pontosabban az értékélményeket. Mert az érték, mint említettem, pszichológiai kategória, tehát az érték értékminősége személyhez kötött, mindenkinek mást-mást jelenthet, végtelen variáltság lehetőségével. Gyakorlati használati vagy elvont gondolati, érzelmi, akarati fogalmakat, pozitív élményt, örömet adó jelenségek végtelen sorát jelenti, és természetesen sokféle elutasítást, „leértékelést” is. Ezek megélése mint érték vagy anti-értékként jelenik meg tudatunkban, ekként rögzíti tudatunk, „értéktudat” funkciójaként. S ez a tudattartalom mindig bennünk van, és mindig hat ránk, mindig vezérel bennünket, anélkül, hogy hatásuk, működésük folyamán akár percekre is gondolnánk rájuk. Úgy működnek bennünk, mint emberi, begyakorlott, kifejtett cselekvéssor mozzanatai és folyamata, szinte automatikusan, akaratumk erőfeszítése nélkül. Az érték „belénk ég”, interiorizálódik, begyökeresedik, állandóvá válik bennünk. Szinte tudattalanul hatnak az értékek, de természetesen tudatunk tartalmában funkcionálva. Működnek, minősítenek, hatnak belőlünk kisugározva a környező világra, azonosulva vagy elutasítva a hasonlót vagy a különbözőt. S ugyanígy hatnak a mások által tulajdonult értékek is ránk, az érintkezés, a beszéd, a közös cselekvés során. S e szerint erősítenek vagy fékeznek személyes törekvésünk, személyes birtokolt értékrendünk alkalmazkodási vagy elutasítási kényszere szerint.

Mert értéktudatunk természetesen nemcsak serkent, nemcsak motivál, hanem fékez, gátol is, vonz vagy távol tart, elutasít értékrendünkől különböző, idegen, azzal ellentétes, netán ellenséges értéknormákat, körülményeket, eseményeket, hatásokat, személyeket, az ezekkel való érintkezést. Ezek szerint vonzunk-vonzódunk vagy idegenedünk, utálunk valamit, valakit. Az értéktudat stabilabb, tartósabb, mint az érzelm! Ezt a párválasztásnál, barátkozásnál, szövetségknél ajánlatos tudomásul venni. Ahogy elfordulunk egy nem tetsző jelenségtől, ahogy leteszünk a kanalat egy ízlésünktől idegen étel miatt, ahogy kitérünk egy ellenséges akció, személy, esemény elől, ahogy elutasítunk egy a mienkkel ellentétes, tőlünk idegen mondatot, cselekményt, megnyilvánulást, körülményt - mind-mind érték-

tudatunk hatására, belső vezérlésére tesszük. S akként értékeljük reagálásunkat is. Azzal is értékelvén, helyeselvén vagy netán elutasítván a ránk ható ingert, akciót, gondolatot.

Talán ennyi elemző, mérlegelő gondolat elegendő ahhoz, hogy meg tudjuk indokolni: „miért vagyunk itt?”, s ebben a kérdésben kereshetjük a választ akár e napi, akár ez órai vagy e háromnapi rendezvény- és eseménysorban, ismeret- és élménysorban való részvételünk okát. Azért vagyunk itt, mert egyéni, külön-külön egyéneken, vitézi bajtársakban, itt lévő vendégekben, előadóknál hasonló vagy azonos értékrendet tételezünk fel, vagy törekszünk a megismert értékrendhez való hasonlóságra vagy értékrendünkhöz való vonzására. Mert a bennünk élő, saját értékrendünk gyökerei ugyan mélyek, s talán idős korban már nem is módosíthatók, de az értékrend stabilitása mellett változásra is képes és alkalmas. Az érzelmek változékonyságával ellentétben az értékrendi változások inkább tudati, mint érzelmi változást jelentenek. A kapcsoló-fogalom is értéktudatról és nem értékérzésről beszél. Mert bár az érzelmeknek is van értéktartalma és értékhatása, gyakran igen intenzív hatása is, mégis az érzelem lényegesen változókéonyabb, túlzó, triviális meghatározással megbízhatatlanabb, mint az értéktudat. A szív és az ész párhuzamában vagy párharcában rendszerint az ész az erősebb. Élettanilag is úgy áll a helyzet, hogy az érzelem is nem a romantikus „szív”, hanem az elme, az agy terméke, a fővezérségi funkció az észé az emberi élettani instrumentumban.

Igyekeztem megfogalmazni számunkra, e Vitézi Rend jelenlévő tagjai számára azoknak az érték-állomásoknak mineműségét, tartalmát, amelyekkel kapcsolatba kerülünk vitézi gyakorlatunk és életünk során. S mivel tudati állomásokról, s mivel közösségi értékekről beszélünk, közösségi viszonylatban, e viszonylatokra vonatkoztatva fogalmaztam meg ezen értékállomások, pontosabban értékviszonylatok mibenlétét. Úgy gondolkodva, hogy e fogalmak a közösségi értékeket kifejezve maguk is érték-ként tudatosuljanak bennünk. Erősítve, segítve ezzel Rendünkben, egymásban és a körülöttünk lévő világban való viszonyunkat s e viszonyokban való tájékozódás biztonságát.

## Első közösségi értékfogalmunk a **SZOLIDARITÁS**.

Lássuk a tudomány általi meghatározását!:  
**„Egyének, csoportok összetartozás-tudata, közös kötelezettség- és segítségvállalás. A tényleges kölcsönös függőség megállapításán és a belőle fakadó kötelezettségeken alapul”** (Magyar Nagylexikon 16. kötet, 876. oldal)

**„Összetartás, közösségvállalás az eszmei és gyakorlati azonosság, közösség vagy a közös érdekek alapján”.** (Idegen szavak és kifejezések szótára, Bakos-Fábián, III. kiadás 816. oldal.)

E fogalom jelentése és érvényessége közvetlenül kapcsolódik az értékrend fogalmához. Rendünk létrehozása, nyolc éves működése, „élete” ezen a fogalmon, e fogalom gyakorlati érvényesítése és közösségi érvényesülése szándékán és törekvésén alapszik.

**Második közös értékfogalmunk a NEMZETI TÖRTÉNELMI ÉS POLITIKAI ÖRÖKSÉG.** Ez az általunk megélt vagy megismert történelmi esemény, az 1956-os forradalom és szabadságharc eszméjének, céljának és tartalmának elfogadása és követése. Ez Rendünk nevében, szimbólumaiban, jelvényében, zászlónk kétoldalúságában megfogalmazott, számunkra legfontosabb irányulási és vonatkozási pont. Alapszabályunkban és belépési nyilatkozatunkban is megfogalmazott, kötelező azonosulási szint, egyetemes értékrendű alaptétel. Aki ezzel nem azonosul, nem léphet tagjaink közé. A Délalföldi 56-os Vitézi Rendnek nincs semmiféle szervezeti érintkezése a Politikai Foglyok Szövetségével (POFOSZ), nincs azonosságunk vagy kapcsolódásunk. Erre nem is törekszünk. Szuverén magyar társadalmi szervezet vagyunk, alapszabályunkban megfogalmazott célokkal, eszmével és cselekvési tartalommal. Rendünkben természetesen vannak és szerveződnek közénk POFOSZ-tagok is, akiket többi tagunkhoz hasonló feltételekkel és elvárásokkal fogadunk. Mert az az eszmei és cselekvési alap, amely létrehozta a POFOSZ-t 1989-ben, akkor ugyanazt fejezte ki, mint amit mi jelképesen zászlónkra tűztünk, alapszabályunkban megfogalmaztunk, szimbólumainkban rögzítettünk. S a POFOSZ ma is a legnépesebb, volt politikai üldözötteket befogadó magyar szervezet. Rendünk tagjai számára az

1920-ban Horthy Miklós kormányzó úr által alapított Magyar Vitézi Rend mellett félreérthetetlen politikai követési utat jelképez a POFOSZ. De Rendünkben nemcsak a volt politikai foglyokkal, hanem a volt politikai üldözöttekkel vagyunk szolidárisak, amely körbe beletartozik hazánk felnőtt korú lakosságának több mint fele, mindazok, akik átélték a szovjet gyarmati sors, az elnyomó szovjet és kommunista diktatúra rémtetteit, nemzetpusztítását, az ÁVH terrorszervezet hatalmi önkényét és példátlan kegyetlenségeit, s akik az úgynevezett rendszerváltás után sem csatlakoztak a liberál-bolsevista szervezetekhez, amelyek ma is támogatják az új gyarmati rendszert létrehozók nemzetpusztító törekvéseit, országunk kiablását.

Mi a Vitézi Rendünkben nem tértünk el a megfogalmazott eszménktől és a gyakorlattól. Első értékfogalmunk, a szolidaritás eminensen bizonyítja ezt és bizonyítja hétéves működésünk minden mozzanata.

**Harmadik** közös szemléletű értékfogalmunk a **VITÉZEK TÍZPARANCSOLATA**. E tízparancsolatot örököltük és átvettük a Magyar Vitézi Rendtől, rendi jellegével való arányos azonosulásunk szándékaként és bizonyítékaként. A VitézekTízparancsolata kilencven év óta s ma is érvényes szemléleti és törekvésű szándékot fogalmaz meg részünkre és a magyarság számára.

**Negyedik** közös értékfogalmunk a **MUNKA ÉS TELJESÍTMÉNY** értéke, megbecsülése. Ez a mindenki által végzett értékteremtő munkára és teljesítményre vonatkozik, hangsúllyal a Rend tevékenységében való részvételre. Itt a munka a szervezési és közösségi együtt-tartás fontosságára, annak értékére vonatkozik. Számunkra közösségi feladatvégzést és magatartási kötelezettséget jelent. Ez a kettős kötelezettség társadalmi fontosságú érték, visszahat egyéni szemléletünkre, egyéni munka- és magatartásértékünkre, s tőlünk, belőlünk, vitézekből visszahat Rendünk értékére és társadalmi elfogadottságára, tekintélyére. Rendünk alapszabálya ezt a magatartási értéket tételesen megfogalmazza, A vitézek kötelességei című fejezet nyolc pontjában: a fegyelem, a közösségi összetartás, az erkölcsös, nemzetszerető és áldozatkész maga-

tartás, a tudás és a képesség használatára, a kapcsolattartásra, a rendi, vitézi fegyelemre és a fiatalabb generációkkal való törődésre vonatkoztatva.

**Ötödik** közös értékfogalmunk az **ÉRTELEM** tisztelete, megbecsülése és követése. Ez legyen rendi és magánéleti helyzetben a magatartási értékmerő.

**Hatodik** közös értékfogalmunk a **TISZTESÉG, BECSÜLET, IGAZSÁGOSSÁG ÉS JELLEMESÉG**. Ezek a személyiség-sajátosságok magas értékű emberi tulajdonságok. Ezek betartása, követése minden vitéz számára kötelező magatartást jelentenek. Ezek a legáltalánosabb pozitív társadalmi magatartási értékelvárások. Betartásuk jellemezzék minden vitézt szavaiban, magatartásában, életvitelében.

Ezeket a magatartási értékeket nem ilyen körülírtan fogalmaztuk meg Rendünk alapszabályának írása során. Ezért minden vitéz számára javasolom, hogy időnként, pihenése, netán meditációja óráiban vegye elő újra és újra, s olvassa el Rendünk alapszabályát, hogy a vitézi magatartás normáit újra felelevenítse, újra megismerje, s magát ellenőrizze e becsület- és értéknormák betartásában. Vitézi Rendünk életre hívása, működése és fejlődése is tulajdonképpen a vitéztagok emberi értékminőségük tervezett felismerése, erősítése végett történt. Ezt terveztük. Magukat többre, jobb értékszintre emelő, ilyen szándékú magyar emberek hívása, csoportba szervezése volt a célunk. A jobbnak, az igazabbnak, a nemesebbnek a szintjét fölismerve, arra törekedve. Ma is ezt tartjuk legfőbb célunknak.

A közelmúltban kaptam egy levelet egyik bajtársunktól számos tevékenységi és programjavaslat felsorolásával. Ez a levél főként olyan tevékenységeket sorol fel Rendünk tagjai számára, amelyek a polgárőrség, rendőrség és katonaság (főként katasztrófák esetén) aktuális tevékenységét jelentik. Az ilyen tevékenységben való egyéni részvétel lehet vitézeink egyéni programja, feladata, de Rendünk ezekbe szervezetenként nem tud. Erre sem szervezeti, sem eszközbeli, sem anyagi feltételeink nincsenek. Több mint ötszáz vitézi tagunk ilyen feladatokba rendezése a mienktől alapvetően különböző szervezeti, vezetési, irányítási rendet igényel. Ráadásul a

Rendünkbe belépők előtt ilyen feladatokban való részvételi kötelezettséget nem határoztunk meg. Alapszabályunk sem tartalmaz ilyen programot. Az efféle kezdeményezés, javaslat nagyon tetszetősnek tűnhet, főként a javaslattevő számára. Bár kérdés, hogyha ilyen feladatra mozgósítanánk, milyen ürügyet találna a maga számára a távolmaradásra. Ilyen programokat könnyű levélben vagy akár hozzászólásban előterjeszteni, de a feladat érdemi mérlegelése, megvalósítási valószínűsége, lehetősége rendszerint egyáltalán nincs átgondolva.

A magatartás, önmagunk értéksajátosságainak fejlesztése közvetlenül közrehat a társadalomilag hasznos tevékenységre. Ezek értékkapcsolataival negyedik javasolt közös értékfogalmaink felsorolásban fogalmaztam meg.

Minden módszernek, minden mozzanatnak még egy nélkülözhetetlen eszközéről kell szólni, annak hangsúlyozásáról és felhasználásáról, értékrendünkbe való beépítéséről. Ez ismert, gyakran használt fogalom.

Ez az **INFORMÁCIÓ**. Így első hallásra nem mindig gondoljuk át, hogy az információ, az információközvetítő szervezetek, személyek, eszközök micsoda példátlan hatással és tulajdonképpen hatalommal rendelkeznek felettünk, és minden társadalom felett. Szerepük példátlan, alig ellenőrizhető, befolyásolható, korlátozható vagy irányítható, saját uralmi, tulajdonosi szervezeteiken kívül. Hatalmát rejti, csak szavakban nevezik a negyedik hatalmi ágának, holott, hatáskörük, azaz tényleges hatalmuk felülmúlja esetenként a választott, elfogadott és megbízott hatalmi szervezetekét, önkormányzatokét, államokét, nemzetekét, választott vezető személyekét. Az információs szervezeteket, személyeket, vezetőket senki nem választja demokratikusan, több jelölt közül szelektálva, a választó csoport, közösség érdekeinek megfelelően, azok szolgálatára. Ezért az információs szervezetek jelentős részének működése, szerepe, hatása a legnagyobb hazugság a demokrácia ürügyén és feladataiban. Napjainkban világosan láthatjuk, milyen ádáz és kíméletlen erővel lépnek fel hazánktól, nemzetünkötől teljesen idegen, nem egyszer nyíltan ellenséges hatalmak és személyek a magyar információs eszközök irányításának lehetőségéért, jogáért. Azaz a nemzetellenes információs erőérvényesülési lehető-

ségéért. A nyíltan keresztény- és nemzetellenes, nyíltan hazudozó, gyalázkodó, úgynevezett kereskedelmi TV-adó és rádió működési lehetőségéért az Amerikai Egyesült Államok külügyminisztere nem áttallott interpellálni és fenyegetőzni a demokratikusan megválasztott magyar kormány és magyar miniszterelnök ellen. Természetesen hazug, hamis információk alapján. Ennyire fontos az általuk támogatott hatalmi szervezet érdeke az USA számára. S ennyire veszi komolyan, alkalmazza valódi szerepe és hirdetett elvei szerint a demokráciát. Törvényeink a működő jogi- és információs szervezetek anyagai számára nem követelhetik meg, hogy csak igaz, valós, jó és hasznos tartalmakat közvetíthessenek

Világos talán, hogy az ilyen mindennapi szerepű, rejtett hatalmú és rejtett, nem egyszer hamis funkciójú szervezettel miért kell foglalkoznunk. Világos, hogy az információ a legfontosabb és leghatásosabb értékfogalomként szerepel mindennapjainkban. Esetenként természetesen negatív, antiérték-tartalommal. Az információ érték-tartalmának létfontosságú szerepe és hatása van ránk vonatkozóan is. Gondolkodásunkat, szavainkat, tetteinket befolyásolja, meghatározza. Így és ezért természetesen aktuális választási szavazatunkat is. Ezért minden esetben, minden folyamatban, minden körülmények között rendkívüli és éber figyelemmel elemezzük és értékeljük a hozzánk eljutó információt. Mert talán tudjuk, amit a hírhedt hitleri német propagandaminiszter, Goebbels mondott. „Mondd százszor a hazugságot, és igazságként fogják elhinni”, ami a befolyásolás egyszerűségére utal. Ne higgyünk tehát a hazug propagandaszólamoknak. A szavakat mindig hasonlítsuk össze a tettekkel, a valós tevékenységgel. A pszichológia, de még az etika is az emberi tevékenység, a tettek elsőbbségét tartja a személyiség legfőbb minősítőjének, hordozójának és mutatójának a szavakkal szemben.

Mert természetesen az információ tartalma és hatása gyakran pozitív is, a forrás tartalma és szándéka szerint. Elég csak a késő téli „békemenetet” megszervező, mozgósító információ hatására emlékezni, amely ötszázezer fős egységesen és erőt demonstrálva felvonuló tömeget tudott mozgósítani a kormányunkat és miniszterelnökünket ért otromba külföldi támadással szemben.

Mi hát a teendő? A választ egyszerűbb így leírni és elmondani, de bonyolultabb és nehezebb végrehajtani. De a feladatokat az elmondottak figyelembevételével, alkalmazásával kell kezelni. Keresni és válogatni kell a tömegtájékoztatási források kényszerkínálatból. Figyelni, szelektálni, azaz megkülönböztetni, megragadni azokat az információkat, amelyek pozitív, valós értékeket közvetítenek számunkra. Amelyek a szolidaritás, a nemzettudat, a vitézi tízparancsolat, a munka, a teljesítmény, a tisztesség, a becsület, az igazságosság és jellemesség értékeit, jellemzőit hordozzák, hirdetik és ajánlják. Tehát saját, pozitív vitézi értékrendben, értéktudattal kell bánni az információkkal. Elfogadni, követni, felhasználni a jót, a nemest, a szépet, a hasznosat, de elutasítani, elkerülni, sőt üldözni, tagadni, cáfolni a hamis, hazug, hitvány, aljas, embertelen, becstelenségek tartalmakat. Ez a magatartás tesz, ez minősít bennünket vitézzé, ez erősít meg emberi, érték tudatos magatartásunkban, közös érdekű, közös értékrendű vitézi közösségünkben. S a családban, a barátságban, az emberszerető keresztény hitben és egyházban, a vitézi rendben és

legnagyobb közösségünkben, magyarságunkban, magyar hazánkban. Emlékezzünk a vitézi avatásnál, a karddal való érintés percében kapott figyelmeztetésre és felszólításra: **Légy büszke e címre!** A vitézi címre.

Ezért van szükségünk a vitézi rendre, ezért alapítottuk, ezért szervezzük, ezért tevékenykedünk benne, s úgy vélem, ezért vonzódnak hozzánk az érdeklődő, belépésre vállalkozó emberek. A miénkhez hasonló értékrendű magyarok.

Mindennek tudata, mindennek megerősítése, mindennek értékrendje vonzza közel hozzánk a kívülálló embereket. E szerint kell mérlegelni és dönteni a belépni kívánó leendő vitézi bajtársaink megítélésében. Ezt szolgálta ez a háromnapos „szabadegyetem” is, ezért jöttünk el, s ezzel a tudattal és ismerettel gazdagodva távozzunk innen, folytatva vitézi életünket.

Összefoglalva célunkat: Legyünk jobbra törekvők, legyünk jó vitézek, legyünk: **Emberebb emberek és magyarabb magyarok!**

Erre segítsen bennünket legfőljebbvaló, legfőbb Urunk!



# A Délalföldi 56-os Vitézi Rend tízparancsolata

**1. NACIONALIZMUS** - A nemzeti gondolatot valljuk. Szembehelyezkedünk minden olyan törekvéssel, amely nemzetközi kötelékekben igyekszik felolvasztani a nemzet egységét.

**2. ORGANIZMUS** - A társadalom szerves felépítését valljuk. Tagadjuk, hogy társadalmi intézményeink mechanikus összetételűek. Ezek az intézmények máról holnapra nem darabolhatók fel és nem változtathatók meg. Ellenkezőleg. A szerves, fokozatos társadalmi fejlődés útját kell járni.

**3. KONZERVATIVIZMUS** - A fokozatos fejlődést helyeseljük, történeti értékeink megőrzésével. Az átmenet nélküli, hirtelen és gyökeres (radikális) társadalmi újításokkal szembehelyezkedünk.

**4. KONSTITUCIONALIZMUS** - A fokozatos fejlődés útja alkotmányos legyen. Az ezeréves Magyarországnak és minden társadalmi intézménynek alkotmányát tiszteletben tartjuk.

**5. SZOLIDARIZMUS** - Az önző érdekek helyett a bajtársi önfeláldozás elveit hangsúlyoz-

zuk. Valamennyiünk mindegyikünkért és mind-egyikünk valamennyiünkért.

**6. DINASZTIZMUS** - A családban látjuk nemzeti életünk legerősebb pillérét, és a várományosokon át későbbi nemzedékekre is megszilárdítani kívánjuk a család erejét.

**7. HUNGARIZMUS** - A magyar nép fennmaradásáért és emelkedéséért harcolunk. Elvetünk mindent, ami a magyarság életterejét csökkenti.

**8. CHRISZTIANIZMUS** - A keresztény és keresztyén eszme alapján állunk. Más vallások felfogásait és különösen az úgynevezett szabadgondolkodást mellőzzük.

**9. MILITARIZMUS** - A katonai erényeket tiszteletben tartjuk, egyaránt tesszük ezt a múltra, a jelenre és a jövőre nézve is.

**10. REVÍZIONIZMUS** - Minden erőnkkel Magyarország feltámasztásáért harcolunk. Elutasítjuk a Trianonban való kishitű megnyugvás álláspontját.



## Éhező lélekkel

Mindenki bennem van,  
darabjaiban.  
Mindenkiben vagyok, darabjaimban.  
Nem veszítelek el!  
Nem veszíthetsz el!

- o -

Volt mikor arcukat hozták el.  
Most belénk öltöznek,  
velünk járnak-kelnek.  
Elhagyják létük tartományait...  
hogy felbukkanjanak bennünk.  
Angyalok kísérik őket,  
hogyha ismét menniük kell,  
menjünk...

- o -

Tudod ugye,  
te is?  
Kézen fogott angyalok vagyunk...  
A nagy Isten nem restelt  
kézen fogni minket  
és gyémántot előszedni  
szíve legközepéből,  
hogy szemünkbe ejtse nehezékül.

Útmutatást is adott:  
nem veszíthetjük el!  
Ha mégis, kinő szárnyunk,  
Istenbe könnyülünk és  
nem láthatjuk egymást soha.

- o -

Megérkeztem.  
Át kellene gyalogolnom  
a Semmin.

Most dől el,  
ami vagyok,  
elég erős lesz-e  
menni?!

- o -

Sem ott, sem máshol,  
csak belül.  
Kapaszkodás nélkül,  
mélyen a magasban.  
Láthatatlan szép Erő.  
(Saját igazától szép  
s rettentő.)  
Faltalan vagyok,  
határok nélküli.  
Sem ott, sem máshol...  
csak belül.

- o -

Az út csak befelé visz,  
iránya más nem lehet...  
Ha majd Isten szemével látsz,  
párhuzamos idők nyílnak réseket.  
Értetni fogsz,  
de túl súlyos lesz, vagy könnyű,  
világtalan-igaz leszel,  
és ez szörnyű.

- o -

Az embernek két keze van.  
Ha egymásba kapaszkodik  
még azt hiheti  
tartozik valakihez...  
pedig csak  
önmagához.

- 0 -

Virtuális vagyok:  
összefüggésekben élő:  
Istenből egy cseppnyi van.  
Innen, ez.  
Más, máshonnan.

- 0 -

Mind mi bennem él  
valaki volt már egyszer.  
A legelsőben Uram  
magad voltál ketten.  
Most velem legyél egy,  
bennem.

- 0 -

Hát elhoztad a választ...  
Mint a sötét anyag, magadba  
ölelsz.  
Vonsz, együtt kelünk ki elültetett  
létünkéből.  
Berepültél dimenziómba:  
helyem a te helyed,  
ha elég tág e szűk világ  
neked.

- 0 -

Szárnyra kaptam,  
de nem tudtam milyen lesz röptöm.  
Angyalok járatán utaztam  
szavaidat azóta őrzöm.  
Mentem, ahová küldtél  
álltam sötét börtönöknél.  
Szárnymra ült e világ  
hibásak lettek a hibák.  
Minden ember tiszta marad,  
Te mondtad: „Megváltottalak!”  
Bűnünk a dimenzió  
beleszületünk.  
Nem láthatjuk onnan,  
ahonnan Te nézel,  
ahonnan tekinteted lézer,  
metsz, vág és világol.  
Egész dimenziónk jászol,  
korhad, hideg, véletlenszerű...  
Csak Te maradsz bennünk egyszerű.

- 0 -

Tápláld engem...  
éhes a lelkem  
ideát.  
Már minden követ kenyérré változtattam,  
egyben sem volt kovász,  
csak fohász.  
Szimmetria-tükrök fókuszában  
viszontláttam a szavad:  
„Énné tápláltalak,  
utat söpörtem neked,  
elhordtam minden hegyed,  
ösvényeid kiköveztem.  
Nézd, milyen fényes a Lelkem!  
Tápláld engem!  
Magaddal, Magammal.  
Mondj ki, hogy kimondjalak  
részemmel, szavammal.”

- 0 -

Böjtöl szűk világunk  
Éhezik és felsír.  
Kék egünkre a nap  
lilás színekkel ír.  
Némán, ruhátlanul  
ködbe zártan állunk.  
Éhező lélekkel,  
szófukaran várunk.

A mózesi törvény  
régen nincs meg bennünk,  
sivatag porával  
telefonálva lelkünk.  
Nem negyven nap ez már  
nem is kétszer annyi  
kilúgozott szívünk  
semmit nem tud adni.  
Mi változtatunk  
kővé kenyereket...  
Ember szava nem hajt  
Illés-szekereket.  
Jól jön hatalom is,  
ember csodálata...  
Reklámtűzdelt semmi  
világunk harmada.  
Böjtölünk minden nap  
hazudva vagy bízva.

Hogy kik, s mik vagyunk?  
Lelkünkre van írva...

- o -

Még nem jött el...  
Az órák várnak,  
a mutatók perctelenül járnak.  
Fontos az idő.  
Ha nyelvünkön szólnak,  
átzúg rajtunk a holnap.  
Oly hideg, tiszta és fehér,  
mint a kimondatlanság.

Akkor is sötét volt,  
fekete tűrés,  
szüzek jártak hangtalan,  
nyomokban űr és  
Ő maga,  
a zajtalanság némán születő  
záloga,

mert nem hisz benne lényünk,  
ezért, hogy sötétségben élünk.

- o -



## Szerémi szerelem

*„Megtalálta pedig őket a nagy Etil folyó mellett. Kik látván őt, s megértvén, hogy keresztény magyar, nagyon örvendeztek megérkezése felett. Körülvezették őt házaikban és falvaikban, és keresztény magyar véreik királyáról és országáról behatóan tudakozódtak. Bármit mondott nekik a hitről vagy egyebekről, a legfigyelmesebben hallgatták, mivel teljesen magyar a nyelvük; megértették őt, és ő is azokat. Pogányok, akiknek semmi tudomásuk nincs Istenről, de bálványt sem imádnak, hanem úgy élnek, mint az állatok. Földet nem művelnek, lóhúst, farkashúst és efféléket esznek, kancatejet és vért isznak. Lovakban és fegyverekben bővelkednek, és igen bátrak harcban. A régiek hagyományaiból tudják, hogy ezek a magyarok tőlük származnak, de hogy hol vannak, nem volt tudomásuk róla.”*

*(Jelentés Julianus barát első útjáról)*

*„...jó itt, a legelő elég kövér, az Árpatarló hegy erdei tele vannak vaddal, medve, bölény, szarvas és vaddisznó szép számmal akad, a Duna is van akkora, mint a Don volt.”*

*(Kodolányi János: A vas fiai)*

Neveltetésem és családi múltam alapján mindig érdekelt a Kárpát-medencei összmagyarság sorsa. Azonban, mint sok kortársamnak, nekem is elsősorban az erdélyi és partiumi részek felé fordult a figyelmem. Boldogult ifjú koromban egy kicsit legyintettünk is a jugoszláviai magyarságra, hiszen a hírek magas életszínvonalról szóltak, a Forum Kiadó ontotta a magyar nyelvű könyveket és útlevelhez sem volt olyan egyszerű jutni abban az időben, ha valaki mégis személyesen szeretne volna meg tapasztalni, hogy fürdenek tejben-vajban a jugoszláviai magyarok. Röviden: rendben láttuk a dolgokat, s azt hittük, hogy ez így is marad.

A fordulat az úgynevezett rendszerváltozással jött el, amely valamelyest enyhített az erdélyi magyarság helyzetén, de legalább is burkoltabbá tette a fenyegetettséget, ugyanakkor viszont Jugoszlávia szétesése és a szerb háború kegyetlensége ébresztett rá bennünket arra, hogy a szocializmus nem lesz jobb és illosabb, ha lekenik egy kis kapitalista mázzal.

Így fordult az érdeklődésem olyan elszakított területek felé, amelyek szűk hírként sem szerepelnek az újságok lapjain, s ezért indí-

tottam el szerény és rejtett könyvsorozatokat az eredeti Magyarország elfeledett tájairól. Így született meg a Lengyelországhoz csatolt részekről, Szepes és Árva vármegye északi részeiről szóló könyvünk (Konrad Sutarski–Domonkos László: Megőrzésre átvéve. Barangolás a lengyel Szepesben és Árvában. 2009), majd Fiume (Rijeka) mai helyzetét tárgyaló kötet (Domonkos László: A kicserélt város. Fiume: volt és van. 2010).

Idén nyáron pedig végre elkezdhattuk a Szerémség csodáit és szomorúságait feltáró könyv előkészületeit. E kötetek születésében ötletgazdagént, fotósként, sofőrként, kiadóként és könyvtervezőként vettem részt.

Életemben először léptem át a trianoni határt déli irányban. Így sikerült pár napot töltenem Újvidéken, drága emlékü Hornyik Miklós barátom szülőföldjén, és onnan jártuk be a Szerémséget, el egészen az újlaki Kapisztrán-sírig és az árpatarlói magyarokig. Megrendülten bolyongtam ebben a pár napban Nyékincán, Herkócán, Satrincán és Maradékon, mint Julianus barát ama nevezetes útján, s találkoztam sorban azokkal a magyarokkal, akik lelükben és szívükben hordozzák magyarságukat, de a nyelvünket már egyre nehezebben beszélik és értik. Két kézzel kapaszkodnak az anyaföldbe, mint a fuldoklók szorítják kezemet. Lám, az anyaországi látogató ritka vendég náluk. Hol van már – ha egyáltalán volt – a magas élet-

színvonal? (Ez is viszonyítás kérdése...) S ha volt, akkor könnyebb volt magyarnak maradni? Ránk, anyaországi magyarokra, semmilyen veszély nem leselkedik?

A népek nem eltűnnek, hanem beolvadnak. Igen, a hunok, a jászok, gepidák, dákok is köztünk élnek. Az egész ország egy skanzen, múltunk töredékeit hordjuk sejtjeinkben, de soha nem látott intenzitással veszítjük el nyelvünket és gyökereinket. A természetes nemzetkopást siettető, türelmetlen hatalom idegen népeket zúdított a tarcali hegy közelébe is.



*Kapisztrán nyughelye (Újlak)*

A szűk öt nap alatt átélt élmények ismeretése Domonkos László barátom feladata. Nekem sem erőm, sem tehetségem szavakba öntenem azokat az élményeket, amelyeket átéltünk. Nincs tehetségem leírni azt a döbbséget, amely Kapisztrán Szent János sírjánál szegezett az újlaki ferences templom küszöbéhez. Abban a pillanatban szólalt meg a

déli harangszó, amikor benyitottam a templomba. A 15. század lánglelkű szónoka, keresztes tömegek mozgatója ötszáz év távolából üzent: néha azért hasznos a politizáló pap a háznál, hazánál... Említhetem még azt a vihart, ami a két, többségében magyarul beszélő falu határán ért: soha nem kerültem még viharcellába, és Domonkos Laci ma is szentül hiszi, hogy akkor majdnem agyoncsapott a ménkő. Vajon mi az üzenete, hogy a szikkasztó szerb nyárban csak a két magyar falu határát áztatta az eső? Döbbséget álltam az omladozó és elképesztően romos állapotban lévő belcsényi (szerb neve: Beočin) kastély előtt, s eszembe jutott a délvidéki magyarság jelképévé magasztosult aracsi romtemplom, s nem esett nehezemre elképzelni, hogy a Steindl Imre tervezte épület homlokzatán lévő turul az Árpád-kori templom szentélyébe zuhan.

Amíg lengyelországi tapasztalataim felémelték, szerémségi utunk után ugyan hitemet nem vesztettem, de elbizonytalanodtam. Előző könyveink készítése során láttam, tapasztaltam, hogy lengyel barátaink nem hamisítják a látható történelmet, hanem őrzik és ápolják a magyar emlékeket. Évszázados magyar síron arrafelé nem ritka a nemzetiszínű kokárda, s tudják, hogy ettől nem értéktelenebb a lengyel múlt. A horvátokat egy győztes háború megvívása után éppen nem érdekli, hogy magyar feliratot keresek Fiume partjainál. A kimondatlan tömeggyilkosságok, rablások, megaláztatások hideg levegőjének szélárnyékában élő szerbek – a horvát katolikusok csendes beleegyezésével – viszont lépésről lépésre foglalják el azt a földet, ahol a magyarság már a megtúrt vendég státusáért is halvány imát rebeg.

A Szerémségben magyar nyelvű sírfeliratot nem láttam. A nyékincai halottaknak nem adatik meg a nemzeti identitás illetően kifejezése: nézd, életemben, halálomban magyar vagyok, e föld szülötte. A demokrácia és tolerancia csak ránk nézve kötelező hazugsága mossa körbe a szülőházat, és a Tarcal hegy lábánál élő Mihály bátyám is tudja: az ő sírján sem lesz magyar felirat.

**Kellene egy sikoly, amely ébresztési hivatott a magyar értelmiséget: ezen a vidéken emberek laknak, s ha egyre csökkenő számban is, de magyarok!**

Vajon csak a számban lévő fogyatkozás oly ijesztő? Édesapám megfogalmazását hívom segítségül. A Kárpát-medence egészét átfogó falugondnoki hálózatot álmodó Kemény Bertalan az elfogyó kislelvekre gondolt, amikor kifejtette: fontos a népességmegtartó képesség, de legalább olyan fontos a képességmegtartó népesség is. Mindent megteszünk annak érdekében, hogy a folyamatosan csökkenő lélekszám, az elöregedő népesség münchauseni módon, a saját hajánál fogva kihúzhassa magát a mocsárból? Rendelkezessen tudással, önálló és szabad gondolattal, értse és gyakorolja a kampányoktól mentes tiszta beszédet, a közösség céljaiban pedig közmegegyezésre juthasson. Ez csak közös akarattal lehetséges!

Hálásan köszönöm Stanyó Tóth Gizellának, hogy végig hűségesen kalauzolt bennünket az

úton, és szelíd türelemmel viselte férfias vitáinkat. Hálás vagyok továbbá dr. Tokaji Ferenc barátomnak, aki kérdés nélkül, azonnal rendelkezésünkre bocsátotta személygépkocsiját, hogy ezt az utat valóban bejárhassuk. Köszönöm a családomnak, hogy zokszó nélkül tudomásul vették, hogy ezt a pár napot nem velük töltöm.

Tanulság? Végérvényesen bebizonyosodott számomra, hogy közéletünkben értelmét veszítette a hagyományos jobb- és baloldal vitája, ahogy értelmét veszítette a jó és a rossz harca is. A küzdelem a közösségi, igen, mondjuk ki: a nemzeti értékek és az önzés, az egyéni érvényesülés, a szűk csoportérdekek mindent letaposó igyekezete között zajlik.

Ez a könyv – a sorozat előző köteteivel együtt – a közösség, a nemzet oldalán áll!



## Időnyelte föld \*

# Szerémi múlt és jelen

Hornyik Miklós emlékének

Holtfáradtan értem haza a Szerémségből, vártam, hogy teljenek a napok, a hetek, hogy a vissza-akklimatizálódással egyidejűleg az ülepedés folyamata beteljesedjék. És majd ha minden letisztult, a helyére került, tapasztalati tényévé vált, ha minden felkavaró, megdöbbentő, elszomorító vagy fellelkesítő emlék, élmény, benyomás, érzelmekbe felröppent impresszió leülepedett, akkor... És egy napon, teljesen váratlanul, Kosztolányit kezdtem olvasni, a régóta oly kedves Esti Kornélt, elhoztam a lányom számítógépe mellől, hát ha nem olvasod (pedig mennyire ajánlottam), majd én... s a kötet Zsuzsika, a bácskai aranyparaszt lányának történetében nyílt ki, és már rekkenő síkvidéki hőség és hűvös október volt egy mohos kövekkel és varangyos békákkal teli, tanyai kút mellett, a bőrömnön érezhettem a magyar Gascogne érdes tapintását, a mi Gascogneunk semmihez hasonlítható, varázslatos érintését. Aminek a különködésében, ahogyan Esti mondja, mindig van valami vidékiesség is. Apai nagyszüleim földje orvul rám rontott megint és benuktan átengedtem magam neki, nem tudtam mit kezdeni vele. Akkor jöttem rá, hogy a Szerémséget Bácskából lehet megérteni.

\*

Újvidék, ennyi év után megint, viszontlátva. Még mindig: fura kényszerlelenc, idő előtt örökbe fogadott, fonákjára fordított mostoha. Ez a város elszökött, még mielőtt lett volna honnan megszöknie. Fiatalon, alig 300 évesen. Az a 12 granicsár (szerb határőr), aki az Úr 1694-ik esztendejében az ősi magyar Pétervárad vadonatúj erődjében szolgálva átevez a Duna túlsó partjára és úgy dönt: a bal parton marad – legföljebb kóros önimádatban fogant, fellengzősen historizáló

írományokban nevezhető alapító atyának. Újvidék történelmi elődje egyszerre a Pétervárad török elfoglalásakor végleg elpusztított, aprócska település, Vásárosvárad - és maga az igen patinás, először 1237-ben említett Pétervárad, Petúr bánnak, a békétlenek Katona József-i vezérének földje. Merthogy történelmi tény, hogy Pétervárad – s ekképpen, áttételesen Újvidék – első földesura az ősi magyar személynevet viselő, IV. Béla 1237-es oklevelében emlegetett Töre(Toraj) volt, az ő fia pedig Péter, azaz Petúr, a meráni aszszonynak, II. András királyunk feleségének, Gertrúdnak (Gertrudis) gyilkosa. Akár Bánk bán városának is nevezhetnénk Péterváradot, hiszen Bánk csak a mi jó Katona Józsefünk nagy művében öli meg a királynét – a valóságban a tettet Töre fia Péter, azaz Petúr követi el. Aki melleleg Gertrúd udvarbírája, egymást követően pozsonyi, bihari, soproni, bácsi, csanádi ispán - és szörnyű módon lakol, amiért megfogadja az esztergomi érsek híres tanácsát, „a királynőt megölni nem kell félnetek”: a király karóba húzatja és persze elkobozza minden birtokát.

A békétlenek földje? Ahol – némi áttételes fantáziával – a vidék első embere, a szerb Petrovaradin névadója azt mondja a Bánk bánban: „ha egyszer ő /rabló, királyném is megszűne lenni - / ezt esküszöm, míg Endre élni fog./Meg kell erősítenie régi (szent /első királyunktól kitett) szabadság-/beli jussainkat; vagy ha megmutatja,/ hogy a hazám boldogságán segít/ezen szabadság eltörlése – egy szót/ se szólok: ámde míg ez a szokás,/ e század, Árpád vére, a magyar / érzés, magyar javak virágzanak, / mindaddig azt fogom kiáltani: üsd az / orrát, magyar, ki bántja a tied!”

*\*Részletek a szerzőnek a budapesti Unicus Műhely kiadásában készülő Elsüllyedt földön – Szerémi szerelem c. könyvéből. A fotókat Kemény András készítette.*



*Pétervárad a lebombázott híddal*

Pétervárad enyhén szólva ütött-kopott óvárosában ma alighanem csak a penészfoltok virágoznak mindenfelé a falakon – amint az ember átér a hídon az óratorony alá, még az errefelé járatlan is azonnal megérzi: hiába van „közigazgatásilag” egy városon belül – más vidékre, más tájegységbe érkezett. A csupa nagybetűs MÚLT, az ódon titkok, ősi érzések, a századok iszapjába süllyedt világok vidékére.



*Ablak a világra (Pétervárad)*

Péterváradot már igen régóta senki sem sorolja, számítja a Szerémséghez, mint ahogy a Szerémséget sem véli jóformán lélek sem a Dél-

vidékhez tartozónak – pedig a dimbos-dombos-hegyoldal Pétervárad bizony már a Szerémség, amint átérünk a Dunán a túlsó partra, déli irányban átlépve közben egy nagy tájegység, az Alföld határát is. Péterváradal magyar ember érdemben azóta alig foglalkozott, hogy 1976-ban regényben tárta elénk múltját egy derék magyar, B. Foky István író, a bezdáni ember (így ismerik őt az egész Délvidéken – Cseres Tibor róla mintázta, az ő elbeszélésére alapozta az 1944-es magyarirtást az elsők között feldolgozó, A bezdáni ember című 1973-as novellájában.). Esetleg ideszámíthatjuk Takács Miklósnak a Bácsország millenniumi számában megjelent, Újvidék és környéke a középkorban című kitűnő tanulmányát meg még egy-két régészeti-bogarászó közleményt – és persze az útikönyvek sablonos-közhelyes-lapos, sokszor a régi, idejétmúlt kommunista kliséket és különféle felszínes ostobaságokat, netán nyilvánvaló tévedéseket, ferdtéteket is felhasználó néhány darabját.

Régebben persze komoly, a hatalmas múlt-hoz méltó irodalma volt a Szerémség kapujának. Érdújhelyi Menyhért római katolikus lelkész, akiről Hornyik Miklós azt írja, ő Újvidék mai napig egyetlen szavahihető monográfusa, a Petúr-féle merényletről közli, hogy annak oka nem holmi szerelmi história, hanem „az idegeneknek az ország kormányzására gyakorolt szertelen befolyása” volt. Tőrefi Péter-Petúr bán nem tűrte „az érdemtelen idegenek promócióját. Láta a nép ínségét, melyet a szenvedélyes Gertrúd által befolyásolt Endre uralma előidézett. A hazáját és véreit szerető főúr mindezt nem nézhette közömbös szemekkel. Gyilkot ragadott s a királynét 1213. szeptember 28-án megölte.” Pétervárad vagy Ópéterváradja pedig ősi birtokosának nevét viszi tovább s hordozza máig. (A „várad” szó a régi magyar nyelvben „kis várat, váracska” jelentett - ugyanilyen jelentéstartalma volt az „udvarhely” elnevezésnek is.) A földvárát jómódú jobbágyfalvak szegélyezték. Olyan falunevék maradtak fenn, mint Csömöri, Aranyád, Bata, Keménd, Kőszentmárton, Csenej, Zajol, Mortályos, Bivalyos...A déli parton ősi révhely: Aranylábúbács, azonos nevű faluval és (valószínűleg bencés) monostorral – feltehetően ez a legelső, minden bizonnyal a honfoglalást követő időktől létező település errefelé.

„A Duna hajlatánál, a pétervárad majorság közelében fekvő völgyet Ökördnek hívták” írja Hornyik Miklós. Gertrúd fia, IV. Béla még fiatal királyként itt alapítja meg az 1237-re elkészült ciszterci monostort, amely a jelképes Bélakút („Bélakútja”) nevet kapja. A kor egyik leggazdagabb monostorát a tatárok persze elpusztítják, utána hadászati megfontolásból felköltöztetik a Várhegyre, 64 méterre a Duna víztükre fölé - a körülötte mindinkább terebélyesedő települést a XIV. század közepétől nevezik egyre gyakrabban és rendszeresebben Péterváradnak, a monostor körüli, a török fenyegetés miatt mind jobban kiépített erődítésre is utalva. Miután a török 1521-ben elfoglalja Nándorfehérvárt, Pétervárad szerepe egy csapásra felértékelődik: rövidesen – mint Antonio Giovanni da Burgio pápai követ megfogalmazza, „az ország legfontosabb végvára.” 1523-ban a hódítók meg is támadják, de vissza kell vonulniuk. Három esztendő múlva pedig, midőn július 2-án Szulejmán csapatai megkezdik az átkelést a Száván - a Szerémség színmagyar falvai ekkor látnak először szervezett, nagy létszámú, komoly és rendezett török haderőt, ez a látvány bizonyul azután végzetesnek számukra, a maga minden következményével. 9-én déltájban már a falak alatt állnak. Több mint két hétig tartó, a majdani egri viadalt idéző ostrom kezdődik: a várbeliek sorra verik vissza a rohamokat egy „vitézi buzgalmú és határozott ifjú” (Istvánffy Miklós), Alapi György parancsnok irányításával. 26-án ér Budára egy pétervárad küldött (Csorba Csaba szerint éjjel kötélén ereszkedett le a várfalon, átúszott a Dunán, aztán lóhalálában vágta a fővárosba, ott „azt mondja, hogy sok török pusztult már el, a várbeliek pedig oly sok zsákmányt ejtettek, hogy tele van vele az egyik torony. A várbeliek erősen bizakodnak, s nincs is hiányuk semmiben, de az ellenség tüzésége nagy kárt tesz a bástyákban. Már negyven rést ütött a vár falában, de a védők újból fölépítik a ledöntött részeket. A vár még egypár napig tarthatja magát, ha a felség segítséget küld nekik.”) Segítséget ígérnek is, de már minden késő: másnap, 27-én megindul a döntő oszmán roham Töre fia, Péter vára ellen, és kemény ellenállás után a szultán hadereje győz. „Végül” számol be Istvánffy „Szulejmán szeme láttára a keveset legyőzte a sok, s egy szálíg mind megölték őket.” Az út innen

– alig egy hónap leforgása alatt - nemzeti nagylétünk nagy temetőjébe - Mohácsra vezetett...A hollószárnyú zordon enyészet is átkelt a Száván.

A történetek során a vár és a bélakúti monostor teljes egészében megsemmisül, magát Péterváradot pedig csak 168 év múlva, 1688. július 14-én sikerül visszafoglalni a töröktől. És alig négy év múlva megkezdődnek egy – akkoriban a legkorszerűbbnek számító, úgynevezett Vauban rendszerű - hatalmas erőd építési munkálatai. A középkori fal- és épületmaradványok mindenestül áldozatul esnek, a ciszterci monostor romjai is beleépülnek az erődítésrendszer objektumaiba – a komáromi mellett ez a legnagyobb ilyen jellegű katonai építmény Magyarországon. Utoljára 1848-49-ben tölt be lényeges szerepet: október második felétől a bukás utáni időig, 1849 szeptember 7-éig igazi magyar fellegrár, magyar érzelmű sasfészek, amit nemhogy bevenni nem lehet, de még a fegyverletétel után is csak igen kedvező feltételek kemény kicsikarásával adják át az osztrákoknak. (Kulcsszerepe van mindebben egy kiváló, mára szinte elfeledett férfiúnak, a Budapesten utcanevet kapott Hollán Ernő alvezredesnek, a vár „erődítési igazgatójának.”) És a militáns szellem állami fennhatóságok és politikai rendszerek feletti mindenhatóságát bizonyítandó: egészen a Tito-rendszer éveig, 1951-ig katonaság állomásozott a már évtizedek óta idegenforgalmi turista-látványosság pétervárad erődében...

\*

Ha manapság az ember magányos alkonyi sétára indul az erőd alatt, az óvárosban: lepusztult, omló vakolatú ódon házak, kétszáz-kétszázötven éves házsarkok, ódon lámpavasak, oromdíszek, félig elrothadt kapuk mindenfelé. Agyonkoptatott lépcsők, kosz, elhanyagoltság, szegénység, horvát felirat a templom előtt és Krúdy néhai Óbudáját idéző hangulat a szűk, néptelen utcácskáiban. Az aprócska negyed keleti irányban a Mária Terézia édesapjáról elnevezett (VI.) Károly-kapuiig ér, a barokk stílusú, a hasonló gyulafehérvárit idéző építmény alatt fut az út Karlóca-Belgrád felé. Távolabb a török fölött aratott végső győzelem emlékére emelt, neves Havas Boldogasszony templom, máig búcsújáró hely. (Amikor 1716 nyarán a török megkísérelte visszafoglalni a Szerémséget, augusztus 5-én, Havi Boldogasz-

szony napján e helyen zajlott le a csata, s a néphit szerint állítólag éjjel a szokatlan időben óriási hóvihár tombolt, ettől a halálra fagyott ellenség úgy megrémült, hogy futásnak eredt dél felé.) A kápolna mellett (tekijai kegyhelynek is mondják, a tekija törökül kolostort, zárdát jelent) új ortodox templom, lám, a hagymakupolás honfoglalás idejét nem a románok találták fel, a szerb hatalom is leleményes, találékonyságban és igyekezetben igazi kisantant testvér, most és mindörökké. Ragyog a búcsúzó nyáresti nap a vakolat-törmelekeken, az egyik lépcső mellől gyerekzsivaj tör a felhőtlen égnek. A forróságban déli, balkáni szagegyveleg, alig titkolt, buja érzékiség. Minden fűszeres, tüzes, izzasztó, vakító, barbár, tolakodó életerőtől duzzadó.

Pétevárad ma éppúgy a háromszötvenezresre duzzasztott Újvidék egyik kerülete csupán, mint a még ősbib Kamonc vagy a „hagyományos”, ám mégis sokkal újabbnak mondható negyedek, a Limán vagy az egykoron szinte színmagyar Telep. A hidak egygyé gyúrt két világot kötnek össze: ha a Szerémségből vissza az északi partra, vagyis a tulajdonképpeni Újvidékre beérünk, a késő esti kánikulai forgatagban ordító autósok, zsúfolt vendéglői teraszok, tarkabarka, sokféleképpen stílustalan fényreklámok és az életittasságtól mindenfelé szinte bódultan tülekedő tömegek, fölöttük úszó sűrű cigarettafüsttel és rostélyosillattal, kántáló szerb műnépdalok agyat roppantó harsogásával: Esti Kornél, azaz Kosztolányi látomását tágitják végtelenné a lánggal rikító selymekről és a rác mennyországról. Igen: Szerémséget innen északról, Bácskából lehet megérteni. Ideje hogy alámerüljünk. Indulás.

### Különleges útravaló

Magányos lovas álldogál a füves pusztaságon, amiről hosszú napok óta azt hinni, nem akar véget érni. Most, hogy a tűző napsütésben hosszan elnyúló hegylánc kélik fel előtte a távoli láthatáron, megkönnyebbülést, felujjongó örömet érez. Mintha megszokott-hétköznapi étkek után valami különleges finomság kerülne hiúzmód összehúzott szeme elé. „Hegyes kucsmájában, párdúc-kacagányában, izmos dereka mintha oda volna nőve apró lovához”, áll és figyel, nézegeti a messziben sorakozó hegyeket. „Nyugodt; nem fél és nem képzelődik; csak az tartozik rá, amit

lát, s a messzi pusztai képeken és erős világitásban edzett szeme mindent világosan lát, amit emberi szem egy pontról láthat. Tegze vállára vetve; perzsa kardja oldalán: lesi az ellenséget.” Ellenség most nincs semerre. A Nyék törzshöz tartozó lovas most egy távoli, az égben köröző pontban felismeri a kerecsensólymot – kurulnak mondják - , „az ő istenének gyors, erős és kegyetlen madarát. Ez jó jel: megsimogatja Rárolva nyakát és bizton nyugtatja kezét kardja markolatán”, majd lassú vágatában indul a hegylánc felé, amit törzse nemsokára Árpád vezér atyjáról Álmos hegyének nevez el. A mesés Álmosról, Ügyek (Előd) és Emese fiáról, kinek küldetését – hogy népét hazájáig vezesse – a szent madár jelentette. A lovas átúsztat a nagy folyón és máris a hegyek lábánál van. Egy pillanatra feltekint az égre az egyik kaptatón: „várja a jövőt és érzi, tudja, hogy a közös ügynek az ő erejére is szüksége lesz.”

Ha Beöthy Zsolt erre vetődő lovasa után egy pillanatra a szakirodalomba tekintünk: a letelepedő magyarság szállásterületeiről azt írja László Gyula, hogy mindenfelé a különböző vidékekre érkező törzs nevét őrizi sok falu. (Kápolnásnyék, Nyékládháza, Nyékinca) A tulajdonos, a nemzetség(fő) vagy valamilyen foglalkozás is igen gyakori az elnevezések között, akár csak a régi magyar -d, -sd becéző- és kicsinyítőképzővel ellátott nevek (Álmosd, Élesd, Peterd stb.). Kerekarcú, széles pofacsontú, néha ferdébb szemű, viszonylag alacsony vagy közepetermetű, általában sötétebb hajú emberek lakják - sok-sok gyerekkel, mind nagyobb számban - az Álmos-hegy völgyei között meg a környező lankás síkokon a köralapú, sövényből vagy nádból készült, gyakran nem is olyan kicsiny falusi házakat, jó időben rendszeresen a hasonló alakú, emberemlékezet óta használatos legelői sátrakban tanyázva. A ház nemcsak alaprajzában másolja szinte teljes mértékben a jurtát, „tulajdonképpen nem más, mint helyheztapadt s így anyagában átalakult nemezsátor”: miként László Gyula érzékletesen élénk varázsolja, „az alacsony fal peremébe beerősített tetőrudak kupolaszerűen görbültek meg... tetejét állatbőrökkel, nemezzel, náddal fedték... de csúcsán kerek nyílást hagytak a füstnek és ezen jött be a levegő és a világosság is. A tetőnyílást zsineggel húzható

takaróval el lehetett zárni, s az ajtót is szőnyeg takarta....belül az épület földjét mélyebbre ásták, úgyhogy a fal mellett padkát hagytak. Ez szolgált fekvőhelyként, s ide tették a férfi- s női holmikat és a családi vagyont. Az épület közepén, a mélyedésben égett a szabad tűz.” Nemsokára egyaránt vannak 3-400 állandó házból álló helységek – a majdani mezővárosok csírái – és olykor alig három-négy-öt-hat házat jelentő falvacskák. „Eleinte voltaképpen mozgó tábor volt a falu, melyben a nemez-sátrak... úgy voltak felállítva, hogy a férfi-lakosság az első jelre hadi rendbe sorakozhassék” - írja Márki Sándor. „A nyár nagyobb részében a falu szétszóródott. Mindenki azon a helyen ütötte föl sátorát, ahová...a nemzetség feje utasította.”

A nemzetségek szigorúan szabályozott, zárt rendjében az egyre szaporodó falvakban bő, redős öltözetű, kalpagos, szemmel láthatólag nagy gonddal öltözött, fényűzést, csillogást kedvelő emberek laknak. (A lányok, asszonyok lábán ugyanolyan hegyes orrú, puha piros csizma, mint amelyet a kalotaszegi menyecskék még huszonöt-harminc évvel ezelőtt is minden vásár- és ünnepnap viseltek.) Az Anonymus által leírt „magnum áldomás”, a gazdag eszem-izsom grandiózus vendégeskedése egyik fő szórakozásuk – egy-egy győzelmet, foglalást éppúgy ezzel ünnepelnek, mint a nagy családi eseményeket. És persze minden ilyen alkalom casus bibendi, ahogyan a „kresztyén fráterök” mondják, ok az ivásra, légyen az bor, méhsör vagy éppen a lótejből erjesztett kumis, amit már inkább *komisznak* mondanak és amiből az ivás előtti legelső korty még a tatárjárás korában is a földre lötytyindő, Földanya előtti tisztelgéséért. Az ősi vallás alapvető szavait, fogalmait – íz, fene, hagymáz, Kajár (Kaján) és a többi - még egészen más jelentéstartalommal, másféle szöveggörnyezetben és -összefüggésben használják. Itt-ott, még a kutyafejű tatárok bejövételének idején is, eldugott forrásoknál, rengetegek elhagyatott zugaiban, barlangok szájánál, szakadékok mélyén, erre is, arra is megfeketedett, időrágta, viharvert és roskatag bálvány-szobrok, faragványok, körülöttük néha óvatos, tétova léptekkel közeledő öregemberek, asszonyok...az irdatlan erdő-sörény mélyén is, amely Álmos hegyét borítja, végestelen-végig.

A magyarság egyes vélemények szerint csak jóval a honfoglalás után veszi birtokába ezt a területet. Állítólag mindössze a vidék keleti felében foglaltak szállásokat, hogy az országkaput, a Bizánc és Bolgárország felől érkező utakat ellenőrizzék, a nyugati(bb) tájakon pedig csak Szent István halála után, 1071-72-ben rendezkedtek volna be az ókori Sirmium, azaz Szerémsvár, a későbbi Szávaszentdemeter bevételével, amely addig bolgár uralom alatt lett volna. Más források szerint Simeon cár terjeszkedő bolgárai ellen a frankok hívták segítségül Nyék törzsét és a többieket, akik a győzelem után kezdték a Szávát országuk déli határának tekinteni. Jócskán ellentmond ennek az állításnak „maga az a tény,hogy a honfoglalás idején a Magyar medencét vékony, szakadozott rétegben megülő és szervezetlen hordákban élő, alacsony kultúrájú szlávok népi elkülönítődéséről, kialakultót, horvát, szlovén, szerb nemzetről a IX-X. században még beszélnünk sem lehet, továbbá hogy a honfoglaló magyarságnak a szláv állami élet legkezdetlegesebb formáival sem kellett megküzdenie, elegendő bizonyíték, hogy a nagy, központi Duna-medence a magyar honfoglalás idején természeti állapotban levő 'senki földje' volt....A Szerémség tehát szintén beletartozott a magyarság X-XI. századi szállásterületei közé.” (Igen jogosan állapítja meg a magyar középkort tárgyaló könyvében Márki Sándor, hogy eleink nem megszállás, hanem foglalás útján jutottak ehhez a hazához.)

Bükkösök, tölgyesek és fenyvesek borította hegységek, szelíden hullámzó dombok, kiterjedt mocsaras árterek, ligeterdőkkel tagolt hatalmas, löszös síkságok, végtelen szemhatáru puszták, gyér lakosság, szinte gazdátlanul burjánzó természet, jóformán néptelen, háborítatlan ősiségű tájak – nagyjából így festhet az a közép-európai medence-térség, amiből Kárpát-haza lesz. A hazánk, Magyarország. Benne a Szerémséggel. Amely mint cseppben a tenger képviseli, mutatja, illusztrálja az egészet.

\*

Amikor a vármegyerendszer kialakul, Szerémséget még Bolgyánnak hívják.(Ezt a nevet a valamikori Árpata-ló – ma: Ruma - városának közelében található település őrsi – szerb neve Budjanovci – , amely 1999 tavaszán lett neve-

zetes: közelében lőtte le a szerb légvédelem a NATO-bombázások idején a híres „Lopakodót”, vagyis az amerikai F-117-es Nighthawk szuper vadászgépet, vagyis a különleges radarelnyelővel rendelkező „láthatatlant”. Tekintsük többszö-  
rösen sokatmondó, ha úgy tetszik, vészjóslóan szimbolikus jelenségnek, hogy a vitéz haditett itt a Szerémségben az egykori Jugoszláv Nép-  
hadsereg magyar származású ezredese, Dani Zoltán követte el...) Bolgyán – Bolgánynak is nevezték – megfelelt a pécsi püspökség Szent István utasítására az ezredforduló táján létreho-  
zott főesperességének, amit Marchiának is neveztek – a név már eleve határvédelemre, hadi közgazgatásra utal. (Ily módon kapcsolták be egyúttal a vidéket a római katolikus anyaszent-  
egyház szervezetébe is.) A határörkerület ebben a szervezeti formában körülbelül egy évszázadig állt fenn, 1096-ban Zimony kapcsán már me-  
gyeispánt emlegetnek. A Száva szigetén, a mai Szávaszentdemeter (Sremska Mitrovica) váro-  
sával majdnem szemben lévő, a Száva szigetén állott Szerémvár lett a megye első székhelye. És már egyre többen egy indoeurópai eredetű név-  
vel – a latin Sirmium és a szerb Srem vagy a hor-  
vát Srijem „magyarításával” – Szerémnek, majd a magyar -ság, -ség tájegységképzővel Szerém-  
ségnek nevezik azt a vidéket, amelynek pontos közigazgatási kiterjedése időről időre változott ugyan, de nagyjában-egészében azért igen jól és egyértelműen körülhatárolható.

\*

Ne udvariaskodjunk, ne szépítsünk: manap-  
ság még művelt és jól tájékozott, olvasott magya-  
rok sem igen tudják, hol van, sőt, egyáltalán: mi az a Szerémség. A régi Magyarország legszebb és leghíresebb virága.

Mintha a Dunántúlon járnánk: a hegyek, dom-  
bok szelíd hajlatai, az egész vidék hamisítatlan pannon jellege már Újvidék környékén meg-  
sejthető, s amint átérünk a Duna túlsó partjára, azonnal „hullámsani” kezd az addig megszokott alföldi táj — és rá kell jönnünk: egészen eredeti hangulatú, sajátos vidéken vagyunk. Igaza volt Teleki Pálnak: van itt valami, ami egészen idegenül áll az Alfölddel szemben. „Pannonföldi tájrész, melynek a környezete egészen alföldi” – a hosszan elnyúló hegyvonulatot északról is, délről is síkság fogja harapófogóba. Közben pedig,

völgybe le, völgyből föl, aprócska falvak követik sűrűn egymást, itt is, ott is mára igen nevezetes-  
sé lett ortodox kolostorok, rengetegek, hegycsú-  
csok zugaiba rejtőzött ősi vár- és templomromok, erdőkkel sűrűn benőtt domborulatok között, vé-  
gestelen-végig, felfelé és lefelé, amint az út elve-  
zet a Száva-partig, ahol a neves római Sirmium maradványai láthatók: délszláv világ mindenfelé. Ez a Szerémség — ma. Amelynek nagy része a jelenlegi Szerbiához, kisebb hányada, nyugati csücske a független Horvátországhoz tartozik.

Vajon csak ennyi-e?

Persze hogy sokkal, de sokkal több.

\*



*Belcsényi turul*

Már a török hódoltság idején, de Brüsszel-  
ben veti papírra 1536-ban a mohácsi csata egy-  
kori résztvevője, Oláh Miklós esztergomi érsek - most már Németalföld helytartója - különleges látomását a már akkor is csak egykori, valaha-  
volt Magyarországról, midőn még Mátyás ural-  
kodott, az ország lakossága annyi, mint Angliáé, büszke várak, fényes paloták magasodnak min-

denfelé, nyüzsgő és gazdag és termékeny élet vibrál a több mint nyolcvan százalékban magyarok lakta falvakban és a mezővárosokban. Leírja, milyen volt a haza a romlás előtt. „Az a részt pedig, amely a Dráva és Száva torkolatai között kelet felé nyúlik el, Szerémségnek hívják, benne fekszik Újlak, a Szerémség kezdete és fővárosa, ez a Duna fölé emelkedő hegyen, Budához igen hasonló fekvésű, királyi épületekkel magasodik, s híres Kapisztrán János sírja miatt is. Sülyszék, Bánmonostora, a szerémségi püspök székhelye, Kamáncs, Pétervárad, Karom, Zalánkemény mezőváros mind a Duna partján fekszenek. A Száva északi partjának tájékán viszont délről kelet felé a következő várak vannak: Diákó, a boszniai püspök székhelye, Szentlőrinc, Marót, Rácsa, Szentdemeter, Bánc, Zimony és még sok egyéb. Ezt a vidéket valaha Száviának vagy Száva-vidéknek hívták.”



A pusztuló

városa. Mögötte fekszik Pétervárad fellegrárával együtt a kalocsai egyházmegye fennhatósága alatt. Ezt a helyet Belgrád elvesztése óta Belgrádunknak tartjuk. Azután következik Zalánkemény és még több, nem különösebben nevezetes város, melyeket a fent említett belgrádi csatavesztés alkalmával a török földig lerombolt”



belcsényi kastély

„Elénk tárul az az áldott, termékeny vidék, a Szerémség. Nemcsak borait dicsérik egész északon, de minden megterem itt, amivel csak él az ember!” – jellemzi Brodarics István 1527-ben. „Sok császárnak, sőt, ahogy a római annalesek írják, egy pápának is szülőföldje és táplálója. Valamikor ugyanilyen nevű városáról is nevezetes volt, melynek állítólag még megvannak a romjai. Csodálatosan szép ez a vidék, csodás földjének termékenysége, hihetetlen az éghajlat enyhesége. Ez már csak azért is így van, mivel ez a vidék az Adriai-tengertől csupán három-, de legfőljebb négy napi járásra van. Újlakról vissza Sirmium felé haladva elsőnek Bácsmonostor tűnik elénk, a szerémi püspökség székhelye, majd mielőtt Péterváradra érnel, ott van Kamanc híres

A Duna és a Száva között elterülő vidék, közigazgatási terület, „nagytaj”, Horvát-Szlavónországban, a Száva alsó folyásánál – északról és keletről a Duna, délről a Száva határolja, nyugaton, a horvátországi Szlavónia keleti csücskében a régi Valkó vármegye - írják a Szerémségről a 19. század utolsó éveiben. A Pallas Nagylexikon szerint területe 6865 négyzetkilométer. „Felszine túlnyomóan lapályos, de É-i részében egy jelentékeny hegysége van, mely az egész vármegye hosszában Ny-ról K. felé vonul; ez Verőce vármegyéből átcsapva az Ilok és Sid helységek közé eső vonalig csak egy jókora halom-láncolatot alkot, az említett vonaltól K. felé azonban igazi hegyláncolattá magasodik, melynek gerince végfogytig párhuzamosan halad a Dunával.

Ezen 90 km. hosszúságú heglánc magva a Fruška Gora; benne többnyire mély és nem ritkán szakadékszerű völgyek vannak; lejtői főleg a Duna felé meredek és szorosai nehéz járatúak. A láncolat közép részét Vrdniknek hívják egy hasonló kalugyer zárdáról. Legmagasabb tető benne a Cserveni Csot (539 m.)... „Felsőbb részei rengeteg erdőségek borítják, az alsóbbak pedig többnyire szebbnél-szebb szőlőkkel vannak beültetve; kopár (homokos, köves) részek csak a déli lejtőkön fordulnak elő. Szebb völgyekben és szakadékaiban nagyszámu görög keleti (Szt.-Vazul-rendü) kolostor foglal helyet, melyek közül a régiség, fekvés vagy gazdagság alapján többnek messze terjedt híre van. A lapályos részek igen mély fekvésűek s több helyt (kivált a Vuka mellékén) mocsárosak. Vizben eléggé gazdag, de a határt jelző Dunán és Száván kívül csak patakjai vannak”... Éghajlata meleg; mérsékelt hosszú és kellemes nyarakkal s nagyon szelid tavaszi és őszi évszakokkal. A legmagasabb nyári meleg a szerémi alföldön 37,5°C. Esője bőven jár, de leginkább csak ősszel, amennyiben ez a terület már az őszi esőzés övébe esik. A levegő a mocsaras tájak kivételével mindenütt, főleg pedig a hegyes vidékeken rendkívül kellemes és egészséges. Földje könnyű agyag mély televénnyel s így fölötte termékeny. Termőföldje 628,829 ha., miből szántóföld 312,511, kert 14,147, rét 69,129, legelő 88,710, nádas 1885, szőlő 10,644 és erdő 131,803 ha.

Az állattenyésztés itt a legvirágzóbb egész Szlavóniában; lovai aprók, de serények és erősek; szarvasmarhái olyan fajtájúak mint a bánsgiak, szintén jelentékenynek mondható a sertés-, házi szárnyas, méh- és selyembogártenyésztés is, 1895-ben 199 községben 194,099 kg. selyemgubót termeltek. Vadakban nem bővelkedik. Nyúl, rókán s farkason kívül legtöbb van vadmadara és hala; csíkot és piócát is sokat fognak a mocsarakban. Az ásványország cementet (Beocin, Cerevi), meszet és épületkövet meg kőszenet (Vrdnik, Kamenica), ólom- és ezüstércet (Ledinci) szolgáltat.

A lakosságról az olvasható a jeles műben, hogy a vármegyét 1870-ben 281 ezer 267 lélek lakta, ebből 155 ezer 291 volt szerb, 93 ezer 707 horvát, 57 ezer 508 német - és 20 ezer 854 magyar. (Még a szlovák népesség jelentékeny:

9224.) Megtudható, hogy nagyban főznek pálinkát (szilvórium) és ürmöst errefelé, továbbá hogy „a hitelügyeket 5 bank, 12 takarékpénztár és 20 szövetkezet elégíti ki”. És bár az ekkor már elsőprő mértékben horvát-szerb többségű vármegyében a férfiaknak 50,9, a nőknek 61,2 százaléka nem tud írni olvasni, Szerémben 296 iskola van, ezekből egy hittani intézet (ortodox, Karlóván), négy gimnázium, két reáliskola, 13 kereskedelmi és ipariskola, egy polgári és 268 elemi népiskola, plusz öt kisdedóvó és két árvaház. A vasútvonalak hossza 319 km, 47 állomással. Tíz járás, négy önálló város, egy „rendezett tanácsú mezőváros”, 263 község.

A gazdaságról: ásványkincsekben megjegyzésre érdemes a cementgyártáshoz való mészkő (Belcsény) és a kőszén (Rednek, Kamonc), továbbá az ólom- és ezüstérc jelentős, azonban „a nagyobb üzemek mind a mezőgazdasághoz kapcsolódnak.” A Szerémség legkiválóbb termékei: a búza, a zab, a kukorica, az árpa, a rozs, a repce, a burgonya, a köles és a kender. Gyümölcsben rendkívül gazdag: a berzencei szilva, a szercsika-alma és a gesztenye mellett a világhírű borokhoz hasonlóan igen híres a szerémségi körte, amelyről már Galeotto Marzio megírta, hogy az itteni kobakkörte páratlan finomságát elmondani sem lehet, akkora, hogy „két kézzel is alig lehet körülfogni.” Szakemberek szerint ez a fajta az ún. Nyári Kármán-körtének felel meg, amit szerémségi kobakkörtének is neveznek.

\*

„Az Árpád-házból való magyar királyok nagy gondot fordítottak a Szerémségre, mert az volt védelmi vonaluk a görög császársággal szemben”, írja szintén a Pallas.

A honalapító Árpádok négyszáz éve egyben az európai és a magyar középkor alkonyának ideje is. A maga módján kimondottan szép, látványos alkony ez, Huizinga világhírű művéből jól érzékelhető, mennyire. Ezekben az időkben őszinte és tiszta szenvedélyek, ma már gyermekinek mondható hit és naivitás, ugyanakkor rendkívül tarka, heves és kavargó világ hullámozott a mindenható keresztény egyház szigorú szentségeinek áradása közepette. „A kor embere megingathatatlanul hitte, hogy az igazság határozott és egyértelmű...a felfokozott igazságvágyban a primitív, alapjában pogány barbarizmus keve-

redik a társadalom keresztény felfogásával. Az egyház megbocsátást és szelídséget hirdetett, így igyekezett enyhíteni a jogi szokásokat. Másrészt még jobban kiélezte a jogérzéklet, mert a primitív bosszúvágyat a bűn iránti gyűlölettel tetézte. A feszült, szenvedélytől izzó lélek pedig nagyon is gyakran érezte úgy: a bűn az, amit ellenségem tesz.” Igen: hatalmas szenvedély hatotta át az embereket, féktelen lobbanékonyság, amely „népi szinten” például igen feltűnően az igazságszolgáltatás kegyetlenségének kollektív élvezetében is megnyilvánult: a véres, horrosztikus jelenetekben bővelkedő kivégzés-produkciók, s „ a nép az egészet vásári mulatságnak tartotta”, mondja Huizinga. Ugyanakkor ez a látszat-szadisztikus tobzódás következetesen mindvégig szorosan összefonódott az egészen képtelen ellenkező pólussal: a könnyes-megrendült „őskeresztényi” megbocsátással, a kegyelemmel. „A középkor csak két végletet ismert: a kegyetlen büntetés teljes betöltését, vagy pedig a teljes megkegyelmezést.” ( És bizony igazából minden volt, csak éppen nem sötét.) Pasolini filmjei vagy akár a Dekameron világának nem-érzéki, a hétköznapiakat is elének varázsoló színárnyalatai éppúgy érzékeltetik mindezt, mint Dante félelmetes univerzuma, Villon költészete vagy a trubadúrok, a Minnesängerek működésének tartalmi-formai jegyei. Arthur király és a kerekasztal félelem és gáncs nélküli lovagjai, Lancelot, Gawain és többiek egyszerre a Szent Grál áhítatos és elszánt kutatói és - Szerb Antal pajkoságát őrizve – Guinevere királyné udvarhölgyeinek és parasztasszonyainak keményen eltökélt paráználkodói, miközben ábrándosan-légiesen, plátóian hódolva térdepelnek, és mélyen átélt, őszinte megrendültséggel imádkoznak az Úrhoz. A vaskos népi humor és a bővérű testiség is gyönyörűen megfér a kor bűnbánó alázatosságával.

Ebben a világban a magyar foglalás utáni idők hamarosan nagyarányú és látványos fejlődést hoznak: a vidék nemcsak igen rövid idő alatt benépesül, de – nagyjából Petúr bán működésének idejére – gazdag, virágzó, színes és eleven magyar élet bontakozik ki Álmos hegyének vidékén. Amiről *A vas fia* című kiváló regényében azt írja Kodolányi János, hogy a IV. Béla által honmentő céllal betelepített és a Duna–Tisza közét az Alföld alsó pereméig elárasztó kunok közé keve-

redett magyar fiú előtt egy őszi délelőttön „az Árpatauló-hegy sötétbarnán, rézvörösen és arany-sárgán domborult a déli láthatáron” - vagyis a majdnem száz kilométer hosszú, tizenöt-húsz kilométer széles „szigethegységet” ekkor már Árpatauló vagy Árpatauló névvel illették. (Említettük: a jelenleg Ruma nevet viselő, a hegység lábánál fekvő egykori mezővárosnak ugyanez volt a régi magyar neve.)



A rumai temető

IV. Béla uralkodásának elején, a XIII. század harmincas éveinek második felében, midőn valahol az Etil, azaz a Don partján Julianus barát – megint csak Kodolányi tanúsága szerint – megrendült örömmel rohan alá a domboldalon, hallva, hogy az ottaniak a gyermekkorából jól ismert magyar dalt éneklék: Magyarországnak ez a délibb vármegyéje az ország legfejlettebb, és legsűrűbben lakott vidékévé kezd válni. A Csák nembéli Ugrin kalocsai érsek, a muhi csata majdani hősi halottja 1229-ben a Duna menti Kőmonostorában püspökséget alapít. A Szerém-

ségben királyi kamara működik: ez afféle helyi pénzügyminisztériumot és adóhivatalt jelent, vagyis a pénzügyi ügyek nagyfokú autonómiáját, a helyben történő ügyintézés könnyebbségét, célszerűségét és hatékonyságát. („Jólétre mutat a pénzügyek területi decentralizációja” - következtet Nemeskürty István.)

A hétköznapi életnek azok a formái, amelyeket Kodolányi oly szemléletesen, a kiválasztottak színpompás látomásaival mutat be, a Szerémségben nagyjából ugyanolyanok, mint a dunántúli Ormánságban vagy az ország más vidékein. A kor embere semmilyen válsághangulatot, külső fenyegetettséget nem érzett, nem érezhetett: az időnként fellángoló csaták a bizánciakkal, bolgárokkal nemigen befolyásolják a nagy tömegek életvitelét, élet- és vagyonbiztonságát - a későbbi tragikus történésekhez képest meg különösen szinte csak jelentéktelen csetepaté valamennyi. Hihetünk Nemeskürty Istvánnak: „ a rendezett birtoktesteken, majorságokban, gazdaságokban, a maguk független anyagi és szellemi világában élő kolostorokban elégedetten és jó módban éltek az emberek, polgárok és iparúzők is megengedhették maguknak a drágább öltözködés, a házioltár, az ékszer luxusát.” Vadászni-halászni járnak, gyümölcsöt természetnek, szőlőt művelnek, az állatokkal bajlódnak, közben sűrűn és buzgón dícsérik a Mindenhatót a templomokban az ájtatos barátok és papok szorgos szellemi felügyelete mellett. És mivel felismerik, hogy jónéhány helyen sokkal biztonságosabb a gyakran alig egy-két tucat házacskából álló, legföljebb száz-kétszáz lelkes falvakból nagyobb településekbe tömörülni, a nagyobb közösség pedig nemcsak fokozottabb védelmet, de nagyobb gazdasági erőt is jelent: ekkoriban keletkeznek a magyar településszerkezetre oly jellemző mezővárosok, melyekben otthont talál kereskedő és iparos, gazda és mesterember, persze a lakosok többsége a templom körül elhelyezkedő széles, falusias övezetben él, legnagyobb részben földműveléssel és állattartással foglalkozva. Ami pedig a társadalom úgynevezett „osztályberendezkedését” illeti, egyáltalán nem úgy igaz, ahogyan az eszelős, korlátolt marxista dogmatika hosszú évtizedeken át hirdette: az annyit kárhoztatott jobbagysággal kapcsolatban például az a helyzet, hogy a kor legfejlettebbnek mondott európai ál-

lamaival összevetve a jobbagy Magyarországon egészen a 16. század elejéig szabadon használhatja „az uraság” erdeit, vizeit, csak az erősen korlátozott számú királyi birtokokat és uradalmat kell elkerülnie. Maga a „jobbagy” szó általunk ismert jelentésű (vö.: latin: meliores) használata is éppen IV. Béla idején jószerével megszűnik, pontosabban éppen a kiterjedtebb jogállású, szabad polgárokat jelenti, akik igen sajátos viszonylatban vannak csak jelen az úr-szolga viszonylatban. A király, a nagycsaládok feje nagycsaládokat, azaz falvakat rendel szolgálatra, „köz munkára”, valójában „az egyén saját határai belül úr... , a közösség határain belül pedig solga”. (Molnár Géza) A király pedig egyszerre ura és szolgálja nemzetének és népének, s a két tényező e felfogás szerint akkor találkozik és forr egységbe, ha támadás éri az országot, az egész közösség hazáját, mint éppen a tatárinvázió idején, amely tehát fenti társadalmi és szociális állapotban éri a magyar világot, így a déli végeket is. Ám a bezúduló mongol áradat kevésbé érinti ezt a tájat, jóformán csak elviharzanak a Szerémség mellett délnyugat felé a királyt az Adriáig üldöző Kádán csapatai - talán a Szerémség a legkevésbé feldőlt vármegye. Később, Nagy Lajos idejében ez a kivételezett helyzet tovább fokozódik: miközben Magyarország eléri története során legnagyobb területi kiterjedését és a Franciaország nagyságú magyar birodalom gazdasági és politikai súlyát tekintve Európában egyedül a Német-Római császársághoz hasonlítható (az ibériai és észak-meg dél-európai országok, államalakulatok meg sem közelítették), az országlakosság, miként Márki Sándor megállapítja, szellemi-kulturális értelemben is a legelső európai vonalba kerül. (Élén a Szerémséggel.) A magyar nyelv megtartja és tovább erősíti az Árpádok korában elért és „elismert természetes jogait”, az Anjou-kor a műépítészet aranykora, eldugott falusi templomokat is magas művész értékű freskók díszítenek, virágzik az ötvösművészet, a zománcolás, a Kolozsváry testvérek művészdinasztiája iskolát teremt, nagyváradi Szent László-szobruknak fél Európa csodájára jár. „Egész kőműves-iskolák keletkeztek, amelyek egy-egy vidék számára ugyanazon terv szerint dolgoztak.” Ugyanakkor „nem a művészet, hanem a honvédelem követelményeinek megfelelő várakat emeltek”, a ta-

tárjárás utáni, még a Béla által kezdeményezett „országos program” keretében. (Szerémségben ebben az időszakban összesen hat vár épül, ez a többi vidékhez viszonyítva nagyjából megfelel az országos átlagnak: a dunai révet ellenőrző cserögi királyi vár 1333-ban, a kalocsai érsek tulajdonába került, a közeli hegyi bánya védelmét szolgáló redneki 1315-ben készül el.) Ez a műveltség az Anjou-k korában, 1308-tól 1395-ig, már Nagy Lajos idejétől kezdve mindinkább hatalmába keríti Magyarországot és Márki szerint „korántsem olyan szórványos, mint ahogy a pusztulástól megkímélt, gyér számú fennmaradt adat nyomán gyanítani lehetne.” És egy igencsak fontos értékelő mondat: „a politikai érettség, amely a nemzetnek ezen korban viselt tetteiből kisugárzik, egymaga is tanúsítja, hogy a magyarság európai színvonalon állt.” Olyannyira, hogy Gombos Gyula jogosan állapíthatja meg: „középkorunk... sokáig hatott gondolkozásunkra. A későbbi századokból visszatekintő magyarnak e félezer év, úgy egészében, történelmünk csupa fény fensíkjának látszott. A maga nemében az is volt.”

A Szerémség mindvégig a virágzó középkori Magyarország kimagaslóan legfejlettebb része.

Igaz, már a bizánci források is arról tudósítanak, hogy a Duna–Száva közének vidéke „Pannónia legkövérebb földje” és „ez a föld annyira dús takarmányban, hogy mint mondják, itt voltak Julius Caesar legelői”. A földművelés eléri, olykor túl is szárnyalja az állattenyésztés jelentőségét: a föld valósággal ontja a gabonát, de Kalapis Zoltán szerint „nagy jövedelmet hajtott a halászat és a méhészet, a kézműipar nemkülönben”. Minderre rimel egy szintén komoly figyelmet érdemlő mondat Filep Antaltól: a Szerémség ősi „provinciális kultúrájának fontos elemei megérték a magyar államszervezés időszakát”. Melyek lehettek ezek az elemek? Soroljuk: a magas szintű mezőgazdaság, főleg a gyümölcs- és zöldségtermesztés; a hagyományos munkaszeretet, kitartás, szakmai hozzáértés; a Sirmium környéki római pannon élet sajátosságosan kifinomult intellektualizmusának „speciálisan polgárosult” nyomai, elsősorban a kor átlagos műveltségét meghaladó mértékű fogékonyságban „leképezve”; és végül, de távolról sem utolsósorban a Probus császár által feltámasztott és kiterjesztett szőlészet-borászat rövid időn belül elért, majd jó fél évezreden át megtartott világszínvonala. Ilyen lett a szerémi félezer év.



## Vajúdó mezőgazdaság-politika, vidékfejlesztés és megmaradás Szerbiában

„Élni, és élni hagyni”  
(német szállóige)

A délvidéki (vajdasági) magyarok létkérdése és megmaradása 1920–1960 között szinte kizárólag a mezőgazdaság helyzetével volt összefüggésben. Az 1960–1990 közötti időszak sokat ígérő délibábos lehetőségekkel bátorította a magyarokat is az erőltetett, gyorsított iparosítási, a vidéket is civilizációs javakhoz juttató politikájával. S valóban, a magyarok is támogatták az iparosítási és az ilyen alapú vidékfejlesztési politikát. Ez a politika a magyarlakta vidéken és településeken közel sem volt olyan tökéletes (korszerűtlen ipari üzemek), mint a legtöbb szerb településen. Nem volt olyan a települési hálózat felöltsége tekintve sem. Ebből kifolyólag a magyarlakta településekről mindig aránytalanul sok fiatal vándorolt külföldre (agrár túlnépesedés). Akik maradtak, sajnálták, akkor szerencsétlennek tartották a távozókat. Úgy érezték, hogy a titói politika kedvezményezettjei. („Ha helyzeti előnyöd van, amennyire csak lehet, fejd a Nyugatot, fejd a Keletet!” – politikája.) Ma a távozókat sajnálnak bennünket.

A gazdasági és pénzügyi életben azonban semmit sem adnak ingyen. Az adakozó, kölcsönző, hitelező tőkés emlékezőtehetsége emberöltőig tart, s addig nyugta nincs, amíg pénzét vissza nem kapja. (Teszem hozzá, a gazdaságtörténet azt mutatja, hogy valamilyen azonos vagy más formában, mindig is visszakapta.) Szerbia esetében is ez történt és történik, mert a visszakapás folyamata még korántsem zárult le! A pénz visszaszerzése folytatódhat végtelen idejű nyomásgyakorlással, újabb gazdasági kedvezmények és politikai előnyök kicsikarása érdekében. Annál is inkább, mert mára Szerbia termelési és kereskedelmi lehetőségei a világpiacon, ennek keretén belül az európai piacon, sőt az egységes európai piacon belül, még a balkáni térség piacán is, sta-

tisztikai tévedési szintre zsugorodtak (szoktam mondani, hogy egy láda aszalt szilva és lyukas málna országa lett).

Szerbiának nincs többé ipara, ennek keretén belül a feldolgozó ágazatának a legtöbbje is megsemmisült. Létezik még egy szűk mértékű, szűk keresztmetszetű, rendkívül foghíjas élelmiszer-feldolgozóipari ágazat a belgrádi, újvidéki és niši agglomerációban. Szerbiában van kiskereskedelem, de az többé nincs, vagy belátható időn belül nem lesz szerb vállalkozói kezekben, megsemmisíti a tőkeerős üzletlánc-hálózat, a multinacionális, monopolista kereskedelmi bevásárlóközpontok külföldi kezekben lévő hálózata.

Szerbiában a feketekereskedelemről és egyéb szolgáltatásokról él hihetetlen számú ember. Ez azonban közép-ázsiai (afganisztáni), középkori jellegű. Mindenesetre adózást megkerülő, „ügyeskedő”. A meglévő ipari, kereskedelmi és más szolgáltatási üzemek vagy egységek adózási székhelye 1990–2010 között Belgrádba költözött. S most vagyunk a szemtanúi annak, hogy a még vidéken lévő termelőüzemek gépparkját is (mint 1945–1950 között) elszállítják, áttelepítik Belgrádba és környékére azzal a megindokolással, hogy a termelőkapacitás közelebb legyen a piachoz.

Hatalmas északi vidéki térségek a Vajdaságban civilizációs termelőjavak nélkül maradnak. Esztelenség, amit azzal indokolnak, hogy Belgrádban és környékén is van jócskán „olcsó és szakszerű munkaerő”. A magyarlakta vidékek, települések elnéptelenednek, elöregednek, romvidékké, roncsteleppé válnak.

A még szülőföldjén megmaradt magyarok szempontjából a gazdasági helyzet emlékeztet az 1920-as évekre, amikor a népesség túlnyomó része csak a mezőgazdaságból élt. A hely-

zet mégsem azonos, mert mégis tízezrek kapnak valamennyi nyugdíjat, amit ők „nyögdíjnak” neveznek a titói „áldott” korszak örökbe hagyott adományaként. Ebből tartják el munkaképes felnőtt gyermekeiket és igen gyakran az unokákat is, azzal, hogy elkezdtek önálló mezőgazdasággal foglalkozni.

Bár az ipar szinte teljesen megsemmisült, a mezőgazdaság részesedése a nemzeti jövedelem megtermelésében korántsem olyan nagy, mint azt feltételeznénk. A tőkeerős nyugati termelők átengedik a kereskedelmi árrés egy részét, szolgáltatásokat rendelnek. Az „eladott”, külföldre távozott fiatalok is évente 5 milliárd eurót küldenek haza hozzátartozóiknak (tíz év alatt 46 milliárd eurót, Szerbia e tekintetben a világelső közé „verekedte fel” magát). Ez a nemzeti jövedelem tartóoszlopát, gerincét képezi. Óriási, de kihasználatlan és kihasználhatatlan pénzekekről van szó. E pénzek arra jók, hogy az élelmiszerek árát jóval magasabb szinten tartják, mint az indokolt lenne, ez megfizethetetlen a szegények számára (ezért válnak önellátókká). Az élelmiszereket azok veszik meg, akik külföldről adományt, vagy eltartást kapnak.

A mezőgazdaság részesedése nemcsak a nemzeti jövedelem megtermelésében alacsony, de az összes befektetések százalékában is. Jugoszláviában és Szerbiában esztelen beruházási politika folyt és folyik azóta, amióta létezik.

Szerbiában a szegények száma (azoké, akik önellátók a mezőgazdaságból) hihetetlen gyorsan nő: ezek azok, akik azelőtt és most sem élvezik a régi rendszer örökségbe kapott szűkös adományait, de nem adták vagy adhatták el (a legkülönbözőbb okokból kifolyólag) sem magukat, sem gyerekeiket a nyugati munkaerőpiacon.

„Nyomorból” élnek, ezek nem cigányok, hanem a magyarok jelentős része.

A mezőgazdasági termékek ára és a mezőgazdaságot ellátó ipari termékek növekvő ára közötti különbség – az állandóan nyitott árólló – csak annyira érdekli őket, hogy naponta megállapítsák: „jaj de drága a kenyér”, „jaj, nem tudjuk megvenni a gyerekeknek még a tejet sem” stb. (Pedig a termékek ára maximált.)

Az árólló problémája a szerb nagybirtokosokat érdekli!

A délvidéki (vajdasági) magyarokat 1920-1945 között aránytalanul nagy adók sújtották, de még-

is talpon maradtak és megmaradtak, a mezőgazdaságnak köszönhetően. Most azonban sokkal veszélyesebb a helyzet.

Tízezerszámra bocsátottak el magyar munkásokat az iparból, kereskedelemről, szolgáltató ágazatokból – sőt még a mezőgazdasági birtokokról is!

A magyarok a létminimum felé sodródnak önellátásra szorultságukban. A létminimumot, természetesen, a kor által meghatározott és megkövetelt igény szintje függvényében kell értelmezni. Ez azt jelenti, hogy az öreg nemzedéknek legyen enni- és orvosságra valója, az utódnemzedéknek meg korszerű szakképesítésre valója egy háztartásban. Ám, mit lehet tenni, amikor nem kell a magyar munkaerő?

A szerb állam hatalmas mezőgazdasági óriásbirtokokat hozott létre. Több is meghaladja a 100 000 hektáros nagyságot.

Ezek a szerbek által kiválasztott szerb oligarchák kezében vannak.

Ezek a latifundiumok (mezőgazdasági óriásbirtokok) tovább növekednek és erősödnek azáltal, hogy gazdáiknak előjoguk van a még állami kézben lévő földek bérbe kapásánál is. Jogosultak minden állam által nyújtott előnyre, kedvezményre, kamatmentes vagy kedvezményes kamatú kölcsönre, bankhitelre, kiviteli támogatásra, beszállítói vámkedvezményre stb.

Ebben a helyzetben a szerb politikusok, de velük együtt a magyar kisebbségi politikusok is, a családi gazdaságot ajánlják megélhetésként.

Hogy mit is ajánlanak?

Saját népünknek a létminimumot!

Az ilyen politikához nem kell sok ész, mert azt ajánlja, ami már így vagy úgy valóság, megvan. Ez még mindig a felemelkedésnek csak a kezdőpontja, amelytől a legnehezebb elrugaszkodni.

Az igazi kérdés az agrárpolitikában az, hogy egy mezőgazdaságban dolgozó hány másutt dolgozót tud élelmezni. Ezen belül a mezőgazdasági óriásbirtokon dolgozók hány nem mezőgazdaságban dolgozónak tudják megteremteni az ételmezt? Persze, kérdés az is, hogy a mezőgazdasági törpebirtokok mire képesek. Valóban csak önellátásra, mint 1920-ban, vagy ennél többre? A piac közelsége, a birtokok nagysága, a termelőeszközök korszerűsége és termelékeny-

sége, a hitelezési politika – mind–mind elsőrendű kérdések. Ettől függ a vidék népességeltartó és -megtartó ereje. Ezeknek a tényezőknek a sorrendjén belül több stratégia létezik. Csakhogy Szerbiában nincs semmilyen mezőgazdasági és vidékfejlesztő stratégia. Van ugyan kisebbségellenes stratégia, de ezt nem tekinthetjük vidékfejlesztő stratégiának. A kisebbséglakta területek dezinvestálása (ilyen körzetekben nem alkalmazunk beruházást, nem fejlesztünk) a vidékfejlesztési stratégia egységes jellegének tagadása, megbontása. Nem lehet működtetni.

S valóban ez is történik Szerbiában. A vajdasági magyarok családi gazdaságával szembeállítja a szerb oligarchák monokultúrás tömegtermelésre ráállt nagybirtokait, de úgy, hogy a családi birtokot az önellátás felé taszítja, a nagybirtokot meg állandóan erősíti, feltőkésíti, tovább növeli. Nem ad esélyt a harmadiknak, a kooperációs lehetőségnek (ami megvolt és jó volt a szocializmusban, megsemmisíteni igyekeznek, s teszi ezt nagy sikerrel). Ezért kisebbségellenes is. Ilyen stratégia hol ad lehetőséget a foglalkoztatásnak, az ésszerű, jövedelmező munkának?

Állítólag „a táj jellegéből kifolyólag” a magyaroknak az a jó, ha kisbirtokon biokertészettel és gyümölcsészettel, környezetkímélő tájgazdálkodással foglalkoznak, de ugyanazon a tájon a szerbeknek meg a monokultúrás tömegtermelésre berendezkedő gazdálkodás a jó. Furcsa kártyaleosztás! Az egyiknek ez a táj, ez a vidék így népességeltartó és népességmegtartó, a másiknak nem! Egy és ugyanazon táj!

Ennek a leosztásnak magától értetődően az a célja, hogy a magyarlakta vidékek elnéptelenedjenek. A családi gazdaságok nem lehetnek gazdaságosak, s számtalan eszköz áll a másik fél rendelkezésére, ha itt valaki „okoskodik”, „kapálózik”, hogy keményen megrendszabályozza, és visszatérítse az önellátó, alacsony igényeket kielégítő keretbe.

A munkanélküliség előidézésének, a közöség belső és külső viszonyai és kapcsolatai szétzilálásának nagyon sok módszere van, és ez nemcsak a szerb állam, de a szerb oligarchák kezében is ott van. Használják is szorgalmasan, ha valami érdekeik útjában áll. Márpedig minden, ami a kisebbséglakta vidékhez kötődik, az útjukban van, és azt eltíporják maffiás „jogi” eszközzel

vagy mezőgazdasági erőgéppel. Csak a nemzetközi erőviszonyok fékezik meg, tartják vissza erőszakosságukat, semmi más.

Magától értetődő, hogy a magyarok törpebirtokain is lehetne intenzívebb és termelékenyebb a munka, a termelés. Ehhez kedvezményesített agrárhitel kellene, csakhogy ehhez nem fűződik érdeke sem a szerb államnak, sem a szerb nagybirtokos oligarcháknak. Érdejük éppen ellenkező: ezek maradjanak önellátók, lassan menjenek tönkre és e kisbirtokokat is adják el. Maradjanak csak tőkeszegények, a piactól elzárva, árujuknak piacot ne tudjanak szerezni, ne tudjanak olcsón termelni, legyenek képtelenek a nemzedékcserére (fiatalítani ne tudjanak). Nyilvánvaló tehát, hogy ezek a családi gazdaságok árutermelésre képtelenek, a fizetőképes helyi keresletnek sem tudnak eleget tenni, foglalkoztatásra képtelenek, alacsony jövedelemszintjük elriasztja az utódot attól, hogy átvegye az apai örökséget. A szerb oligarchák óriásbirtokaik egyik vagy másik részét bármikor átállíthatják biokertészetre, gyümölcsészetre, biogazdálkodásra, hogy ezáltal bármelyik vállalkozni próbáló családi gazdaságot ismét visszautasítsák az önellátó, igénytelen létminimum kerékvágásába. Ebből a világból számukra nincs menekvés. Még nagyobb problémák jelentkeznek azoknál, akik állattartással, állattenyésztéssel szeretnének foglalkozni a családi gazdaságban.

Szerbiában a háztáji állattartás és állattenyésztés olyan messzire került a piaci jellegű árutermeléstől, hogy európai uniós és állami támogatás (?) nélkül lehetetlen talpraállítani. Még arra is képtelen, hogy helyi piacra termeljen, a titói szocializmusban például egy Kispiac évente tízezerrel termelte a hízóállatokat a húsfeldolgozó üzemek számára.

Mára az Európai Unió rendkívül magasra emelte a piaccgazdálkodási követelményeket az állattartás, állattenyésztés, a piaci jellegű árutermelés tekintetében. Ezeknek a követelményeknek családi gazdaság nem tehet eleget, mert tőkeigényes beruházásokról van szó. Kevés az az államilag előjogosított, feltőkésített szerb nagybirtok is, amely ennek eleget tudna tenni, s kiverelkedné magát legalább az európai piacra.

Az ország húsbehozatalra szorul, mert képtelen fejleszteni, korszerűsíteni a családi gaz-

daságtól és nagybirtoktól kezdve a kereskedelmi árusításig az egész vertikumot.

A családi gazdaságok valóban önellátói szintre zsugorodnak (a szomszéd- vagy rokonellátás végső határáig). Nem is lehet ez másként, mikor a konyhai moslák az alapanyag.

Az állattartást és állattenyésztést nem lehet piaci árutermelői szintre emelni korszerű követelményeknek megfelelő hús- és élelmiszerfeldolgozó üzemek nélkül. Csakhogy ezek a balkáni beháború alatt teljesen tönkrementek: ingyen termeltek a harctérnek, állóeszközöket szétlopták, és a végén likvidálták őket.

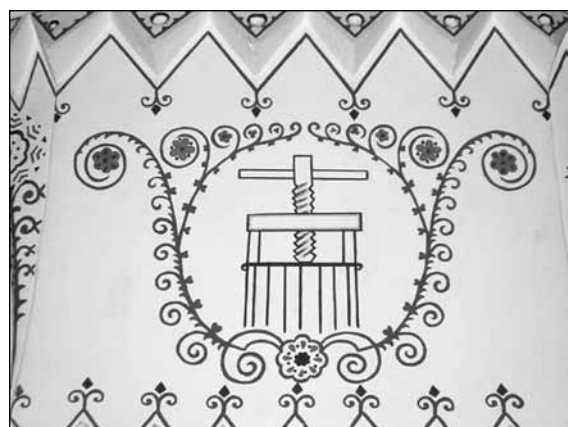
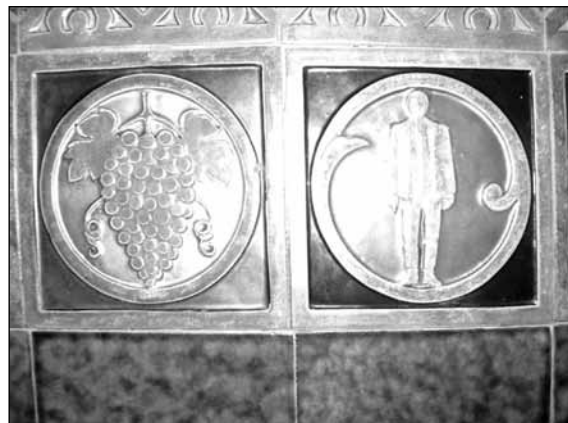
Az egész vertikumnak óriási szüksége lenne az idegen tőkére!

Az pedig nem jön! Monopólium uralkodik a piacon. A termékek ára magas, mert a lakoságnak az a része, amely külföldi támogatást kap, fizetőképes keresletet formál a monopóliumok számára.

Nyilvánvaló, hogy azok a magyar családi gazdaságok, amelyek a mezőgazdaság és állattenyésztés minden területén nem kapnak kedvezményesített hitelt, sőt, térítésmentes támogatást sem (ahol az indokolt lenne), piacbiztos kooperációs lehetőséget a kereskedelmi és élelmiszeripari vertikumban - nagyon rövid idő alatt megfognak szűnni. Ezen a szinten nem fog náluk nemzedékváltás történni.

Előregednek és megszűnnek létezni, mert többé nem érdemes vele foglalkozni (még önellátói szinten sem).

A közeljövőben már láthatóvá válik, hogy mennyire képes a szerbiai mezőgazdaság-politika összefogni a többi közép-európai országgal, így Magyarországgal is. Kárpát-medencei európai régiós kooperációra lenne szükség. Ebben megtalálhatnák a helyüket a családi gazdaságok a határ mindkét oldalán.



## Az elsodort szőlőtő (szociográfia)

1.

Csütörtök délután érkeztem haza busszal. Nyár volt már, javában zajlottak a vizsgák, az esti egyetemi buli, a heti lumpolás is elmaradt. Tanulni kellett, de azt sokat. Otthon könnyebb volt, így siettem haza, míg a vállamról lógó, mosatlanokkal teli sporttáska sem lassította lépteimet. A megállóból néhány perc alatt haza is értem.

Az otthon. Az édes-meleg otthon. Bár ekkoriban inkább már a kényelmes, gondtalan élet jutott róla eszembe, minthogy az édes érzés, akárhogy is, húszéves voltam. Jó itthon lenni, legalábbis egy ideig. Néhány nap után ugyanis nagyon tudja már unni a kisvárosi csöndet a lumpoláshoz szokott ifjú vér. Nem nagyon értetem, hogy is van ez: Budapestről hazavágyódik az ember, honvágya van. Majd otthon, Gyöngyösön, egy mátraaljai kisvárosban igen hamar szűkössé válik a tér. „Mindenholt jó egy ideig, de sehol sem tartósan” hangulatom lett igen hamar. Gyöngyösről a nagyvárosi zajba, Budapestről a kisvárosi idillbe vágyódtam.

Anyám az ajtóban várt, apám szokásához híven a földet túrta a kiskertben. Azaz csak akkori önmagam nevezte ezt túrásnak. Ha jobban megnézzük, így jó tíz év távlatából, inkább simogatta a szeretett földet. Szerintem már rég kész volt a barázda, de ő csak cirógatta tovább azt a rögöt, míg tökéletes nem lett. Ez nagy különbség volt köztünk. Ami a földmunkában szerintem kész volt, az szerinte még félig sem volt befejezve. Most is valami ilyen tökéletesítési folyamattal bíbelődött, mielőtt elém jött.

Mikor lepakoltam és ettem is egy kicsit, anyám kíváncsi kérdéseit kurtán és flegmán megválaszolgattam, első utam a pincébe vezetett. A bor-kamra olyan hatalmas hordókkal volt tele, amelyeket a százéves ház pincéjében raktak össze a kádárok. (Ez a mesterség is kihalóban van.) Már gyerekként csodálkoztam azon, hogy eze-

ket az óriásra nőtt hordókat nem lehet felvinni a szabadba. A ház méhében születtek, de sosem hagyták el azt, és talán ott is fognak elpusztulni egyszer.

Apám a lopótökökkel felszívta a bort. Habzott az isteni fehér nedű. Ezt a műveletet már tizenegynéhány évesen megtanultuk. Még bort sem ittunk, de ezt már tudtuk. Olaszrizlinget töltött a poharamba. Csak egy decit, kóstolás gyanánt. A nagyobb mennyiséget fentre, a teraszra szánta, de az első pohárral itt kellett meginni, a több száz éves szertartás szerint. Ahogy egy húzással bekaptam a bort, ami még le sem ért a bensőmbé, apám megszólalt:

– Szőlőt fogunk telepíteni.

Még? Nem elég az a négy hektár? Minek? Dolgozunk benne eleget! - gondoltam, de nem mertem kimondani. Láttam lelkesedését, és ebbe különben sem szólhattam bele.

– A minisztérium támogatást nyújt a szőlőtelepítésre. Nem kell sok önrész, föld meg van - folytatta kortyolgatva a bort.

Mielőtt megszólaltam, kértem még egy pohárral. Éreztem a véremben szétáramló meleget.

– Ez komoly? És milyen szőlő lesz? Ki csinálja? Hol?

– A részleteket majd megbeszéljük a teraszon, ha hazajön az öcséd. Mit tudsz, mikorra várható?

– Nem tudom, nem mondta... Miközben apám újra töltött a lopótökből, egy kevés bor véletlen az ujjamra csöppent. Néztam, ahogy végigfolyik a kézfejemen, majd utat talál magának az ingem felé. Apám rongyért nyúlt, de én leráztam magamról a bort. A cseppek a nedves kavicsos talajra hullottak, ahol mindörökre eltűntek.

– Szóval hol lesz ez a szőlő? - kérdeztem.

– A Farkasmálnál van az a másfél hektár föld parlagon. Tudod, amibe három éve a kukorica

volt. Oda gondoltam. Cabernet sauvignon szőlő. Be is adtam már a kérvényt.

- Ja, hogy ez ennyire előrehaladt már...

- Ha minden igaz, jövő tavasszal kezdhetjük. Abban már nagy pénz lesz. Meg nekem is kell a munka!

Nyugdíjas volt már. Korengedménnyel jött el a téveszből, a rendszerváltás után. Agrármérnökökre nem sok szükség volt már akkor sem, így hamar nyugdíjazták őket. A tétlenséget viszont nem bírta. Ebben is nagyon különböztünk. Saját bevalása szerint a hosszú élet titka a friss levegő és a munka. Szerintem pedig a sok pihenés...

- Minek még egy szőlő? - kérdeztem egy kicsit barátságatlanul, de ahogy kimondtam, el is bizonytalanodtam.

- Ez megalapozza majd a jövőnket. Ki tudja, lehet, hogy valamelyikőtök majd meggondolja magát és hazajön szőlőt művelni.

- Aha - mondtam egy kicsit félénken. Nem szerettem ezt a jóslatot. Öcsémrel Budapesten tanultunk, nem akartunk mi Gyöngyösön szőlőt művelni.

- Majd megbeszéljük fenn. Meglátod munkát fogunk teremteni!

Közben megigazított valami díszet a falon. Folyton pakolt, jobbra-balra rakta a pince tartozékait. A külső szemlélő számára értelmetlenül, de esküszöm, volt benne valami logika! A falon áldomások, képek, lopótökök, butykosok, fokosok és mindenféle díszek lógtak alá. Mindig volt mit csinálni, ha mégsem, akkor is.

- És ki fizeti ezt? - kérdeztem aztán kicsit hitetlenül.

- Mondom, hogy állami támogatás van az új telepítésű szőlőkre. Ez nagy lehetőség. Vissza nem térítendő támogatás. Ráadásul olyan szőlőre, amelynek van piaca. Nem úgy, mint ennek! - itta meg az utolsó kortyot és töltött nekem még.

- Miért? Nincs ezzel semmi baj! - gurítottam le még egy pohárával.

- Nincs hát. A legjobb magyar fröccsbor a rizling, de sajnos a boltokban nem kell. Az oroszok sem viszik már. De a cabernet olyan nemes bor, amellyel versenyeket nyerünk majd Európában. Bár nem magyar bor, de magyar földben, magyar műveléssel... Figyeld csak meg! Sokat fizetnek majd érte. A hegybíró azt mondta, száz forint is lehet egy kiló. Ezzel megalapozzuk a család jövőjét.

Nem tudom, hogy apám meggyőző lelkesedése vagy a rövid idő alatt megivott, behabzsolt négy deci bor hatására, de hirtelen megjött a kedvem a telepítéshez. Hittem a cabernet sauvignon borban.

- Na, töltsök még egyet, de aztán menjünk fel! Anyádat se hagyjuk egyedül! Mi van az egyetemen?

Valahogy így kezdődött.

2.

A Gyöngyös környékén fekvő szőlőültetvények a Mátrai borvidék részét képezik. Nagyréde, Gyöngyössolymos, Abasár, Markaz és sok más kis település neve ismerősen csenghet a palackon lévő címkét is olvasó borívók számára. Sokan az Egri borvidékkel rokonítják, de ez csak a közelség és a felvásárlói kapcsolatok miatt terjedt el szélesebb körben. A Mátrai borvidék valójában egységes és földrajzilag zárt területet alkot, saját történelemmel, hagyománnyal és hús-vér emberekkel, akik mindezt magukkal és magukban hordozzák. Sose felejtjük el, hogy a történelmi folyamatok mögött mindig élő, érző, gondolkodó, cselekvő, erős és gyenge emberek állnak, nem pedig elidegenedett szervezetek, rendszerek, államok!

A helyiek közül sokan éltek valamikor a mezőgazdaságból, a szőlőből, a borból. Ki ebből, ki abból, kevesebbek mindkettőből. Mára a bor előállítására nagyjából elvált a földművelési tevékenységtől. Az egykori szövetkezetek romjain megalakult palackozó kombinátok éldelegelnek ugyan, de nem foglalkoznak földműveléssel, a szőlőt csak vásárolják. A földművelők között szintén kevesen vannak már olyanok, akik mindkettő tevékenységet végeznék, szakszóval vertikális gazdálkodást folytatnának. Van néhány nagyobb családi pincegazdaság ugyan, de ez a ritkább eset. A szőlőültetvényeken dolgozók többsége csak a földön él, nem palackozza a bort. Ennek inkább gazdasági oka van, kedv és szakértelem lenne, de a tőkehiány nem engedi.

A szocializmus és a globális mezőgazdasági szerkezetváltás itt sem múlt el nyomtalanul. A környéken ma már elenyésző azok száma, akik megélhetésből foglalkoznak földműveléssel. A legtöbben kiegészítő keresetként tekintenek a szőlőre is. A dolgok menete majd minden esetben a következő: a gazda megtermeli a szőlőt, a

termést értékesíti, a feldolgozást pedig egy nagy cég végzi. Az előbbi nem tud belőle megélni, az utóbbi kemény versenyre van ítélve.

Sok esetben a termelő gazda és a bort feldolgozó cég közé kereskedők ékelődnek, akik a felvásárlást és a szállítást végzik. A pincegazdaságok gépi- és szállítóeszközbeli hiányának következtében tudnak ide befurakodni. A hasznot pedig sokszor gátlástalanul leveszik, csökkentve ezzel a szőlőért kapható összeget. Igazi kapitalista lefölözés folyik ma már a szőlőágazatban is. Itt is megkeresik a pénzüket a produktumot nem alkotó cégek.

A környék gazdái számára a szőlő csak kiegészítő megélhetési forma: dolgoznak, vagy ami gyakoribb, nyugdíjból élnek. A statisztikai könyvek tanúsága szerint a környék szőlőtermesztőinek 90% horizontális gazdálkodást folytat, azaz szőlőt eladásra természet, borellőállítással azonban üzletszerűen nem foglalkozik. Magának persze tesz el belőle a saját kis pincéjébe, így a tapasztalata, szakértelme megmarad a bor készítésében. A szabályok szerint 10 hektoliter alatt termelhet csak „saját felhasználásra” és ezt a keretet bőven ki is meríti. Ez a „kis pincészeti borkultúra” évszázadok óta apáról fiúra szállt és ennek köszönhetjük a tájjellegű házi borainkat. Az állami mennyiségi szabályozás nagy részüket korlátozza ugyan, mert ezelőtt sokan 10 hektoliter felett állítottak elő, egy nagyobb rokoni, vagy szomszédi közösséget láttak el. De ez nem befolyásolja a borral való foglalkozást. Megjegyzem, a környéken senki nem hallott még „borkommandósok” (VPOP) ellenőrzéséről. Igaz, feljelentés sincs, és enélkül miért is csapnának le. Nem életszerű, hogy hivatlanul megérkeznének egy ház pincéjébe és megmérnék az ott található mennyiséget. A jogszabály efféle betartatása egyébként igencsak durva eljárás volna, ami a padlássöpörések korszakát idézné.

Statisztika ugyan erről egy ideje nem készült, de ismerve a várost, a szőlőágazatban dolgozók jelentős része nyugdíjas. Gazdáknak nevezzük őket, jogilag és adózás szempontjából östermelőként vannak besorolva, de valójában egyikük sem az a szó valódi értelmében. Gazda az, aki életszerűen és a megélhetését biztosítva műveli a földet. Ez pedig ritka, mint a fehér holló.

A borvidék legnagyobb problémája, hogy csupán történelmi jelzővel illelhetjük, nem pedig kiemelt fontosságúnak minősítjük, illetve nem is védett terület. Összehasonlítva az egyedülálló Tokajjal, vagy a méltán híres Villánnal (de az utóbbi időben sokat fejlődő Egrivel is), sajnos, nem mondható el ugyanez az országos hírnév a Mátrai borvidékről. A tájegység, egyébként az országban lévő több más értékes területtel együtt, nem tartozik a nemzetközi hírű, kiemelt fontosságúak közé. Pedig jó a talaj, elegendő a napfény, a csapadék sem tér el az átlagtól és van hagyomány, amelyen belül, akár egy dobogó szív, ott lüktet a szakértelem is. Az erre járók emlékei szerint is valódi, értékes és jó minőségű finom borokat lehet érrefelé inni. Akkor mi lehet a lemaradás oka? Miért nem említik egy napon Tokajjal a Mátrai borvidéket? A kérdés megválaszolásához (mint annyi más hasonló esetben) ezúttal is a történelemkönyveket, az elsárgult kalendariumokat és az öregek történeteit kell elővennünk, elolvasnunk és meghallgatnunk.

A 1883-90-ig tartó filoxérajárvány óriási pusztítást végzett a területen. Alig maradt ép tőke, leshedhető gyümölcs. A helyiek akkor jónak tűnő, de mint később kiderült rossz választ adtak a betegség okozta halálra. Kivágtak minden túlélő tőkét, és helyette új, Amerikából hozott szőlőfajtákat telepítettek. Az 1. rekonstrukciós folyamat részeként megérkeztek a direkt termő, de egyébként kevésbé jó minőségű bort adó fajták. A fehér nova és a kék otelló ellenálló, igénytelen fajták, szinte permetezés sem szükséges. Oltani nem kell, elég egy szőlővesszőt ledugni a földbe, és élet sarjad. A probléma velük leginkább az, hogy erősen közepes vagy gyenge minőségű bort lehet csak belőlük előállítani. A járványokat tűrik, ellenálló, nincs velük sok gond, de a belőlük készült bor nem versenyképes.

A direkt termő fajták a két világháború között is túlsúlyban maradtak, sőt egész a 60-as, 70-es évekig meghatározták a tájjellegű bor minőségét, ami ezáltal egyáltalán nem tett jót a mátrai bor hírének. A gazdák, akik ekkor még valóban gazdák voltak, azaz megélhetésből művelték a földet, sok évtizeden át megelégedtek azzal, hogy nem kellett félniük a járványok pusztításától. Élénk volt még a filoxéra emléke és ez meghatározta a művelést. Kereslet a monarchia és

a helyén alakuló államok piacán ugyan volt, de leginkább a hazai borpiacra termeltek a helyiek. Persze, saját maguknak, kiskertekben, nagy odafigyeléssel jobb fajtákat termesztettek és jó minőségű borokat ittak, ha tehettek, de tömeges művelésben az igénytelen, kevés törődéssel járó szőlők maradtak több emberöltőnyi ideig túlsúlyban.

De történt egy másik katasztrófa is a borvidéken. A második világháború után egy második, majdnem halálos történelmi tördőfést kapott a szőlő- és borágazat. Ezt a mély sebet pedig nemcsak a környék, hanem az egész ország megkönnyezte. Jött a létező kommunizmus és jött a termelészövetkezet is, leánykori nevén a tsz. Ez pedig elsodorta a meglévő hagyományokat a történelem tengerén.

A kommunista diktatúra erőszakkal alakította át a tulajdonviszonyokat és vezette be a mennyiségi szemléletet. Ez pedig a több száz éves hagyomány és szakértelem erodálását okozta. A család, a nemes és ősi oikosz mint termelőegység megszűnt létezni. A föld, a rajta termő szőlő és a belőle készült bor mind-mind az állam tulajdona lett. És egy kicsit persze azé, aki megitta azt. De a tréfát félretéve: a családi gazdálkodás megszűnésével, a gazdák és a parasztok kolhozba erőszakolásával pusztulni kezdett a hagyomány. Csak a mennyiség számított. Ha belepillantunk bármelyik ebben az időben íródott szakkönyvbe (esetleg nem röstelljük és nem alszunk el, ha egy korabeli gazdasági tanulmányt olvasgatunk), kiténik belőle, hogy a tervgazdálkodás parancsszava alatt kizárólag mennyiségi mutatók állnak. Persze, nehéz a minőséget szakmailag leírni, de kóstolni már meg lehet. És belekortyolva a tsz-k által megtermelt tömegborokba, bizony-bizony sok esetben minőségi romlás érezhető.

Tehették, persze tehették. Mert piac az volt. A bort, bárhogy sikerült, el lehetett adni a KGST hazugságokra épített piacán. Megvették a szovjetek vagy akárcik, akik cserébe másvalami ócska, használhatatlan terméket exportáltak. A mennyiségi szemlélet és a tsz tulajdonviszonyai, a tömeges közösségi művelés, a gazdák erkölcsi és szakmai legyilkolása, érdektelenné tette tovább rontotta a borvidék lehetőségeit. A világ közben elment mellettünk. Ahogy elment a ka-

pitalizmusra épített nyugati típusú piacgazdaság, az állami tulajdonlás alapjaira helyezett, hazug és erőszakos kommunista diktatúra mellett.

Azért történtek pozitív események is. A 60-as és 70-es években a Mátrai borvidéken tömeges telepítés ideje következett. A szőlőültetvények maximum ötven évig, de a minőség és mennyiség szinten tartása szerint inkább csak 30 évig élnek. Ekkorra tehát tömegesen vált előregedet-té a területen lévő direkt termő fajták második generációja. Az 1962-től kezdődő 2. rekonstrukciós program keretén belül jó minőségű szőlőfajták tömeges telepítésére került sor. A környéken ekkor nőtt meg a művelés alá bevont terület nagysága és terjedt el a nemesítéssel előállított oltványok beültetése is. Abasár és Markaz sokat segített a környék fajtajellegének frissítésében. A Gyöngyös mellett fekvő kis falvak élen jártak és járnak ma is az oltványok kitermelésében. Exportra is jutott belőle bőven, külföldi konkurenciát teremtve ezzel a magyar bornak, ahogy a gyöngyösiek rosszmájúan megjegyzik manapság.

A direkt termő fajták esetében elég egy szőlővesszőt ledugni a földbe és egy új tőke sarjad. A minőségi borokat hozó fajtáknál viszont oltványokról beszélhetünk, ami szakértelmet igényel. Abasáron ennek hagyománya volt, a második rekonstrukciós program során pedig nagy hasznát látták a környék tsz-ei ennek a szakértelmnek. A Mátrai borvidéken ekkor terjedtek el a ma is ismert jó minőségű fajták. Az éghajlat, a talajadottság és egyéb, sokszor szubjektív választás szerint többségében fehér szőlők, mint az olaszrizling, rizlingszilváni, ottonel muskotály és a leányka terjedtek el a környéken. Kisebb mértékben pedig kék szőlők is, melyek közül a leggyakoribbak a kékfrankos, a Cabernet Franc és később a zweigelt voltak.

A 80-as évek szocializmusára jellemző különböző gazdasági változások, a részesművelés, a háztájk megjelenése ugyan a földtulajdonlásban nem változtattak sokat, de a megtermő szőlő egy része, a munka vagy a nyugdíj mellett szabadidőben dolgozó családok tulajdona lehetett. Eladni ugyan csak az állami feldolgozóknak és a tsz-eknek volt lehetséges, de ez a furcsa vegyes tulajdonlás legalább érdekeltté tette a termelőket abban, hogy egyre több figyelmet szenteljenek a

minőségnek is. A nagy mennyiségű szőlőtermelés és borelőállítás továbbra is a termelőszövetkezeteken belül történt, azzal a változással, hogy akinek energiája és ideje volt, az szabadidejében is dolgozhatott a meggazdagodás reményében. Az iparhoz hasonlóan a 80-as években a mezőgazdaságban is megjelentek a szocialista munka rabszolgái.

A rendszerváltozás egyik nagy terve szerint, a tsz-ek felszámolása mellett, megpróbálták kialakítani egy olyan társadalmi réteget, amely majd a földet tulajdonolva, abból életszerűen megél. Az aranykorona és a földek kiosztása viszont nem hozta meg az elvárt eredményeket. Az elmúlt negyven év társadalomszerkezeti átalakítása erősebb nyomokat hagyott a mezőgazdaságban, mint azt gondolták. A föld gyakran olyan kezébe került, aki nem tudta, de nem is akarta megművelni. Az egykori gazdák örökösének jelentős része már régóta nem a mezőgazdaságban élt. Ezzel szemben az olyanok, akik a tsz-ből kilépve, vagy korengedménnyel nyugdíjazva dolgozni szerettek volna, nem mindig rendelkeztek elegendő aranykoronával, így földhöz is nehezen jutottak. Meg is indult az aranykorona-kereskedelem. Igaz továbbá az a tény is, hogy a nyolcvanas évekre a tsz-ben dolgozó, mezőgazdasághoz értő réteg előregedett és elnöiesedett. A fiatalok nem léptek apáik útjára, a mezőgazdaság megélhetési viszonyai pedig a férfiak tömegét az iparba száműzte a szocializmus évtizedei során. Így az állam törekevése, hogy kialakítson egy kis- és közép-termelő gazdaréteget, eleve halálra volt ítélve. Kevesen és jobbra nyugdíjasok kezdtek ekkor földművelésbe. A tsz-ek romjain pedig kialakulóban voltak a nagygazdaságok, melyek sokszor nem a földművelést tűzték ki célul, hanem a több profitot hozó mezőgazdasági gépszolgáltatást, kereskedést vagy a bortermelést.

A Mátrai borvidékről elmondható, hogy az ezredfordulóra nemzetközi minősítéssel nem rendelkező, történelmi ugyan, de nem kiemelt vagy védett területté vált. A környéken egy-két most még sikeres, de a külföldi borokkal vért izzadva versengő vertikális pincegazdaság éldelegelt, míg a termőterületek jelentős része egyéni vagy családi művelés alatt küszködött a történelem kegyetlen parancsával. Ezek az őstermelők felvásárlásra dolgoztak, bort csak saját szükség-

letre állítottak elő, hagyományos házi jelleggel. Megélhetést nem, legfeljebb kiegészítő keresetet nyújtott számukra a szőlő. Ráadásul előregező rétegről volt szó, amelynek jelentős része nyugdíjas. A következő generáció viszont nem tervezte és nem tervezi ma sem az életszerű földművelést. Ebből világosan kitűnik, hogy az Európai Unió kegyetlen ringjében nem leszünk majd ezzel a mezőgazdasági birtokszerkezettel és eljárási folyamattal versenyképesek. Az Unió más országai kiütéssel hamar a padlóra küldenek majd minket.

Megoldás? A helyiek javaslata szerint járható út lenne, ha a nagy pincegazdaságok részesművelésbe kiadnák az ültetvényeiket olyan családoknak, amelyek értenek hozzá és akarják is csinálni. A szőlőművelés az átlaghoz képest nagyobb emberi és kétékezi munkaerőt igényel, gépekkel nem lehet felváltani az összes munkafolyamatot, ezért szükség van a szőlőtermelő gazdákra is. A bort palackozó pincegazdaságok így a termelőket jobban össze tudnák fogni, akik így nem volnának kiszolgáltatva a felvásárlással foglalkozó kereskedőnek sem. Fontos a túlélés szempontjából továbbá, hogy a borból keletkező hasznot megossa a szőlőtermelő és a bort előállító. Ezáltal a gazdák apáról fiúra tudnák tovább örökíteni a szőlőművelés módszereit, hagyományait és a bortermelővel szimbiózisban sikeresen tudnának megfelelni a kor kihívásainak. A nagy pincegazdaságok versenyképesek lennének, a gazdáknak pedig volna munkájuk.

A probléma mások szerint ezzel az, hogy a pincegazdaságnak nincs elég tőkéje, a magyar bornak pedig reklámja és ettől még árban sem bírná a szabadpiaci versenyt. A másik oldalról pedig egyre kevesebb olyan család vagy férfi van, aki megművelné a földet, de ha lenne is, nem garantálható, hogy ebből biztos megélhetést tudna biztosítani.

Megoldási tervek megfogalmazása és megvalósulása nélkül pedig marad a kivágás. 2005 óta tömegesen megindult a szőlőültetvények kivágásának támogatása. Az ágazat és kisbirtokok megmentésére nincs pénz, de az elpusztítására igen. Az Európai Unió igen nagy pénzüsszeget különített el arra, hogy kivágjuk a magyar szőlőket. Túltermelés van – magyarazzák ravaszul és euróban fizetnek. De azt nem mondják, hogy

túltermelés nem lenne, ha nem kellene a magyar piacon mindenféle olcsó európai borokkal igazságtalan, bennünket sújtó feltételek mellett versenyeznünk. Így viszont a túltermelés leginkább minket sújt, míg más országok új piacokat szereznek Magyarországon. Így sodorja el a tőke a szőlőtőkét. Ez a modern háború logikája.

3.

*„Én vagyok az igazi szőlőtő, és az én Atyám a szőlőműves. Minden vesszőt, amely bennem nem terem gyümölcsöt, eltávolít, és minden olyat, amely gyümölcsöt terem, megtisztít, hogy több gyümölcsöt teremjen.” (János 15,1-2)*

Elöl ment a nagy gép. Rajta a roppant víztartály, amelyből négy tömlő kigyózott kifelé. A végét egy-egy férfi fogta. Felülről valamifajta négy lábú polipnak tűnhetett, amely lábaival egy-egy embert ragad el a földről. A tömlők végein egy-egy fúrófej volt, mely segítségével mély és izzapos lyukakat vájtak a kemény, rögzös erdei talajba. A négy lábú polip, ahogy haladt előre, mély nyomokat hagyott maga után a Farkasmály melletti földbe.

Az asszonyok pletykálva és nevetgélve dugták el az oltványokat a kifúrt lyukakba. Locsolni nem kellett, mert a vízfúró elegendő életet adó nedvességgel látta el szülőhelyeket. Szőlőtelepítés folyt, élet született. Egy ember alkotta reményteli ültetvény, sok ezer ledugott nemes szőlőtőből. De nemcsak élet volt születőben, hanem egy leendő munkahely is, egy család jövője, bizodalma.

A telepítés négy évig tartott. Az első évben több hónapos izzadságos munkával megtörtént a területrendezés, majd el lett ültetve ötezer oltvány 58 sorban. A második évben pótolni kellett a kiszáradt vagy kifagyott oltványokat. Ezer pusztult el. Ez már kézi fúróval és kézi locsolással történt, hisz a gép már nem tudott a sorok közé menni.

Bekerültek az oszlopok is. Kézzel. A férfiak a vállukon vitték, és egyesével tették be. Hamarosan 2500 oszlop állt felkiáltójelként a földben, hogy felhívja a születő szőlőre a figyelmet.

A harmadik és a negyedik évben ismét pótlás és a támrendszer fejlesztése következett. Drótokat feszítettek ki és rögzítettek. Aztán ismét pótolni a kiszáradást, az elfagyást és a lopást. Mert

minálunk így mennek a dolgok. A paraszt ősidők óta előre számol a lopással.

Az első években az ápolás kizárólagosan kézzel történt. A fiatal szőlőt még nem lehet géppel permetezni. A gyomirtót sem bírja még el, így kapálni és horolni kellett. Megszámlálhatatlan órányi kétkezi dolog.

Négy év gigantikus munka, elfáradt izmok, fel-tört tenyerek, sajtó háta, és izzadság és izzadság. Elképesztő akarat és erőfeszítés, amelynek eredménye egy közepes méretű szőlőültetvény. Cabernet sauvignon, minőségi kék szőlő. Egy család jövője, egy nyugdíjas gazda munkahelye.

A szőlő már a negyedik évben hozott egy kevés termést, bár igazán csak az ötödik évre volt várható. De azon a télen elfagyott, így várni kellett még egy évet, hogy haszonnal lehessen szüretelni. Jövőre jobb lesz – mondogatta a gazda évről évre.

A támogatást az állam felerészben állta. A pályázat szerint 45% önrész szükségeltetett, a többit fizették. A feltételek ezenkívül nem voltak bonyolultak, de az ezzel járó adminisztráció... Fogadni is kellett egy pályázati céget. Persze, ők is megkapták a saját hasznukat. A történet mindezek ellenére sikerrel végződött. A hatodik évtől kezdve termőre fordult a terület és az ápolási munka egy részét átvehették a gépek. Élet és munkahely született.

4.

– Pálinkás jó reggelt!  
– Jó reggelt mindenkinek!  
– Mit tölthetek? Gyertek közelebb! Ki mit kér?  
Kávét, pogácsát, egy kis pálinkát?

Az autóban próbáltunk felébredni a testvéremmel. Mint minden szüreten, úgy azon a szeptember végi szombat hajnalon is az álmoság, a hideg, kissé derengő sötétség és a köszönések, kínálások rakták ki mozaikból a teret. Álmosan, fázva és rendkívül durcásan bújtunk el a kocsi jelentette biztonságban. Még az ablakot is felhúztuk ilyenkor. Nemhogy a pálinkát, de még a köszönéseket sem akartuk fogadni. Egymás után érkeztek a mosolygós idősebb családtagok (a fiatalabbak más autókban bujkáltak), akiknek ki-kibiccentettünk és a napszámosok hadinépe, akik felé viszont igen tartózkodóak voltunk. Kicsit talán le is néztük őket akkoriban, bár semmi

alapunk nem volt rá. A gazda fiai voltunk, de a munkában egyenlő emberek.

Aztán valahogy csak kivonszoltuk magunkat. A lecsorgó pálinkák, kávék után megkezdődött az értelmetlen alkudozás. Ki, kivel, melyik sorra álljon? Hányan vigyünk egy sort? Melyik az erősebb oldal? Ki puttonyozzon? Melyik soron? És mikor végre elkezdődött valami munka: Hol a metszőollóm? Nincs vödöröm! Cserélek puttonyt! Ezen a soron kevesebben vagyunk! A sor végén hagytam a sapkám. Ez a vödör törött! Miért nem zsákba szedjük? Hol a puttonyos? Hol a gazda?

Szóval a hajnali indulás a legedzettebb szüretelők kedvét is lelohasztja. Azért valahogy el kezdtek csattogni a metszőollók, teltek a „lukas” „zöld”, meg sárga vedrek. Öcsém gúnyosan meg is jegyezte:

– Nem lukas, hanem lyukas, nem zöld, hanem zöld és nem veder..., de azért minden stimmel - és felöntötte a hátamon lévő fémputtonyra a több kiló szőlőtermést.

A sor végén lerakott, otromba, sokat megélt konténer is elkezdett telni, inkább csak „telegetni”. Az első viccekre egy jó félórát kellett várni. Kezdett hatni a reggeli pálinka, a nap is feljött közben és megindult a szüreti vérkeringés.

– Puttonyos!- hangzott el végre a szokásos zrikáló ordítás a sorok közül. Keresztapám eresztette szélnek mint általában minden alkalommal és mint általában az első viccet is. Ez a kiáltás arra utalt, hogy tele a vödör (akkor is ha csak félig volt) és a puttonyos meg sehol. Noszogató, tréfásan piszkálódó csatakiáltás volt ez.

A puttonyos, ezúttal jómagam pedig megérkeztem. Csakúgy ömlött a nyakamba a szőlő. Egymás után öntötték fel rám a vödöröket. Aztán kész, indulj!

A puttonyozás módszere nem sokat változott az elmúlt ötven évben. Talán ez a munkafolyamat maradt meg a leginkább hagyományosnak. Próbálták gépiesíteni a szőlő kihordását, de nagyon szűkösek a sorok és a rajtra dolgozó emberektől nem nagyon fér el a gép. Továbbá drágább is és igen zajos. A kipufogógáz és a motorhang lerombolja a szüret hangulatát. Szóval a hagyományos családi művelésben megmaradt a puttony.

Változott azonban az anyaga. Ma könnyű fémből készül, vagy műanyagból, régen fából volt. A vastag faanyag nagyon nehéz volt már önmagában, hát még ha nem volt lekezelve és megszívta

magát musttal. Így jött a könnyebb változat és jöttek a gyengébb legények.

A szüreten általában harc folyik a fiatal fiúk között a feladatért. Két fontos dolog miatt is. A sorban haladni és szőlőt szedni rendkívül unalmas és monoton munka. Bele lehet örülni. Ezzel szemben a szőlőt a hátunkon hordani sokkal szabadabb tevékenység és legalább egy kis erőpróbának is beszámít. Nem mellékes a másik ok sem. A sor végén van egy kosár, benne ital és étel. De leginkább ital. A puttonyos bármikor megihat egy fröccsöt a sor végén. Meg is érdemli a kemény fizikai munka miatt. A szedő ezzel szemben csak szünetben, reggeli és ebéd után fér hozzá a finom italhoz.

Szabad munka, nem szól bele senki, de azért van néhány íratlan szabály. Sorok közt mindig a jobboldalon megyünk, itt is érvényesül a jobbkez szabály. Ha szembekerülünk egy társunkkal, mindig az üresen haladó kerüli ki a másikat. Nemcsak az összeütközés elkerülése végett, hanem a kitaposott út hasznossága miatt is. Nehéz a rögzös talajon teli puttonnyal haladni. Aztán a szőlőt minden oldalról próbáljuk felönteni a konténerre, hogy jobban eloszoljon a termés és több férjen bele. A helyes felöntéshez, ami egy-egy suhintással jár, viszont már tapasztalat szükséges. Az először puttonyozók általában ezt rontják el. A fürtök pedig a saját nyakukba és a konténer mellé potyognak. Mindkettő elég kellemetlen. Aztán fél puttonnyal nem indulunk ki a sorok közül, mindig megvárjuk, míg megtelik. És végül, de nem utolsósorban sose szedünk le egy fürt szőlőt sem. Ha elmaradást látunk, inkább visszahívjuk a szedőket. Ez büszkeségből is ered. Nem mondom, hogy komolyan és élesen, de azért van egy kis tréfás szembenállás emiatt a szedők és puttonyosok között.

Amikor úgy nyolc óra felé kezd belelendülni a társaság, jön a reggeli, megtelnek a hasak, a májak. Jóleső érzéssé válik a szüret. Visszaindulni nem nagyon van kedv, lassan is áll vissza a szüret ritmusa. Azoknak, akik nem jártak még igazi szüretben, ami tényleg munka, nem pedig szórakozás (mint ahogy némely népi író heroikusan lefesti ezt és ahogy a nagyvárosi ember elképzeli), számukra a reggeli és az ebéd nyújtotta örömök jelentik az egészet. Jó buli, lehet enni-inni – mondták mindig az évfolyamtársaim a böl-

csészkaron. Ja, kár hogy dolgozni is kell! A végére mindenki olyan hullafáradt, hogy elnyújtózik a szabadban, hazamenni alig akar, vagy éppen tud. Öcsémmel mindig aludtunk a kimerültségtől a szüret utáni késő délután. A másnapi izomlázon túl néha még lábra sem tudtunk állni a nagyfokú igénybevétel miatt. Nem szokta az eke a szántást – hallottuk mindig gúnyolódni az öregeket.

A sorok között azért megy a móka és a politika. Két fontos témája ennek a közegnek. Szidni a kormányt, mert mindenről az tehet, hisz Kádár népe ezt szokta. Kicsit dicsérni az ellenzékét, de leginkább keseregni azon, hogy a rendszerváltás óta milyen módon tönkrement, vagy tönkretették a mezőgazdaságot. Újabban ott van az Európai Unió, ami az ördögtől való. Bár tény, hogy jót ennek a népnek eddig nem hozott.

Megy a heccelés, az élcelődés a másik kárára. Ki a lassabb? Kinek van gyengébb sora? Valaki mindig félvödrot öntöget, de van olyan is, aki a másik szerint kicsi „homokozó vödörbe” szedi csak. A viccek, a politika, a zsörtölődés és az egymás ugratása segít elviselni a monoton munkát. Ki így, ki úgy, valamit mindenki kitalál magának.

Aztán vannak az értelmetlen megrögzött szabályok. Például, ha az egyik sorban mindig lemaradnak, akkor sem cserélünk velük helyet, mert a babona szerint eső lesz. Ezen mindenki jót nevet, bár mindenki be is tartja: sose lehet tudni. Az eső ilyenkor a legrosszabb, ami bekövetkezhet. Emlékszem egy nagy zivataros szüretre, ahol nem elég, hogy mindenki, a vizes szőlőleveleknek köszönhetően még esőkabátban is elázott, de még a kocsik is beragadtak a sárba. Úgy kellett a szüret végén kitolni mindet. Mindig emlékezetes történet marad, amikor az egyik ilyen autótólás után keresztanyám magyarázott nekem valamit és én nem tudtam rá figyelni, mert az arca úgy nézett ki, mint aki egy ventilátorba nézett. És inkább nem mesélem el, mi volt az elképzelésem szerint a ventilátor és ő között. Mindenesetre a barna cseppek az arcán kipukkanó nevetésre ingereltek. Miután elmondtam neki, a sanyarú körülmények ellenére sem állta meg nevetés nélkül. Szóval minden nehézséget át lehet vészelné nevetéssel.

Mikor a karók közt csemegeszőlőt találunk, azt külön szedjük kosárba, hazavitelre. A gaz-

dák régi szokás szerint a borszőlő közé egy-egy csemegeszőlőt ültettek. Gyerekkorom szüreteinek vicces anekdotái közé tartoznak ezeknek a furá beszédes nevű fajtáknak az elnevezésükről szóló legendái. Itt találtam egy Kozma Pálnét, itt pedig egy Irsai Olivért. Ezek a nevek mind egytől egyig csemegeszőlőt jelölnek és egy-egy nagy hírű nemesítő mester játékosságát dicsérik. Mindig nagy poén egy szüreti vendég számára elmagyarázni azt, hogy Kozma Pál, a világhírű „szőlőprofesszor”, mikor nemesítésének gyümölcsét szemlélte, arra gondolt, hogy a feleségéről nevezi el. Szerette párját, így lett az egyik legelterjedtebb csemegeszőlőnk neve Kozma Pálné. Hivatalos neve történelmivé vált, míg a keresztneve megmaradt magának, otthonra.

Azt a történetet még ennél is kevesebben ismerik, hogy az országban elterjedt Irsai Olivér fajta pedig egy a szabadban játszó idegen gyermekről lett elnevezve, aki a vagánysága miatt szimpatikus lett az arra sétáló Kozma Pálnak. Rákérdezett, hogy hívják és a kis Olika teljes nevén mutatkozott be neki. Ilyen szőlők ma is születnek, de sokak nevének eredete elveszik az évek során, legfeljebb sejthetünk valamit. Például az Eszternek keresztelt esetében...

A poének és az anekdoták délutánra elnyomják az ollók csattogását. Vidám hangulat kerekedik, ahogy elérhető közelségbe kerül az utolsó sor utolsó oszlopa. Még egy végső hajrá és megtelik a konténer. Ilyenkor mindenki átesik a fáradtság holtpontján. Felgyorsul még egyszer a munka, mielőtt véget ér a szüret.

Aztán megállnak az ollók, lekerülnek a puttonyok, és mindenki az addig használt, fejre fordított vödörre ül. Ilyenkor kíváncsi szemek vizslatják a konténereket. Vajon mennyi lehet benne? Fogadások köttetnek, viták kezdődnek. A napszámosok felveszik a napidíjat, és azon jár az eszük, hogy vajon a gazda mennyit keresett rajta. Nem tudják, hogy az ő órabérük jobb volt ma, mint a tulajdonosé. A szőlő egyre kevésbé fizet.

Mikorra a nap lemegy, már mindenki az ágyában pihen, jóleső fáradtság száll a szemhéjakra és nehezként húzza egyre lejjebb őket. Csak a gazda van még talpon. Megvárja, hogy a felvásárló lemérje a konténert és elvégezze az adminisztrációt. Aztán a sötétedésig, sőt egy kicsit még azután is, darálja az otthonra szánt szőlőt.

## 5.

Az elmúlt tíz évben gyakran megesett, hogy a vasárnapi ebédnél beszélgettünk arról, hogy megéri-e egyáltalán a szőlőtermesztés. Azt tudtuk, hogy a környéken lévő néhány pincegazdaság nyereséges. Olyan vállalkozásokról van szó, amelyek saját maguk művelik meg a szőlőt és termelik, illetve palackozzák a bort. Néhány ilyen sikeres vertikális gazdaság maradt csak meg a rendszerváltás óta. Nekik a megváltozott vásárlási szokásokkal, az ismeretlenséggel és a külföldről beáramló tömegborokkal kell évről évre megküzdeniük.

A rendszerváltás óta igencsak megváltoztak a fogyasztói szokások. Az emberek jelentős hányada jobbra a szuper- és hipermarketeket látogatja. Egy-két kisebb áruházlánc fennmaradt ugyan, de mind többen és többet megyünk a nagy áruházakba. Ez igaz a borvásárlási szokásainkra is. A gigantikus multiknak olcsó tömegmárkákra van szükségük. A borból olyat keresnek, melyből sok azonos minőségű palackot tudnak rendelni. Ezt a mennyiséget pedig egy kis pincészet nem képes kitermelni, vagy a felvásárlás többféle forrása miatt nem képes azonos minőséget garantálni. Ha a néhány hektáron termelő gazdától vásárolja a szőlőt, akkor a művelés különbözősége miatt különböző minőségű borokat kapnak. A multinak az ezer kartonszámra rendelkezésre álló azonos kell.

Ne felejtsük el továbbá, hogy a globális piacgazdaság és az Európai Unió versenye is felkészületlenül érte a kis pincészeteket! Az Európában élő, jó vagy gyengébb minőségű bort palackozó gazdaságok, a mezőgazdasági dotáció mértéke miatt olcsóbban tudnak egy palack bort a magyar áruház polcára kitenni. Az Európai Unióhoz való csatlakozásunkkor aláírtuk azt a szerződési feltételt, hogy a földalapú támogatás csak lépésről lépésre éri el az uniós normát. A francia családi gazdaság például kap annyi támogatást, hogy a gazdának ne a borból kelljen annyi profitot kivennie, ami a megélhetéshez szükséges. Azaz olcsón, kevés haszonnal adja el a létrehozott produktumot, mert a földalapú támogatásból majdnem meg tud élni. A magyar gazdának ez nincs, illetve kevesebb jár. Ezért ő a borból akar közvetlenül megélni, így a haszon annak árában jelentkezik. Tehát drágábban kell a

kereskedőnek eladnia. Mintha versenyt futnánk, és hátrábbról indulva kellene utolérni az ellenfelet.

A magyar bor adójában évek óta bele van építve a marketingdíj. A jó bornak is kell a cégér – változott meg a mondás mára. A befizetett adóból viszont nem látszik az állami marketing sikere. A reklám csupán néhány kiemelt fontosságú borvidéken megtermelt fajtára jut. Így a mátraaljai pincészetek is inkább a helyi piacra próbálnak betörni, és a kisboltokat elérni. Több-kevesebb sikerrel.

A horizontális, azaz csak a szőlőműveléssel (borászattal nem) foglalkozó gazdaságoknak még nagyobb problémákkal kell szembenézniük. A felvásárlásba beékelődő, onnan hasznot húzó vállalkozások, a túltermelés és a régi piacok (KGST) elvesztése kiszolgáltatottá tette a gazdákat. A felvásárlási ár így lefelé változott az elmúlt években. A Cabernet Sauvignon szőlőért 2000-ben még 80-90 forintot is lehetett kapni, 2009-re pedig 40 forintra csökkent a felvásárlási ár.

De térjünk vissza a vasárnapi ebédhez és számoljunk csak egy kicsit! Egy hektár szőlő termésátlagos durván 12 tonna. Ha a kezdetben fizetett 80 forintos felvásárlási árral számoljuk, akkor 960 000 forint a termés utáni éves bevétel. Ebből le kell vonni a 300 000 forintos művelési költséget (permetezés, kultivátorozás stb.), a napszamosok és a szüret árát (mert mindent, így a metszést és a szüretet a gazda egyedül vagy a családjával nem bírja megoldani), akkor marad közel félmillió forint. Ha ebből még lejön a benzinköltség és más egyéb kiadások, akkor is marad körülbelül 400 000 forint haszna a gazdának. Egy hektáron legalább 600 munkaórája van a gazdának egy évben. Ebből könnyen kiszámolható, hogy 666 forintos órabérért dolgozott a gazda. Hozzáteszem, ideális esetben.

A 2009-es évben a megnövekedő művelési költségekkel, benzinárakkal, az inflációval és a felére csökkenő 40 forintos felvásárlási árral ez a munkadíj 300 forintos órabért jelent. Ami kevesebb, mint amit a napszamos megkeres. Ebből megélni akkor sem lehetne, ha egész évre és 8 óras munkára számolnánk.

Azt mondhatjuk tehát, hogy míg az ezredfordulón a csupán szőlőtermeléssel foglalkozó gazda egy jobbfajta diákmunkával azonos mér-

tékben keresett, mondjuk egy gyorsétterem csoportvezető pozíciójával azonos módon, illetve megkereste a napszámos bérét, addig tíz év alatt ez a fiktív munkabér a felére csökkent, azaz még egy szórólapozó diákmunkával sem vetekedhet. Így a fiú jobban jár, ha elhagyja a tájat és szégyenszemre mosogatni áll.

A gazda így valójában, közgazdasági értelemben, nem gazda. Igaz a régi mondás: aki dolgozik, nem ér rá pénzt keresni és meggazdagodni. De ebben az esetben nemhogy meggazdagodni, de megélni sem lehet a szőlőművelésből.

Ezekután felmerül a kérdés: miért csinálja még, aki csinálja? Ezt nekiszégezttem apámnak is. Aki tömören válaszolt:

– A munka miatt. Otthon üljek tétlenül? És a remény, hogy jövőre jobb lesz!

6.

A falugazdásznál jártunk.

– Jó napot kívánok!

– Jó napot! Á, maga az Oszkár fia, ugye! Megismerem, mert gyerekként sokat láttam a szőlőben. Üljön csak le! Miben segíthetek?

– Szeretnék érdeklődni a kivágási támogatásokról!

– De nem maguknak igaz? Az apja rengeteget dolgozik, ismerem jól. A múlt héten is beszéltem vele.

– Csak érdeklődés szintjén. Milyen lehetőségek vannak?

– Az Európai Unió elkülönített egy alapot. A túltermelés miatt van erre szükség. Aki nem tudja, vagy nem akarja már művelni, annak fizetnek a kivágásért.

– Milyen idős szőlőkre van kivágási lehetőség?

– Leginkább az előregedő vagy korszerűtlen fajtákra. Meg kell felelni néhány feltételnek, és 10 hektárnál többre egy ember nem adhatja be. Maximum három millió forint az összeg, de inkább kevesebb kell számolni. Ezek a rövid részletek, de tudok róla adni egy írásos anyagot.

– Ha teszem azt, a tizenegy éve telepített cabernet sauvignon szőlőnkre adnánk be?

– Elvileg van rá lehetőség, de gyakorlatilag nem. Az idén a tavalyi és a tavalyelőtti igényléseket bírálják el pozitívan. Sorban állás van, ezt meg kell érteni. Ráadásul tíz borévet kell számolni és az ugye nem egyenlő a tíz évvel. Azaz

két, három év múlva lehet csak megpróbálni, de a cabernet korszerű szőlő, így a sorban hátrébb kerül.

– Ilyen sokan vannak?

– Igen, sajnos sorban állnak az igénylők. Pénz azért van bőven, de várni kell.

– Kik adják be az igénylést?

– Jobbára olyan örökösök, akik már nem akarják művelni a szüleik szőlőjét.

– Idősebbek nem?

– Ritkán. Ameddig tudják, csinálják. A nyugdíjból élnek, de dolgozni szeretnek. Így szokták meg. Addig érzik az életet, míg dolgoznak. Ez már ősidők óta így van.

– És telepítések folynak ma?

– Nagyon kevés igénylés van, de a keret is nagyon szűkös. Azért ismerek egy-két fiatal gazdát is, akik tovább viszik az örökséget, esetleg telepíteni szeretnének. Ritka, de van.

– Sokkal több kivágási igénylés van, mint telepítési?

– Persze. Tízszerese legalább, de lehet hogy sokkal több.

– Elfogy a szőlő a Mátraalján?

– Azért azt nem hiszem. Legalábbis remélem...

A falugazdász borús arccal gondolkodott el.

„Egy szőlőtőt hoztál el Egyiptomból. Népeket üztél el, ezt meg elültetted. Helyét elegyengetted, gyökeret vert, és ellepte a földet. Árnyéka hegyeket borított be, vesszői vetekednek a hatalmas cédrusokkal. Indáit a tengerig növesztette, hajtásait a Folyamig. Miért romboltad le kerítéseit, hogy szedhessen róla, aki csak arra jár?! Lerágja az erdei vadkan, és lelegeli a mezei vad. Seregek Istene, fordulj hozzánk! Tekints le az égből, lásd meg, és gondozd ezt a szőlőt! Oltalmazd, amit jobboldal ültettél, és a fiút, akit magadnak neveltél! Pusztuljanak el dorgálásodtól, akik fölperzselték, levagdalták” (Zsolt 80)

7.

Szombat délelőtt érkeztünk Gyöngyösre, gyermekkorai otthonomba kocsival. Hátraludt a két gyerek, de ahogy megálltunk rögtön ébredezni kezdtek. A feleségem morgolódott, hogy minek állítom le a motort, nem aludták ki még magukat. A kaput nyitó anyám viszont nagyon örült az unokák nyiladozó szemeknek. Most aztán nagymama lesz! Szomorúság, hogy csak egy hétvégére

maradhatunk, de minden együtt töltött időt meg kell becsülni.

Apám a kiskertből jött elénk. A fiam annyira örült neki, hogy nekiszaladt a nagypjának. „Tata, tata” kiabálta. Az első tíz szóban volt, amit megtanult. Apám lerakta a horolót és felkapta az unokáját. Még alig múlt két éves, de nagyon jól megértették egymást.

A lányomat anyám kezébe adtuk, hogy ki tudjunk pakolni. Ő még csecsemő volt. Keveset sírt, erős kis élet nyiladozott szívében. Rámosolygott a nagyanjára. Valamit értett egymásból a két nő. Az idők nagy találkozása volt ez a pillantás.

Közben a nagypapa és a fiúunokája, kiknek mindkettő az egyetlen volt, kézen fogva a kiskert felé vették útjukat. A gyerkőc mindenre kíváncsi volt, Tata pedig mindent meg szeretett volna neki mutatni.

– Szeptemberben jössz majd szüretelni. Csinálok neked egy kis puttyont – tréfálkozott az öreg.

– Én is akajok! Apa szüretelni akajok! – futott hozzám a felbuzdult első vérem.

Az evés-ivás után, apám a pincébe hívott. A cabernet bort kóstoltgattuk. Az áldott és átkozott cabernet szőlő borát. Finom és erős volt, mint a vörös hegyi borok legjobbika.

– Gondolkoztunk azon, hogy mi lenne, ha kivágnánk a szőlőt. A cabernet szőlőt - jelentette be apám, amúgy szenvtelenül, ezt a sorsfordító mondatot.

Végig érzélem nélküli maradt, mert már régen végiggondolta ezt az egészet. Sok mindent megélt már, gyerekként a bombázást, németeket, oroszokat. Fiatalon a forradalmat, középkorúként egy biztonságos rendszer összeomlását. Most vénségére meg a szőlőtermelés tragédiáját. Neki már újat nem sokat lehetett mutatni.

– Hát vége? Nem csináljuk tovább? - ittam rendesen a bort.

– Nem tudom, van-e értelme. Látjátok, hogy én mindent megpróbálok. De azért még gondolkodom rajta – mintha magyarázkodott volna, de nem volt miért.

Egy muslinca szállt a poharam szélére. Ő is szomjas volt, inni akart a nemes nedűből. Hagy-

tam egy kicsit élni. Most már kezdetem sajnálni, hogy annak idején nem jöttem haza, művelni a szőlőt. Hátha többet tudtam volna segíteni! Elhessegettem az állatot, de az minduntalan visszaszállt. Szívós egy faj, mondhatom.

– A két kis szőlőt megtartanánk, hátha... Valami kell, hogy maradjon. Nekem is kell a munka! – hadarta határozottan. A muslinca pedig ismét visszaszállt.

– De azon agyalok, hogy a cabernet-t be kelene adni kivágásra. Fizet érte az állam - folytatta egy korty szünettel.

– Ugyanaz fizet érte, aki fizetett a telepítésért? - fortyantam fel dühödten, és ezúttal kivételesen én töltöttem a poharakba. A sajátomat színültig.

– Majdnem. Az Európai Unióból jön a pénz. Fizetnek, hogy kivágjam... - egy kicsit elmélázott – és a faanyagot is el lehet adni tüzelőnek. Na meg a föld megmarad. Az sokat ér bizisten!

– És a többi szőlő?

– Úgy gondoltam az olaszrizling megmarad. A rizling a legjobb magyar fröccsbor.

Ebben, mint mindig, megállapodtunk. Ismét töltöttem és szótlánul iddogáltunk. A kortyok szünetében a homályos és piszkos poháron keresztül néztem a vöröslő tiszta isteni nedűt. A bor szűztiszta volt, de a pohár, a keret, amibe beleerőltetjük piszkos és becstelen.

– A részleteket majd, ha itt lesznek az öcsédék, megbeszéljük. Minek nekem annyi szőlő, nincs munkaerő, aki megművelje. Nem éri meg. Átveszik vagy nem, mindig bizonytalan. Nem bírjuk anyáddal ketten már. A másik kettő viszont megmaradna.

Aztán elgondolkodott. Határozatlan volt.

– De azért egy évet még várjunk! Hátha jobb lesz jövőre! Sosem lehet tudni...

A remény és a hagyomány szüntelen jelen van ezen a tájon. Áthatja a földművelők lelkét, akik továbbörökítik ezt az érzést akkor is, ha nem akarja a következő generáció. A szőlőt ki lehet pusztítani, de a reményt és a hagyományt nem. Sosem lehet tudni, lehet, hogy jövőre jobb lesz... A bor íze egy kicsit megkeseredett a számban.

Dunakeszi – Gyöngyös

## Kölcsönös áthatás – egy őskori eszme a magyarban

Marx azt tanította, hogy a termelőerők fejlődése önműködően fejleszti a társadalmat: több gyár – növekvő gazdaság és gazdagság = közboldogság. Az eredményt ismerjük: csőd.

Másként kell gondolkodni?

Régen úgy tudódott, hogy a Nap forog a Föld körül. *Kopernikusz* (1473–1543) rájött, hogy a Föld kering a Nap körül. Vad viták robbantak ki, mire elcsitultak, kiderült, hogy az igazság nincs egyik oldalon sem: a Naprendszer egésze közös tömegközéppont körül mozog, melyet a rendszer összes tagjainak kölcsönhatása határoz meg. Az egész rendszer pedig a Tejút egyik csillagkarjának része, annyira messze a központtól, hogy onnan nézve mindegy, mi kering mi körül.

A marxisták hallottak a dialektikáról, harsogták is, de összetévesztették a harccal. A természetben nincsen harc, rég szétesett volna, ha részei nem kölcsönös áthatásban állnának egymással. Lényegében erről beszél a fizika, amikor hatás–ellenhatásról vagy pozitív és negatív töltésről szól.

*Hérakleitosz* úgy tartotta, hogy „*az ellentétekből a legszebb az összhang*”, továbbá: „*Hádész és Dionúszosz, akiért rajonganak és örjögének, ugyanaz.*”

*Jakob Böhme* (1575–1624) suszter, az Újkor egyik nagy keresztény misztikusa így írta le a közös vagy kölcsönös áthatást: „*minden azonosnak tartott minőség középpontjában lappang ellentét, és minden ellentétesnek tartott minőség középpontjában azonosság, ezért azok sem teljes azonossággá, sem ellentétté nem tehetők, tulajdonságaik kölcsönösen áthatják egymást, ezért egyesíthetők*”. Hamvas Béla szerint ez az egységlogika alapja.

*Arisztotelész* logikájának alapszabálya  $A=A$ : asztal egyenlő az asztallal és semmi mással. Az elhatárolásra igen alkalmas szabály, ám végső fokon tautológia.

Az egységlogika *Arisztotelészt* elfogadja, sőt az analógiát is magába foglalja. Az analógia – magyarul rokonítás – szerint bár minden különbözik, a mélyben mégis csak egy, így kapcsolatban állnak egymással az ízek, az elemek, a fémek, a csillagok, az erények, a vétkek, a színek stb. A létezők tulajdonságai kifejezhetők a minőségi matematika számaival. Az analógiára épült az alkímia, a művészet, különösen a költészet. A művészet „nem értése” részint az izmusok cégére alatt űzött szélhámosság, részint az analógiás – jobb féltekés – gondolkodás visszaszorulásának következménye.

Az analógiás gondolkodás a történelem beláthatatlan mélyének hagyatéka. Áthatotta az Egyiptomtól Kínáig s Japánig terjedő ókori térség szellemiségét. *Nan cs'üan* zen mester a Ki volt Buddha? kérdésre így válaszolt: „*Ki nem volt Buddha?*” Egy másik helyes válasz: „*Szezámmagos pogácsa.*” *Csuang ce* így sóhajt: „*Azt szeretném barátomnak, aki tudja, hogy az élet és a halál egy.*” *Padmaszambhava* tanítja a Nyílegyenes ösvényben: „*Ne tégy különbséget erény és bűn, hírnév és gyalázat, jó és rossz között.*”

Miért ne? Mert a különböző jelenségek végső fokon az Egyetlen valóságba, Istenbe torkollnak.

\*

A kereszténység nem elvont istenségben keresi az egyensúlyt. Krisztusban – a valóságos Istenben és valóságos emberben – az ellentétek összhangzása a szeretet. A zsidók egyszerűen kitaláltak, amit tisztátalannak tartottak. Őket idézve ironizál Jézus önmagán: „*falánk, borissza ember, vámosok és bűnösök barátja!*” Igen, Ő szóba állt idegenekkel, sőt, szamaritanusokkal, utcanőkkel. Máténál olvassuk: „*Jézus kinyújtva kezét, megérintette – a leprást! – és így szólt hozzá: »Akarom, tisztulj meg!«* (Mt 8,3)

A személy legérettebb alakja a szent, aki az ellentéteket magába fogadja. A rossz elől nem fut el, hanem jóra fordítja. Így cselekszenek korunk és minden idők nagy gyóntatói, lélekmesterei és jótevői.

Kölcsönös áthatásukban szemlélték az ókoriak a számokat mint minőségeket. Az egy egységi magában az összes számot, ezért Isten száma; a *kettő* az ellentét, a feszültség, ugyanakkor az egységre törekvés száma; a *három* az előző kettőt magába foglaló tökéletességé; a *négy* a teljességé; a *tíz* az első négy szám egysége. A többi szám az ő vegyülékük. Mindez anyanyelvünkben hiánytalanul fennmaradt és ezernyi szópéldán egy elemista is kimutathatja.<sup>1</sup>

A kölcsönös áthatás nemcsak az ókori szám-tudománynak, világszemléletnek, hanem a magyar nyelvnek is alapvonása.

Kezdjük azzal, hogy nálunk a szófajhatárok lazák. Igen sok az igenévszónk: *tér, túr, tár* stb., melyek egyszerre bírnak e kétfajta jelentéssel, akár az összes névszónk, amelyek mind képesek jelzői szerepre: *újságpapír, vezérkos, hétfejű*... Nálunk a milyenség belül van, ha van, s nem névelőkben, végződésekben mutatkozik meg.

Köz szavunk jelent hézagot, keskeny kis utcát, szóval elválasztást, ugyanakkor *közvetít* a részek között. Ezért gyöke a *közlésnek* és a *középnak*, a részek nyugvópontjának. Elidegenedésének is, a *közönynek*, meg szívmelegének: a *közösségnek*. A közösség egybeforraszt, rendet teremt az elkülönült egyének hóbörgő-hadakozó viszálykodásában. Mondhatjuk, hogy a szabadság alapvető szabálya a közösség a maga kifinomult, hagyományaival, értékeivel és céljaival. És ha már a köz és szab gyökök kapcsolatánál tartunk, fölmerül, hogy a közösség kordába szorítja az egyént. Így igaz, és jól teszi, hiszen az egyén folyton egy akar lenni, mindenkitől különböző, különb, mi több, az összes többinél nagyobb, mindenkit és mindent magába foglaló, egy/esítő. Régi szóval: isten. A volt keresztény kultúra helyén haldokló civilizáció több milliárd elvadult egyén-isten csatatere, akiknek egyetlen közös tulajdonsága a benső üresség, mivel se Istenről, se emberről, se önmagukról nem tud-

nak semmit. A közösség telítettség. Ugyanis úgy korlátozza az egyént, hogy segíti személylyé, gazdag kapcsolatok szövögetőjévé fejlődését: magasabb létformába emeli. Világosabban szólva megtanítja szeretni. A szeretet pedig a legmagasabb tudás, ember- és istenismeret, hiszen Isten maga a szeretet, az ember pedig az ő képmása. Ebben a tudásban ismerjük meg az igazságot, Isten másik tulajdonságát, ami szabaddá tesz bennünket, mert megszabadít a hazugságtól, viszálytól, irigységtől, gyűlöletől.

Kizárná egymást az *érzelem* és az *értelem*? Mindkettőnek az *ér* a gyöke, akár az *érdeknek* és az *értéknek*. Az előbb láthattuk, hogy a szeretet nem egyszerűen érzelem, holmi titokzatos benső lobbanás, hanem Isten- és emberismeret. Szív tudás, persze, hogyne volna az, akár a szép és a jó öröme. Ha a szív tudás bölcsességét az igazságról, szeretetről, jóról és szépről korunk hasonló, posztmodern joggal, pedagógiával, filozófiával, esztétikával aszalt tudományának fogalmaival és gyakorlatával, minden világos lesz. (hiányzik az állítmány!?)

Az értelem az ész és a szív tudásának egysége, akár az érzelem, de az előbbiben az észen a hangsúly, az utóbbiban a szíven.

*Lett* – múlt a jövőben.

*Idő* – micsoda érzékletesség lakik nálunk e sokak számára oly elvont fogalomban! A CzF. (??) írja: „*Tiszta gyöke az egyszerű i v. ü hang, mely mozgást, menést, haladást jelent, s megvan az i-get (v. ü-get), i-deg, illan, indul, ireg, izeg szókban. A szláv ljeto, hodina, godina, melyek időt jelentenek, szintén mozgást, haladást jelentő gyököktől származnak. Ezen i, valamint a szanszkritban, hajdan igegyök volt, s részese sülője legegyszerűbben i-ő, azaz mozgó, menő, haladó, s d közbevetéssel lett i-d-ő, mint: ken-ő ken-d-ő, sül-ő sül-ő, sül-d-ő, tül-d-ő, ben-ő ben-d-ő stb.*” A d sem üres töltelékhang, hiszen a kemény t zöngés párjaként szintén mozgást, cselekvést, működést segít kifejezni igekepzőként: „*tol-d, kér-d, vag-d-al, szab-d-al, dogál, dögél, dögél, mint: áll-d-og-ál, jár-d-og-ál, men-d-ég-él, d) dokol, dököl, dököl, mint: ful-d-ok-ol, hal-d-ok-ol,; e) dúl, dúl, mint: for-d-úl, kon-d-úl, gur-d-úl, csön-d-úl, pën-d-úl,; f) dít, pl. for-d-ít, kon-d-ít; g) ódik, ódik, mint: fon-ó-d-ik, zár-ó-d-ik, stb.*” Mind ebből az is kitűnik, hogy ami történik számunkra,

<sup>1</sup> Bővebben: Cz. G.: *Beavatás a magyar észjárásba*, Cz Simon Könyvek, Bp, 2009.



A kölcsönös áthatás gyönyörű életpéldája, hogy a férfi csak férfi és a nő csak nő. Akkor lesznek apává, anyává, amikor gyermekük szü-

letik. Ki szüli az apát és az anyát? Csak nem a gyermek?

(344. Beavatás)



## „Ég szülte Földet, Föld szülte fát...”

Érzelmiségünkkel kötődünk a közösséghez, az ész csak odakapcsol

... Fa szülte ágát, / Ága szülte bimbaját, / Bimbaja szülte virágját, / Virágja szülte Szent Annát, / Szent Anna szülte Máriát, / Mária szülte Krisztus urunkat, / A világ megváltóját. Ez a búcsúszentlászlói, Erdélyi Zsuzsanna által közzétett népi imádság közösségi hitvallás keresztény létünkről, imaként felelet az Égnek, és egyúttal benne rejlik, ki tudja hány ezer éves népi-nemzeti létezésünk. Szövege átfogja világunkat a kezdettől a máig, sőt Jézus küldetése miatt a világ végezetéig. Elmondhatná ezt az imádságot akár lengyel, norvég, spanyol ember is, bárki keresztény, hiszen számukra is minden szava érvényes lenne, de mivel nálunk keletkezett az ima, a magyarságunkban rejlő egyetemesség csodaszép kifejezője. Arra világít rá, hogy népi-nemzeti létünk nem földhöz ragasztó erő, nem az egyetemesség korlátozója, hanem éppen annak termő szerveződése.

Imádságbéli világfánk mutatkozzék meg közismert történetünk dimenziójában is! Bosnyák Sándor tárta elénk alábbi példánkat, egy klézsei születésű hagyományörzőtől gyűjtve a mondát:

„Azt mondják, hogy azt még Szent László király ültette vót. De az ulyan fa, annak emlékére ültette, mikor kiverte az idegeneket az országbúl. De mikor még jöttek a tatárok, akkor még elfogott száradni. Mikor még azt is kihajtotta, még kiszöldült. Ha jöttek a törökök, akkor még kiszáradt. Mikor kihajtotta a törököt az országból, akkor még kiszöldült. Mikor a németeket verte Rákóczi, akkor szépen kiszöldült, és aztán utána, mikor Rákóczinak leverték a katonáit, akkor kiszáradt. Mikor negyvennyócba Kossuth katonái jöttek, akkor még kiszöldült, de aztán még kiszáradt, és úgy maradt szárazon mind máig, és ki tudja, ki fog-e zöldülni vaj eccer?” Bizony, ki, bízhatunk benne, hiszen mind az istentagadó kommunizmus, mind a pénzimádó kapitalizmus ellent nem állhat Szent László követőinek! A történelmi teleket követik a tavaszok.

A népi imádság fának láttatja létünket. Szerves folyamatnak tehát, vagyis kimondatlanul arról tanúskodik, hogy velünk is terve van a Teremtőnek, létünk nélkül szegényebb és gyengébb volna a világ. Bűn tehát a népet, a nemzetet lezüllesztő, szétdaraboló, szerves felépítését tönkretévő mindenfajta megnyilvánulás.

Világfánk rendeltetése, hogy az Ég felé tör, afelel tárukozik ki. Ám saját erejéből a teremtmény, így egy nép is, az Eget soha el nem érheti. Ezért aztán az Ég lehajolása, az Ég ajándéka, hogy a viládfa isteni, jézusi gyümölcsöt tud teremni. A fa „anyaga” is ezért lehet már az Ő Szent Keresztjének fája. Mi is részt vállalunk ugyanis Megváltónk keresztjének ácsolásából. Sajnos. Mi is ott tevékenykedünk az Ő felfeszítésénél, de mi is részt veszünk szenvedésében, mi is vele halunk meg és támadunk fel. Azzal, hogy világfánk gyümölcse Ő, fánk is a kinyilatkoztatás fájává lett. Óáltala, kegyelméből és szeretetéből.

A viládfa további jellegzetessége, hogy nem mutat sehol sem durva törést, választóvonalat. A kereszténnyé válást sorsfolyamatnak láttatja. A kifejlődött fa úgy kezd el termést hozni, hogy a bimbójából kinyíló virág megszemélyesül, megnevesül, sőt „megtulajdonnevesül”. A virág Szent Annává, Szűz Máriává válik, a gyümölcs Jézussá egy egyszeri, égi megtermékenyülés eredményeképpen. Ez a metafora a kereszténnyé válás gyönyörű valósága! De figyeljük meg: a fa nem megy át előzetesen egy különleges alkalmassági változáson, hogy megtermékenyíthesse az Ég. Pusztán meg kell maradnia élet-erős fának, s a többi elvégzi az égi kegyelem. A népi közösségi forma tehát tökéletesen megfelel a kereszténnyé válásnak, annak ellenére, hogy vadhajítások, terméketlen fattyúhajítások épp a termékenység miatt az életéből kiiktathatók.

Vannak olyan észjárásúak, akik világfánkat csak úgy tudják elképzelni, hogy a nemzet ke-

reszténnyé válásával választóvonalat húznak történelmünkbe. Frontot nyitnak a kereszténység előtti és abbéli világunk között. Egészében megtagadják, ami ős és ó, és a keresztény vallásra nézve károsnak, sőt kifejezetten sötétnek, babónásnak tartják mindazt. Ám ha egy felnőtt embert keresztelnek meg, felejtse el gyermekkorát, diákéveit? Tagadja meg emlékeit, élményeit? Nyilván nem. Tekintsen rájuk attól fogva Jézus Krisztus-i szemmel, és kész, minden mehet tovább. Aki elvetendőnek, haszontalannak tartja népe nem keresztény múltját, a világfa törzsét odvasítja, mert kivágja belőle a számára szükségtelen évgyűrűk fáját. Pedig azok is arra kellene, hogy a gyökérből az éltető víz és tápanyagok a koronába jussanak. (Milyen szép egyezés, hogy a világfa élő kupoláját koronának nevezhetjük!) Továbbá az odvas fa a szilárdságát is elveszti, és könnyebben elbánhat vele a vihar. A vihar jelentkezése pedig, sajnos, majdnem mindennapos tapasztalat.

Aki viszont azt vallja, hogy a kereszténység tette tönkre magyarságunkat, szintén választóvonalat húz múlt és jelen között. Az ilyen gondolkodású ember lehántja a fa törzséről a keresztényi kor fatermését, háncstalanná, védtelenné teszi a törzset. Sőt, a fa növekedését lehetővé tevő sejtgyűrűt semmisíti meg. Könnyű belátni, hogy a világfa így biztosan elpusztul. Az ilyen gondolkodású embernek ajánlom, naponta imádkozza el itt idézett imádságunkat. Ha az egyháznak nem tud hinni, legalább higgyen népünknek!

Mindkét meggyőződésnek szép számú a tábor. Az elsőnek leginkább az értelmiségiek körében, hiszen az ő személyes műveltségük, az úgynevezett magas műveltség erősen individuális gondolkodással párosul. Életük folyamán a sok képzésnek az a velejárója, hogy a ráció válik tanulási folyamataik során az elfogadás egyeduralgó szűrőjévé – ez teszi őket szó szerint értelmiségivé -, miközben eltűnik lényükből „érzelmisségi” voltuk. Márpedig az „érzelmisségünkkel” kötődünk a közösségekhez, az ész csak oda kapcsol. Az értelmiségi könnyen úgy jár tehát, hogy nem hisz őseiben, hőseiben úgy, mint egy gyermek, és mindig racionális kifogást keres, miért nem vállalja szívből őket. Ezt azért, mert pogány volt. Azt azért, mert katolikus volt. Amazt azért, mert mondjuk, elvált volt. Pusztán földi ha-

landóknak tartva őket tekint rájuk, és nem úgy, mint világfánk éltetőire, a minket tartó, megtartó ágak és törzs személyi alkotóira. Az egyoldalú szemlélet az illető személy üdvösségére nézve nem jelent veszélyt, ha személyesen kötődik Jézushoz, illetve a szeretet vezérli tetteit, de ne felejtsük el:

**Mindnyájan világfánk alkotói vagyunk, nemcsak önmagunkért vagyunk felelősek!**

Ha az értelmiségi személy ráadásul keresztény értelmiségi, nála a nem keresztény eredetű népi hagyománytól való idegenkedés teológiai megalapozottságú. Ilyenkor felmerül mítosz és kinyilatkoztatás viszonyának kérdése. A keresztény értelmiségiek egy része úgy tekint a mítosyra, mint a kinyilatkoztatás igazságainak elkenőjére, összezavarójára, holott kinyilatkoztatás és mítosz a kereszténységben is jól megfér egymással. A kinyilatkoztatás hitünk vázát, gerincét adja. Biztos tartást nyújt neki. A kinyilatkoztatás személyes üdvösségünk Istentől kapott módja. Isten szándéka egyértelmű vele. A mítosz a közösségben – településközösségben, népben, nemzetben – élő emberek együttes megnyilatkozása, még ha nyilván egyes személyek által fejeződik ki leginkább, és nem „kórusban”. Földi létünk „isteni színjáték”, ezért a mítoszban – akár szóban, zenében, akár tárgyi alkotásban, akár mozgásban nyilvánul meg -, a Rendező akarata, terve rejlik. Így bár legtöbbször laikus módon mutatkozik meg, de nem profán. A mítoszt a „színjátékos” játékanak tarthatjuk, ily módon Istennek szóló felelet, tehát szakrális töltése van. Közösségi és igeszerű felelet. Népigé. Aki tehát csak a kinyilatkoztatást választja, vagyis a mitikus hagyományokat elveti, bár ezzel sem feltétlenül sodorja veszélybe személyes üdvösségét, de nem vesz részt a „színjátékosban”. Élete monodráma, és így népét, világa fájának „összműködését” nem igen segíti. Holott hát az iránt is felelősségünk van.

Az egyházellenes vagy a keresztény egyházat mellőző ösködők, kik az elmúlt ezer évet hántanak le világfánkrol, a kinyilatkoztatás isteni segítségét mellőzik, mert azt vélik, a hajdan volt világunk az aranykor, a Paradicsom, és azt kell újra úgy megvalósítani. Pontosabban fogalmazva, azt gondolják, hogy a feltételezett akkori hitvilág és életmód adja magyar létünk értelmét,

velejét. Az dicséretes, hogy az ősködők létünk gyökérzetét intenzíven próbálják használni, de mivel világfánk folyamat a tér-időben, el kell fogadni, hogy van egy jól megfogható „pillanata” világfánk égi megtermékenyülésének, és ez az időpont nem tolható el önkényesen az időben. Ez az időpillanat - mert akár egy évtized is csak pillanat az évezredek özönében -, nem az a pillanat, mikor egy nép, néptörzs első tagjai Krisztus követőivé válnak. (Esetünkben, mikor például a szkíták földjén tértett Szent András, vagy régészeti leletek bizonyítják, hogy voltak Jézust követők az avarok és Álmos, Árpád, Zoltán idejében.) Azok az évtizedek jelentik azt a pillanatot, mikor a nép társadalmat alkotó százazrei keresztény álladalomba szerveződnek. Tér és idő korlátjai között csak így szerezhet tudomást a világ egy-egy nemzet Krisztusba öltözéséről. Ez az évszázados pillanat nálunk a Gézától Szent Lászlóig tartó idő, amely során a külsődleges kereszténység bensővé vált. Ennek az időnek három géniusza Szent István, Szent Imre és Szent László. Velük kezdődne el a magyar létezés szempontjából káros idő? – miként az ősködők vélik. Ez tévedés. Nem kétlem, a tér – idő korlátaival járó kínok és bűnök – az ellenséges politikai erők akciói, a benső meghasonlások, a pénzforgalom aljasságai, a járványok és egyebek – nem kímélték a keresztény kor magyarságát sem. Rengeteget szenvedtünk, ez tény. De mindez jézusi sorssá válhatott, ha a szenvedést kiemelve a bűnből, áldozatként egyesítettük a Megváltóéval. Akkor mindig bekövetkeztek a feltámadások, megújulások. Ha nem így éltük meg, egyből megmutatkoztak a nemzet pusztulásának jelei. Krisztusba öltözésünket tehát a balsors kezdeteként illetni, tévedés.

Szinte máris hallom az ellenvetést: „Krisztusba öltözésünk előtt éltünk igazán bátor, becsületes és népünk tehetségének, hajlamainak megfelelő életet! Nem voltunk mindent tűrő birkák, hanem sólymok és párducok!” Erre azt felelem, Hunyadi, Zrínyi, Mindszenty sem volt mindent tűrő birka, hanem keresztény világunknak volt rendíthetetlen hitű sólyma, párduca! Másrészt még azt is kijelenteném, hogy keresztényként is lehetett, és ma is lehet természetes, a természettel harmonizáló életet élni, sőt egyetlen evangéliumi idézet sincs, amely ennek ellentmondana! És azt is tart-

suk szem előtt, hogy bár lehet minden másféle embert felebarátként tisztelni nem keresztényként is – gondoljunk az indián törzsekre, a buddhistákra és más egyéb hitben élőkre -, de az a hit, hogy Jézus Krisztus az egész világ megváltója, és benne mint főben összpontosul a teremtés, ez páratlanul egyetemes, nagyszerű égi üzenet és megjelenés. Nemcsak az emberek közötti, horizontális egyetemességet foglalja magában, hanem Ég és Föld, Isten és ember viszonyában is mindenkire érvényes. Igéiben a magyarázó emberi elme korlátjai ellenére is kikezdehetetlenül egyetemes. Oly módon az, hogy a teremtményi változatosságot és gazdagságot nem szünteti meg. Hiába fordul tehát népünk nem keresztény múltjába mintáért az istenkereső ősködő, életmódmintákat találhat ott, életvezetési erkölcsi elvekre is rádöbbenhet, de csak Isten képmásaként élhet így. Hasonlatosan Őhöz, mint a kezdetkor, Jézus nélkül nem lehet. Emiatt aztán az ősködő abba az általa hitt, régi szép aranykorba is „magával viszi” a jelenből Jézust vagy édesanyját, Szűz Máriát, hogy aranyornak, azaz személyes isteni–emberi viszonytal telítettnek érezze életét. Így jönnek létre olyan spekulációk, amelyek Ádámtól Nimródon át Atilláig végig kinyilatkoztatásban részesítettnek tartják eleinket. Ha így volna, nem mondom, nagyon örülnék, de inkább úgy látom, Isten azzal ajándékozta meg népünket – és ebbe minden elődnépünket is beleérttem -, hogy a világfa-létezés tudását örökítse nemzedékről nemzedékre, népről népre. Ez is csodálatos küldetés! Ha a világfa termékenységre gondolunk, és arra, hogy ez a fa az Ég felé kitérő Föld megnyilatkozásának a jele, már érezhetjük, mit is rejt még magában ez a hagyomány: az anyaság, a boldoganyaság, az istenszülő anyaság eszméjét, és e tudásnak az örökítését. Hová nemesedett tovább keresztény világunkban ez az égi kapcsolat, tudjuk jól: Szent István király által mi vagyunk - az európai keresztény köztudatban is - Mária Ország, mi vagyunk a felajánlás óta Mária első fianépe, sorsunk tehát azóta jézusi! (Ez az elsőség nem „mennyeségi”, ebbe az elsőségbe csatlakozhat be, és csatlakozott be számos más keresztény nép is.) Ebbe a rendeltetésbe illik a 20. századi sorsmegfogalmazás is: mi vagyunk a világ engesztelő országa! Nem kapizsgál tehát „rossz” világban mind-

ezen keresztény hagyomány magyar gyökerét kutatva az ősködő, csak az a baj, hogy anakronisztikusan teszi. Már régóta Jézus a világfánk gyümölcse. Nem szerencsés azonban, hogy ilyenforma útkeresése miatt pejoratívan „lepogá-nyozzák”! Olyan évtizedek után vagyunk, mikor népünk százezrei veszítették el istenhitüket, és messze sodródtak eleik egyházától. Megfosztot-ták őket magyar mivoltuk élményeitől is, melynek alapja az ősökkel, hősökkel való élő kapcsolat. Egyáltalán nem különös tehát, hogy az ilyen elő-életű ősködő feleinknél a személyi beilleszkedés a világfánkba a gyökérszettel való kapcsolatkere-séssel kezdődik. Mintha a személy megismétel-né nemzete történeti útját az időben! Aki átlátja mindezt, inkább segítse jó szóval, biztatással az ilyen istenkeresőt, a kimondatlanul is Jézusra vá-gyót, mintsem ledorongolja! A táltosi dobolástól a rózsafüzér imádságig, ha lehet, ferences mó-don, vagy a jezsuiták dél-amerikai inkulturációs módján segítse: a népi-nemzeti hagyományokat támaszként használva, és mindenképpen türe-lemmel, párbeszéddel.

Vajon világfánknek mi a magja? Mit rejt magá-ban? Mivel a fa népünk világa, a magok is a jövő-nek szánt közösségi üzenetek. Minden magban ez az üzenet maga a fa. Minden magban ugyan is potenciálisan a teljes fa van ugyanúgy, mint a természet növényvilágában. A jézusi gyümölcs is mitikusan benne van tehát. Egy közösség csak „magosan” tudja a létet jelölni és megragadni, de az így éppen elég. Csak ponttal tudjuk ugyan is megjeleníteni a végtelent, a létgazdagságot tökéletesen kifejezni képtelenek vagyunk. De a pont mégis elég, mert Isten uja ott érintkezik a mienkével. A mag ilyen pont, és nem más, mint a szakrális kiindulás.

A mitikus – magszerű - hagyományozódás az ember közösségi létezése miatt természetes és szükséges. Nemzedékről nemzedékre lehetetlen és fölösleges is sok százezer utódnak egy hatal-mas lexikális adathalmazt átadni. Elég a szakrá-lis létezés mintáit átörökíteni, a többi megoldják maguk az utódok. A magból kifejlesztik, rekonst-ruálják a fontosat, az értékeset, az életrevalót. A mítosz egyébként akkor él, ha kifejtett egy tár-sadalom közösségi struktúrája, autonómiákban gazdag, és nem jellemzi közösségi életét dön-tően az írásbeliség. Magyarán, ha beszélgető,

találkozó kis közösségekből áll. Ha nem így van, akkor mítoszpótlékok keletkeznek: közhiedel-mek, manipulált közvélemények.

Ne gondoljuk, hogy minden magból különál-ló fa lesz! Azaz személyünké is, de ugyanakkor mégis mindegyik személyes világfa a közösség, a nép egyetlen világfája is, hiszen nem a tér – időben tapasztalható meg ez a fa, és másrészt mindnyájan vagyunk a nép, a nemzet. Talán ez a nehezen belátható megállapítás úgy szemlél-tethető legjobban, ha arra gondolunk, hogy mi, mindnyájan, most élő magyarok világfánk az élő zöld vagyunk: rügyek, levelek, virágzatok. Minden ilyen élő („zöldellő” – reményben lévő) egyénnek megvan a személyes életkora, a kike-lettől a lombhullásig tartó idő. Ez a mi személyes életkorunk, és a születéstől a halálig tart. Ugyan-akkor mi, mindnyájan fakorúak is vagyunk! Mi, most élők így vagyunk nemzetkorúak is! Mi tehát a feladatunk?

### **Legyünk kapcsolatban a gyökérszettel!**

Múltunk, hagyományaink, kultúránk, őseink életnek bennünket, hogy az Ég felé fordulva meg tudjuk kötni a fényt! A fény megkötése ál-tal tud csak gazdagodni világfánk – nemzetünk -, és így folytatódik az élet is, mert csak ez ál-tal hozhat a fa termést. Milyen szerencsétlenek azok a feleink, akiket leszakít onnét egy vad vihar! Csak saját erejükre támaszkodhatnak, és bizony kívülről tekintik népünk, nemzetünk sorsát, a történelmünket. Ők azok, akik hagyo-mányainktól elidegenedtek, és mondjuk, jobban kötődnek a hollywoodi bálványvilághoz, mint nemzeti génuszainkhoz, művészeinkhez. Ők a gyökértelenítettek, az atomizáltak. Újdonságról újdonságra bukdácsolnak, így jutva el a szélső-ségekig, hogy zajjal, műfényvel, sztárkultusszal valamiképp betöltsék a magányuk körül lévő űrt. De milyen jó mégis, hogy világfánk a szellem vi-lágában magasodik és mentes az anyagi korlá-toltságtól! Így mindnyájunknak megadatik, hogy ha már úgy történt, földi életünk során világfánk részévé visszaváltozzunk!

Világfánk magjában – mint már erről előbb is szó volt - a fa rejtve és csíraszerűen van je-len. Emberi ige módjára, mitikusan. A mag olyan képegyüttes, amely szóban, ábraképp, mozdul-atban, zenébe átváltozva mutatkozik meg. Ez a képiség teszi lehetővé, hogy a mag „létsűrítmény”

legyen és minta. A világ pusztulásának és újjáteremtésének mintája. Mítoszként jelzi – nem belemerülve itt a mítosztartalmak részleteibe –, hogy egy hős(nő) tragédiája, áldozattá válása során hogyan és miért pusztulhat el egy közösség világa. És jelzi legfőképpen (reményt adva) az újjáteremtés módját. Eközben megtanítja az Ég erejével fellépő hős küzdelmét is a mítoszt éltetőknél. A népmesék, mondák, közmondások, népdalok, balladák, népzene, himnuszok, faragások, más tárgyi alkotások stb. e világ-újjáteremtés tapasztalható eszközei és formái megnyilvánulásai. Általuk a közösség tagjának lelkébe hull a mag, miközben ő lesz a világ-újjáteremtő hős. A mintaszerűség persze nem jár közvetlen formális azonosulással: a fazekasnak például nyilván nem kell Szent Lászlóként bárdal bokályt készítenie, a hőssel az azonosulása úgy mutatkozik meg, hogy a Szent László-i világ rendje szerint való edényt fog alkotni. Legtöbbször maga az érintett nem is gondol rá, vagy gondol utána, hogy azonosul egy mitikus hőssel, hiszen a legtöbb mitikus formában a mitikus hős sem mutatkozik meg nyíltan. Az illetőnek inkább az jut eszébe, hogy egy nép, egy nemzet, egy településközösség, egy család tagja, és bennük élve élteti az elődök hagyományait. De azért akadnak kifejezett azonosulási lehetőségek. (Már csak azért is, hogy nyílt megerősítést adjanak.) Például, mikor történeti mondát mond el egy hagyományőrző, és egyes szám első személyben, a hős nevében szólal meg, akkor általa ott és akkor maga a hős szólal meg, és általa ott és akkor a nép halhatatlan éneke is, a mondandó sok millió őse. Döbbenetes ilyenkor az azonosulás, nem is csoda, hogy ezt a hagyományőrző ember legtöbbször nem bírja ki érzelmi felindultság nélkül, és el is sírhatja magát a hősi szavak pillanataiban. A dramatikus népszokások szintén a könnyen észrevehető azonosulás módjai. Megállapíthatjuk, a kinyilatkoztatás rendje szerinti szent személy tehát mitikus hősként is segít. Ez megint csak szép példája kinyilatkoztatás és mítosz együvé tartozásának.

Világfánkra tekintve megfogalmazódik a következő kérdés is: magyar világunk milyen viszonyban áll a zsidóságba ágyazott és a kinyilatkoztatás folyamatába kanonizált ószövetséggel? A népi imádság nem említi se Ábrahámot, se

Jesszét, se Mózeset, se mást. Ki kellene-e tehát cserélni velük a Krisztusba öltözöttségünk előtt, teológiailag pogánynak nevezett, pusztán „fa” létünket az ószövetségre, mert az egyenesen Jézushoz vezet? Előjáróban azt kell mondanom, hogy bár tudományos az eleinkre azt mondani, hogy pogányok voltak, de én szívesebben használom azt a szót rájuk, hogy „vágyszövetségűek”, ugyanis minden nem keresztény nép is mindig megőrizte vágyódását Isten iránt, és ez a sokszor homályos, de mégiscsak őszinte törekvés is kötelet jelentett Ővele, hiszen a Szeretet Forrásáról nem tételezhetjük fel, hogy egyetlen teremtményéről is megfélemedjünk. Miért nem a „vágykötelék” szót használom? Azért, mert mindegyik ember a lelke mélyén, mint Isten képmása, őrzi a paradicsomi „összövetség” emléket, és érvényes rá a noéi szövetség is. Nos, keresztény világfánk nevesítetlen kora, az „Ég szülte Földet”-től a viráig, a mi saját „vágyszövetségi” létünk emlékezete. Ebből ered Babba és Boldogasszony-hagyományunk is, ebből a „tulajdonnevesítetlen” istenkapcsolatunkból. Ez a kor a népi, nemzeti létünk gyökérzete, törzse, ágai. Nélkülük nem vagyunk magyarok, és nem tudunk az Istentől való sajátos küldetésünk vállalói, végzői lenni. Akkor hát határolódjunk el az ószövetségtől, mivel az egy másik nép mitikus hagyományait őrzi a kinyilatkoztatás mellett? Ne vessük el magunktól, hiszen Jézus eljövételének isteni előkészítését tartalmazza. De hát egy fának csak egy törzse lehet, nem kettő! Így van, éltessük hát magyarságunk világfáját, az ószövetség pedig nem más számunkra, és minden egyéb keresztény nép számára, mint részfolyamata a világfa isteni megtermékenyítésének. A kinyilatkoztatás szél, az Égből jövő szél, maga a Szentlélek jelentkezése, aki „égi virággal” megtermékenyíti meg a népek világfáit. A földi létben ez a szél Jeruzsálem környékén kezdett el fújni és ért el minket is. Így miénk az ószövetség, így van rá szükségünk, és nem népi, nemzeti létünk mitikus hagyományaként. Az ószövetségi hagyomány azonban még rá is oltható világfánkra, hiszen például a magyar zsidóság jó része szívből hungarus tudatú, de itt ki kell jelentenünk, hogy a gyökérzet, a törzs, a koronát tartó ágak ettől még nem változnak meg. Az oltott szem fejlődjön mivolta szerint, a tápláló vezérlő erőt azonban to-

vábra is a fa adja! Ha történelmünkben megbomlott ez a harmónia, azért volt, mert vagy az oltott szem hagyta el saját hagyományát, vagy külső vihar reszketettette meg a fát, vagy benső kártevők gyengítették meg. Ez minden népre vonatkozóan így van.

Világfánk égi megtermékenyítéssel hozott krisztusi gyümölcsöt, ezért merülhet fel a kérdés, magyar létünk virágig, úgymond Szent Annaig tartó kora az új és örök szövetség szerves előzményének tekinthető-e? A keresztény teológus gyorsan válaszol rá, és feleli, hogy nem. Boldogasszony-hagyományunk például nem szerves előzménye Szűz Mária-tiszteletünknek, mondja. Dogmatikailag ez nyilván helytálló kijelentés, a hittételrendszerből logikusan következik, hiszen a dogmatika a megtermékenyítő Égi szél természetét és hatását taglalja. De próbáljunk meg a világfára is rátekintve választ keresni! Induljunk ki onnét, hogy a kinyilatkoztatás Jézus Krisztusra irányul, az Ő megváltói küldetésére. Ez a tény viszont nem zárja ki, hogy a Megváltót nem ismerő, (még) nem követő népek életét is mindenkor segítse Isten. (Hogy ez a segítség mennyire az Atya gondviselése, mennyire a Szentlélek rejtett jelenléte, én nem tudom.) Példának az észak-amerikai indiánokat említem. Ha elolvassuk a hitükről, erkölcsükről szóló írásokat, megdöbbenhetünk, hogy eredeti szabadságukban mennyivel Jézus-„arcúbbak” voltak, mint a betolakodó és gátlástalanul gyilkoló, formálisan keresztény katonák! A világfa virulása tehát nem pusztán emberi erőfeszítés, benne rejlik Isten terve, gondviselő segítése is. Ezért bátorodom kijelenteni, hogy a már említett Boldogasszony-hitemlékünk Mária-tiszteletünknek szerves magyar előzménye! Nem az egyetemes kinyilatkoztatás alapján, hanem az égi megtermékenyülésre méltó világfa miatt. Szent Gellért püspök is megérezhette ezt, hiszen hogy Jézus követésében a magyarokat megerősítse, első, király előtti nyilvános prédikációjában szintén összekapcsolta ősi fogékonyságunkat a kinyilatkoztatás teológiájával, midőn „a napba öltözött asszony” igéjét fejtette ki. Azt

hiszem, hogy a Jézus Krisztusra vonatkozó lelki fogékonyságot illetően minden megtérendő nép hagyományában vannak mitikus előzmények. Ezek az előzmények valószínűleg a teremtés utáni és az ószövetség előtti „alap-kinyilatkoztatás” továbbélő emlékei, amelyek megőriztek – igaz, rejtve, olykor gyarlón, máskor némileg homályosan vagy kissé hiányosan – sok lényegi vonást a paradicsomi közvetlen Isten–ember kapcsolatból. Ezek az emberi hagyományok aztán beteljesedtek vagy kiteljesedtek egy népnél akkor, midőn Krisztusba öltözött, és égi kegyből folytatódtak keresztényi módon.

Pogánynak nevezhető-e egy nem keresztény nép? Igen, ha a rájuk illesztett szónak szemérményi pejoratív értelme sincs. Így a „pogány” szó azt jelöli, hogy egy közösség még nem öltözött Krisztusba, még nem az Ő szemével tekint világra. Ha elítélően, szeretet nélkül mondja ki egy közösségre utalva valamely keresztény e szót, jusson eszébe, hogy a „lepogányozottak” lehet, hogy közelebb vannak Istenhez, mint az ő szeretet nélküli, de tanult keresztény személye. Sajnos, évszázadok óta a „pogány” szóhoz a lenézés társult, pedig arra kellene gondolnunk, hogy nem keresztény felebarátjaink is valamennyire őrzik, lehet, hogy csak nagyon lekopottan, de őrzik még a kezdet „őskatolicizmusát”. Sok utat járnak az emberek és a népek, de mindegyik út Jézus Krisztus egyetlen útjává válhat, és az idők végezetén válni is fog. Aki földi értelemben véve, az időben úgymond lemaradtabbnak számít, mert a kinyilatkoztatást nem ismerte meg, de híven járja istenkereső útját, nagyobb erőfeszítést tesz, mint aki megkeresztelve teng-leng, vagy éppen úttalan utakon bolyong. Ám ez a gondolat nem zárja ki azt, hogy Jézus Krisztus útját szeretettel ne ismertessük meg azokkal, akik tudatosan nem járnak. Mert világfánk gyümölcsével érhető el az Ég! Általa van itt jelen. A szeretet azonban nem egyenlő a nemtörődömséggel, de nem is zaklatás. A szeretet nem megkímélés, de nem is kíméletlen. A szeretet nem kétpólusú, mert égi. A szeretet: mikor az Ég szüli a Földet, Föld a Fát...

## A magyar nemzet megmaradásához újra egy Szent István kellene

Szent István első királyunk legnagyobb érdeme nemzetünk szempontjából az volt, hogy belátta: a magyar nemzet csak úgy maradhat fenn a Kárpát-medencei új hazájában, a keresztény államok gyűrűjében, ha népe is felveszi a kereszténységet.

A fennmaradás érdekében tehát Szent István tűzzel-vassal térített a keresztény hitre. Népünknek valójában megvolt a saját hitvilága, amiről igen keveset tudunk. Szent István mégis úgy mérlegelte, hogy fontosabb a nemzet megmaradása, mint régi hitének megőrzése - azaz, amikor felmerült a kérdés, hogy az ősi hit-e mindenáron vagy a nemzet, ő a nemzetet választotta. Azóta bizony eltelt egy egész évezred. A magyar nemzet még megvan, körülöttünk a keresztény államok is. A körülmények azonban lényegesen megváltoztak. Szinte minden lélegzetvételünkkor előttünk a kérdés, nem is az, hogy megmaradunk-e, hanem az, hogy meddig? István király receptje, úgy látszik, nem örök időkre szól. Ő az akkori körülményeket vette (vehette) figyelembe és aszerint cselekedett. Most ugyanis másról van szó: elfogyunk, mert nem szaporodunk. Vajon ennek feltétlenül így kell lennie? Nézzük ezt a folyamatot tehetetlenül, míg más nemzetek a túlszaporodással küzdenek? Biológiaiag nagyjából ugyanazok vagyunk. Hát miért épp mi legyünk azok, akik elveszünk, amikor a bolygónkat már túlnépesítik az emberek. Tragikus helyzetünket nincs okunk elfogadni, hanem radikális megoldást kell találni. Vannak nálunk kisebb nemzetek is, ők sem a kivészésüket latolgatják.

A körülöttünk levő európai államok úgyszintén hasonló problémával küzdenek. Nemzetük szaporulata csökkenőben van. Ezt a problémát adminisztratív úton, törvényekkel és pénzzel próbálják megoldani. Magyarország is ezzel próbálkozik. Ez pozitív törekvés, de úgy hiszem, túlságosan el vagyunk késve, hogy csupán ilyen eszközöket alkalmazzunk. Ezekkel csak javítani

lehet helyzetünkön, de radikális, kielégítő megoldást nem várhatunk. A magyarok helyzetét csak egy robbanásszerű szaporodás mentheti meg. Miért? Azért, mert a környező államok, nemzetek intézkedései is hozhatnak némi változást, és ha mi is csak ugyanazt csináljuk, mint ők, akkor továbbra is ott leszünk, ahol vagyunk. Kiemelkedést nem várhatunk és nem fogjuk tudni uralni még saját hivatalos térségünket sem, nemhogy a határon túliakat. Késésben tehát egyenlők vagyunk, és az a nemzet fog felszínen maradni, amely leghamarabb mer és tesz is lényeges lépést egy robbanásszerű szaporodás érdekében. Ez persze nem egyszerű dolog. Itt volna most szüksége nemzetünknek egy újabb, bölcs Szent Istvánra, aki megintcsak felmérné: mi a fontosabb számunkra, hitünk vagy nemzetünk? Miért mondom, hogy **hitünk** (vagy nemzetünk)? Azért, mert a hitnek, a nemzet vallásának van legnagyobb lélekformáló ereje, és most nemzetünknek erre volna a legnagyobb szüksége.

**A gyermekáldás nem anyagiak, hanem a lelki hozzáállás függvénye.**

Hogy számbeliileg gyarapodjunk, gyermekeknek kell születniük. Ez pedig nem anyagi jólétünk függvénye, hiszen akkor a gazdag államok, nemzetek túlnépesednének, a szegények viszont nem szaporodnának. Látjuk azonban, hogy a gyakorlatban ez inkább fordítva van. **A radikális megoldást tehát máshol kell keresni, és pedig a nemzet szaporodóképes generációjának a gyermekvállaláshoz való lelki hozzáállásában. Ezt a lelki hozzáállást kell tehát pozitív irányba, a leghatásosabb eszközökkel, átformálni és megtartani.** Ez nem lehetetlen. A történelemben láthattuk, hogy népeket háborúra, áldozatokra, forradalmakra lehetett lelkileg felkészíteni és buzdítani, hát miért ne lehetne felkészíteni arra, hogy a gyermek nem teher, a gyermeket nem „vállalni” kell, hanem a gyermek az jön, és életünk velejárója. Ahogyan én vagyok, van a

gyermekem is, és együtt létezem vele. Nem lehet tehát az anyagi és más kalkulációk tárgya. Ha a háborúban, forradalmakban népünk sokszor éljenezve rohant a halálba, veszítette el vagyonát, vállalta a kockázatot és a szegénységet, akkor fel kell fednünk, mi az oka annak, hogy nem akarjuk vállalni, hogy esetleg több falatot kell majd megosztanunk saját gyermekeinkkel. Itt valami nincs rendben!

Vallási hozzáállásunkkal van baj, erre vallásunk, illetve vallási szervezeteink működésében kell keresnünk a választ, vagy legalább az okokat. Nem is a keresztény tanokkal van baj, hanem a keresztény egyházak működésével. Az igaz, hogy ezek az egyházak mind hangosabban kelnek ki például az abortusz ellen, jelezvén, hogy mennyire szívügyük a szaporodás és az ötödik parancs, hogy ne ölj, de vajon eleget tesznek-e abban az irányban, hogy a nem kívánt magzatok már eleve kívánatosak legyenek, hogy a nem kívánatosat kívánatosá tegyék. Talán nem érezzük, hogy a hangsúlynak a „kívánt”-on kellene lennie. Akkor ugyanis számbelileg is, és így fontossági szempontból is, a nem kívánt magzatok problémája másodlagos helyet kapna és nem a figyelem lényegről való elterelésére szolgálna. Ehhez azonban már tenni is kellene valamit. Akcióba lépni, tanítani, buzdítani, bátorítani, ha kell, segíteni és nemcsak tiltani. Egyházaink viszont, úgy érzem, túlságosan elkényelmesedtek. A hierarchikus felépítésük ugyan megvan, de nem jön felülről az utasítás, az erő, a szervezet inkább önmagával van elfoglalva. Templomaink panganak, igencsak üresek. Egyszer Brazília és Argentína határán lévő erdőszélességben talákoztam egy német ajkú pappal, aki az ott élő indiánok táborában élt, hogy tanítsa, hitre térítse őket. Itthon viszont hatalmas templomaink szomszédságában nem szólítjuk meg az utca túloldalán élő már megkeresztelt híveinket, hogy hallgassák meg a vásár-

napi prédikációt. Az a fontos, hogy ma még vannak bejegyzett keresztényeink, de hogy holnap már nem lesz kit keresztelni, az nem lényeges? Mert hát hiába a prédikáció a sokasodásról vagy akár az abortuszról is, ha ezt a prédikációt nem a fiatal, szaporodóképes generáció hallgatja. Itt is kellene és lehetne tenni valamit, ha már az indiánok őserdejében és az afrikai törzsek között van értelme hittéríteni.

Nem a Szent István által terjesztett - felvetett keresztény hitem ellen akarok lázadni. Nézzünk szét azonban olyan nemzeteknél, amelyek más hitből merítik az erőt és az útmutatást, és gyermekeik naponta, mint valami élő folyam, öntik el az utcát, amikor jönnek ki az iskolából. Megdöbentő ez a látvány és elgondolkasztató.

Megvan tehát erre a recept - az útmutatás és a példa is. Kérdés azonban, hogy a keresztény egyházak képesek lesznek-e megtenni az első lépéseket ezen az úton, hogy behozzák az óriási lemaradást. Hol akkor a kiút? És van-e egyáltalán kiút egy robbanásszerű szaporodás irányában? Szerintem van. **Ahogy Szent István vallást váltottott annak idején nemzetünkkel a megmaradás érdekében, úgy kellene most is cselekedni, ha nem is vallást, hanem szemléletet váltatni. Továbbra is ugyanazt az Istenünket imádkozhatnánk (hogy ne lenne lelkiismeret-furdalásunk), csak másképpen, mint eddig, és a gyermekáldást nem tehernek, illetve terhességnek neveznénk, vagy legalábbis nem úgy élnénk meg. Nekünk magunknak kell belakni térségünket a nemzet megmaradása érdekében.** Együttesen hozzájárulni a szemléletváltáshoz a vallásnak, a hitnek és természetesen az egész közösségnek az erejével. Ehhez közös cselekvési stratégia szükséges. Ez nagyon bátor lépés volna, de talán idejében hozná meg a gyümölcsét.

Óbecse, 2012. augusztus



## Hová sodorta őket az élet?

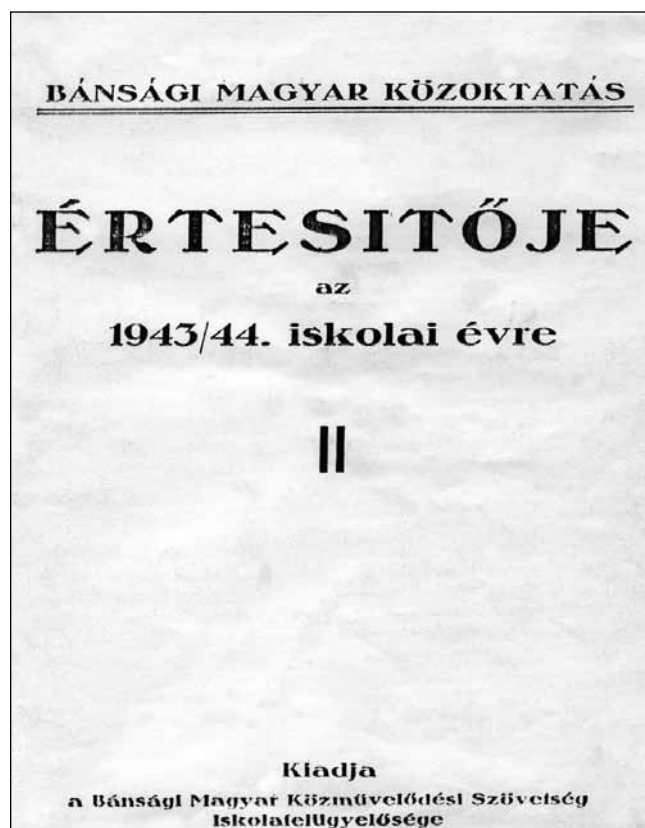
**Amikor a Bánságban 2500 magyar középiskolás volt**

Még mindig őrzöm a bánsági magyar gimnáziumok, polgári iskolák és a nagybecskereki Kereskedelmi Iskola 1943/44. tanévi értesítőjét. Igen szemléltetően és példás rendszerben mutatja be, hogy az 1941 áprilisának elejétől 1944 októberének elejéig tartó német megszállás idején a Bánság öt városában és egy nagyközségében hány diák járt magyar tannyelvű középiskolába. Bemutatja továbbá tanulmányi eredményüket, szociális összetételüket, tanulmányi jutalmazásukat, internátusi és egyéb elhelyezésüket, az iskola tanári karát, a tanulók nemzeti és vallási hovatartozását.

Akkor Törökbecsén, Pancsován és Versecen magyar algimnázium, Torontálvásárhelyen és Becskereken polgári iskola, Kikindán és Becskereken magyar főgimnázium, és ez utóbbi városban szintén magyar kereskedelmi iskola működött. A tanulók összlétszáma, a 8 magyar tannyelvű középiskolában, mintegy 2500 lehetett. A rendes tanulóké 2030 volt. Ugyanakkor 250-300-ra tehető ezekben az iskolákban a magántanulók száma, kivéve a becskereki polgári iskolát, amely pontosan kimutatta, hogy 1944-ben 370 magántanulója volt. Tudni kell azonban, hogy nem volt akkor a hajdani Délvidék legdélibb vármegyéjében (akkor ismét Torontál volt a neve) úgyszólván egyetlen olyan magyarok által is lakott helység, amelyből ne járt volna magyar, sőt más nemzetiségű tanuló is magyar középiskolába. Példának okáért szlovák, szerb, német, román, bolgár. Sok vegyes faluból, mint amilyen akkor Mokrin, Bocsár, Töröktopolya, Egyházaskér, Oroszlámos, Padé volt, legalább 10-15 tanuló járt magyar középiskolába. A szintiszta magyar lakosú Szajánból pedig 31! Ezenkívül 10 magántanulója volt a falunak.

Célom a felsoroláson kívül sokkal messzebbre irányul: Hol vannak ezek az egykori diákok? Most hol a hazájuk? Mivel foglalkoznak? Hányan élnek még és mire vitték az életben? Hova lett

ez a majd háromezernyi bánsági magyar fiatal lélek? Ha mindezt részletesebben tanulmányozzuk, rádöbbenünk, hogy a második világháború óta milyen nagy mértéket öltött a bánsági települések magyarságának elfogyása. Ez sok esetben spontán asszimiláció következménye, de jelen van a terv szerinti, helyel-közzel erőszakos beolvasztás, meg az elűzetés is. Persze, a megélhetés és az élet egyéb (kérelhetetlen) törvénye is ludas ebben. Ami abból is látszik, hogy bizony a homogén magyar települések lakossága is föltartóztathatatlanul fogyatkozik: csökken a születések száma, de folyamatos az elvándorlás is. A vándorbot nagyon divatos viselet mifelénk.



Ezt az Értesítőt még az 1980-as évek derekán, azzal a szilárd elhatározással vettem a kezembe, hogy megírjam a három háborús tanévben működő

dő bánásági magyar középiskolák rövid történetét. Először is azt szerettem volna kideríteni, hogy hol él, hol van most a hazája az egykori népes diákságnak. Erre a célra fénymásolatot készítettem mindegyik iskola adatairól, és ezt elküldtem Nagybecskerekre, Törökbecsére, Nagyikindára, Torontálvásárhelyre (furcsamód az Értesítő Debelyacsát, Kikindát és Becskereket ír, noha már akkor használatos volt az útjelzőtáblákon is: Törökbecse, Torontálvásárhely, Nagyikinda, Nagybecskerek).

Törökbecsén többször is megfordultam, és három adatközlő által a polgári iskola egykori tanulóinak mintegy kétharmadáról adatokat gyűjtöttem. Akkor javasolták, hogy ezt a fénymásolatot adjam át egy ismerős pedagógusnak. Nem kaptam vissza tőle! Mivel két év elteltével Becskerekről üresen kaptam vissza a fénymásolatot - föladtam a további küzdelmet. Közben kitört a testvérgyilkos beháború, utazni sem lehetett. Sok év telt el azóta, és valami azt sugallta, kezdjem újra, hiszen nem szabad a feledés süllyesztőiben hagyni ezeknek az iskoláknak és diákjainak a történetét.

### Kikindától Afrikáig

Kikindával kezdem, hiszen az ottani Magyar Főgimnázium III. osztályos tanulója voltam, ahogyan azt a Bánásági Magyar Közoktatási Értesítő című kiadvány is igazolja, az 1943/44. iskolaév adataival. A gimnázium 11 tagozatának 480 rendes hallgatója volt. A távhallgatók számát legalább százra becsülhetjük, hiszen Torontáloroszból, Nagyikindáról, Törökpollyáról, Szajánból, Padérol, Mokrinból, Bocsárról, Magyarmajdányról, Rábérol, Oroszlámosról, Magyarcsernyéről, Tóbárol is jelentkeztek távhallgatók.

Ezeknek a többsége már felnőttkorú volt, vagy a szülők anyagi helyzete nem tette lehetővé, hogy beiratkozzanak, esetleg bentlakjanak a tanulás helyén. Háború volt, nagy volt a szegénység, de sok fiatalban égett a tanulási vágy, hiszen a magyar iskolák új távlatot nyitottak meg előttük. A szajániak közül Pozsár György magánúton befejezte a tanítóképzőt és Péterrévén folytatta a pályafutását.

A kikindai gimnáziumban a III.a és b. osztály volt a legnépesebb, 107 tanulóval. Utána az I. osztály 2 tagozata következett 96, a II. osztály két tagozata pedig 84 diákkal. Mindegyik páros

osztály egyik tagozata (a) fiúosztály volt, a másik három tagozaton lányok voltak többen.

Akár érdekesség is lehet, hogy a VII. és a VIII. osztálynak csupán 8-8 tanulója volt. Ők még a Jugoszláv Királyság alatt fejezték be a helybeli szerb polgári iskola vagy a gimnázium III-IV. osztályát, és ezt a magyar gimnázium elismerte.

Az 1943/44. tanévben Szajánból az I. osztályba 7, a II.-ba 10, a III.-ba 9, a IV.-be 3 növendék járt. Ezek közül az akkor első osztályos Móra András nevét kell első helyre tenni, aki gépészeti egyetemen doktori titulust szerzett, a Vajdasági Végrehajtó Tanács elnöke volt, egymás után két ciklusban. Sebők Dénes magyartanár, Zombori András elektrotechnikus, Kovács Gyula nyomdász, Kiss Márton és Takács György agronómus, Bunford József és Kormányos Eszter tanító, Takács Pál állatkerti szakmunkás, vagy ahogyan nagybátyja jellemezte, világcsavargó lett, mert megjárta Amerikát is. Hasonlóképpen lehet jellemezni Kabók Andort is, aki végül is Kanadában kötött ki vállalkozóként. Ám jutott a szajániakból Németországba, Magyarországra, Ausztráliába. Visszakanyarodok az én III. osztályomhoz. Négyen fejezték be kitűnő eredménnyel: Soltész József a csókai, Keszégh Sándor a padéi, Szűcs Antal egy baranyai általános iskola igazgatója, Ludányi Tamás pedig a magyarcsernyei Földművelésügyi miniszter agronómusa lett. A többiek közül Gázsó Dezső (Torontáloroszi) állategészségügyi mérnök, Pópity Béla (Magyarmajdány) tanító, Mihók Dezső (Bocsár) vasúti tisztviselő, Lévai Mátyás (Nagyikinda) klarinétművész, Kószó Sándor (Torontáltorda) pincér, Hódi József (Oroszlámos) pedagógus lett. A III. osztály is több ismert növendéket „eresztett világgá”. Ebből az osztályból az egyházaskéri (Verbica) Molnár Vilmos Tito idejében egymás után kétszer volt a Vajdasági Autonóm Tartomány Képviselőházának elnöke. Később pedig az Elektrovojvodina vezérigazgatója. Böngyik Mihály Árpád, az ő földije pedig Magyarországon a konyhakertészeti tudományokból doktori címet szerzett.

A nagyikindai Magyar Főgimnázium I. osztályával folytatom, hiszen innen került ki Brenner János egykori kolléga, a régi Magyar Szó-ból, a 7-Nap egykori főszerkesztője, Németh János e hetilap szerkesztője, Blath János a nagyikindai kerámiagyár főmérnöke, Pásztor Tibor ve-

gyézmérnök, Schwachtje Sándor pedig a francia idegenlégióban, Afrikában kötött ki. Sörös Imre a torontálroszi általános iskola igazgatója, Lehoczki Mária az újvidéki kórház ápolónője, Bakalovits József Zágrábban lett mérnök.

A II. osztályosok közül Kanczel János hadipilóta, Molnár Etelka fényképész, Petrovics Olga vegyész mérnök lett.

A IV. osztályból Szirák Olga szemorvos Belgrádban, Sziráki Géza belgyógyász Szabadkán. Pedagógus lett 8, mérnök pedig 5 növendékből. De van itt még fogtechnikus, vasúti forgalmista, gépészmérnök. Legtöbben a tisztviselői állást választották, főként a nagyikindaiak.

Sajnos ezek a növendékek is szétszóródtak a világban. A legtöbben a többi felső tagozatból Németországban vállaltak munkát és ott is maradtak, de jutott belőlük Magyarországra, Ausztráliába. Nem is részletezem tovább, hiszen tudjuk, hogy nagyobb részük Nyugatra és a tengerentúlra vándorolt.

### A déli végeken is újra indult az élet

Munkám kezdetén a Forum lépcsőházában találkoztam Jódal Rózsa írónővel. Tudtam, hogy Versecen született, és elújságotam neki, hogy a Bánsági Magyar Közoktatás 1943/44. iskolaévre kiadott Értesítőjében a verseci algimnázium is szerepel. Igen tekintélyes létszámmal és tanári karral, köztük van Börcsök Erzsébet, ismert írónő is. Mosolyogva nézett rám és örömmel közölte, hogy az ő édesanyja volt. A kimutatás szerint osztályfőnök volt az első osztályban. Magyar és természetrajzot adott elő a 31 tanulót számláló osztályban. Az iskola négy tagozatának 85 diákja volt. Igen tanulságos ez a kimutatás is, a 85 tanulóból a magyar nyelven kívül 38 beszélt a német, 74 a szerb és 5 a román nyelvet. 4 vallási felekezethez tartoztak, és mindegyiknek külön hittanórája volt: római katolikus, református, görögkeleti és pravoszláv (ortodox). A szülők táblázatából kiderül, hogy legtöbb volt az iparos (25) és a földműves (17), de volt 12 magániparos is.

Két személyes ismerősre akadtam a névsorban: az egyik a torontáltordai Csorba József, aki a földműves-szövetkezet alkalmazottja, a másik pedig az udvarnoki Szűcs Imre, néhai kollégám a *Magyar Szó*ból.

A Pancsovai Magyar Algimnázium 4 osztályának 169 tanulója közül 80 beszélt a német, 32 a szerb és 2 a bolgár nyelvet. Vallásuk: római

katolikus, református, evangélikus és pravoszláv. Érdekes a szülők foglalkozásának a felsorolása: földműves, iparos, napszámos, tisztviselő, kereskedő, altiszt (iskolaszolga), halász, vasutas, ügyvéd, fuvaros, gyári munkás, rendőr, hajós.

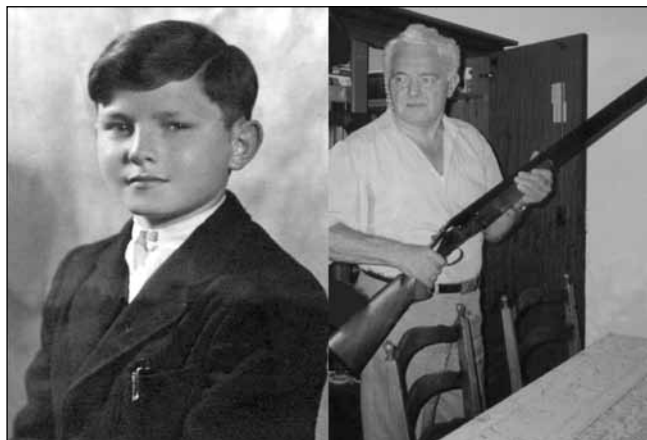
Az osztályok névsorában a székelykevei Jóna Jánost ismerem föl, akit szülőfalujából a „magyar ügyek intézésére” irányítottak Pancsovára. Közben az 1970-es évek derekán szerkesztői tisztem idején tagja volt a Bánáti Híradó szerkesztőbizottságának. A névsorban van még Olasz Antal, aki később a magyarkanizsai általános iskola igazgatója lett és Kiss Ernő ismert becskerekai zenetanár, dalszerző. Mindkettőjükkel még 1950-ben a nagyérettségi után, a Magyar Szó szerkesztőségében jelentkeztünk újságíróknak. Ők azonban nemsokára más pályát választottak.

A torontálvásárhelyi Polgári Iskola volt a bánátsági magyar középiskolák közül a 2. legkisebb létszámú. Három osztályában 134 tanuló volt, köztük egy szlovák is a harmadik osztályban. Talán mondani se kell, hogy 20 kivételével, mind református volt. A szülők túlnyomó többsége (62) földműves és magániparos (39) volt. Az összlétszámból 7 tanuló a német, 69 a szerb és 1 a szlovák nyelvet is beszélt. Ez a polgári iskola abban is különbözött a másik 7 bánátsági középiskolától, hogy minden tanulója helybeli volt.

Egy fiatal pedagógus házaspár segítségével mintegy 100 egykori diák és tanár ki- és mibenlétét sikerült feltárni. Ezeknek 80%-a otthon maradt, otthon folytatta az életet, de sajnos adatgyűjtésemkor már sokan nem voltak az élők sorában. Néhányan elköltöztek Szabadkára, Újvidékre, Belgrádba, Temerinbe, Törökkanizsára. Forró Eszter és Kovács István Németországba, Mohácsi A. Erzsébet, Varga Imre és Szilágyi Gyula Amerikába, Vidács Imre pedig Ausztráliába vándorolt ki. Igen nagy helyet foglalna el, ha felsorolnám azoknak a nevét, akik azóta hagyták el ezt az egykoron vásáraitól híres nagy falut.

A törökbecsei polgári iskola tanulóinak szociális összetétele igazolja talán a legszemléltetőbben, hogy a bánátsági magyarság mennyire nemzeti föladatának vette a Bánsági Magyar Szövetség fölhívását: a magyar szülők minél több gyermeket írtassanak be a középiskolába. Emlékezetem szerint 1941 őszén a DMKSZ nagyikindai helyi szervezetének székházában

összegyűlt a gimnazisták tömege s a Himnusz és a Szózat eléneklése után a tanárok szívhez szólóan hívták fel a diákok figyelmét (köztük volt katolikus, református és evangélikus lelkész is), hogy milyen fontos a magyarság életében a tanulás. Elmondták, hogy „annyi mindent elvettek már tőlünk”, csak a tudásunkat nem tudták elvenni. Ezért iparkodjunk, tanuljunk, háláljuk meg szüleink áldozatát és a tanárok igyekezetét ebben a nehéz időben, hogy minél több diák sikeresen fejezze be az iskolát. Ide sokan jártak a környező falvakból, Beodráról, Karlováról, Bocsárról, de még az azóta már eltűnt Bikácsról is. Ennek a polgári iskolának a már jelzett iskolaévben 186 tanulója volt 4 osztályban. Akár csodálatosnak is jellemezhetjük, hogy köztük 44 napszámos, 35 pedig földműves szülő gyermeke volt.



*Heinrich Péter polgári iskolás tanuló 1944-ben  
– nyugalmazott bécsi üzletember és vadász  
napjainkban*

Az osztály névsorában három, a későbbi életben jeles személyt ismertem föl: Bordás Györgyöt, a Bánáti Híradó szerkesztőbizottságának a tagját, Törökbecse magyarsága ügyének lelkes intézőjét. Itt van még Pataki János, aki később állatorvosi doktori címet szerzett, az Európa-hírű Sósokopó madárvilágának ismerője és a vadászat hozzáértő irányítója. Itt olvastam Majoros Péter egykori kolléga nevét is, akivel 1950-ben a Magyar Szó szerkesztőségében találkoztam. De itt van Dobai József is, a tordai földműves-szövetkezet főkönyvelője, de azt is mondhatnám, hogy a falu mindenese. Azon túlmenően a Magyar Szó tudósítópályázatának a többszörös nyertese. Nem véletlenül hagytam a végére az elsőosztályos csókai Heinrich Pétert. A hódegy-

házi földműves-szövetkezet agronómusa lett és az ő idejében lendült föl a falu konyhakertészete és állattenyésztése. Ma is beszélük, hogy abban az időben volt olyan hét, amikor két kamion hízósertést és hízómarhát szállítottak el. Igen ám, de az emberi hála igen képlékeny. Persze, nem tetszett mindenkinek a szorgalma. Ő pedig egy szép napon fogta magát és kiment Bécsbe. Ma is ott éli a világát.

### **Nagybecskerek volt Torontál székvárosa**

Torontál vármegye, székvárosa Nagybecskerek, soroltuk amikor Magyarország vármegyéit tanultuk. Akkor valóban nagy volt Nagybecskerek, vetekedett Újvidékkel, ahogyan azt néhai Hegyi Józseffel, az Újvidéki Rádió helybeli munkatársával egyszer összevetettük. Az összevetést nem részletezem, csupán azt, hogy a lakosság nemzeti megoszlása, akárcsak Nagyikindáé: magyar, szerb, német összetételben nagyjából azonos létszámú volt. Mindhárom nyelv használatos volt és mindhárom nemzetnek volt középiskolája is.

Nehogy azt higgyék a mai politikusok: ők találták ki a nemzetiségi nyelvek szabad használatát. Többször hivatkoztam már Nagy Gy. József újságíró kollégámra, akivel évtizedekig együtt dolgoztunk a Magyar Szó szerkesztőségében, ő Becskereken járt magyar gimnáziumba, s többször elmondta, hogy az iparban és a kereskedelemben dolgozó inasból csak akkor lehetett segéd, ha a három említett nyelvet beszélte. Ám, ajánlatos volt, a javára szolgált, ha megértette a szlovák és a román vásárlókat is.

A Nagybecskereki Nyilvánossági jogú Magyar Főgimnáziumnak (ez a neve az Értesítőben) az 1943/44. iskolaévben 431 tanulója volt. Vallási hovatartozásuk: 359 római katolikus, 50 református, 16 evangélikus, 2 görög katolikus, 4 görögkeleti. A nyelvismeret már említett fontosságára vall, hogy 285 tanuló beszélte a szerb és 118 a német nyelvet. A szülők foglalkozását tíz ágazatba sorolja. Legtöbb a földműves (106), de van köztük rendőr, katona, festőművész, 51 napszámos, 93 iparos, 39 kereskedő.

Itt az I. osztály 2 tagozata a legnépesebb 80 tanulóval. A kikindaitól eltérően e gimnázium VII. és VIII. osztálya igen nagy létszámú: az előbbinek 24, az utóbbinak 23 diákja volt. A becskerekai magyar középiskolák oktatásának színvonaláról

tanúskodik az is, hogy hány képzett növendék került ki közülük, akik később egyetemi vagy szakiskolai képzettségük után jelentős tisztséget töltöttek be. A becskerekai gimnázium növendéke volt Engler Lajos, aki az ottani ipari iskola igazgatója volt, később pedig a Magyar Szó külpolitikai rovatának szerkesztő- kommentátora. Kelemen Dezső tanár az 1970-es évek derekán a becskerekai városi népbizottság alelnöke volt. Ebbe a gimnáziumba járt Maly Mária zenetanárnő, Fa Jenő világhírű tengerutazó, Barácius Zoltán színész és színházi kritikus, Nagy József a már említett kolléga a Magyar Szóból, Engler Katalin, a 7 Nap munkatársa, Pelle István, a becskerekai keményítőgyár vegyész-mérnöke, Európa-hírű ornitológus. Losonc Iván, a tordai Általános Iskola igazgatója, Szalma Tibor közgazdász, Bodó Antal belgyógyász, István Imre egykori szajáni, majd tordai plébános, Thomka Gábor, az Ifjúság Szava főszerkesztője, majd a Magyar Szó újságírója, Kovács Oszkár, a Nagy Jugoszlávia pénzügyminisztere.

A polgári iskolából került ki Szántó Rózsi tóbai tanítónő, aki Kalapis Zoltánnak, a Magyar Szó későbbi főszerkesztőjének volt a felesége, de ide kell sorolni még Bajtai Györgyöt-Gyuszt, aki egy időben a becskerekai Községi Szakszervezeti Tanács elnöke volt, valamint Kormányos Illést, a városi gazdasági kamara egykori elnökét is.

A Becskerekai Magyar Kereskedelmi Középiskola 4 osztálya 112 tanulójának többségét lányok (70) képezték. Mindegyik tanuló ismerte a szerb nyelvet, 43 még a németet is. Az iskola jellegéből érthető, hogy a tanulók egyharmadának szülei (43) iparosok, 22- nek tisztviselők, 14- nek földművesek voltak. Akár feltűnő is lehet, hogy a kereskedők közül csak 9 járatta ebbe az iskolába a gyermekét. 5 növendék Muzsláról járt be naponta, 28 tanuló Bánság más helységéből való. A névsorban szerepel Lóczi Vilmos, az egykori jugoszláv válogatott kosarazó, a tordai Czako Zakariás, akivel e kimutatás összeállítója együtt járt Kikindán szerb polgári iskolába, még az 1938/39. tanévben. Itt van Palásthy István is, aki az 1960-as évek derekán a Kikindai Járási Népbizottság alelnöke volt, később pedig a Vajdasági Képviselőházban töltött be tisztséget.

A Becskerekai Magyar Polgári Iskola volt - a Kikindai Főgimnáziummal együtt - a Bánság legnagyobb létszámú magyar középiskolája. Az

egyik táblázatban ez áll: beírt nyilvános tanuló 434, beírt magántanuló 370. Nyelvismeretük példaértékű, amiből nemzetiségi összetételre is következtethetünk: a szerb nyelvet ismerte 255, a németet 121, a románt 6, a szlovákot 8, a bolgárt 3 és az olaszt 2 növendék. A szülők foglalkozásának rovatában az áll, hogy 139 iparos, 130 napszámomunkás, 30 kereskedő, 91 kisbirtokos földműves. A lakhely kimutatása szerint 292 a szülőknél, 76 magánháznál, 53 internátusban, 56 Muzslán lakott, 7 pedig naponta vonattal utazott.

Van még egy említésre méltó kimutatás, és pedig a magaviseletről: példás 292, jeles 128, jó 1 tanuló! Rossz magaviseletű tanuló bizony nem érte meg az iskolában a tanév végét.

Talán fél oldalt is elfoglalna azoknak a neve, akiket a polgári iskola tanulóinak a névsorában ismertem föl. Mindenekelőtt a muzslai vadászok elnézését kérem, közülük csak a III. osztályos Halmi Tibor - Illést említem, akivel 6 vadászidényben együtt lőttük a vadrécéket az écskai halastavakon. A tanulók közt volt a tordai Mészáros Zakariás, aki szintén a Magyar Szóban kezdte pályafutását, majd a 7 Nap főszerkesztője lett. Ide járt Karl Miklós is, a dalos kedvű muzslai tanító, a falu hűséges krónikása.

Ezekben az iskolákban nagy volt a fegyelem és a rend. Olykor szinte katonásan fegyelmeztek bennünket. A reggeli vagy a délutáni órakezdés első csengetésére fel kellett sorakoznunk a folyosón, osztályunk ajtaja előtt, és síri csöndben vártuk a második csengetést. Minden vasárnap és vallási ünnep alkalmával a gimnázium minden tanulójának és tanárának benn kellett lennie a legnagyobb teremben, ott névsorolvasás volt, és aki kimaradt, annak igazolatlan órát írtak be. Ez a római katolikus vallású növendékekre vonatkozott mind a 8 középiskolában, illetve Torontálvásárhelyen és Nagybecskerekén a református vallású tanulókra is.

Nagykikindán reggel 8 órára gyülekeztünk, s 9 óráig lelki gyakorlatként imádkoztunk és az ügyeletes tanár idézeteket olvasott föl a Bibliából. Utána szépen, kettes sorban vonultunk a város központjában lévő templomba, színültig betöltöttük a padsorok előtti és melletti üres teret. Az utcán a járókelők, a templomban a hívek megcsodálták fegyelmezett viselkedésünket. Karácsonyi, húsvéti ünnepek alkalmával a helyi lelkésztől kellett pecsétes igazolást vinnünk, hogy rendszeresen látó-

gattuk az ünnepek alatt az istentiszteletet.

A hazaszeretetet, Magyarország megismerését szolgálták a Délvidéki Magyar Közművelődési Szövetség helyi székházában havonta megtartott előadások. Bevallom, azóta se tudok sokkal többet a történelmi Magyarországról, mint amit ott tanultam meg, valamint a földrajz- és történelemórákon.

Mindez és az adatok arról tanúskodnak, hogy milyen nagy szerepük volt a bánási magyar középiskoláknak a közoktatásban.

### Főgimnázium helyett algimnázium

A II. világháború vége felé, pontosabban 1944 nyarán, már egyre közeledett határainkhoz a frontvonal. Másodszor is elhalasztották a beiratkozást a Nagyikindai Magyar Főgimnáziumba. Aztán október 6-án bevonultak a városba az oroszok. Végül is valamikor 1945 márciusának vége felé indult újra a tanítás, de már algimnáziumi szinten!

Minden olyan gyorsan zajlott, hogy csak hozzávetőlegesen tudom: mennyien jelentkezünk továbbtanulásra. A hónap végén katonai mozgósítási behívómat hozta aggódó édesapám. Április 3-án már indultunk is a szlavóniai frontra. A gimnáziumból csak Fehér Laci volt velem, aki szintén betöltötte már életének 17. évét.

xxxxxx

Május elején egy nagy erdő átfésülése után, fegyverünket gúlába rakva lepihentünk. Én egy gyümölcsöskert nagy almafája alatt aludtam, s hirtelen nagy fegyverropogásra ébredtem. Látom, de mégsem hiszem: egymással ölelkeznek, kurjongatnak, a levegőbe lövöldöznek a bajtársak. Futár hozta a hírt: a németek letették a fegyvert, vége a háborúnak. Nekidőltem az almafának és kibuggyantak a könnyeim. Öröm- és fájdalomkönyvek voltak ezek. Öröm, mert megúsztam épségben a háborút, fájdalom, mert elvesztettem egy iskolaévet. Majd csak a következőnek a felénél folytathattam a IV. osztályt. Pontosán december 5-én. Többségükben nálam 4-5 évvel fiatalabb gyerekekkel?! Ez a mellékelt képről is leolvasható.

A nagyikindai algimnáziumban 1946 júniusában készült felvételen látható 38 tanuló közül legalább 15-öt nem tudok már megnevezni. Az 1. sorban Gyurtsy Mária osztályfőnök és Mina Nestor igazgató látható, mindjárt mellette Bálint István, Balázs Imre, Muntyán Dezső. A 2. sorban

jobbról a 4-ik Baltasik Imre, a 6-ik a torontálorszi Lőrinc János, aki szintén leszerelt katonaként jött az iskolába. A 3. sorban jobbról a 3-ik a szerző, zsákmányolt katonablúzban, Vass József és Kiss János torontálorszi tanulók között. E sorban az 5-ik Molnár Vilmos, mellette Fábrik József, tőle a 3-ik Zombori Andris. A legfelső sor bal sarkán Hegedűs István, tőle a 3-ik Böngyik Mihály, a 4-ik Kantzel János, mellette két idősebb magántanuló, a 7-ik Pechó Dezső, a 8-ik pedig Schwachtje Sándor, a francia idegenlégiós.



Zombori Andris szajáni gyerekkori cimborám, aki most „utolért a IV. osztályban”, nagy segítségemre volt a tanulásban. Legnehezebb volt (neki is) a francia és az orosz nyelv, de még szerbet is tanultunk. Szerencsénkre, január végén megszüntették a francia nyelv oktatását, azzal a felső utasítással, hogy nem lehet három idegen nyelvet tanítani.

Nagy örömmre szolgált, hogy a régi tanári karból ott volt Adamovics József, Kún Miklósné, Kolb Sarolta, Gyurtsy Mária, Szupritz József, Tuszler Géza, de a szigorú (igazságos) Mina Nesztor is.

Szerb-magyar közös algimnázium volt ez, s a régi Orosz Gimnázium épületében működött. Nevét onnan kapta, hogy a szovjet szocialista forradalom győzelme után a cári hadsereg sok katonatisztje családotól Nagyikindára menekült, és a főutca keleti negyedében épített kétemeletes gimnázium épületében kaptak évekig tartó szállást.

A sors iróniája, vagy bosszúja, hogy 1944 októberében a Vörös Hadsereg katonái kaptak itt szállást. Zombori Andris mesélte, hogy a szeptemberben kezdődő tanítás egészen decembe-

rig három váltásban történt, volt olyan nap, is amikor nem kellett iskolába menni, mert nem volt ülőhely. Sok pad hiányzott minden tanteremből, mert télen eltűzelték az orosz katonák. Végül az egyik magyar elemi iskolából hordtak át padokat.

Az iskola neve: Nagyikindai Állami Algimnázium, s ez december 3-án nyílt meg hivatalosan, szerb és magyar tagozattal. Mina Nesztor lett a gimnázium megbízott igazgatója. A szerb tagozatnak 320, a magyarnak pedig 208 tanulója volt. Ez körülbelül fele az előző évben még működő főgimnázium tanulói létszámának. A legtöbb tanuló most is nagyikindai volt, a többiek bocsári, padéi, töröktopolyai, szajáni, magyarcsérnyi, tóbai, tordai, egyházaskéri és torontáloroszi tanuló volt.

Az I. osztálynak 37 tanulója volt és Kolb Sarolta volt az osztályfőnök, 13 tanulóknak meg kellett ismételnie az osztályt, vagyis megbukott. A névsorban ráakadtam Kolompár-Kárpáti László nevére, aki fogászatot végzett, de az újvidéki RTV színészeként vált ismertté. Aztán itt van Martinek Antal neve is, aki közgazdászként bekerült a vajdasági képviselőházba. Ám inkább arról vált ismertté, hogy akkor is fürdött a Dunában, amikor már kezdett befagyni a vize. Szajánt csak Varga József képviselte az osztályban.

A II.o. osztályfőnöke Kún Miklósné. 51 tanulóval, ez volt az algimnázium legnépesebb osztálya, közülük 9 megbukott, 14-nek pedig pótvizsgázni kellett oroszról és mennyiségtanból. A névsorban szerepel a már korábban említett Kún Miklós fogász (a tanárnő fia). Szajánból Palatinus Erzsébet, Sziráki Ilona, Zombori István, Torontáloroszi pedig Kaslik József, aki később Muzslára költözött.

A III. A osztályfőnöke Tuszler Géza. Ez a tanár Mina Nesztorral együtt a legképzettebb pedagógus volt, de sokszor szigorú. Az osztály 27 tanulója közül 3 megbukott, 8-nak pedig pótvizsgázni kellett, 4-4-en orosz és magyar nyelvből. Itt talákoztam Moldvay Ottó nevével, aki a tartományi képviselőházban töltött be tisztséget. Itt van Sörös Imre későbbi pedagógus neve is. Elnézést, de ismét szajániakat említek Égető György tisztviselő és Kovács Gyula gazdálkodó személyében.

A III. B osztályfőnöke Szupritcz József (kántortanító), ennek az osztálynak 2 magántanulóval együtt 31 növendéke volt. Ez már szorgalmasabb

osztálynak nevezhető, ami abból is látszik, hogy csak 5 tanulóknak kellett pótvizsgázni és 4 vesztette el az iskolaévet. A névsorban olvasható a már említett Brenner János neve, továbbá Károly-Kiss Erzsébeté, aki Nagybecskerekén lett pedagógus.

A IV. a osztálynak 38 tanulója volt, osztályfőnök Gyurtsy Mária, aki a legidősebb, de egyik legkedveltebb tanárnőnk volt. Ebbe az osztályba járt e sorok írója is, akárcsak Bálint István, aki négy évvel később a Magyar Szó szerkesztőségében a külpolitikai rovat gyakornoka lett. Az osztály befejezése előtt igen nagy rostáláson estünk át, ami abból is látszik, hogy 10 tanulóknak pótvizsgázni kellett, 11 pedig megbukott. Velem járt a már korábban említett Bakálovits József, Balázs Imre, Böngyik Mihály, Hadik József, Hegedűs István, Kantzel János, Molnár Vilmos, Muntyán Dezső, Baltasik Imre, Kiss Ádám. Rajtam kívül szajáni volt Fábrik József és Juhász Károly. A 38 tanulóból 28 sikeresen kisérettségizett.

A IV. B osztályfőnöke Kún Miklósné, szintén nyugdíj előtt álló közkedvelt tanárnő. Ebbe az osztályba 29 lány járt, közülük 6-an pótvizsgáztak, 7-en megbuktak.

A végén megemlíthetem, hogy legtöbben mennyiségtanból és orosz nyelvből kaptak gyenge osztályzatot. Szajánból Bezdán Anna, Cseh Ilona, Bodré Margit járt ebbe az osztályba és sikeresen fejezték be.

1946. június 16-án kezdődtek a kisérettségi vizsgálatok - ahogyan azt az értesítő fogalmazza. Végh Sándor főgimnáziumi tanár volt a vizsgabizottság elnöke. Idézet: „A vizsgálat alól föl voltak mentve a következő kitűnő előmenetelű és magaviseletű tanulók: Ábrahám Irén, Balázs Imre, Bálint István, Czibula Erzsébet, Dávidházi Margit, Molnár Vilmos, Petrovics Olga.”

Végül is a 29 tanulóból 18-an sikeresen kisérettségiztek.

Elmondom, hogyan is kerültem én a „gyerekek közé” az algimnáziumba.

Az elemi iskola 4. osztályának befejezése után a szüleim beírtak a nagyikindai szerb nyelvű polgári iskolába. Gyenge szerb nyelvtudásom miatt az év végén tanáraink azt javasolták: ne folytassam a II. osztályt, mert úgyis megbuktatnak. Ezután két évig ismét parasztyerek lettem és majd csak 1941 őszén folytattam a tanulást, már a Nagyikindai Magyar Főgimnázium-

umban. Említettem már: 1 iskolaévet hadba vonulásom miatt veszítettem.

Csaknem 70 év távlatából ma is jóleső érzéssel gondolok vissza: mennyire megértőek és elnézőek voltak irántunk a szerb pedagógusok. Jó barátságban voltak a két tagozat diákjai. Akkor sem az iskolában, sem az utcán nem „emlegettek” a magyar mivoltunkat és anyánkat.

Ne vegye a kedves olvasó afféle szólamnak, amit most elmondok: sírig kísérő emlékemben marad magyar néptáncscsoportunk szereplése. Kún Miklósné, aki tornatanár is volt, javasolta: a két negyedik osztály alakítson egy magyar táncscsoportot. Szorgalmasan készültünk, május 1-jére tervezték a bemutatkozásunkat.

A magyar kultúrotthon nagytermében, más magyar nyelvű műsorral együtt léptünk színpadra. Nyolc párból állt a csoport, amelyről sajnos nem készült fénykép, de jegyzetem sincs róla.

A háború után mi mutattunk be először Nagy-kikindán magyar néptáncot. Nem hagyhatom ki az akkori magyar színházlátogató polgári közönség támogatását. Minden lánynak beszerezték az akkor divatos piros-fehér-zöld öltözetet, a fiúknak, lányoknak pedig valódi rámászsizmát. Termetünk-nél fogva Hustyik Annával mi voltunk az első pár. Petrovics Olgának Böngyik Mihály volt a párja, a többiekre már csak külön-külön emlékszem: Czibula Erzs, Dávidházi Margit, Cseh Ilona, Nagy Gabriella, Bodré Margit, Löschinger Gertrúd, a többi fiú: Pechó Dezső, Baltasik Imre, Molnár Vilmos, Kiss János, Kantzel János és Kiss Ádám.

A siker leírhatatlan volt és ezzel a feledhetetlen emlékkal be is fejezhetném a rövid (tudomásom szerint) öt évig ténykedő Nagy-kikindai Magyar Algimnázium indulásának történetét. Szólni kellene még arról, hogy mi lett a bánásági diákság és a magyarság sorsa a későbbiekben.

Sajgó szívvel emlékszik az ember vissza arra a háború alatti három iskolaévre, amikor a bánásági magyarság a lehetőségekkel élve, sok lemondás árán is, öntudatosan iskoláztatta gyermekeit. Sajnos ennek mára már alig maradt „használható hozadéka”.

Az újabb betelepítés, vagy ahogyan egy jeles vajdasági magyar politikus fogalmazott: más vallásúak tömeges betelepítése megbontotta a szórványmagyarság sorait. A munka- és család-alapító-képes fiatalság vándorbotot vett a kezébe. Elmondható ez az egész Bánáságra, nemcsak a déli végekre. Szellemi és lelki irányítók nélkül maradt a lakosság (pedagógusokat és papokat üldöztek, és ki is végeztek), vagyis pásztor nélkül maradt a nyáj.

A Bánáságban a magyar tannyelvű iskolák pénzelése a községi költségvetésben rendszerint az utolsó helyre került.

Gyakorló újságíróként tudom (a Bánáság volt az én területem), hogy a Magyar Szó napilap hosszú ideig el sem jutott Fehértemplom, Versec, Keveháza, Alibunár körzetébe, majd annyira „sikerült rendezni” az újság szállítását, hogy „másnapra megérkezett”! Még Pancsova és Nagybecskerek is lemaradt esetenként. És mi történt? Megjelentek a belgrádi szerb újságok – és a magyar gyerekek jó része előbb tanulta meg a cirill, mint a latin betű írását és olvasását. A szülők mit tettek? Szerb tannyelvű iskolába írták a gyerekeket. Azóta is úgy vélik (többségük), hogy ha szerb iskolába jár, könnyebben érvényesül az életben. Jó emberek! A Bánáságban napjainkban is három-négy falura jut egy lelkipásztor! Szakképzett kántort lámpással kell keresni. Ez csak az érem egyik oldala. És a másik? Azt is érdemes lenne görcső alá venni!



# Vissza a jövőből

## Mini sci-fik IV.

### A törvény nevében

2020-ban az Európai Unió minden korábbinál nagyobb birodalommá alakult, mert ekkor vették fel Oroszországot és az észak-afrikai államokat is a közösségbe. Az Unió új piacokat keresett, és előre menekült, mert Kína már minden tekintetben lekörözte, és a kínai import ellentételezésére alig volt többé remény. A 2020-at követő időkből azonban egyre inkább érzékelhetővé vált, hogy ilyen hatalmas birodalmat nem lehet egyetlen központból, Brüsszelből irányítani. Az eurokraták elkülönült kasztja nem vett tudomást a problémákról, továbbra is olyan törvényeken vitatkoztak, melyek senkit sem érdekeltek, mert betarthatatlanok és ésszerűtlenek voltak. Mióta megszűnt a NATO és az Amerikai Egyesült Államok visszavonta csapatait Európából, a fegyveres konfliktusok, felkelések, éhséglázadások egyre gyakoribbá váltak, az elsorvasztott nemzeti bábkormányok képtelenek voltak fenntartani a rendet és biztonságot. A különböző fegyveres milíciák, önvédelmi csoportok mellett egyre kisebbre zsugorodott az állami rendőrség, a különböző maffiák pedig egyre nagyobb magánhad-seregeket állítottak fel klienseik védelmére. Az egykori magyar belügyminiszter emlékére „lex Kunczénak” nevezett új törvénnyel megpróbálták legalizálni az úgynevezett megélhetési bűnözést, az európai adóhivatal pedig adókötelessé tette a lopást, betörést, rablást, hogy bevételeit növelje. Miután a bűnözők megfogadták a magyar adóoptimalizálási tanácsokat, visszaállították a halálbüntetést, és Brüsszel eladta a nyilvános kivégzések közvetítési jogát a két legnagyobb kereskedelmi tévének. Nagy-Európa népe éppen ezeket a műsorokat nézte, amikor a kínai ejtőernyősök elfoglalták Brüsszelt. Mindenki örült, aki nem, azt... (itt a Cenzori Hivatal törlése következik).

### Melegfront

Valamikor régen még viccelődtek azon, mi lesz, ha a homoszexualitás kötelezővé válik, de 2030 után már nem számított jó tréfának a más-ság korlátlan tisztelete. A globális túlnépesedés megakadályozása érdekében a Világállam rendkívül szigorú törvényekkel próbálta betiltani a heteroszexuális kapcsolatok létesítését, a különne-mű házastársak regisztrációját megnehezítették, a gyermekvállalást pedig engedélyhez kötötték, minden tagállamban meghatározott kvóta szerint. Miután a szigorítások ellenére sem csökkent a népesség növekedése, 2041-ben törvényben tiltották meg a heteroszexualitás bármilyen reklámját, képi vagy írásos megjelenítését, és a világirodalom alkotásait is cenzúrázták, hogy kigyomláják a különművek szexuális életére vonatkozó, pornográfusok minősülő utalásokat. A törvény első kiegészítésében azt is szabályozták, hogy a heteroszexuálisok kötelesek jól látható helyen máságukra utaló jelzést viselni, továbbá megtiltották, hogy nyilvános helyeken megjelenjenek, őket kiszolgálják, alkalmazzák. Az emberjogi intézmények kétségbeesett erőfeszítéseket tettek a megalázó kirekesztés ellen, a heteroszexuálisok pedig elszánt földalatti mozgalmakkal és titkos összejövetelekkel, időnként terrorcselekményekkel figyelmeztették a többségi társadalmat embertelen intézkedéseik veszélyeire. Néhány évtized múlva a Világállam vezetői elégedetten állapították meg, hogy az emberiség létszáma drasztikusan csökken, később pedig rádöbbentek, hogy immár a kihalás veszélye fenyeget. Mivel azonban gyermekek már egyáltalán nem születtek, az emberiség befejezte korántsem áldásos működését a Földön. Volt azonban egy parányi sziget, ahol egy emberpár túlélte az üldöztetést. Ádámnak és Évának nevezték őket.

## Az ábécé eltűnése

A huszonegyedik század elején Magyarország élen járt a fejlődésben. Nem minden téren, de az oktatási reformok ügyében mindenképpen. Mindezt Ho Min-Csung, a Világállam oktatási minisztere jelentette ki, amikor Budapesten felavatta Magyar Bálint és Hiller István szobrát. A két egykori politikus egymást átkarolva áll ezután a Szalay utcában, az egykori művelődési minisztérium előtt, mely ma szállodaként üzemel. Min-Csung emlékeztetett arra, hogy annak idején az úgynevezett kakaóbiztos számítógépek és digitális táblák használatának elterjesztésében élenjáró kis ország mindent megtett a diákok terheinek csökkentése érdekében, illetve a tanítók és tanárok feleslegességének tudatosításában. Az igazi áttörést azonban a beszéddel irányítható számítógép-program adta, melynek kidolgozásában ugyancsak részt vettek kiváló magyar kutatók. A lexikális tudás eltűnése után jogos igény támadt arra is, hogy a diákok agyát ne terheljék a számolás és a betűvetés fárasztó, gépies elsajátításával. A beszéddel irányított számítógépes rendszer azonnal megmondta, mi mennyibe kerül, a lediktált levelek kinyomtatására sem volt szükség, hiszen maga a szöveg audiovizuális formában azonnal megjelenhetett.

Néhány évtized múlva az írás bármilyen formája elavult, a számítógépek klaviatúráját már csak az írástörténészek ismerték, de kézzel már maguk az írástörténészek sem tudtak írni. Mikor azonban a világméretű éhséglázadás háborúba torkolt és a globális áramszolgáltatás összeomlott, már senki sem akadt a túlélők között, aki tudott volna számolni, írni és olvasni. Ekkor jelentek meg a barlangok falán az első rajzok és különös, egyezményes jelek, de a törzsi varázslók megtiltották a jelek használatát, mert homályosan emlékeztek arra, hogy az ilyesmi gonosz dolgokhoz vezet. „Nem kell telezsúfolni a gyermekek fejét minden felesleges dologgal” – jelentette ki a fővarázsló, és kiküldte az ifjakat rőzsét gyűjteni, hogy máglyán elégethessék azt, aki tovább számol a tíz ujjánál.

## Aki szlovák, velünk tart!

2020. elején, miközben az MSZP és az SZDSZ azon vitatkozott, legyen-e két héttel előrébb hozott választás, a szlovák parlament meg-

szavazta, hogy a szlovák nyelvtörvényt terjeszték ki Magyarországra is. Indoklásul felhozták, hogy egyrészt Szvatopluk csúnya csalás áldozata lett, és ezt a magyarok is elismerik, másrészt a magyarok mind elmagyarosodott szlovákok, továbbá elnyomják a szlovák kisebbséget, és a magyar cigányok is elmagyarosított szlovák cigányok. A magyar Külügyminisztérium először nem mert reagálni, majd tréfára vette a dolgot, mire a szlovákok további követeléssel álltak elő: minden Tóthnak vagy Tótának nevezett magyar állampolgárságú személy azonnal szlovákosítson Szlovákra. Az ügy az Európai Unióban is visszhangot váltott ki, de a többség nem óhajtott állást foglalni a két ország konfliktusában. Az elcsatolt területek képviselői messzemenően támogatták a jogos szlovák igényt, majd hosszas tárgyalások után a magyar kormánynak sikerült kiharcolnia egy három éves moratóriumot, hogy a szlovák nyelvű ügyintézésben járatlan magyar köztisztviselők legalább alapfokon elsajátíthassák ezt a gyönyörű, nagy irodalmi hagyományokkal rendelkező világnyelvet. Jelentős sikerként könyvelték el, hogy – egyelőre – csak kétnyelvű utcatáblák lesznek Budapesten, és a Kossuth Rádió (MR1) vasárnaponként fél órás műsort magyar nyelven is sugározhat. A választási koalícióra lépett MSZP-SZDSZ kampányának jelszava – AKI SZLOVÁK, VELÜNK TART! – nagy népszerűségnek örvendett, s az ismét kormányfőnek jelölt Gyurcsány (akinek nem kellett szlovákosítania) szívére tett kézzel gyakorolta a szlovák himnuszt.

## Teleport Co.

A sci-fi írókat már száz éve izgatta a teleportáció, vagyis az anyagátvitel lehetősége. Elképesztő összegeket fordítottak a világ leggazdagabb államai arra, hogy titkos kísérletekkel igazolják vagy cáfolják ezt a lehetőséget, természetesen leginkább katonai szempontból érdekelte őket a dolog. Képzeljünk el egy szerkezetet, mely a feladónál atomjaira bont egy tárgyat, majd az információt valamilyen vezetéken keresztül továbbítja egy fogadó szerkezetnek, mely mintegy rekonstruálja, felépíti az eredeti tárgyat. Persze az írókat leginkább élőlények teleportálása foglalkoztatta, az ember belép egy kamrába a Föld egyik pontján és kilép szinte azonnal egy másik ponton, esetleg egy távoli bolygón,

ahol már sikerült telepíteni egy fogadóegységet. Sok milliárd dollárt öltek bele a kutatásokba, de az egész kérdés megragadt elméleti szinten, mindössze néhány szubatomi részecskét sikerült továbbítani egy alacsony feszültségű villanyvezetéken. 2015-ben egy fiatal magyar fizikus tanulmányt közölt egy tekintélyes folyóiratban az anyagátvitel problémájáról, sőt egy szabadalmat is benyújtott, de a hivatal elutasította, mint olyan komolytalan találmányt, amilyen az örökmozgó. Ahogyan ez lenni szokott, a magyar találmányt ellopták, és 2021-ben az amerikai-izraeli vegyesvállalat, a Teleport Company piacra dobta a személyi számítógéphez csatlakoztatható mini teleportot. A készülék úgy festett, akár egy nagyobb nyomtató és egy mikrosütő keveréke, és napok alatt meghódította a civilizált világot. Négy kilós tömeget lehetett csaknem fénysebességgel egyik helyről a másikra küldeni, leggyakrabban persze pizzát rendeltek, vagy egy csokor virágot küldtek a segítségével. A világgazdaság szinte belerokkant az új találmány népszerűségébe, a posták, csomagküldő szolgálatok gyakorlatilag megszűntek. A vám- és pénzügyőrsek is későn eszméltek, mert a gyémánt- és nemesfém küldemények ellenőrizhetetlen áramlása mellett a kábítószer teleportációs forgalmazása is szinte megoldhatatlan problémát jelentett, nem is szólva a teleportált bombákról, melyeket a terroristák illetve ellenséges államok küldözgettek. Összeült az ENSZ Biztonsági Tanácsa, s elrendelte a teleportáció azonnali betiltását. Amerika azonban rögtön megvétózta a döntést, Kína pedig elkezdte piacra dobni a lényegesen olcsóbb Peking márkájú teleportot, mely már húsz kilogrammos küldeményt is képes volt továbbítani, elsősorban fehérneműt és játékárut. Nagy áttörést jelentett, amikor Japánban sikerült először egereket, majd macskákat is átküldeni egyik szigetről a másikra, ám ekkor kitört a harmadik világháború és megszűnt az internet is. A postások és pizzafutárok fellélegezhetek.

### Parlamenti klónok

A lisszaboni szerződés aláírása után az Európai Unió új vezetése titkos határozatot hozott, melynek lényege az volt, hogy a tagállamok országgyűlésének képviselőit klónoztatja, s ilyen módon a sok költséget felemésztő helyi válasz-

tásokat megszüntetik. Így mihelyt egy képviselő meghal, automatikusan helyére lép egy tökéletes hasonmása, ez pedig megnyugtatólag fog hatni az illető tagállam népére, mely hisz a demokráciában és a többség akaratának érvényesülésében. A kísérletet először a leggyengébb tagállamban, Magyarországon kezdték el, mivel ott az egész politikai elit közutálatnak örvendett, és húsz éven át mégis a helyén tudott maradni. A klónok létrehozása sikeresnek bizonyult, fehérjetömegüket gyorsított eljárással szaporították, oktatásuk és nevelésük egy Sulinet-program keretében valósult meg, százötven szavas szókincsükben szerepelt a „versenyképesség”, „hitelesség”, „felelőség”, sőt az „útelágazás” is, mutatóujjukat pedig alkalmassá tették három gomb felváltva történő nyomására, mihelyt meghallották az „igen”, „nem” illetve „tartózkodás” pavlovi reflexeket kiváltó utasításait az országgyűlési frakció előnékesétől. A párt- és frakcióvezetőkből illetve a szóvivőkből mindjárt többet is legyártottak, hiszen ezeknek gyakran kell egyszerre több helyen fellépniük, hogy elmondják a betanult mondatokat, a feltett kérdésektől teljesen függetlenül. A magyar lakosság eleinte csodálkozott, hogy képviselői nem mutatják az öregedés jeleit, később azonban hozzájuk szoktak, sőt meg is szerették őket, mint ifjúságuk elnyúlhatatlan emlékeit – így került sor az Európai Unió képviselőinek klónozására is, de őket már megtanították a mellékhelyiségek idegen nyelvű feliratainak jelentésére is.

### Piss Car

A fokozódó energiaválság idején az autóipar kétségbeesetten kereste a megoldást gondjaira, de sem az elektromos autók, sem a napelemes járművek nem terjedtek el, az egyre nagyobb, globális éhínség pedig véget vetett a bioüzemanyagokkal folytatott, amúgy ígéretes próbálkozásoknak. A hidrogénhajtású gépkocsik, melyek a víz felbontásából nyerték a hidrogént, sokáig népszerűek voltak, ám a világ vízkészleteinek rohamos csökkenése után a víz drágább lett, mint a benzin valaha is, így az eladhatatlan új autók közé a hidrogénhajtású járművek is oda kerültek. Még a 2000-es évek elején felröppent a hír, hogy az emberi vizelet a tiszta víznél sokkal inkább alkalmas hidrogén előállítására, különösen akkor, ha megfelelő alkoholtartalommal is

rendelkezik. A legenda szerint egy szovjet tank-vezető, Alekszej Ivanovics Volkov mentette meg a helyzetet, amikor a kurszki ütközetben elfogyott az üzemanyag, Volkov dühében belevizelt a benzintartályba, és a tank elindult. Volkovot a Szovjetunió Hőse címmel tüntették ki, később azonban szabotázs miatt Szibériába száműzték. A szovjet mérnökök sikeres kísérleteket végeztek Moszkvics és Zsiguli típusú gépkocsikkal is, de az áttörést egy német cég érte el, mely Piss Car márkanéven egy kizárólag vizelettel működő népautót dobott a piacra 2033-ban. Mivel megszokott jelenséggé vált, hogy a férfiak akár az út mentén is feltöltötték a gépkocsijuk tankját, a nőszervezetek nyomására olyan modelleket is forgalmaztak, melyekben a hölgyek akár vezetés közben is tankolhattak, a sofőrülés helyére szerkesztett, rugózott véccélőke segítségével. A nagy, családi vizeletgyűjtő hordók egyre több helyen jelentek meg a garázsok mellett, és új, jövedelmező üzletág lett a nyilvános illemhelyek termékének szelektív gyűjtése és tárolása is. A nagy sörfogyasztó államok, például Németország vagy Csehország már exportra is termelt, mások azonban a magasabb alkoholtartalmú orosz üzemanyag mellett voksoltak. A Piss Car egyedül Magyarországon nem aratott sikert, mert az adóhivatal olyan magas illetéket szabott ki a vizeletre, hogy inkább a II. világháborúban már bevált fatüzelésű gépkocsikat vásárolták továbbra is.

### Az irodalom halála

A szövegszerkesztő programok után a számítógépes fejlesztők egyre nagyobb sikereket értek el a különböző fordítóprogramokkal, majd megszülettek az első, angol nyelvű szépirodalmi kísérletek is. A számítógép a betáplált információk alapján tetszés szerinti témában tudott előállítani teljesen hitelesnek ható szövegeket klasszikus szerzőktől, Shakespeare-től Dickensig, majd a verstani és regényelméleti alapokat betáplálva az amatőr szerzők is képessé váltak saját szövegük korrigálására és tetszés szerinti bővítésére. Hamarosan megjelentek az első, kizárólag komputerek által írt művek, és az olvasóközönség kitörő örömmel fogadta az így gyártott krimiket, fantasztikus regényeket, erotikus, pornográf műveket. A kisebb nyelvek piacán is megindult

a mozgolódás, az élő írók és költők legnagyobb bosszúságára, akik minden követ megmozgattak a számítógépes irodalom visszaszorítása vagy legalább szabályozása érdekében. Az angol mintára létrejött SHT egyezmény (Standard Hungarian Authors) kidolgozta a magyar szabványt, mely kizárólag Imre Kertész, Esterházy, Nádas, Spiró és Kornis műveinek szókincsét tartalmazhatta, és csak e szerzők alapműveinek további generálását tette lehetővé. A gondolatrendőrség csírájában elfojtott minden e körön kívül eső próbálkozást, így a huszonegyedik század végén a korábbi magyar szerzők művei végleg feledésbe merültek. Mivel azonban ekkor már maga a magyar nyelv is csak a bennszülöttek érintkezésében maradt fent szórványosan, a magyar irodalom halálát mindenki úgy értelmezte, hogy a magyar tartomány végre bekerült a globális kultúra élvonalába.

### Humán Reprodukciós Hatóság

2018-ban a Világállam magyar tartományában is létrehozták a Humán Reprodukciós Hatóság budapesti központját. A Human Reproduction Authority magyar hivatala adta ki az engedélyt fiatal házások gyermekvállalására. A 20 és 30 év közötti, lakással és állással rendelkező fiatalok száma meglehetősen kevés volt, s mivel az engedélykérő űrlapot tanúk jelenlétében, angolul kellett kitölteni, viszonylag kevesen jelentkeztek a hatóságnál. A tisztviselő idősebb, afroamerikai hölgy volt, aki a formaságokat mellőzve próbált segíteni a fiataloknak, bár magyarul nem tudott.

- Tudják, sokkal nagyobb esélyük volna örökbe fogadási engedélyre, különösen akkor, ha egyneműek volnának. Én megértem Önöket, de a kvótát tartanunk kell, különben súlyos büntetést szabnak ki a tartományra. A magyar tartomány optimális lélekszáma ötmillió, vagyis jelentős lemaradásban vagyunk, tekintettel a bevándorlók egyre növekvő számára. Meg kell, hogy értsék, a tartományt a Világbank és az IMF nem finanszírozza, ha munkaképtelen, hosszas gondozást, táplálást, iskoláztatást igénylő gyermekekre költjük a pénzt, miközben importálhatunk fiatal, életerős felnőtteket is. De ne csüggedjenek, a kérvényüket iktatjuk és jövő évben újból automatikusan elbíráljuk.

A fiatal pár a Hatóság kapujában átvette az ajándék óvszercsomagot, illetve a brosúrát az ingyenes meddővé tétel lehetőségeiről. Fejük felett kigyulladt a Világállam jelszava: FEGYELEM, TAKARÉKOSSÁG, STABILITÁS.

### Kóma

K.M., a párt és a munkásmozgalom régi harcosa 1989. június 6-án gutaütést kapott, amikor értesült Kádár János haláláról. A leggondosabb kezelés ellenére sem tudták kihozni a kómás állapotból, bár állapotát stabilizálták. K.M. felesége időközben elhunyt, egyetlen fia belépett az idegenlégióba, majd bankár lett Panamában. A Párt legfelső vezetése tudott arról, hogy K.M. elvtárs, az egyik nagy külkereskedelmi cég vezetője szorgalmasan gyarapította magánvagyonát, de senki sem sejtette, hogy K.M. svájci bankszámláján harminc millió dollár alussza Csipkerózsika-álmát. Időközben sorra elhunytak K.M. régi harcostársai, őt pedig csaknem lekapcsolták a lélegeztetőgépről, amikor 2009 nyarán váratlanul felült az ágyban, és oroszul kezdett beszélni, uborkát és vodkát követelt. A fiatal ápolónők egy kukkot sem értettek, de a professzor még a régi rendszerben nőtt fel, és elkezdett kommunikálni a beteggel. A sebtében összehívott konzílium megállapította, hogy K.M. immár teljesen egészséges, emlékezőképessége is lassan visszatér, de nem szabad semmivel felizgatni, ami esetleg újból előidézhetné az agyműködés károsodását. Néhány nap múlva a lábadozó beteget meglátogatta a Párt doyenje, akitől K.M. érdeklődött a politikai helyzetről, és örömmel vette tudomásul, hogy néhány nehéz esztendő kivételével a proletariátus élcsapata tartotta és tartja most is kézből a szocializmust építő ország kormányát. K.M. számára engedélyeztek egy rövid városnézést is gépkocsival, és K.M. elégedetten állapította meg, hogy Budapest húsz év alatt mit sem változott, még az állványerdők is a régi helyen magasodtak, sőt pontosan ugyanott szedték fel a villamossíneket, ahol két évtizede elkezdtek.

K.M. kiemelt nyugdíja időközben szépen gyűlt és kamatozott, és váratlanul eszébe jutott a zürichi bankszámla jelszava is. Fia, a panamai bankár meglátogatta K.M.-et szerény rózsadombi villájában, és könnyekig meghatódott, amikor apja

megosztotta vele élete nagy titkát és felajánlotta támogatását.

- Köszönöm, papa! – mondta. – De szerencsére nem szorulok rá. Mi már nagyobb pénzekkel dolgozunk. Jól jön az a kis összeg öreg napjaidra.

Így aztán K.M., a párt és a munkásmozgalom régi harcosa átutalt ötvenezer forintot a Vörös Segélynek, amelyet most krízisalapnak neveztek.

### Retró

Ahogy közeledett 2012. december 21-e, úgy ontották a különböző elméleteket tudósok és áltudósok, mi lesz a világgal e nevezetes dátum után. Ugyanis az ősi maya naptár szerint ekkor kezdődik egy új világkorszak, a hatodik világ. Egyesek a világvégét hirdették, apokaliptikus látomásokkal és jóslatokkal borzolták az emberek idegeit. A csillagászok dühödten cáfolták a feltételezést, hogy a Föld és az egész Naprendszer valamiféle galaktikus egységbe kerül az egész univerzummal, a biológusok kinevették az elméletet, mely szerint valamiképpen újraprogramozódik az emberi DNS, új faj jön létre egy felgyorsult időben, megnyílik előttünk az ötödik dimenzió, véget ér a technika és a pénz uralma – és így tovább. Egy magyar tudós is előrukkolt valami új elmélettel: szerinte 2012 után egyszerűen megfordul az idő, ahogyan a homokórát megfordítják, s az egész emberi történelem visszafelé fog folyni, anélkül, hogy az emberek ezt éreznék. Dr. Kovács teóriája csak itthon keltett némi visszhangot, elsősorban a kereskedelmi tévék és a bulvársajtó foglalkozott a vicces emberrel, az igazi tudósok pedig ízekre tépték ezt az újabb ostobaságot, hiszen logikai képtelenség volt, hogy a mostani felnőttek visszafiatalodjanak, szüleik, majd nagyszüleik feltámadjanak, és az emberiség minden zökkenő nélkül szép lassan végigmenjen visszafelé a megtett úton, a kapitalizmusból a feudalizmusba, majd a rabszolgaság korába, a törzsi társadalmakig, Ádámgig és Éváig, vagy darwini szemlélettel egészen az egysejtűig.

Dr. Kovács hírneve szétfoszlott 2013. első hónapjaiban, hiszen nem történt semmi – ő maga is kénytelen volt belátni, hogy tévedett, és visszatért eredeti hivatásához – a villanyóra-leolvasáshoz. Aztán egy szép napon reggel felfigyelt

arra, milyen fiatalos arc néz vissza rá a tükörből, mintha a haja is kezdett volna kinőni, majd felfigyelt arra is, hogy a végécsészében fordítva örvénylik le a víz, sőt a villanyóra kereke is mintha visszafelé forogna. Kellemes érzés fogta el, amikor kezébe vette a tegnapi újságot, de mivel mindenki ezt olvasta, nem tudatosult benne az élmény. Ugyanilyen kellemes érzésekkel nézte a televíziós csatornák között kattintgatva az ismétlések ismétléseit, s az évek múlásával egyre jobban kedvelte az ifjúsági, majd a gyermekműsorokat, sőt megérte még azt is, hogy hétfőnként adásszünet volt. Ilyenkor a csehszlovák műsorral vigasztalódott, és az időközben visszatért édesanyja még mesélt is neki lefekvés előtt.

Mindenki boldog volt.

### Homosex sapiens

2040-re a Világállam minden népességcsökkentő próbálkozása ellenére a Föld népessége elérte a harminc milliárdot. Óriási összegeket költöttek a homoszexualitás népszerűsítésére, kiemelt támogatásban részesítették a gyermektelen házaspárokat, súlyos pénzbüntetést szabtak ki az egy gyermeknél többet vállalókra, de az emberiség meggondolatlanul, bőszen szaporodott, miközben a munkahelyek száma egyre

csökkent. Nem segített a helyzeten a számos helyi háború, a Világállam által céltudatosan gerjesztett éhínség, a tudósok által kikísérletezett új járványok sora sem. Ekkor a Világállam vezetése drasztikus lépésre szánta el magát. Amerikát és Ausztráliát kinevezték a Nők Kontinenseinek, a férfiakat pedig Euráziába telepítették. Ez nem ment zavargások nélkül, több száz millió férfi és nő halt meg az intézkedés után kirobbanó felkelésekben és a deportálások során, de 2060-ra normalizálódott a népességcsökkenés, csupán elvétve született egy-két illegális gyermek a kevésbé ellenőrzött, világtól elzárt hegyekben.

A világ egyre tágasabb lett, egyre csendesebb és nyugodtabb, megszűntek a bölcsődék, óvodák, iskolák, nem kellett többé tankönyveket írni és kiadni, játékokat gyártani és gyermekműsorokat készíteni. Az emberiség elégedetten, békességben öregedett, és lassan kihalt. Ez volt a világvége, melyet oly sok szent könyv megjövendölt. És a Föld – annyi szenvedés után – boldogan kinyújtózott, és megpróbálta begyógyítani az ember okozta szörnyű sebeket. Eltelt néhány száz év, és az emberek után már semmi sem maradt – csak az óceánokon úsztak tovább az el nem bomló műanyag szemétből összeállt szigetek.



## „Az aracsi műemlék bazilika kivételes jelentőségű”

Milyen irányba halad örökségvédelmünk? - Stanyó Tóth Gizella interjúja

„Hatalmas méreteivel még romos állapotában is fenséges látványt nyújt a bánsági Törökbecse közelében a viharos történelemmel dacoló, csaknem ezeréves építészeti remekművünk, az aracsi pusztatemplom. Valószínűleg még Szent István építette ezt a bencés kolostort, de építészeti jegyei alapján más szakemberek a 12. vagy a 13. századra teszik keletkezését. A háromhajós, háromapszisos, boltozott bazilika téglából épült, franciaországi szerzetes-építészeti stílusa fedezhető fel rajta, de olyan kőfaragványai is vannak, amelyek a kis-ázsiai és örmény keresztény művészetnek s a népvándorlás kori hagyományoknak a hatását is tükrözik. Ezért írhatja róla Kalapis Zoltán a Történelem a föld alatt című könyvében (Forum, Újvidék, 1995), hogy nemcsak a legnagyobb és legszebb, hanem a legtitokzatosabb középkori építészeti emlékünkhöz a Délvidéken. »Amikor Szent István idején a magyar állam hivatalosan is a római katolikus vallást fogadta el, megkezdődött a keleti egyház fokozatos visszaszorítása. Ez a folyamat a XI. századi végleges egyházszakadás után csak fokozódott, de eltartott a XIII. századig. Ezért a mai romos Pusztatemplomot akár úgy is felfoghatjuk, mint egy felkiáltójelet a mondat végén: végső diadalként, a nyugati egyházi befolyás beteljesüléseként.« A kolostortemplomot a tatárjárás (1241) és a kun lázadás (1280) során megromgálták, felgyújtották. Az erős falak csaknem egy évszázadon át elhagyatottan sínylődtek, s ekkor Erzsébet királyné, Nagy Lajos édesanyja helyreállíttatta és kibővítette, a román kori stílusú épülethez egy korai gótikus csúcsíves tornyot építtetett, s a pápától engedélyt kapott, hogy a felújított rendház és a Szent Miklós tiszteletére felavatott templom a ferenceseké legyen. A XV. században élte fénykorát: 1450-től többször tartottak itt Torontál megyei gyűléseket. A templom körüli település azonban már 1536-ban a pestis-

járvány következtében elnéptelenedett, 1551-ben pedig a törökök roppant sereggel érkeztek Óbecse ostromára, s ekkor pusztult el nyom nélkül Aracs község és vált rommá a kolostortemplom. S immár több mint 460 éve hirdeti ezeréves múltunkat, s elhagyatottságában még dacosabban keresi az utókorral a kapcsolatot.” (Gubás Ágota)

Hol tartunk napjainkban a kapcsolatkeresésben? Hogyan viszonyulnak a hivatott vajdasági intézmények a műemlékvédelem alatt álló aracsi pusztatemplom romos falainak megmentéséhez? Az Aracs folyóirat szerkesztőségének vonatkozó kérdéseivel kerestem fel **dr. Ózer Ágnest**, a Vajdasági Múzeum igazgatóját és **Zoran Vapát**, a Vajdasági Műemlékvédelmi Intézet igazgatóját. Ózer asszony későbbre ígerte a beszélgetést. Vapa igazgatóval hosszabb egyeztetés után október közepén készült ez az interjú.

**Műemlékvédelmi szempontból mit jelent az aracsi pusztatemplom megléte Vajdaságban? Az Aracs folyóirat, az Aracs Társadalmi Szervezet, az Aracs Hagymányápoló Társaság szerint a Pusztatemplom a vajdasági magyarság öröksége, Szent István idejében épült a 11. században, az 1030-as években. Egyes feljegyzésekben, így Törökbecse honlapján is, későbbre teszik a templom építését. Megtörténhet-e, hogy különbözően ítélik meg a templom építésének idejét?**

- Vitathatatlan: az aracsi műemlék bazilika kivételes jelentőségű, ezért is soroltuk a legmagasabb szintű védettségi kategóriába. Az objektumon és környékén folyamatosak a kutatások, a feltárások, hogy megállapíthassuk a valós tényeket. Úgy véljük, hogy a jelenlegi bazilika csupán egy a templomok sorában, amelyek a településen lehettek. **Nebojša Stanojev**, az archeológiai kutatások vezetője könyvet is megjelentetett az eddig feltártak eredményeiről. Szerencsétlenségünkre, az elmúlt több tíz esztendőben különbö-

zően vélekedtek az aracsi komplexumról. Többször terveztünk teljes archeológiai munkálatokat, ásatásokat végezni, hogy meghatározzuk a komplexum határait. Ezt nem tudtuk mindmáig megvalósítani, mert a termőföld, amely a műemléket körülveszi egy bank jelzolója alatt van. Amiatt is fontos lenne az ásatásokat elvégezni, hogy behatároljuk a bazilikához tartozó szűkebb és tágabb területet. Folyamatban van egy komplex Aracs-projektum kidolgozása, Svetlana Bakić műépítész vezetésével, dr. Milka Čanak-Medić konzultálásával, aki az 1970-es években intenzíven dolgozott a térség feltárásán, a romok megmentésén. *(Ekkor egészítették ki és szilárdították meg a romok még ép részeit a belgrádi Milka Čanak-Medić és a budapesti Sedlmayer János tervei alapján)* A projektum köré tömörülő szakcsoportnak feladata lesz a teljes komplexum feltárása, a szakrális létesítmények építési idejének meghatározása. Meg kell jegyeztem, sokszor az Aracs és más objektumok esetében is, beleszól a politika. Ezt mi a tények alapján szeretnénk ki-zárni.

**Újabb projektumról van szó, vagy kötődik a két évvel korábbi IPA - Határon Átnyúló Együttműködési Programhoz, amellyel megkezdődött Magyarország és Szerbia közös projektuma a kulturális örökség megvédésére, amelyre 220 ezer eurót kaptak? Mire volt elég ez az összeg?**

- Az első IPA-pályázat három objektumra vonatkozott: Aracsra, Dombóra Rakovácon, a Fruška gorán és Felsőmonostorra, Bugacra Magyarországon. Partnereinkkel; a Vajdasági Múzeummal és a kecskeméti Bács-Kiskun Megyei Múzeumi Szervezettel együtt csak részben tudtuk megvalósítani ezzel az összeggel a tervezett munkálatokat: az archeológiai ásatásokat, restaurálási, konzerválási munkálatokat, a víz, a villany bevezetését, az út és parkoló megépítését. Az emberek sokszor elvárnák, hogy kevés pénzzel megvalósuljon a teljes újjáépítés. Magyarországi partnereinknek, kollégáinknak köszönhetően ezen a nyáron megnéztük a legjelentősebb régi műemlékeket Magyarországon. Kiváló az együttműködés a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal és a Tartományi Műemlékvédelmi Intézetünk között. Tapasztalatainkat a jövőben is meg szeretnénk osztani egymással. Jelenleg a magyar műemlék-

védelem sokkal fejlettebb szinten van. Korábban ott is volt kifogásolni való, pl. hogy nem megfelelő építőanyagot használtak restauráláskor. Viszszátérve az aracsi emlékműhöz, róla komolyan számot vezet a tartomány, a tartományi kormány is. Így újabb programmal veszünk részt az IPA-pályázaton. Hogy a munkálatokat folyamatosan végezni lehessen, először az infrastruktúrát kell megoldani: oda kell vezetni a vizet, a villanyt, be kell fejezni az út építését. Csaknem öt km földút vezet a legközelebbi aszfaltútig. Meglehet, hogy ez jó is volt, mert így legalább nem hordták szét a tégláit a vandálok, vagy nem építettek valamilyen tákolmányt oda.

**Hasonlóan vélekednek az Aracs köré tömörült civil kezdeményezések támogatói is.**

- Azon vagyunk továbbá Törökbecse községgel együtt, hogy mielőbb kivezessük az áramot, a vizet, befejezzük a megkezdett 4,8 km-s útszakaszt, és felépítsük a vizes göcot a kávézóval. Ezzel megteremtődne a feltételek a kutató-sokra. Az eszközöket csak nemrégén kaptuk meg, így ha az időjárási körülmények megengedik október végén megkezdjük ezeket a munkálatokat. Esős időben szinte lehetetlen gépkocsival, traktorral megközelíteni a terepet. Az év végéig kisebb archeológiai munkálatokat végzünk a bazilikán és környékén. A projektum szerint a jövő év végéig kell befejezni a bazilika felújítását.

**Mindezt a MONATUR - Jó szomszédok a közös jövőért program keretében?**

- Nem, a MONATUR programon kívül pályáztunk összesen 60 ezer euróra a tartományi, a köztársasági reszortminisztériumnál. Ha megkapjuk, felét Aracsra, a másik felét Dombóra fordítjuk. A vajdasági kormány eddig is minden évben hozzájárult valamennyi összeggel a kulturális örökség megvédéséhez. Egyetértek a megállapítással, hogy még mindig kevés pénzt fordítunk kulturális örökségeink megvédésére. Először, mint mondtam, feltételeket kell teremtenünk ahhoz, hogy látogatható legyen minden nap az objektum. Jelenleg bármelyik irányból közelítjük meg, dűlőúton is kell mennünk néhány km-t.

*(Emlékeztetőül megjegyezzük, hogy az aracsi pusztatemplom az egyik legkorábbi építészeti emlékünk Délvidéken-Vajdaságban, Törökbecse közelében (É. sz. 45 ° 38' 38", K. h. 20 °, 16', 19") fekszik. A Bánságban Törökbecse (Novi Bečej),*

Beodra (Novo Miloševo) és Basahíd (Bašaid) közötti határban egy monumentális hatású szentély romjai emelkednek ki a kukoricásból, a szántók-ból... Megközelítése valóban nem egyszerű. Ha Törökbecse-Beodra irányából közelítjük meg, Törökbecse után hét km-re az elhagyott vasúti megálló épületénél letérünk az aszfaltútról, kelet felé tartva, öt km-nyi távolságban megtaláljuk a Pusztatemplomot. Vagy: Basahíd felől Törökbecse irányában haladva, a csatorna kishídján túl még két km-nyire elhagyjuk az aszfaltutat és észak felé, mintegy öt km-re van a Pusztatemplom.)

- Az egész létesítmény környékét előbb alkalmassá kell tennünk a munkálatok végzésére - magyarázta tovább Vapa igazgató - most szinte semmit, még az állványokat sem lehet otthagyni, legalábbis nem őrizetlenül, mert a vandálok elviszik. Hasonló gondjaink voltak Bácsón, a várnál, ahol tetemes károkat okoztak a felújítások után.

**Az aracsi pusztatemplomnál tábla is jelezte, hogy műemlék, s országos védelem alatt áll, mégis nyomtalanul eltűnt.**

- A MONATUR program keretében kötelesek voltunk táblát állítani. A legalapvetőbb vonatkozási, kategorizációs adatokkal: melyik századból való, mit ábrázol stb. Ezt ismételtén meg kell tennünk az újabb program szerint is, ha majd rendelkezünk a teljes adatokkal.

**Évente, többnyire július végén, ökumenikus szentmisét tartanak a Pusztatemplomnál (az idén az esős idő miatt Tordán, a katolikus templomban tartották). A létesítmény szakrális jellegét, a hagyományokat ápolni kell a jövőben is.**

- Kétségtelenül. Ezt senki sem kérdőjelezte meg soha. Amikor kialakult a kereszt-visszahelyezés körüli vita, mi azt mondtuk: miért ne, a kereszt az egy megjelölés. De mivel kivételes jelentőségű kulturális örökségről van szó, előtte a műértőknek, egy szakbizottságnak kell megmondania, hogyan kell, hol a keresztet felállítani. Precíz munkát kell végeznünk, hogy a konzerválási, restaurálási munkálatok dicsőségünkre legyenek, és ne kelljen miatta szégyenkeznünk.

**A továbbiakban is együtt terveznek működni a magyarországi illetékes intézményekkel a Pusztatemplom restaurálása kapcsán?**

- Természetesen. Most, hogy nemrégiben körüljártuk Magyarország neves kulturális műemlékeit, láthattuk, hogyan vigyázzák azt meg. Kezdve attól, hogy állandóan őrzik, hogy egy-egy létesítménynél mindig van valaki, aki fogadja a látogatót, idegenvezető is egyben és elmondja a legfontosabb tudnivalókat a műemlékről. Megszívlelendő dolgokat láttunk pl. Győr környékén. Nem sok ilyen ősi jellegű létesítmény van Magyarországon sem, mint amilyen az aracsi bazilika romos épülete.

**A magyarok számára ezért is annyira jelentős a Pusztatemplom.**

- Érthető, Vajdaságban szinte alig van hozzá hasonló. Dombó Rakovácon egész más jellegű, a többnyire középkori kolostorokkal együtt a Fruška gorában. Más kor, más stílus. A történelmi tényezőket minden esetben figyelembe kell vennünk. Így lesz ez Aracson is. Az év végéig keveset tehetünk, számolnunk kell az időjárással, de programszerűen határozzuk meg a munkafolyamat rendjét. És emellett arra is gondolunk; hogyan tudnánk öfenntartóvá tenni a műemléket. Szerbiában komoly gondok vannak ezen a téren. Nem elég rendbe hozni egy-egy várat, kastélyt, meg kell találnunk megőrzése módját is. Számtalanszor tapasztaljuk, miután befejezzük a restaurálási munkálatok egy-egy fázisát, hogy a vandálok megrongálják, elhordják a hasznosítható anyagokat.

Történetesen, ha Aracsra akar jönni a turista, rendelkezzen akkora vonzáskörrel, hogy megnézzen más látványosságot Óbecsén, Törökbecsén, Beodrán. Olyan kínálatokkal kell idecsalogtatnunk a vendégeket, hogy legalább egy napig itt maradjanak. Érdekltté kell tennünk az újabb kori kulturális műemlékek iránt is; nézzék meg a katolikus, a pravoszláv templomokat, a 17-19. századból és más történelmi, ipari örökséget pl. Óbecsén az Eiffel tervezte hajózsilipet.

Nem szeretnék a témától eltérni, de sokan, akik Újvidékre, Péterváradra jönnek, nem nézik meg, vagy nem is tudják, hogy ott van a Szent György kolostor. Itt szeretném megjegyezni, szépen és eredményesen együttműködünk a római katolikus püspökséggel. Közös programunkkal feltérképezzük az összes 17-19. században épült templomokat, szentélyeket a Vajdaságban. Több mint kétszáz ilyen létesítmény van tartományunk-

ban. Jól haladunk az anyaggyűjtéssel, remélhetőleg jó egy év múlva elkészülhet a dokumentumkönyv is róla. Elsősorban a kulturális örökség részeként tekintünk a műemlékekre, s nem mint egy-egy felekezethez vagy nemzetiséghez tartozóra. Hogy jól viszonyulunk ehhez a kérdéshez és a szakrális objektumokhoz, bizonyítja, hogy elismerően szóltak Intézetünk munkájáról a magyar, a szlovák, a román, a ruszin nemzeti tanácsok vezetői és mások. A nemzeti tanácsok elnökei, így dr. Korhecz Tamás úr is, írásban támogatta műemlékvédő tevékenységünket. Vajdaságban több városban, településen végeztünk felújítást a különböző egyházi objektumokon is. Igaz, nem olyan mértékben, amennyire szükséges lenne, sajnos. Anyagi lehetőségeink szűkösek. Műemlékvédelemre mind kevesebb pénz jut külföldön is. Intézményünknek jók a nemzetközi kapcsolatai, pl. Horvátországgal, Romániával, Magyarországgal, Szlovéniával. Láthatjuk, hogy mindenütt gondot jelent a műemlékvédő projektek anyagi háttérének a biztosítása. Ugyanakkor sokszor tapasztaljuk a pénzek elaprózódását, s nem legcélszerűbb felhasználását. A fundamentális, az alapkulturára kellene nagyobb hangsúlyt fektetni. Ebből tudhatjuk meg, kik voltunk, mivé leszünk. Ez nem jelenti azt, hogy lebecsülöm az Exit fesztivál jelentőségét, de nem lenne szabad az Exitre többet költeni, mint pl. Aracsra, vagy Bácsra, az ősi várkomplexumra.

**Mindabból, amit elolvastam Aracs gazdag irodalmából, magyarul is, arra a következtetésre jutottam, mintha a kezdeti időszakról esetenként nem vennének hivatalosan tudomást. Ahogy értettem, az újabb archeológiai ásatásokkal szeretnék bizonyosan megállapítani az Aracson, a Pusztatemplom helyén épült első szentély idejét.**

- Nem történhet meg, hogy egyes szakemberek így, mások másként ítélik meg az objektumot. Hivatásszerűen, politikamentesen kell feltárni mindent, minthogy feltételezhetően a 12-13. században sem politikával foglalkoztak, akik építették ezeket a létesítményeket. Voltak ugyan ki-sajátítási próbálkozások különböző korokban, de hamisságuk gyorsan beigazolódott. Bizonyított argumentumok nélkül nem állíthatunk semmit. A MONATUR-program a feltártak publikálására is kötelez bennünket. Tehát kölcsönösen komo-

lyan kell viszonyulnunk a projektum előirányozta munkálatok megvalósításához.

**Kiállítást is kellene tartani a feltárt anyagból Kecskeméten és Újvidéken a program szerint?**

- Természetesen, a közös kiállítás is a MONATUR-program része. A kecskeméti Bács-Kiskun Megyei Múzeumi Szervezet, mint láttuk, elvégezte az archeológiai munkálatokat Felsőmonostoron, Bugacon, most ezek konzerválása következik.

**Hogyan juthatnak el a legújabb információk az Aracs köré tömörült civil szervezetekhez, a Tordán működő Aracs Hagyományápoló Társasághoz? Tudomásom szerint Vajda János elnök hamarosan könyvet jelent meg Aracsról.**

- A fő okot a médiumok témánk iránti érdeklenségében látom. Elég, ha csak belelapozunk az újságokba, hallgatjuk a rádiót, nézzük a televíziót, láthatjuk, hogy háttérbe szorulnak a pozitív töltetű események, az erről szóló információk. A médiát napjainkban a negatív, vagy „jobbik” esetben a szenzációs események uralják, sajnos. Más kérdés, hogy miért csappant meg az érdeklődés a kulturális események, a könyvbemutatók, a kiállítások iránt. Egy-egy ilyen rendezvényre alig jönnek össze húszan, főleg szakmabeliek, barátok, hozzátartozók, de ez szélesebb társadalmi jelenség, komolyabban kellene foglalkozniuk vele az illetékeseknek. Viszont, ha nagyobb lenne a mozgási, az utazási (anyagi) lehetőségünk, akkor legalább hetente egyszer egy rendezvényt szervezhetnénk Vajdaság különböző településeiben. A Szerbiában lévő kétszáz kivételes kulturális műemlékből hatvanöt Vajdaságban van. Erről kevesen tudnak, de ha valamilyen túlkapás, szélsőséges kilengés történik, azt mindjárt felkapja a sajtó. Arról is kevés szó esik, mi valósul meg abból a pénzből, amivel intézetünk rendelkezik. Tavaly (2011) összesen 13 millió dinár (ezért is hálásak vagyunk) volt előirányozva az egész kulturális örökségünk megvédésére. Fő gondunk továbbra is abból adódik, hogy sok jelentős műemlék állaga van rossz állapotban. Óriási összeget kellene rájuk fordítani, hogy tartós eredményt érthessünk el. Karlócán a Békekápolna felújítása például országos, nemzetközi összefogással sikerült. Hozzájárult a rendbetételéhez Horvát-

ország is. Viszont a világviszonylatban jelentős objektumunk többnyire zárva van, mert nincs megoldva az állandó látogatási lehetőség. Több nyelven (magyarul, németül, angolul, szerbül stb.) kellene kivetítőkön is ismertetni történetét, attól függően, honnan érkeztek a kirándulók. A határon átvélő programokkal; Magyarországgal, Horvátországgal, Szlovéniával, Olaszországgal stb. továbbra is pályázni próbálkozunk, Isten segítségével.

**Az említett IPA-program hogyan illeszkedik a Tartományi Műemlékvédelmi Intézet általános programjába? Milyen időszakra vonatkoznak terveik?**

- Most készül a következő öt évre szóló tervünk; 2013-2018-ig. Aracs programja ennek részét képezi, olyan ütemben, amilyenben majd az említett szakbizottság **Svetlana Bakić** vezetésével meghatározza. Egy fiatal szakmunkatársunknak magiszteri témája volt Aracs, több hónapig kutatott Magyarországon is, ő is bekapcsolódik a program megvalósításába. Neve, sajnos, nem jut eszembe.

**A dialógus hiányát érzem egész beszélgetésünk alatt. Létrejöhetne-e egy beszélgetés Vajda Jánossal, az Aracs Hagyományápoló Társaság elnökével és más civil szervezetek képviselőivel, hogy tisztázni lehessen a vitás kérdéseket, félreértéseket. Az említett civil szervezetek attól tartanak, hogy olyan kirándulóhellyé válik az aracsi pusztatemplom és környéke, amely nem méltó a létesítmény szakrális jellegéhez. Nem az önfenntartási, gazdasági lehetőségek megvalósítását kifogásolják, hanem ennek esetleges negatív tartalmát, amely ártana a Pusztatemplom küldetésének. Párbeszéddel ezeket a kétélyeket tisztázni lehetne.**

- Nyitottak vagyunk minden párbeszédre, amely közös céljaink megvalósítását jelentik. Egy ilyen beszélgetés szerintem is hasznos lehet. Nem értem viszont, miért tartanak az önfenntartásra irányuló kezdeményezésektől. Szakrális

jellegét minden tekintetben tiszteletben fogjuk tartani. Nem hinném, hogy olyan nagy méretű lenne az idegenforgalmi érdeklődés iránta, hogy kárt tenne a létesítményben. Célunk a bazilika romos épületének megóvása a jövő számára.

Senki sem tud meggyőzni az örmény templom lebontásának szükségességéről Újvidéken, vagy a hadsereg-otthonéről, hogy a Szerb Nemzeti Színház jó helyre épült-e, amikor még megfelelő parkolója sincs. A színháznak szerintem a Limánon kellett volna épülnie, vagy mint Budapestten, a Duna-parton. A színház esetében az, hogy annak idején megvolt rá a pénz, megboszszulta magát. Aracsra eddig nem volt pénz, de nem hagyhatjuk tovább a sáros út mentén. És az sem lehet, hogy évente csak egyszer tartsanak ott misét. Az objektumot látogathatóvá kell tenni, állandó felügyelet alá kell helyezni, hogy elejét vegyük az avatatlanok kártevésének, a kétes értékű filmek forgatásának, vagy hogy tehenek legelészsenek benne. A tehenek tehenek, s nem katolikusok vagy pravoszlávok...

Több mint 27 éve vagyok a Tartományi Műemlékvédelmi Intézetben, soha nem tapasztaltam, hogy kérdéses lett volna: kié egy-egy kulturális örökség. Vajdaságban annyira összefonódott a történelem, hogy hatványozott alaposágra int bennünket. Az amatőr próbálkozások nem állják ki az idő próbáját. Az országközi együttműködéssel pedig még hatékonyabbá szeretnénk tenni a kutatásokat, a műemlékvédelmet. Magyarország több pravoszláv jellegű műemlék restaurálási programját segíti, Szentendrén például szép eredményeket értek el. Szerbia, Vajdaság jelenleg a római katolikus templomok történetének feldolgozásában, egyes műemlékek felújításában vesz részt. A római katolikus egyház részéről a programot **Dubravka Đukanović** vezeti. A Tartományi Műemlékvédelmi Intézet mindig is Vajdaság multikulturális, multikonfesszionális, multinacionális értékeit ápolta. A jövőben is erre tesszük a fő súlyt.

**Köszönöm a beszélgetést!**

## NEMZETI ÖRÖKSÉGÜNK MEGÓVÁSA NEMCSAK KÖTELESSÉGÜNK, HANEM KÜLDETÉSÜNK IS!

A VÁRALJA SZÖVETSÉG ÖSSZEFOGLALÓJA A SZABADKAI VÁROSROMBOLÁS  
KÉRDÉSÉBEN\*

A fentiek ismeretében, azoknak mintegy összegzéseképpen szükségesnek tartjuk néhány tanulság, fontos következtetés levonását. Szabadka történelmi belvárosa komoly veszélybe került, s bár a városvédelem érdekében való fellépést sokan sokféleképpen képzelik el, ebben **elengedhetetlen szerep illeti meg a hivatalos magyar képviselőket, ideértve a budapesti kormányzati szerveket is.**

A magyar szecesszió fővárosaként ismert Szabadka épített öröksége fokozottan veszélyeztetett helyzetben van. Erre a már bemutatott tények mind bizonyítékul szolgálnak. **A város építészeti emlékeinek túlnyomó többsége védetlen,** aminek beláthatatlan következményei lettek már részben és lehetnek a továbbiakban még.

**A megoldást a szabályozásban, az egyedi műemléki védelekben és a szabályok szigorításában látjuk.** Ez elsősorban a város vezetőinek és az illetékes örökségvédelmi szervnek a felelőssége. Megerősített információink szerint a műemlékvédelem nagyon kezdetleges szinten van a városban, egyedül a legfontosabb műemlékek, így a városháza, a zsinagóga és a Raichl-palota élveznek védeltséget, s bár a városmag területi védelmet is kapott, ez a valóságban nem sokat jelent. **Véleményünk szerint százas nagyságrendben állnak fenn olyan épületek még a városban, amelyek egyedi műemléki védeltséget érdemelnének.**



Hasonlóképpen aggodalomra ad okot a Szabadkai Községi Műemlékvédelmi Intézet igazgatójának, Vass Gézának az FME megkeresésére elküldött – sokatmondóan szűkszavú – válasza. (Az igazgató tíz részletes kérdésünkre csupán igen-nem válaszokkal felelt<sup>22</sup>.) Arra a kérdésre, hogy pontosan hány épület áll helyi védelem alatt, Vass Géza azt válaszolta, hogy körülbelül ezer. Ez az állítás nemcsak nem felel meg a valóságnak, hanem egyenesen lehetetlen is, hiszen az egész városban nem találtunk ennyi védendő értéket.

Álláspontunk szerint Szabadkán – más, történelmi emlékekben bővelkedő városokhoz hasonlóan – **meg kell honosítani a helyi építészeti értékvédelmet.** Így azok az értékek is védelem alá kerülnének, amelyek esetlegesen országos jelentőséggel nem bírnak, ugyanakkor a városkép szempontjából fontos szerepet töltenek be.

A belvárost mint területi egységet összefoglaló műemléki övezetet javasoljuk, hogy a jogalkotó pontosan definiálja. A mi információink szerint ugyanis ennek a belső védett területnek a szabályozottsága nagyon alacsony fokú. Javasoljuk, hogy jöjjön létre egy erősebb, a **Műemléki Jelentőségű Területhez (MJT)** hasonló jogi szabályozás, amely lehetővé teszi a belváros építészeti egységként történő *hatékony* védelmét.

**Véleményünk szerint a fentiek megvalósulása önmagától nem fog végbemenni, ezért kétoldalú kapcsolatokat kell kezdeményeznie a magyar félnek annak érdekében, hogy Szabadka épített öröksége megmeneküljön.**

Fontos azt is megállapítanunk, hogy a belvárosban bekövetkezett arculatváltozás nem kizárólag a városképre van hatással. Jelentős, korábban kisvárosias lakónegyedek, kertvárosias területek válnak ezáltal nagyvárosias lakótelepekké, amely **nagyarányú fluktuációt** és mindenekelőtt **lakosságszám-növekedést** eredményez.

Számunkra nem kérdés, hogy ezek a beavatkozások a városon belül **az etnikai arányok egyensúly-eltolódását fogják eredményezni.** Ezt mint létező jelenséget egyébként a városban végzett felmérésünk is alátámasztotta, amikor világosan megállapítottuk, hogy a város hagyományos és régi beépítésű részein többnyire magyarul, míg a modern lakónegyedekben szinte kizárólag szerbül beszél a lakosság.

A 2011-es népszámlálás adatai még nem ismeretesek, ugyanakkor a helyiekkel egyeztetve úgy tűnik, hogy 30%-ra csökkent a város magyar lakossága. (A 2002-es – még relatív többséget jelentő – 35%-hoz képest.) Ez nagyon sajnálatos, annál is inkább, mivel ez a határ menti jelentős nagyváros éppen az új lakónegyedeknek „köszönhetően” napjainkban válik szerb többségűvé.

S bár **a város történeti értékeinek pusztulása, az új lakóparkok megépülése és a magyar lakosság arányának csökkenése közti összefüggés megkérdőjelezhetetlen,** nem állítjuk, hogy mindez tudatosan, akár a jelenlegi – most már – szerb városvezetés rossz szándékából lenne így. Annál is inkább, mivel a várost 2008-ig a helyi magyar érdekképviselő, a VMSZ (Vajdasági Magyar Szövetség) vezette, meglehetősen sok korrupciógyanús ügyet maga után hagyva. Ebben az időszakban bontották le

szégyenteljes módon a városi színház épületét, az addig magyar többségű Kertvárosban (Kertvaroš) pedig nagy társasházak építését hagyták jóvá.

Összefoglalásképpen megállapítjuk, hogy **Szabadka történelmi belvárosa kiemelkedően bővelkedik magyar értékekben, amelyek fennmaradása fokozottan veszélybe került. Az építészeti emlékeket a profitszemléletű befektetői lobbiz veszélyezteti, amely – többek szerint – találkozhat a szerb sovinizmussal. A mezővárosias utcákat hatalmas blokkok váltják fel, ennek következtében kicserélődik és megnövekszik a lakosság.** Mindez a szabadkai magyarság térvesztését eredményezi, ami különösen abból a tekintetből szomorú, hogy **Szabadkának önmagán túli jelentősége van, tudniillik a délvidéki magyarság kulturális központja, „fővárosa”.**

Következtetéseinken túl szeretnénk felhívni a magyar közvélemény és elsősorban a magyar képviselet figyelmét arra a tényre, hogy **Szabadkán nem elhanyagolható számban élnek magyar állampolgárok.** Az egyszerűsített honosítási eljárás honlapján olvasható beszámoló szerint tízezres nagyságrendben éltek a kettős állampolgárság lehetőségével a délvidéki magyarok.

Alapos okunk van feltételezni, hogy Szabadkán jelenleg több ezer, de talán közel tízezer magyar állampolgár él egy harmincezer fős magyar közösség részeként. Ennek ismeretében hangsúlyozzuk, hogy **Magyarország kötelessége ezeknek az embereknek a jövőjével, fennmaradásuk biztosításával foglalkozni és értékeik megőrzésében segítséget nyújtani.**



\* *A magyar szecesszió fővárosa veszélyben van* című tanulmány összegezése, a teljes anyagot a következő számunkban közöljük.

## A tulipán jegyében

A tulipánt Huszka József tette magyar népies virággá az egyik 1885-ös szövegében, melyben azt állította, hogy a magyar népi viseletről – a szűrről és a subáról – került be az európai motívumkincsbe.<sup>1</sup> Szerinte a barokk mesterek is a népművészetből vették át a tulipán, a szegfű és a rózsa motívumát, amire kortársainak egyike, Pulszky Károly, cáfolattal reagált.<sup>2</sup> A *Magyar díszítő styl* című könyvének első kötetében Huszka kifejti, hogy a tulipán-motívum egyes formái szászánid eredetűek,<sup>3</sup> ezért azokat a Kelettel való kapocsnak tekinti.<sup>4</sup> A tulipán valójában őshazájából, Közép-Ázsiából a törökök által jutott Európába, és Magyarországon a 17. században jelent meg. Huszka nem tudta, hogy más népek is nemzeti viráguknak tekintették, és hogy nagy divatja volt például a 17. században Hollandiában. Valamivel később, 1898-ban, Huszka egyik tanulmányában már kevesebb figyelmet szentel a tulipánnak, mivel ez alkalommal, alakjainak nagy részét liliom-motívumnak nevezi.<sup>5</sup> A tulipán keleti eredetére vonatkozó hipotézisével mégis sok, a nemzeti történelmet és képzőművészeti formákat kutató szakemberre gyakorolt hatást, köztük Lechner Ödönre is. Lechner egyik jelentős épületén, a pesti Iparművészeti Múzeum homlokzatán és belterében is visszaköszön a tulipán motívuma, de számos példát ismerünk más magyar művésznél is, például a pécsi Zsolnay-gyár tulajdonosánál, Zsolnay Vilmosnál.<sup>6</sup> Termé-

szetesen ebben a korban a tulipánt Európában másutt is előszeretettel alkalmazták, főleg azért, mert a szecesszió mozgalma részben a virág-motívumok használatán alapult.<sup>7</sup>

Az 1905-ös év új dimenziót adott a tulipán nemzeti kultuszának, és fokozta azt a magyarok körében egy politikai természetű esemény is: az Osztrák–Magyar Monarchia uralkodója, a magyar parlament megkérdése nélkül nevezte ki Fehérváry Gézát a kormányalakításra. A gesztust elleneztek mind a magyar demokratikus, mind a konzervatív nagybirtokosi politikai irányultságúak, és az ügy kedvezően végződött. Hogy milyen formákat használtak fel a tiltakozás kifejezésére, mutatják azok a képeslapok, melyeket postán lehetett küldeni, ahogyan azt Csáth Géza (1887–1919) is tette. Pesten folytatott orvosi tanulmányai alatt, 1905-ben, szabadkai rokonainak egy ilyen tulipán-motívumos és trikoloros képeslapot írt.<sup>8</sup> A politikai elégedetlenség hullámát követve a hazai ipar és kézművesség támogatása új lendületet kapott a budapesti székhellyel, 1906-ban megalapított Magyar Tulipánkert Szövetséggel. A mozgalom hazafias ügyeket szándékozott szolgálni: szerette volna fellendíteni a magyar ipari termékek vásárlását az osztrák termékeket bojkottálva, ezzel támogatva az Ausztria-ellenes ellenállást. A tulipán a magyar hazafiasság szimbóluma lett. A mozgalom a haza iránti szeretetet kifejező tulipános jelvények viselését népszerűsítette, aminek az eladásából származó bevétel nemzeti célokra volt szánva.<sup>9</sup> A mozgalom keretében alakult meg 1906-ban

1 Huszka József, *A debreczeni cifra szűr*, *Művészi Ipar*, Budapest, 1885/86., 88–89. Az adatot közli: Gellér Katalin, *A tulipánkert-mozgalom. Angyalokra szükség van*, MTA Művészet-történeti Kutatóintézet, Budapest, 2005, 51.

2 Gellér Katalin, i. m. 51.

3 A Szászánida Birodalom elnevezés a Szászánit Perzsa nagykirályság királyaira vonatkozik az i.e. 224-től 651-ig terjedő időszakra. A szászánidák királyait Irannak vagy Eranshahrnak hívták.

4 Huszka József, *Magyar díszítő styl*, I. rész. Budapest, 1885.

5 Huszka József, *Magyar ornamentika*, Budapest, 1898, 4.

6 Gellér Katalin, i. m. 53.

7 Néhány példa: Hector Guimard (1899–1900 körül) „metró-tulipánja”, Henry van de Velde faliszőnyegei (1897 körül), az angliai Silver Studia selyem és gyapjú termékei a Liberty áruház részére, Charles Robert Ashbee bútorai.

8 A levelezőlap reprodukciója megjelent: Csáth Géza, *1000 x ölel Józsi – Családi levelek 1904 – 1908.*, Szabadka, 2007, 171.

9 Gellér Katalin, i. m., 56–62.

Szabadkán a *Tulipán* folyóirat. A lap bejegyzési kérelmét 1906. április 27-én Oroszlány Gábor, a lap tulajdonosa és dr. Patek Béla társszerkesztő nyújtotta be a polgármesternek. Terveik szerint a lap irodalmi és nem politikai jellegű lett volna, és kéthetente jelentették volna meg 16-tól 24 oldalas terjedelemben, míg a nyomdai munkákat a szabadkai Kladek és Hamburger nyomda végezte volna.<sup>10</sup> A lap valóban kéthetente jelent meg, és a fennmaradt számok címlapjának fejlécéből tudjuk, hogy az eladásából származó bevételek fele a Tulipán-mozgalmat illeti meg, míg a másik fele a Kossuth-emlékmű felállításával megbízott alapot. Magáról a mozgalomról a lap második számában a Tulipánkert Szövetség elnökének, gróf Batthyány Lajosnak a cikke szól, melyből megtudjuk, hogy az osztrák közvélemény, a kézművesek, iparosok és általában az egész társadalom a sajtó és a parlament útján szót emelt a mozgalom ellen. A lap harmadik számában Rákosi Jenő hozzáteszi: „... Semmiféle tudomány, művészet és irodalom a világon nem fog erkölcsi hasznot hajtani, csak az, melynek nemzeti jellege van”.<sup>11</sup> Nemcsak Szabadkán jelent meg ilyen lap, hanem máshol is, például Palánkán is, minden második héten, szintén 1906-tól, Csernicsek Imre szerkesztésében.<sup>12</sup> Zomborban, Bács-Bodrog vármegye székvárosában külön ilyen jellegű egyesület létezett,<sup>13</sup> de adatok szólnak az újvidéki Tulipán Szövetség kerti mulatságáról is.<sup>14</sup> Damjanovné Zimmer Sarolta (1900–1983) önéletrajzából többet tudhatunk meg mindezen jelenségek lecsengéséről a szabadkai lakosok körében: „Úgy tanultuk az iskolában, meg otthon is úgy hallottam, hogy a magyar nép virága a muskátli. [...] Aztán egyszerre mindenki hűtlen lett a muskátlihoz. A mi virágunk a tulipán, ezt lehetett hallani, ezt írták az újságok [...] egyszerre az üzletek is tele lettek tulipános dolgokkal. Tulipános kartonok kerültek a kirakatokba, lá-

nyok-asszonyok tulipános szoknyában jártak, tulipános kötényt hordtak. Tulipános brossokat tűztek a mellükre, a férfiak tulipános jelvényt a gomblyukukba”.<sup>15</sup>

Amikor Jakab Dezső és Komor Marcell el-árasztották tulipánokkal a szabadkai Városháza épületét – a beltér díszítése 1910-ben kezdődött –, a Tulipánkert Szövetség már nem volt aktuális,<sup>16</sup> mégis az építők szem előtt tartották a tulipánnak mint a kollektív identitás szimbólumának jelentőségét. Erről tanúskodik Jakab Dezső *A Tulipán jegyében* című újságcikke, amely 1906-ban jelent meg a *Vállalkozók Lapjában*.<sup>17</sup> Ebben kifejti azon véleményét, miszerint eljött az ideje, hogy megvalósuljon az a lechneri eszme, mely az egyedi, nemzeti stílust szorgalmazza, s mely különbözik majd más országok és történelmi korszakok stílusaitól és a magyar „tulipán-stílus” gazdag színvilágával ragyog fel. S valóban, sehol nem használták a tulipán motívumát a művészetben olyan mértékben, mint Magyarországon a szecesszió korában. Jakab és Komor munkái, különösen a szabadkai Városháza, jól szemléltetik ezt a jelenséget. Tulipánnal találkozhatunk a Városháza minden díszítménnyel hangsúlyozott részén: a díszbejárat vaskapuját vertikálisan felfűzött tulipánok hálója ékíti, a Díszterem homlokfalát minden irányból: a virágcserepekből, dombokból, a szívecskékből, más virágból kihajtó, vékony szárú, virágzó tulipánok díszítik, a terem erkélyének födémje alulról tulipán- és rózsaszálakból kialakított, széttárt pávafarok-formában került kialakításra, tulipánokat láthatunk a pódium fából készült mellvédjének központi részén, az egykori csendőrségi bejárat vaskapuján ott található a tulipán-motívum, míg az udvarra nyíló fakapu, az épület ezen részének rendeltetése szerint, rácsokba keresztveződő tulipán-motívumokkal díszített(!). A tulipánok vannak jelen az első emeleti adóügyi osztály termeiben is, a pillérek körüli padokba vésvé és azokra festve, valamint a díszbejárat feletti oromzat födém-szegélyének csúcsán is, ahol a tulipán körvonalai rajzolódnak ki.

10 Szabadkai Történelmi Levéltár (a továbbiakban SzTL), polg. 618/1906.

11 Kolozi Tibor, *Szabadkai sajtó (1848–1919)*, Szabadka, 1973, 492–293.

12 Molnár Fábián, *Bácskai lapok*, [www.kosztolanyioldal.hu](http://www.kosztolanyioldal.hu), <http://kosztolanyioldal.hu/sites/default/files/B%C3%A1cskai%20lapok.pdf>

13 Magyarország Vármegyéi és Városai – Bács-Bodrog vármegye II. (szerk. Borovszky Sámuel), Budapest, 1909, 553.

14 Gellér Katalin, i. m., 60.

15 Damjanovné Zimmer Sarolta emlékiratai, *Így éltünk Szabadkán, Budapest–Zagreb, 2003*, 76–77.

16 Gellér Katalin, i. m., 61.

17 Jakab Dezső, *A Tulipán jegyében, Vállalkozók Lapja, Budapest, 1906. március 28.* = A cikk megjelent: Várallyai Réka, Komor Marcell – Jakab Dezső. *Holnap Kiadó, Budapest, 2006*, 202–203.

Szabadka lakossága<sup>18</sup> az Osztrák–Magyar Monarchia idején megértette ezt az ikonográfiai kódot. Idővel azonban, a Városháza százéves fennállása alatt, változott a szimbólum percepciója, ahogyan az országhatárok, a társadalmi rendszerek és a tanácssterem rendeltetése is (esküvők, koncertek, előadások, irodalmi estek stb.). Az épületen látható, dominánsan tulipánmotívumos vizuális rendszer olvasata nagymértékben megváltozott, de megmaradt az univer-

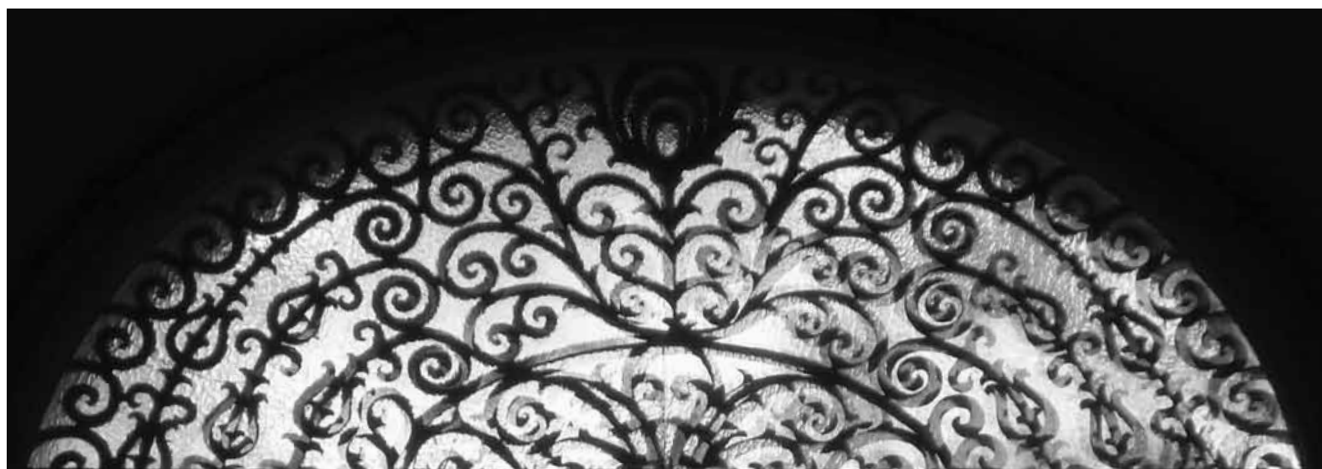
zális virágszimbólum kisugárzása,<sup>19</sup> s mint ilyen, a népi művészetre és általában a szecesszióra asszociál.

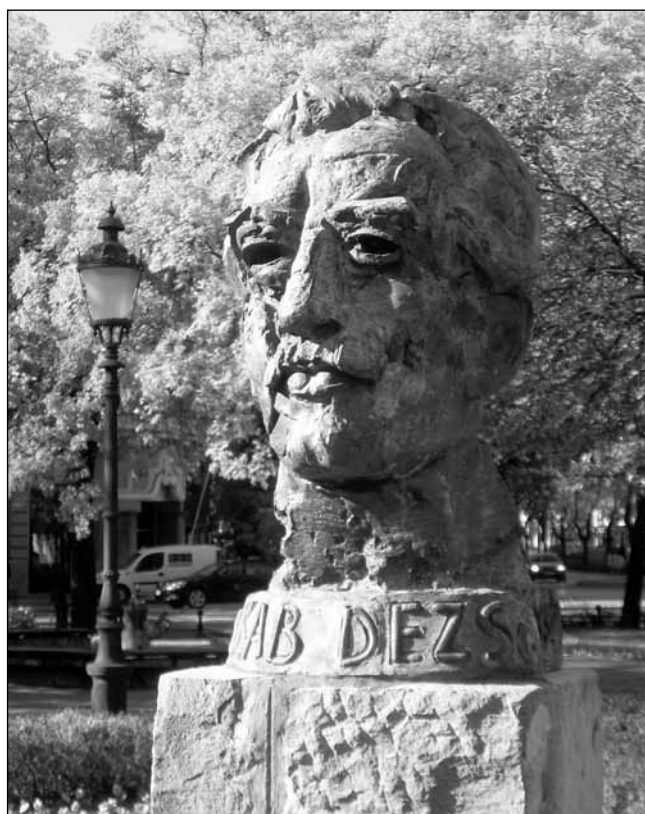
\*Részlet a Szabadkai Városháza 1912–2012 című tanulmánygyűjteményből, amely 2012-ben jelent meg Szabadkán a Községi Műemlékvédelmi Intézet kiadásában.

18 Grlica, Mirko, *Secesjska Subotica – grad kontrasta /A szecessziós Szabadka – az ellentétek városa, Szabadka – Budapest, 2002, 5. Keleti Károly is a Hazánk és népe a közgazdaság és társadalmi statisztika szempontjából c. statisztikája (Pest, 1871, 1873) azt írja, hogy Szabadkának a 19. század hetvenes éveinek elején közel százezer lakosa volt és Magyarország harmadik legnagyobb városa volt Budapest és Szeged mögött.*

19 Bár minden virágnak megvan a maga, színével és formájával meghatározott szimbóluma, általában véve a virág a passzív principium jelképe, a virágkehely vagy kehely az égi tevékenységek érintkezéspontja, melynek az eső és a harmat a szimbólumai. A virág kifejlődése a földből és a vízből az érzékelhető világ fejlődését jelképezik, Novalisnál a virág, a szerelem és az őskori természet összhangjának szimbóluma; a virágot azonosítjuk még az édeni állapottal is. A virág gyakran úgy jelenik meg, mint a lélek őstípusa, mint szellemi központ. = Chevalier, J. – Gheerbrant, A., *Rječnik simbola, Zágráb, 1987, 81, 83.*







*A Városháza tervezői: Komor Marcell és Jakab Dezső (Sava Halugin szobrai)*

## E számunk szerzői

<b>Bata János</b>	költő, közíró, Horgos
<b>Czakó Gábor</b>	író, Budapest
<b>Domonkos László</b>	író, Budapest
<b>Fejér Dénes</b>	író, könyvkiadó, Szeged
<b>Gál Péter József</b>	néprajzkutató, Balatonzamárdi
<b>Gubás Jenő</b>	közíró, Szabadka
<b>Hegedűs Kovácsevics Katalin</b>	germanista, Szabadka
<b>Juhász György</b>	irodalomtörténész, író, Budapest
<b>Kávai Anna</b>	közíró, Magyarkanizsa
<b>Kemény András</b>	könyvkiadó, Budapest
<b>Mérey Katalin</b>	író, Szeged
<b>Mihályi Katalin</b>	újságíró, szerkesztő, Szabadka
<b>Mirnics Károly</b>	demográfus, Szabadka
<b>Molnár Rózsa</b>	költő, Oroszlámos
<b>Nagy Ervin</b>	filozófus, Dunakeszi
<b>Ninkov Kovačev Olga</b>	művészettörténész, Szabadka
<b>Serfőző Simon</b>	költő, író Miskolc
<b>Sípos Tibor</b>	festőművész, Óbecse
<b>Stanyó Tóth Gizella</b>	újságíró, Újvidék
<b>Szabó Magda</b>	matematikus, Szabadka
<b>Szemerédi Magda</b>	újságíró, Magyarkanizsa
<b>Szentmihályi Szabó Péter</b>	költő, író, Budapest
<b>Tóth Gy. László</b>	közíró, Budaörs
<b>Törköly István</b>	újságíró, Zenta
<b>Túri Gábor</b>	műfordító, közíró, Magyarkanizsa
<b>Váralja Szövetség (munkacsoport)</b>	Budapest
<b>Zoran Vapa</b>	a Tartományi Műemlékvédelmi Intézet igazgatója, Újvidék

# ARACS

A délvidéki magyarság közéleti folyóirata

Megjelenik évente négyszer.

Alapító: Aracs Társadalmi Szervezet, Szabadka

Alapítók: dr. Gubás Jenő (elnök), Utasi Jenő (főszerkesztő), **dr. Vajda Gábor** (felelős szerkesztő)

Kiadó: Aracs Alapítvány, Horgos

Főszerkesztő: Bata János (bata.horgos@gmail.com)

Olvasószerkesztő: Gubás Ágota (aracs-ujtag@tippnet.rs)

Művészeti szerkesztő és fedőlapterv: Gyurkovics Hunor

Számítógépes tördelés: Gircz Károly

Nyomda: Grafoprodukt Kft., Szabadka

Nyomdaigazgató: Özvegy Károly

Szerkeszti a szerkesztőbizottság: Bata János, Gubás Ágota, Gubás Jenő, Gyurkovics Hunor, Mihályi Katalin, Mirnic Károly, Utasi Jenő

A megjelent írásokért a szerzők felelnek, és azok nem föltétlenül fejezik ki a szerkesztőség véleményét.

A szerkesztőség címe: **24000 Szabadka – Subotica, Prvog ustanka 20.**

Telefon/fax: **(+381)-24/542-069**

A folyóirat olvasható a honlapon ([www.aracs.org.rs](http://www.aracs.org.rs)), és hozzászólhat az írásokhoz az üzenőfalon.

E számunkban a százéves szabadkai Városházát mutattuk be.

A címlapon és a hátlapon Gyurkovics Hunor festményei

Fotók: Gyurkovics Hunor

**Előfizetni a következő módon lehet:**

уплатилац <input type="text"/>		<b>НАЛОГ ЗА УПЛАТУ</b>		
сврха уплате <input type="text" value="Uplata donacije"/>		шифра плаћања <input type="text" value="189"/>	валута <input type="text" value="DIN"/>	износ <input type="text" value="1000.- din."/>
прималац <input type="text" value="FONDACIJA „ARACS” HORGOS"/>		рачун примаоца <input type="text" value="160-352841-17"/>		
печат и потпис уплатиоца _____ место и датум пријема		број модела <input type="text"/>	позив на број (одобрење) <input type="text" value="2013"/>	
		датум валуте _____		

A Szerbiai Igazságügyi Minisztérium a 651-01-157/2001-08 szám alatt jegyezte be a folyóiratot.